

חוברת מוגדלת

מוחיר החוברת
12 ש"ח

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

תצוה – זמור

מאוצר שיהותנו ומאמריו
של הרה"ג מו"ר המקובל
דבי בניהו ושישכר שמואלו שליט"א

התשפ"ה

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אוד זרוע לצדיק ולישרי לב שמהה

לעילוי נשמת מר אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמווד התפילה ענוותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואלי** זצוק"ל
ב"ר **שמואל ורחל** ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואלי** ז"ל
בת נחמיה ומזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

מתנות לאביונים

כל הפושט נותנין לו!
ניתן להעביר מעות מתנות לאביונים
שיחולקו בו ביום בתכלית ההידור
ע"י מו"ר שליט"א

שמות התורמים יכנסו אל הקודש פנימה
להיושע בכל הישועות

02-624-9000

בס"ד

באחד באדר משמיעין על השקלים

זכר למהצית השקל

כמידי שנה ניתן להעביר את
מעוֹת 'זכר למהצית השקל' עבור
פעילות ההסד והפצת התורה שע"י
ישיבתינו הקדושה
(ערך מהצית השקל 30 ש"ח לכל אדם)

שמות התורמים ובקשותיהם האישיות יועברו אל
רבני ומקובלי הישיבה ובראשם מו"ר ועט"ר
רבינו בניהו שמואלי שליט"א
אשר יערכו עבורם תפילה מיוחדת ביום
תענית אסתר בה יעתירו עבורם לברכה וישועה

למסירת שמות: 02-624-9000

ספרי פורים עכשיו על המדף

מדרשים על פי פרדס התורה מאוצרו של מורנו **ראש הישיבה הרב בנייה שמואלי שליטא** בתוספת מגילת אסתר השווה לכל נפש!

מטבע ברכה לימי הפורים עם כוונת השמות במגילת אסתר ולשם יחוד עם **הקדמות נפלאות**

ימי
הפורים

כוונות
פורים

הפצה ראשית
סגולה - החנות של ספרי הישיבה

תשמישי קדושה • ספרי קבלה • סגולות • קמיעות ועוד

רחוב שילה 4 ירושלים 📞 02-644-33-00

הלכות פרשת זכור

הלכות פרשת זכור

- א.** בשבת שלפני פורים, מוציאים שני ספרי תורה, בראשון קוראים בפרשת השבוע, ובשני עולה המפטיר וקורא פרשת "זכור את אשר עשה לך עמלק" (דברים כה, יז-יט) י"ח.
- ב.** מכיון שלדעת רוב הפוסקים הראשונים קריאת פרשת זכור היא מצות עשה מן התורה י"ח, לכן ידקדקו להוציא ספר תורה הכשר והמהודר ביותר שיש בבית

עיונים והארות

ולשורקה בני אתונו, ואם נתבונן בגוף האדם, הראש הוא כנגד אות י' כנודע ששם החכמה, שתי הידים הם תרין ההי"ן שבכל יד יש ה' אצבעות, והגוף כנגד אות ו', וכאשר מרים משה את ידיו בסוד ויהי ידיו אמונה וכו', הרי הצירוף שנוצר הוא ה' ה' ה' י' ו' שזה הוא הצירוף של חודש אדר, א"כ בכל חודש אדר נוצר לנו סוד "ויהי ידיו אמונה" ויש בו הכח למחות את זכר עמלק.

אמנם ח"ו כאשר יניח ידו וגבר עמלק כתוב יד"ו לא ידי"ו, וא"כ כאשר יניח יד"ו גורם לצירוף ה' יד אחת מורמת, ואות י' זה הראש, ה' יד שניה שהיא מונחת כאשר יניח ידו, ואות ו' כנגד הגוף שיוצא מס"ת גדלו לה' אתי ונרוממה שמו, שבחודש זה היה התחלת החורבן, וצריך ונרוממה נרומם את ה' למעלה ע"י שנרים את יד משה ע"י התורה הקדושה ונגיע לצירוף של אדר, ואז וגבר ישראל אמן.

יט. כ"ב הרא"ש בפסקיו (ברכות מז:), הרשב"א (שם ג), הריטב"א (מגילה יז:), ועוד. וכן פסק בשו"ע

יח. והטעם כדי להסמיך מעשה המון למעשה עמלק, רש"י (מגילה כט ע"א ד"ה ומפסיקין). וכתב בספר עבודת ישראל, שבשבת זכור יורד שפע גדול של מדת הרחמים להציל את ישראל מיד שונאיהם.

כתב מרן החבי"ף בספר נפש כל חי (מערכת מ אות גג) שנוהגים לומר בשבת זכור לאחר חזרת הש"ץ פיוט "מי כמוך" שחיבר ר"י הלוי, וכ"כ בנו הגאון ר' יצחק פאלג'י בספר יפה ללב. והזכירו הגאון ר' יוסף אירגס בשו"ת דברי יוסף (ס"ס ה), ומרן החיד"א בשו"ת טוב עין (סי' יח אות לה). ומנהג שייבתנו הקדושה מזמן מו"ר רבי מרדכי שרעבי זצוק"ל שאין אומרים אותו בבהכנ"ס משום טורח צבור היות ומאריכים בכוונות התפילה, אמנם מפייתים אותו בבית בתוך הסעודה.

במלחמת עמלק נאמר (שמות יז, יא) "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק". הנה נודע כי צירוף חודש אדר הוא ההי"ו היוצא מס"ת אוסרי לגפן עיריה

הכנסת^י, וראוי שהשליח ציבור יכריז לפני קריאת פרשת זכור שיתכוונו לצאת ידי חובת מצות זכירת עמלק ומחייתו, ושגם הוא מכויין להוציא את השומעים ידי חובתם^{יא}, וטוב לחוש לכתחילה לכויין לצאת יד"ח אף בברכות התורה של "זכור"^{יב}. ומה טוב שיאמרו לפני עליית המפטיר לשם יחוד וכו' וכן מנהג קהל קדוש מכוונים בית אל^{יג}, ומפטירין "פקדתי את אשר עשה לך עמלק" (שמואל א פרק טו פסוק א - לד)^{יד}.

ג. אין לציבור לקרוא בפייהם פרשת זכור מתוך החומש יחד עם הקורא דהרי צריכים לקרוא מתוך ס"ת ולכן ישתקו ויאזינו לשליח ציבור הקורא בתורה^{יז}.

עיונים והארות

לכתחילה לדברי הט"ז. וכן מקובל שהחת"ס צ"ל היה נוהג להכריז לפני הקריאה לכויין לצאת יד"ח בקריאה ובברכות. ע"ש.

נג. דברי שלום במנהגים (מנהג מד), וכן כתב מו"ר הגאון חיד"א במחזיק ברכה (סי' רלא ס"ק א), ולא רק לפי הסוד צריך לומר לשם יחוד אלא גם לפי הפשט טוב לאמרו. והובא לקמן במקומו.

נד. גמ' במגילה (ל). וכן פסק הרמב"ם (פי"ג מהלכות תפילה ה"ט). טור שו"ע (סי' תרפה ס"ב).

נה. ואין צריך שכל אחד יוציא בפה, משום ששומע כעונה ויוצאים ידי חובה על ידי שהשליח ציבור מתכוין להוציאם, וכמו דמהני לענין קידוש שיוצאים יד"ח בשמיעה, ואף דגם התם כתיב "זכור את יום השבת לקדשו" ודרשינן בספרי זכור בפה דוקא, כבר האריך בזה מו"ר בחזון עובדיה (דף ד בהערות אות ז). ועיין שם שדחה מה שכתב בספר נתיבי עם (עמ' רנב) שכל אחד מהציבור צריך לקרוא בפיו פרשת זכור עם הש"ץ, דבעינן זכור בפה דוקא, דלפי הנ"ל ליתא שהרי שומע כעונה. וכן פסק הנצי"ב מוולאז'ין בשו"ת משיב דבר (או"ח סי' מז), וכן כתב הפרי חדש (סי' סז) שאפילו מצוות שנאמר בהם זכירה, ודרשו חז"ל שצריך להוציאם בפה דוקא, שפיר

(סי' קמו ס"ב, וס"ס תרפה). ומהפוסקים שסוברים שאינה מן התורה הם הרמב"ם (עשין קפט לאוין נט) וסמ"ג (לאוין רכו). ואף שרוב הפוסקים סוברים שפרשת זכור הוא מדאורייתא, אין מברכין על מ"ע דזכר עמלק, לפי שעל השחתה אין מברכים, ואפילו השחתה של אומות העולם, מדקחזינן (מגילה י:). דאמר הקב"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה. יפה ללב (אות ג). כף החיים (שם אות כט).

נז. הא דבעינן לקרוא מתוך ס"ת הוא בגמ' מגילה (יח), אהא דתנן קראה על פה לא יצא, מנלן, אתיא זכירה זכירה, כתיב הכא נזכרים ונעשים וכתוב התם כתוב זאת זכרון בספר, מה להלן בספר אף כאן בספר. ואם נמצא אח"כ פסול בס"ת שקראו פרשת זכור, צריך לחזור ולקרא. שו"ת אבני נזר (יו"ד סי' שעז).

נא. מכיון דקיי"ל מצוות צריכות כוונה וכמו שפסק מרן בשו"ע (סי' ס ס"ד) וכל שכן במצוה של תורה, ה"נ בפרשת זכור. כף החיים (שם ס"ק לג). משנה ברורה (שם ס"ק יד).

נב. אול"צ (פרק נא תשובה ד) שכן דעת הט"ז, ואף שלדעת מרן אין ברכות התורה של קריאת זכור מעכבות הקריאה, מ"מ טוב לחוש

ד. מכיון שיש אומרים שצריכים גם להבין את קריאת פרשת זכור, לכן מן הראוי שכל אחד ילמד פירוש הפרשה לפני הקריאה, כדי שיצא ידי חובה אליבא דכולי עלמא יו.

עיונים והארות

פי שנכווה קרר אותה לאחרים. עכ"ל.
ועיקר הזכירה היא איננה על המלחמה הגשמית בלבד, כי עיקרם של העמלקים כבר נכחדו מן העולם, אלא מדובר בעיקר על המלחמה הרוחנית של עמלק, שמבחינה זו, כח הטומאה של עמלק עדיין עומד בעוונותינו הרבים. והוא כי עמלק הרוחני הוא דעת דטומאה, ומקומו כנגד דעת דקדושה, וקליפה זאת דעמלק מובילה את האדם לגסות רוח, חוצפה וגבהות הלב, בבחי' יודע את בוראו ומתכוין למרוד בו. וזה מה שעשה כשיצאנו ממצרים ששמע על מכות מצרים וקריעת ים סוף, ובכל זאת מסר נפשו להלחם בישראל בחוצפה גדולה, וכן המן הרשע שהיה מזרעו היה גם כן חצוף ובעל גאווה גדולה מאד, שאמר יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך וכו'. ובגסות לבו לאחר ששלח ספרים בכל המדינות להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים וכו' ביום אחד, והמלך והמן ישבו לשתות, אינו מתפעל מכל הדבר הנורא שהוא עומד לעשות.

"אשר קרר בדרך" - ברש"י מובא ג' פירושים:
א. קרר - מלשון קירור, שצינן את הקדרה, כדאמרין לעיל שלאחר מכות מצרים וקריעת ים סוף כולם פחדו להלחם בישראל, ועמלק ירד בתחילה למלחמה בעזות גדולה ומוכן לקפוץ לאמבטיה רותחת רק כדי לקרר את המים לבאים אחריו, ומגיע ממרחק עצום של מאה מילין, כדי להלחם בישראל.

ב. "קרר" - מלשון מקרה, דהיינו שאין השגחה עליונה ח"ו על כל דבר, וכוונתם היתה להטיל

הוי שומע כעונה, ולכן העיקר הוא כמו שכתב מו"ר לשמוע מפי הש"ץ ותו לא.

כו. כ"ד הרא"ש שמי שאינו מבין לשון הקודש אינו יוצא יד"ח ע"י שמיעה מחבירו. וכ"פ השו"ע (סי' קצג סעי' א). אבל המנהג לסמוך על שיטת רש"י שאף היוצא יד"ח ע"י שמיעה מאחר אין צריך להבין פירוש המילים. וכתב מו"ר האול"צ (ח"ב פרק מו ל) דה"ה דפרשת זכור דיוצאים יד"ח אף כשאינו מבין כל פירוש המילים. ומ"מ כדי לקיים את המצוה כתיקנה נסביר בקצרה.

ביאור פרשת זכור

בפרשת זכור. ישנן שתי מצוות עשה, ומצות לא תעשה אחת. א. לזכור מה שעשה עמלק. ב. למחות את זכר עמלק. ג. לא לשכוח מה שעשה לנו עמלק.

"זכור את אשר עשה לך עמלק וכו" - כתב החינוך (מצוה תרג) שנצטוינו לזכור מה שעשה עמלק לישראל שהתחיל להתגרות בהם בצאתם ממצרים, ובטרם נעשו גוי וממלכה היתה ידו עליהם, כענין שנאמר "ראשית גוים עמלק", ותרגומו, ריש קרביא דישאל הוה עמלק, שהכל היו יראים מהם בשמעם את היד הגדולה אשר עשה להם ה' במצרים, והעמלקים בלבם הרע ובמזגם הרע לא שתו לבם לכל זה ויתגרו במ, והעבירו מתוך כך יראתם הגדולה מלב שאר האומות. משל ליורה רותחת שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה, ובא אחד וירד לתוכה אף על

עיונים והארות

משום שנלחם עם הקב"ה מכל הצדדים. ע"כ. והפירוש הוא, כי עמלק הוא בחי' שער הנ' דקל'י, ורצה להשקיע את ישראל בשער הנו"ן, שמשם אין יציאה עולמית, וז"ש זכור את אשר עשה לך", לך גי' חמשים, שרצה עמלק להתגבר על עם ישראל ע"י שיפילם לתוך חמשים שערי טומאה. וז"ש הזוה"ק שזאת המלחמה שבעמלק, היתה מלחמה קשה שלא היתה מבריאת העולם ועד ביאת המשיח, כי מלחמת עמלק היתה מלחמה כנגד שער החמישים של הקל'י, ומלחמה זו תוכרע רק בביאת המשיח כשהקב"ה יגלה את שער החמישים של הקדושה ויכנע שער החמישים של הקל'י, ודבר זה יכול להעשות רק ע"י הקב"ה, כמ"ש "כי מחה אמהה את זכר עמלק" אני הקב"ה, כי רק הוא יעשה זאת בכבודו ובעצמו. ויזנב בך כל הנחשלים אחריו" - אומר רש"י, ויזנב בך, מכת זנב, חותך מילות וזורקן כלפי מעלה. כל הנחשלים אחריו - חסרי כח מחמת חטאם שהיה הענין פולטן.

ואתה עיף וינע - עייף בצמא, כמ"ש ויצמא שם העם למים, וכתוב אחריו ויבא עמלק. ויגע - מהדרך, ולא ירא אלהים - זה עמלק, שאינו מפחד כלל מהקב"ה.

וכתב האמרי יוסף (ליקוטי אמרי יוסף ח"ב עמוד תקלה) זיע"א, פ' לפסוקים אלו, דהנה עמלק גי' א"ל אחר, גי' ספ"ק שמכניס ח"ו ספק באמונה, וז"ש "אשר קרך בדרך ויזנב" שפגם ח"ו במלכות שהיא שם ב"ן, והיא מידה השביעית בסוד בת שבע, ובסוד הוי זנב לאריות.

כל הנחשלים אחריו - הנחשלים, אותיות נחש-מילה, כלומר שהביא את טומאת הנחש לתוך המילה. ולכן "בהניח ה' אלהיך וכו'

ספק באמונה ובהשגחה, ולומר שהכל הוא מקרה ובדרך טבע. והיה עושה הפך של הקדושה - מחמם את האדם לדבר עבירה, ומקרר את האדם לדבר מצוה. וז"ש רש"י לשון קור וחום, צינן והפשירך, ר"ל שצינן לדבר מצוה, והפשירך לדבר עבירה. כי אצל כל אחד מאיתנו יש לו עמלק פרטי שעומד בעורף בדעת דקל'י, וכל ההחלטות של הקדושה שיש לאדם שרוצה להעבירם מן המוח אל הלב, אותו קל'י עמלק מטיל בהם ספק, ומשלח אותם בחזרה אל המוח. וכמו שכתב רבינו שמשון מאוסטרופולי הי"ד בספר קרנים, שקליפת עמלק היא "זבוב" (שממנה יצאה עבודת האליל 'בעל זבוב') ונרמז בר"ת בפס' "כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע" שעולה בגי' י"ז, רמז לכך שהוא מתנגד לצד ה'טוב' שגם הוא גי' י"ז. ודרכו של הזבוב למצוא פרצה קטנה בבשר, כדי לינק שפע, כטבע הזבוב שנמצא בבתי המלכים ואינו מוותר שם על כלום, ואוכל כל חלקה טובה.

ג. "קרך" - לשון קרי וטומאה, שהיה מטמאן במשכ"ז. וכתב בעל הטורים קר"ך גי' סר"ס, וז"ש "בדרך", לשון דרך גבר בעלמה (משלי ל יט), כנז' בריש מסכת קידושין, והיא הטומאה שכל גופו של האדם נטמא ממנה, וכל הצרות שבאות לאדם בגלל העוון הזה כנודע. וכבר הארכנו בזה בספר תיקון השוברים"ם קחנו משם.

ונפלאים דברי הזוה"ק (ח"ב דף סה:) שכתב, וזה תרגום לשונו: בא וראה, מיום שנברא העולם עד אותו זמן, ומאותו זמן עד שיבא מלך המשיח, ואפילו במלחמת גוג ומגוג לא תהיה עוד מלחמה כמותה, לא בגלל הכוחות או החיילים החזקים והרבים שהיה לעמלק, אלא

ה. אנשים הדרים בכפר או במושב ואין להם מנין צריכים להשתדל בשבת פרשת זכור לשבות במקום שיש שם מנין, ומכל מקום אם אין להם עשרה בבית הכנסת יש להוציא ספר תורה ולקרוא פרשת זכור בלי ברכות^{יז}.

ו. ראוי ונכון שכל אדם ישמע את הקריאה מפי שליח ציבור המבטא את הקריאה לפי מנהגו, וכן שהספר תורה נכתב לפי מנהגו, כגון ספרדי לספרדי, ואשכנזי לאשכנזי, היות וקריאת פרשת זכור היא מדאורייתא^{יח}.

ז. ראוי ונכון שגם הנשים תשתדלנה לבוא לעזרת הנשים של בית הכנסת בשבת זכור, לשמוע פרשת זכור, כדי לצאת ידי חובת כל הפוסקים, ותבא עליהם ברכת טוב, והמקילות בזה יש להם על מה שיסמוכו^{יט}. ועכ"פ ראוי שתקרא פרשת זכור

עיונים והארות

ועיין להגאון חיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' כ אות ב) שכתב, ומי לנו גדול מרבינו האר"י שהיה אשכנזי ממשפחת מהרש"ל ואפ"ה בכל השנה היה מתפלל עם ספרדים ושומע מהם קריאת התורה, וכמו שכתב בשער הכוונות (דף נ ע"ג). ובספר דרך הנשר (ח"א דף מה ע"א) כתב, שהגאון ר' נתן אדלר רבו של החתם סופר עשה מעשה רב, והזמין את הגאון ר' חיים מודעי מאיזמיר אל עירו ושער מקומו, ובמשך שלש שנים למד אצלו את המבטא וההיגוי הספרדי, ומאז נטש את המבטא האשכנזי, והיה בעצמו עובר לפני התיבה במבטא ספרדי. ובשו"ת בית רידב"ז (סי' כז) נשאל בזה מהגאון ר' יוסף ידיד הלוי איזה מבטא נכון יותר, והשיב, קרוב לומר שהמבטא הספרדי בלשון הקודש הוא מתוקן יותר מהמבטא האשכנזי, עיי"ש. ועיי' בחזון עובדיה (שם) שהאריך בזה והביא את דברי הגרי"ש אלישיב שהאשכנזים יוצאים ידי חובה במבטא ספרדי אפילו לדעת רבינו בחיי, ואפ"י בפרשת זכור מדינא שרי, אלא שכדאי להחמיר.

נט. בספר כף החיים סופר (סי' תרפ"ט ס"ק כט) כתב וז"ל, נשים אין חייבין לשמוע פרשת זכור

מכל אויבך מסביב" - שהם ז' אומות, בסוד ז' ספירות בסט"א כנודע, עד הגרשי במלכות דסט"א.

"מתחת השמים" - ר"ל תחת אותיות שמיי"ם אותיות תי'כני' שעולה בגי' עשרה שמות ב"ן שבמלכות בסוד ואנכי טוב לך מעשרה בני"ם "לא תשכח".

נו. כן כתב בתה"ד (סי' קח), דשמיעת פרשת זכור בעשרה עדיף יותר ממקרא מגילה בצבור, ולכן אם אי אפשר לו לקיים שניהם יראה לקיים קריאת פרשת זכור בצבור. וכן פסק מרן בשו"ע (סי' תרפ"ט ע"ז). ועיין בחזון עובדיה (שם הערה ב). ועיין בספר תורת המועדים (סי' ב הלכה ט) שמביא ראייה משו"ע (סי' קמו ע"ב), ודו"ק.

כה. הנה אף שלכתחילה עדיף שאשכנזי ישמע את פרשת זכור מפי חזן המבטא כמנהגו, מ"מ אם שמע מפי ש"ץ הקורא במבטא והברה לפי מנהג הספרדים יוצא ידי חובה, ויש שכתבו שאפ"י לכתחילה יוצא י"ח, שהרי אם ירצה רשאי לשנות ממנהגו למבטא והברה של הספרדים לדעת כמה מהאחרונים. וכ"ש כששומע מספרדי.

מהחומש ל.

ח. ציבור ששכחו ולא קראו פרשת זכור בשבת זו יש להם להשלימה בשבת הבאה, ויש אומרים שיסמכו על קריאת פרשת זכור בסדר "כי תצא", וכן מי שנאנס ולא בא לבית הכנסת יכוין לצאת ידי חובה בפרשת כי תצא, ויאמר לשליח ציבור שיכוין להוציאו לאי, ומכל מקום טוב ונכון שיקרא פרשת זכור מתוך החומש לב.

עיונים והארות

לנשים לקרוא להן פרשת זכור בלא ברכה, ע"כ. **ל. ובאול"צ** (ח"ד פרק נא תשובה ז) כתב דאם יכולה שתשמע פרשת זכור ויבא עמלק בקריאת התורה ביום פורים תצא בזה יד"ח לכולי עלמא. ועי' כה"ח (סי' תרפ"ט ס"ק ל) דאף למ"ד שאין הנשים חייבות בפרשת זכור מ"מ בעיקר המצוה לזכור מעשה עמלק חייבים שהרי היא מצוה שלא הזמן גרמא ונשים חייבות, ומה שקורין אותה קודם פורים אינו אלא תקנת חכמים, וגם אם באות לשמוע יש שכר, שהרי אפילו מצוה שאין אדם חייב בה אם עושה אותה יש לו שכר.

לא. בן פסק מו"ר בחזון עובדיה (שם הלכה ח הערה לד). וכן נראה מדברי הכף החיים סופר (שם ס"ק י), שפרשת שקלים שהיא מדרבנן לא משלים בשבת שאחריה, אבל זכור ופרה שהם מדאורייתא משלים בשבת הבאה. והסדר שיעשו אם שכחו לקרות פרשת זכור הוא כך, ויציאו שלשה ספרים, בספר הראשון יקראו פרשת השבוע, ובספר שני יקראו פרשת זכור בלא ברכה. (ע"פ אור לציון ח"ב עמוד שג). והמפטיר יקרא בספר שלישי פרשת פרה, ויפטירו על פרה. ומ"ש שאם אין ס"ת יקרא מתוך החומש בטעמיה ודקדוקיה, כ"כ בכה"ח (שם אות לה), וכ"כ בשו"ת בנין שלמה (סי' נד), והובא בחזון עובדיה (שם הלכה ב ובהערות אות יד). ויש אומרים שיכוין בפרשת "ויבא עמלק" שקורין בפורים לצאת ידי חובת זכירת מחיית עמלק (כ"כ הרא"ם (סי' ב), מג"א (סי' תרפ"ט ס"ז) ובכה"ח (שם או' כח ולד) יעו"ש).

כמ"ש הרב לימודי ה' (דף עד) יעו"ש. אבל בעיקר המצוה לזכור מעשה עמלק חייבות, שהרי היא מצוה שאין הזמן גרמא ונשים חייבות, ומה שקורין אותה קודם פורים אינו אלא תקנת חכמים כנז"ל. ואף שאין חייבות לשמוע קריאה זו, מ"מ אם באות לשמוע בודאי שיש להם שכר, שהרי אפי' מצוה שאין אדם חייב בה אם עושה אותה יש לו שכר אלא שאינו כמעלת מי שמצווה ועושה.

ומו"ר הגאון הבא"ח, בספרו תורה לשמה (שאלה קפז) כתב, שמצוה זו דמחייבת עמלק נוהגת בכל זמן בזכרים, כי עליהם לעשות מלחמה ונקמה באויב, אבל נשים לא שייכות במלחמה. אמנם בספרו ידי חיים (סי' תרפ"ח) כתב, שהנשים חייבות לשמוע פרשת זכור, היות ואינה מ"ע שהזמן גרמא, יען דאע"ג דאין הנשים שייכות במלחמה, שאני מלחמת עמלק שהיא מלחמת חובה, ועליה נאמר ה' ילחם לכם, שאין הנצחון שם לבני אדם כדי שתאמר אין דרך נשים להלחם. ובגרמא סוטה (מד:): אמרו דאפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה יוצאין למלחמת מצוה.

וא"כ למסקנא, בהגלות נגלות דברי הרב ב"ידי חיים", לכן כדאי מאד שהנשים ישמעו פרשת זכור. וכן נראה מפסקי מו"ר מופת הדור בחזון עובדיה (הלכה ג) שכתב בזה מחלוקת, וסיכם בזה"ל: מ"מ המחמירות לבוא לעזרת נשים לצאת י"ח קריאת פרשת זכור אליבא דכו"ע, תבוא עליהן ברכה, ומותר להוציא ס"ת מיוחדת

ט. כשחל י"ג באדר בשבת שהיא פרשת זכור, אין לומר צדקתך במנחה, מפני שהוא ערב פורים ואין אומרים תחנונים לג.

דיני ומנהגי פורים משולש

בתחילה נכתוב מנהגי ק"ק חסידים "בית אל" תכב"ץ בפורים המשולש, ואח"כ נפרט ההלכות אחת לאחת

י"ד באדר יום ששי יש שתי מצוות, קריאת המגילה, ומתנות לאביונים

א. כשחל יום ט"ו באדר בשבת, מקדימים קריאת המגילה ליום ארבעה עשר באדר, [דהיינו יום הששי] קורין את המגילה בלילה וביום* ואחר קריאת המגילה אומרים ואתה קדוש ביום ובלילה², ואין אומרים על הניסים, לא בתפילות לא בברהמ"ז

עיונים והארות

ולכתחילה מצוה מן המובחר לקרות המגילה בעשרה לפרסומי ניסא, ואם אין שם עשרה קוראים את המגילה אפי' בפחות מעשרה בברכותיה. כן פסק מו"ר מופה"ד זצוק"ל בחזון עובדיה (פורים משולש הלכה ב). ואע"פ שיש מהראשונים שכתבו שאפי' בדיעבד צריך עשרה [הרי"ף והרשב"א והרמב"ן, וכמ"ש המשנ"ב (ס"ס תרפ"ח ס"ק ט), ובשער הציון (סי' תר"ץ ס"ק סא)] עכ"פ הרבה מהראשונים כתבו, כי גם שלא בזמנה יוצאים ביחידות. [רש"י (ה. ד"ה ורב), והרא"ש (סי' ו), ורבינו האי גאון, והמאור, והמאירי, ועוד].

ב. בליל י"ד אחר קריאת המגילה, גם בערים המוקפות חומה יאמרו ואתה קדוש וכל סדר הקדושה. והטעם לפי הפשט, מפני שבזממור למנצח על אילת השחר (תהלים כ"ב) נאמר - אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי, ומכאן למדו רבותינו במגילה (ד). שחייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולחזור ולשנותה ביום, ונאמר אחריו ואתה קדוש יושב תהלות ישראל,

לב. שהרי להרמב"ן פרשת זכור אין חיוב לקרות מס"ת אלא מתקנת חכמים. וכ"כ החינוך (סי' תרג) וא"כ היכא שאין לו ס"ת יקיים החיוב עכ"פ בקריאה בחומש. וראה עוד בשו"ת תורת חסד (חאו"ח סי' לז) ובנסעי גבריא (פ"י ט אות ב).

לג. במשנ"ב (סי' תרפו ס"ק ג) כתב וז"ל, ואין אומרים צדקתך באותה שבת שחל פורים למחר, כמו שאין אומרים תחנונים בערב פורים בחול, כך אין אומרים צידוק הדין בשבת שהוא ערב פורים. וכן כתב כף החיים סופר (שם אות כו).

א. בנמ' מגילה (ד): מבואר שאין קורין את המגילה בשבת, משום דהכל חייבים בקריאת המגילה ואין הכל בקיאים בקריאתה, גזירה שמא יטלנה בידו ויוציאנה מרשות היחיד לרשות הרבים, או שיעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים ויוליכנה אצל הבקי לקרות בה. ויש אומרים מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה - לקבל מתנות לאביונים ומכיון שאי אפשר בשבת, מקדימין ליום ו'. טור שו"ע (סי' תרפ"ח סעי' ו')

ולא בהרחמן^ג, ונותנים מתנות לאביונים^ד, ומעיקר הדין מותר לעשות מלאכה, אמנם מנהג בית-אל, שלא לעשות בו מלאכה^ה.

עינים והארות

ג. בית יוסף (סימן תרפח בשם מנהג ירושלים), ובתיקון יששכר (עמוד סא). וע"ע בכף החיים (ס"ק מב) שהביא מהרדב"ז, דאם אמר על הניסים בי"ד אין מחזירים אותו. וכ"כ המהרלב"ח (בסי' לב), דאע"ג דמברכים בקריאת היום שעשה ניסים לאבותינו, עם כל זה לא נפסיק בתפילה, כיון דאכתי לא מטא זמן חיוביה.

ד. כ"ב מרן שו"ע (סי' תרפח סעי' ו). ובב"י שם בשם מנהג ירושלים. ובספר פורים משולש (פ"ב הכ"א) כתב: ויש להזהר לתת מתנות לאביונים לשני עניים ירושלמים ולא מערי הפרזות, המקיימים היום את כל דיני פורים. והעניים ידקדקו להשהות אצלם את המתנות שקבלו ביום ששי עד יום ראשון בבוקר, ואז יוכלו לעשות עם המתנות כחפצם. ומו"ר מופה"ד בחזון עובדיה (פורים משולש בהערה להלכה ג') כתב, שאין דבריו מוכרחים, והעיקר לתת ביום ששי ותו לא.

ה. כתב מו"ר מופה"ד בחזון עובדיה (שם הלכה ד) וז"ל: יום הששי שהוא י"ד באדר, מותר בעשיית מלאכה לבני ירושלים, שלא נהגו איסור בעשיית מלאכה בפורים אלא בזמנו, דהיינו ביום ט"ו, אבל כשמקדימים קריאת המגילה לערב שבת, לא נהגו איסור כלל. ע"כ. והנה בירושלמי (פ"ב הלכה לב) על המשנה היה כותבה וכו' אמרו, מכאן שפורים מותר בעשיית מלאכה, ותיצו דמיירי בי"ד בכרכים. ופירש הר"ן בפ"ב דמגילה בכוונת הירושלמי, דר"ל כשהכרכים קוראים בי"ד, כגון שחל ט"ו בשבת, מ"מ מותר אותו היום בעשיית מלאכה. ואפ"ל אם נאמר שאיסור עשיית מלאכה בפורים הוא מדינא בכל זאת מותר

לפיכך צריך לומר פסוק זה שהוא הקדמה לסדר קדושה, מיד לאחר קריאת המגילה. וכן כתב בספר יפה ללב ח"ה (סי' תרצג), שהקריאה גורמת, ובזמן שקורין המגילה, צריך לומר אחריה סדר קדושה, אפי' שאין זה יום ט"ו. ועיין כף החיים (סי' תרפח ס"ק לו), שכתב שכן הוא מנהג ירושלים. וכ"כ בספר שם חדש (דף קכב ע"ב). ושכן נהגו בקהל קדוש חסידים "בית אל" בשנת התקפ"ח כשחל ט"ו באדר להיות בשבת, ובשנת תקצ"ב. ע"ש. וכן פסק מו"ר מופה"ד בחזון עובדיה (פורים משולש ה"א). וכן כתב הרב יסוד ושורש העבודה (בנהר פקוד בשער המפקד עמוד קנד) וז"ל: וכן נהירנא בהיותי בעיה"ק ירושלים, דמעולם לא נמנענו מאמירת ואתה קדוש בליל הפורים אחר הקריאה - הן ט"ו הן י"ד כולם שוים. וכן כתב בנתיבי עם (סי' תרצג). וכן מבואר מסידור היר"א במנהגי בית אל וז"ל: ולענין אמירת קדושה בלילה, הרב ברכ"י סימן תרפ"ח כתב, דאין אומרים סדר קדושה. ובשנת התקפ"ח חל ט"ו בשבת, ואמרו סדר קדושה בליל י"ד אחר המגילה, בקהל קדושים בית אל יכב"ץ. וכן בשנת התקצ"ב (וכתב ע"ז היר"א זה"ה כן עשינו ונהגנו בשנת התרי"ב). עכ"ל. וכתב הרב פתח עינים (דף עח): טעם אמירת ובה לציון אחר המגילה לבטל אחיזת הקליפות, יען שהוא שבח והודאה, והוא על דרך אמירת "הודו" שבתפילת שחרית להכניע הקליפות, ועתה בליל פורים ע"י השבח הגדול הזה מכניעים קליפת עמלק. וכתב בספר 'סגולות ישראל' (מערכת אות הד'), כי יש סגולה לומר קדושת ובה לציון בכוונה ובשמחה, שזוכה בזה לשרות עליו רוח הקודש ולבוא לידי השגה, ומצננים לו גהינם.

ט"ו אדר יום שב"ק ב' מצוות קריאת התורה ויבא עמלק, על הניסים בכל התפילות וברכת המזון

ב. ביום שבת ט"ו באדר מוציאין שני ספרים, ובשני קורין ויבא עמלק, ומפטירין פקדתי, ואין אומרים צדקתך, ואומרים על הניסים בכל התפילות, ובברכת המזון

עיונים והארות

מלאכה שמא יטעו בשאר שנים. שהואיל ובזה"ז אין האיסור של עשיית מלאכה אלא מדברי סופרים, אין לגזור גזירה לגזירה. והאריך שם מו"ר, והביא הרבה פוסקים שאין לאסור מן הדין. וסיים שם, דהמנהג כדברי רבנן קששי המתירים. והניף ידו בשנית בחזון עובדיה פורים (ה"ד) עיי"ש שהאריך בזה. ושכן כתבו להקל ר' אהרן בן שמעון בשער המפקד נהר פקוד (דף קנב ע"ב), ושו"ת אם הדרך (חאו"ח סי' ב אות ד). וספר פקודת אלעזר (סי' תרפח דף סח ע"א). ואף דפסק להתיר מ"מ סיים מופה"ד זצוק"ל "והמחמיר תבא עליו ברכה" וראוי שלא יאבד זמן יקר זה בפורים בעשיית מלאכה רק במי שמוכרח או לצורך הכנות שב"ק, כנלע"ד.

ו. **בהפטרות** שבת שעברה, שבת זכור. כן פסק מרן בשו"ע (סי' תרפח סעי' ו). מג"א (ס"ק ח). א"ר (ס"ק יג), משנ"ב (ס"ק טו). ודלא כתיקון יששכר שכתב שמפטירין בהפטרות פרשת השבוע. מיהו בני עיירות מפטירין בהפטרות השבוע. א"ר (שם), פמ"ג (א"א ס"ק ח) משנ"ב (שם). והטעם, כיון שההפטרה צריכה להיות מעין המפטיר. וכן פסק מו"ר בחזו"ע (שם).

עוד כתב מו"ר בחזון עובדיה (פורים משולש ה"ז), כי בשבת שהוא ט"ו באדר בירושלים, שואלים דורשים בעניניו של יום הפורים כמבואר במסכת מגילה (ד). וכמו שפסק הרמב"ם (ספ"א מהלכות מגילה).

בעשיית מלאכה, כ"ש שאיסור מלאכה לדידן, הוא רק ממנהגא - דמותר באופן כזה לכרכים. וכ"כ הפמ"ג (סי' תרצו ס"ק ב). וכן העלה בשו"ת בית דוד (חאו"ח סי' תצז), והסכים עמו הגאון חקרי לב (חאו"ח ס"ס פ"ח). עיי"ש.

ומנהג חסידי ק"ק בית אל, שיום זה אסור בעשיית מלאכה. והוא ע"פ מש"כ הגר"י אלגזי זצוק"ל בקונטרס חוג הארץ (סעיף ט), דלענין מלאכה נראה להחמיר נמי לדידן בירושלים כשחל ט"ו בשבת. דהנכון להחמיר שלא להניח לספרים ישראלים לעשות מלאכתם בערב שבת, וגם להחמיר בבנין ע"י גוים, והכל מטעם שלא יבואו לטעות לעשות מלאכה, גם בט"ו שחל להיות בער"ש בשאר השנים.

ועוד כתב בספר שם חדש פינסו בפירושו על ספר יראים, בקונטרס הפורים שלו (הו"ד בחוג הארץ עמ' לד), וז"ל: מלאכה - בספר שולחן מלכים כתב, דהר"ן מתיר ביום הששי. ובשנת התקפ"ה הרב עט"ר מהרש"מ סוזין הורה לסגור חנויות הספרים וכו', ובשנה הזאת התקצ"ב ציוה עט"ר נר"ו לשמש, להכריז בשבת זכור שאסורים במלאכה ביום י"ד. הרי ג' שנים בימינו דהוקבע המנהג שלא לעשות מלאכה ביום י"ד, בימינו ובימינו תושע יהודה, אכ"ר. והובאו הדברים בספר כף החיים (סי' תרפח ס"ק מט), וכן בספר פורים משולש להגאון ר' שריה דבליצקי זצוק"ל. ועי' למו"ר מופה"ד זצוק"ל בחזון עובדיה פסח (הלכות ערב פסח הלכה א) שכתב, שאין לאסור

במקומו! ומרבים קצת בסעודת יום שב"ק לכבוד עצומו של יום. ועושים משלוח

עיונים והארות

כדעת מרן ז"ל, לא פורש בדברי הפוסקים אם אומרים על הניסים בברכת המזון של שבת או לא, דהוי הפסק בתוך הברכה כיון שאין עושים שום זכר לסעודת פורים בסעודת שבת עד למחר, והדעת נוטה דכיון שהוא עיצומו של נס, האומרו בין בתפלה בין בברכת המזון לא הפסיד, כי יום וזמן ניסים ונפלאות הוא אף שאין סעודה וכו'. אבל נלע"ד שבסעודת יום א', אין להפסיק בתוך הברכת המזון, דנוסח ברכת המזון לא נאמר רק בעיצומו של יום עצמו. והנכון בזה, כשמגיע להרחמן, לומר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים וכו' כמו מי ששכח. ועיין בתשובות הלק"ט (ח"ב סימן קלו) שנסתפק אם יש לומר על הניסים בסעודת יום ראשון. עכ"ל.

ובתב הרב כף החיים (סי' תרפח ס"ק מד) על דברי הרב שם חדש הנ"ל, מ"ש לומר על הניסים בברהמ"ז בהרחמן, דבריו אינם מוכרחים וגם הוא עצמו כתב שלא הודו לו חבריו ורבותיו. וכן הוא האמת שצריך לומר על הניסים גם בברהמ"ז, כמו ר"ח וחול המועד וחנוכה, שאע"פ שאין בהם חיוב סעודה אומרים יעלה ויבוא ועל הניסים, ולא חשיבא הפסק כיון שהוא מענינא דיומא. וכן משמע מסתמות דברי השו"ע וכל הפוסקים ראשונים ואחרונים. ע"כ. וכן פסק מו"ר מופה"ד בחזון עובדיה (דף ריח הלכה ה) וז"ל: ולכן י"ל על הניסים בברהמ"ז של סעודות שבת כמבואר בספר האשכול (ח"ב עמוד כט), וכן הסכימו האחרונים.

ה. כף החיים (שם ס"ק מה), הביא את הירושלמי לעשות הסעודה ביום ראשון. וכתב, מיהו מהרלנ"ח בתשובה (סי' לב) האריך בראיות שהסעודה בשבת, ועשה כן מעשה בירושלים. וגם המשלוח מנות זמנם הכי, כי המנות הם

ושם בגמ' איתא, פורים שחל בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום. ופירש רש"י (ד"ה שואלין ודורשין), מעמידין תורגמן לפני החכם לדרוש אגרת פורים ברבים. והתוס' (ד"ה פורים שחל) כתב, דדוקא בשבת לפי שאין קורין את המגילה משום גזרה דרבה, אבל בחול א"צ שהרי קורין המגילה וטפי איכא פרסומי ניסא, עכ"ל. וכן פסק בכה"ח (סי' תרפח ס"ק מא). ולפי"ז צריך רב ביהכ"נ בכל מקום ומקום לדרוש אחר קריאת ס"ת או אחר מוסף בענינו של יום בענין הנס דפורים, איך השתלשל מסעודה של אחשוורוש שנהנו מסעודה דאותו רשע, וכל סדר השתלשלות הנס. ויארין במדרשים ובתרגום שני בסיפור הנס לכבוד היום. והוא במקום קריאת המגילה. וכן"ל.

ז. כ"כ הרב שם חדש פינסו. והובאו דבריו בסידור היר"א, וז"ל: על הניסים - מבואר שם דיאמרו ביום ט"ו, ובבית יוסף (סימן תרפח) תמה דלמה לא יאמרו ביום י"ד והניחו בתימה, וכבר יישבו תמיהתו הרב כנסת הגדולה והשלחן גבוה (שם) יעו"ש. ומדבריהם יש ללמוד דאין אומרים על הניסים בברכת המזון ביום ט"ו בשבת קודש. וכן משמע מדברי הלבוש (סי' תרפח), ומשו"ת מהרלנ"ח (סימן לב בד"ה על הניסים), וכן יש ללמוד משו"ת הרדב"ז (חדשות ח"א סימן תקח), ובשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' ב' אלפים קה), דאין לומר על הניסים ביום ט"ו בברכת המזון וכו'. ובשנת התקפ"ח גמרתי בדעתי לאומרו ביום ט"ו בתוך הרחמן דברכת המזון, ולא בתוך ברכת המזון. עכ"ד.

ובכתבי מוהר"י אלגאזי ז"ל כתב, וז"ל: לענין על הניסים בברכת המזון לנוהגים שלא לעשות סעודת פורים עד אחד בשבת

מנות בשבת ט.

ט"ז אדר יום ראשון ב' מצוות משלוח מנות וסעודת פורים

ג. ביום ראשון ט"ז באדר עושים משלוח מנות וסעודת פורים, ולא אומרים על הניסים, לא בתפילות ולא בברהמ"ז, אך מזכירין בהרחמן, ואין אומרים תחנון, כמו בי"ד וט"ו, לא בשחרית ולא במנחה, וכן לא יתענו ביום זה י"א.

עיונים והארות

לשלוח מנות גם בשבת במקום שיש עירוב והמחמיר תע"ב. ומקור דבריהם הוא מהרלב"ח בס' ל"ב משם רבני צרפת, דס"ל דהסעודה היא בשבת, וכתב ז"ל: ומנות איש לרעהו הכי הוא כי המנות הם מסעודה עכ"ל. וכתב הרב שם חדש והובא בסידור היר"א ז"ל: משלוח מנות, לסברת הכנסת הגדולה (סימן תרצח), והרב מטה יאודה (דף ג) הוא דוקא ביום י"ד, ולסברת הרב פר"ח הוא דוקא ביום ט"ו וט"ז יעו"ש, וכן אנו נוהגים כסברת הרב פר"ח שהוא מאריה דאתרא, עכ"ל. וא"כ עיקר הסעודה והמשלוח מנות הוא ביום ראשון, אמנם מהיות טוב שישלח משלוח מנות אחד עכ"פ לחבירו כדי לצאת אליבא דכ"ע. ויזהר שלא יצא מחוץ לעירוב ולא יעשה זאת בפרהסיא רק בצנעה.

י. **ב"ב** הגאון ר' יעקב אלגזי זצוק"ל בספר חוג הארץ (סי' ז), שאין לומר על הניסים. וכ"כ בספר שם חדש. וכ"כ הגאון ישא ברכה בשו"ת שמחה לאיש (סי' ה). ומ"מ טוב לנהוג כמו שכתב מהר"י אלגזי שם, שיאמר באמצע הרחמן - הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כאשר עשה לאבותינו וכו'. וכ"כ בספר כף החיים (סי' תרפח ס"ק מח). וכן פסק מו"ר מופה"ד (שם הלכה יא): ונכון לומר על הניסים באמצע הרחמן. עיי"ש.

יא. **מה** שאין להתענות הוא אפי' ביום פקודת אביו, והטעם הוא כיון שהתירו לבנות חומת ירושלים וכן התחילו לבנות את בית המקדש

מהסעודה, יעו"ש. והביאו דבריו הב"ח והט"ז (ס"ק ח), וכן בספר תיקון יששכר. וכתב הרב שם חדש פינסו ז"ל, והובא בסידור היר"א ז"ל: משתה ושמחה - לסברת מוהרלנ"ח (סי' לב), הוא דוקא ביום ט"ו יום שבת קודש, ולסברת הרב פר"ח (סי' תרפח) יש להחמיר בט"ו וט"ז. וכן הסכים הרב קול אליהו (ח"ב שם), שכבר נהגו המחמירים כן, וכן נהגו בשנת התקפ"ה ותקפ"ח ותקצ"ב. עכ"ל. וכ"כ הפר"ח דיש להחמיר ולעשותה בט"ו ובט"ז וכן אנו נוהגים, יעו"ש. והביא דבריו הברכ"י (ס"ק טו) וכתב, המחמיר תע"ב. וכתב הכה"ח (שם ס"ק מה) ז"ל: ומן הראוי, כי יר"ש יצא ידי כולם. דבלאו הכי אדם אוכל, וסגי שיוסיף איזה דבר בסעודה וישתה איזה כוסות יין או שכר ויתכוין לשם מצוה. וכן פסק מו"ר מופה"ד בחזון עובדיה (שם הלכה ח בסופו), ז"ל: ולכן יש לעשות הסעודה ביום ראשון ומ"מ יש לעשות עוד מנה מיוחדת לכבוד פורים לצרפה לסעודות שבת ולשתות יין או שכר לזכר הנס.

ט. **בתב** בכף החיים (שם ס"ק לה בסופו): עי' בפר"ח כי ביום ט"ו שחל בשבת חייבים לשלוח מנות בשני הימים - בט"ו יום שבת וט"ז יום ראשון, ויר"ש יצא ידי כולם לשלוח בשלשת הימים, אלא שביום שבת אינו יכול לשלוח רק במקום שיש עירוב, והטוב ביותר לשלוח לחבירו הגר בחצירו או בבנין שגר עמו. וכ"כ מו"ר מופה"ד בחזון עובדיה (דף רכה הלכה ט) ז"ל: ויש מחמירים

ועתה נפרט ההלכות והמנהגים למעשה בפורים המשולש

ליל ששי (י"ד אדר):

- א.** בשנה שחל פורים בערים המוקפות חומה ביום שבת, דהיינו שחל י"ד באדר ביום שישי וט"ו בשבת, נקרא "פורים המשולש", כיון שדיני פורים של הערים המוקפות חומה מתחלקים לשלשה חלקים. וכמו שיתבאר בע"ה.
- ב.** בשבת ח' באדר קוראים "פרשת זכור", ומפטירים "פקדתי את אשר עשה עמלק". דבעינן להקדים זכירה לעשייה, ובירושלים חוזרים ומפטירים בשבת הבאה ט"ו באדר פורים המשולש "פקדתי", וביתר ערי ישראל מפטירין בסדר השבועי.¹
- ג.** ביום חמישי יום תענית אסתר יעשה תשובה ותהלים ותפילות כבכל שנה להכניע קליפת המן יג, ואח"כ יכין את עצמו מבעוד יום וירחץ ויטבול במקוה טהרה ויכוין לקבל קדושת פורים, ויחליף שמלותיו וילבש בגדי שבת או בגדים יפים, וילך

עיונים והארות

מעוררים זכות מרדכי ואסתר, כי במרדכי כתיב (אסתר ד, א), "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע את בגדיו", והעינין מבואר בזוהר בראשית (עיין תיקוני זוהר סט דף קיז ע"א): "כי שארי בני-אדם לא ידעין רק מה שעניניהם רואות, ששונאי ישראל כמו המן וחבריו מבקשין לעקור ביצתן של ישראל, והולכין ומתגברין ומתחדשין בכל יום ויום גזירות רעות חדשות. ומרדכי ידע תוכן הדבר ומקור כוח של הקליפות שמשם יוצאים נפשות הרשעים האלו החוטאים בנפשותם, וזהו שאמר הכתוב (אסתר ד, א): "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה", והתבונן כי גבורת יד הקליפה מחמת החטאים של ישראל שהיו באותו הדור. עד שהוצרך מרדכי סיגוף גדול וזעקה בתפילה, להתיש כח הסיטרא אחרא ולעורר רחמים על ישראל, וכן כתיב (מלכים כא, כז): "ויקרע בגדיו וישם שק" וגו'. ואסתר הצדקת אשר זכתה לרוח-הקודש, ידעה גם כן תוכן הדבר הנזכר, ולכן כתיב בה (אסתר ה, א): "ותעמוד אסתר בחצר בית המלך" וגו', ופירש הזוהר (חלק ג דף קט ע"א): אין

השני באותו יום, וכו' וכן כתב שם חדש (דף קכ"ג ע"א) וכ"כ המרש"א אלפנדארי, ובחזו"ע (פורים משולש ה"ט).

יב. כן כתב הב"י (סי' תקפ"ח) וז"ל: ומצאתי כתוב וכו' ויום שבת שלפניו שהיה ח' לאדר קוראים פרשת זכור (דברים כה יז - ט) ומפטירין פקדתי (שמואל א, טו) ובשבת יום ט"ו שהוא יום פורים אומרים על הניסים ומוציאין בו שני ספרים וקורין בשני ויבוא עמלק (שמות יז ח - טז) וכו', עכ"ל.

וכתב כה"ח (פ"ק ט"ל) דבשבת ט"ו באדר מפטירים פקדתי אע"פ שמפטירין בה בשבת הקודם בפרשת זכור. דלא כתיקון יששכר. ובני הכפרים קורין הפטרה של פרשת השבוע. והטעם, כיון שההפטרה צריכה להיות מעין המפטיר.

יג. כתב הרב קב הישר (פרק צז) ועל ידי סליחות ותחנונים שאנו אומרים בכנופייא, בזה אנו

לביהכ"נ מבעוד יום י".

ד. יתפללו תפילת מנחה, ואחרי תפילת מנחה נהגו לתת "זכר למחצית השקל" ליד הגבאי עבור ת"ח עמלי תורה, ויאמר כל הסדר המסודר לזכר מחצית השקל. ומנהגינו בק"ק חסידים "נהר שלום" מזמן מו"ר הגאון המקובל כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל קודם מנחה לומדים דברי רבנו האר"י ואח"כ אומרים סדר פטום הקטורת הארוך ואח"כ נותנים זכר למחצית השקל עם הסדר המסודר לפי הסוד, ואח"כ מתפללים מנחה טו.

עיונים והארות

דהדור וקבלוה בימי אחשוורוש ברצון.

ובכתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער המפקד, פרק א) וז"ל: "וימצא כתוב על הרב חיים ויטאל ז"ל, שקודם תפילת מנחה ביום ערב פורים, היה טובל עצמו במקוה טהרה בשביל קריאת-המגילה לערב, וכן ראיתי רבים נוהגים כן. גם הובא בספרים שקודם תפילת מנחה זו, ראוי ללבוש בגדי שבת ולהתפלל בהם תפילת מנחה." עכ"ל.

טו. כן הוא במנהגי בית אל (סעי' מ"ה) שמבואר שתמיד נתנו מחצית השקל ביום י"ג לפני מנחה.

ובכתב הכה"ח (סי' תרצ"ד ס"ק כ"ה) כן כתב בסידור הרש"ש ז"ל. והיינו כדי שיהא הצדקה עם התענית לכפר. ומשמע דאפילו אם התענית דחוי, כגון שחל פורים במוצאי שבת ומתענין יום חמישי, גם כן יש ליתנו ביום התענית קודם מנחה כדי לצרפו לתענית ולכפר. ע"כ.

ובקונטרס היחיאלי (בית השם דף ט"ל ע"א) הביא את הנוסח שצריך לאומרו קודם נתינת מחצית השקל וזה תוארו:

לְשֵׁם יְחִוּד קְדָשָׁא גְרִיף הוּא וְשִׁכְנִיתִיּהּ, בְּדַחֲלוֹ
גְרַחֲמֵנוּ וְרַחֲמֵנוּ בְּדַחֲלוֹ לְיַחְדָּא אוֹתֵינוּ י"ה
בְּיָמֵינוּ בְּיָמֵינוּ שְׁלִים בְּשֵׁם קָל יִשְׂרָאֵל, תְּרִינֵי בָּא

עמידה אלא תפילה, כמה דאת אמר (תהלים קו, ל): "ויעמוד פינחס ויפלל". והרבתי אסתר בתפילה עד שעלתה תפילתה למעלה למקום קדוש ונורא הנקרא "בתי החצירות", והוא החצר שלפני בית-המקדש של מעלה, אשר שם מתנוצץ שם הוי"ה, וזהו: ותעמוד אסתר בחצר המלך - מלך זה הקב"ה. וכו'. ובודאי שעל ידי אמירת הסליחות והתפילות אנו מעוררים את מרדכי הצדיק ואסתר המלכה.

יז. במנהגי "בית-אל" (אות מ"ז) כתב: לובשים בגדי שבת בפורים או בגדים חמודים.

ורבנו חיים פלאגי ז"ל בספרו מועד לכל חי (סימן ל"א אות יח), הוסיף עוד, וז"ל: "ויילבש בגדי יו"ט, כמו שכתב המהרי"ל ז"ל והרב חמדת ימים כאשר יעויין שם, ויהיה מבערב, ולא כאותם שנוהגים ללבוש בבוקר יום פורים, וזה מנהג הרע ישנו גם כן בליל שבת. ועיין בקונטרס כף החיים (סי' כ"ח אות א). והכא הוא יותר קשה לפי הטעם, הגם דמדריגת שבת אין למעלה ממנה, והוא דהלבישה היא זכר "ותלבש אסתר מלכות" (אסתר ה, א), "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות" (שם ה, טו), ואיך יתכן לקרוא הפסוקים הללו במגילה בלבוש חול." עכ"ל.

ובכתב הרב מחזיק ברכה (בקונטרס אחרון בס' תרפ"ז) והוא מנהג טוב, ומה גם לשמחת התורה

ה. נוהגים להרבות אורה בבתי הכנסת, כי מתגלה ביום הזה בקריאת המגילה "עטרת יסוד דאבא", שהוא אור גדול וככתוב (אסתר ה, טז) "ליהודים הייתה אורה ושמחה וששון ויקר" טו.

עיונים והארות

בבגין בית קדשנו ותפארתנו במהרה בימינו. אמן.
ואח"כ יאמר נוסח זה:

אני בצדק אֶחֶזֶה פְּנֵיהַ דְּמֵאֵרֵי עֵינַי וּמִצְדִּיקֵי הַרְבִּים עָלַי וְעַל עַדְתִּי וְשָׂרְאֵל, ה' הוּא עוֹשֶׂה חֶסֶד לְאֲלֹפִים, בְּמִצּוֹת אֱלֹהֵינוּ מְרַחֵם הַרְחֵמֵם, צְדָקָה עֲשֵׂה עִמָּנוּ מִמְעוֹן הַחַיִּב, מִרְשִׁימוּ דִּיקְרָא בְּתַפְאָרַת אֲצִילוֹת יְהוָה, שְׂבָחִים אָנוּ נוֹתְנִים לְאֱלֹהֵינוּ הַמְנַהֵג בְּמִצּוֹת בְּצִדְקָה נְאֻמָּה עֲלֵינוּ שֶׁתְּהִיָּה חַבִּיבָה לְבַעֲלָהּ, וְאֵנִי הַעוֹשֶׂה צְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ, יְרוּשָׁלַיִם קְרִיָּה נְאֻמָּה לְפִדְיוֹן חוֹבוֹתֵינוּ יְהִיָּה תְמוֹנָהּ, מְאִרִיָּה דְאֲצִילוֹת, צְלוֹתֵינוּ וּבְעִוְתֵינוּ אָנוּ מְבַקְשִׁים מִמֶּךָ מִטְּהַרְתָּ פֶתֶר מִצְחָצַח וּמִנְהִיר עַל כָּל הָעוֹלָם, תִּכְתִּיר עָלַי הָאֵי פְתָרָא בְּהָאֵי שַׁעְתָּא, רְשִׁימוּ דִּיקְרָא הַנְקִרָת בּוֹל הַזְיוֹה הִיא הַנְפְרַעַת מִן הַגּוֹיִם הַעוֹשִׂים צְדָקָה כְּמוֹ שְׂפָתוֹב בְּגִמְרָא "חֶסֶד לְאֲמִים חֲסָאֵת". וְאֶנְחֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אִין אָנוּ כֵּן, אֲלֵא אֲנִי מְכוּן לְרוֹמֵם קְרוֹן שָׁל יְשָׂרְאֵל סְבָא הַמְדַבֵּר עָלַי בְּצִדְקָה, אֵת צְמַח דָּוִד עֲבָדָךְ תִּצְמִיחַ וְקִרְנֵנוּ תִרּוֹם בִּישׁוּעָתְךָ כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִינֵנוּ כָּל הַיּוֹם, בְּגֵי צִיּוֹן וְקִירֵינוּ בְּפִז, חֲפִץ מְהַלֵּל וּמְשַׁבַּח, וְאֵנִי הַעוֹשֶׂה צְדָקָה בְּעַד צִיּוֹן, הַיּוֹנֵק מִחַיִּב זִיו נְהוֹרֵינוּ, צְלוֹתֵינוּ וּבְעִוְתֵינוּ בְּעַד צִיּוֹן אָנוּ צוֹעֲקִים, אֲנִי הַצּוֹעֵק עָלֶיךָ "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדֶּה וְשָׁבִיָּה בְּצִדְקָה".

טז. כן משמע בספה"ק קב הישר (פרק צ"ט) דענין הנרות שמרבים בפורים שיהיו בתי כנסיות מלאים בנרות. הכל הוא רמז על אותו אור גדול שנתגלה בעת קריאת המגילה.

לקיים מצות זכר למחצית השקל, לזכר מה שפְּתוּב בַּתּוֹרָה "זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים מִחֻצֵי הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֶּדֶשׁ", וְהִרְיֵנוּ נוֹתֵן מִטְּבָעוֹת אֵלּוּ לְצְדָקָה לְתַקֵּן שְׂרָשׁ מִצְוֵה זֶה וְכָל הַמִּצְוֹת הַכְּלוּלוֹת בָּהּ בְּמָקוֹם עֲלִיוֹן. וְיְהִי נֵעַם אֲדַנִּי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה:

לכבוד השכינה 1.45 גרם כסף

לכבוד ציון 1.35 גרם כסף

לכבוד בהמ"ק 1.25 גרם כסף

לכבוד ההיכל והאולם 1.15 גרם כסף

לכבוד המפתן 1.05 גרם כסף

לכבוד עזרת ישראל 0.95 גרם כסף

לכבוד עזרת נשים 0.85 גרם כסף

בעד חוב ישראל 0.75 גרם כסף

בעד חוב בני משפחתי 0.65 גרם כסף

בעד חוב עצמי ואשתי 0.55 גרם כסף

ס"ה 10 גרם כסף טהור (ובכל שנה יש לברר את המחיר של הכסף הטהור)

ויאמר:

ובזכות הצדקה הזו יהיה כופר ופדיון לנפשיו ונפש בני ביתו בכלל כל ישראל לעשות נחת רוח ליוצרנו לאקמא שכינתא מעפרא. והשם ז'פנו לקיימה בפועל בלי גדר,

1. ראוי להודיע קודם התפילה שבירושלים אין לומר ועל הניסים בתפילת ערבית ליל י"ד, ובתפילות יום י"ד, וכן בברכת המזון, שלא יבואו לטעות משאר שנים. שרק לענין מקרא מגילה ומתנות לאביונים מקדימים לי"ד, אבל לא לענין הזכרת על הניסים".
2. יתפללו תפילת ערבית ולא יאמרו על הניסים לא בתפילה ולא בברכת המזון, ואם אמר על הניסים אין מחזירין אותו". אם שכח והזכיר על הניסים ונזכר באמצע אין צריך להפסיק ורשאי לגמור י"ט.
3. אחרי העמידה יאמר הש"ץ יהי שם וכו' וחצי קדיש, ואח"כ יקראו המגילה עם ברכותיה בכל כוונות הרש"ש זיע"א ונמצא שבכל ערי הארץ קוראים המגילה ביום אחד. ואחרי המגילה יאמרו "ואתה קדוש", קדיש תתקבל, שיר למעלות אשא עיני,

עיונים והארות

שהוא יום פורים אומרים על הניסים ומוציאין בו שני ספרים וקורין בשני יובא עמלק (שמות י"ז ח - טו) ותמהני למה לא יאמרו על הניסים ביום ששי שבו קורין המגילה, עכ"ל.

אולם בשו"ע (סי' תרפ"ח סעי' ו') סתם שאומרים על הניסים ביום שבת.

ובן הוא המנהג פשוט לומר על הניסים בירושלים רק בט"ו, כמו בכל השנים, והוא

ע"פ המבואר בשו"ת הרדב"ז ח"א (סי' תק"ח). שהרי באמת לבני הכרכין זמנם בט"ו, ולא בי"ד, ורק משום גזירה הצריכו לקרות המגילה בער"ש. וכמו שביארו בברכ"י ובמאמר מרדכי כאן, שבאמת לכרכין זמנם בט"ו ולא בי"ד, ורק משום גזירה כנ"ל הצריכו לקרות המגילה בע"ש. ומ"מ אם אמר אין מחזירין אותו.

ובן כתב בכה"ח (סי' תרפ"ח ס"ק מ"ב) בשם הרדב"ז (תשובה סי' תק"ח) דאם אמר על הניסים בי"ד אין מחזירים אותו. וכ"כ המ"ב (שם ס"ק י"ז).

יט. נמעי גבריאל (פ"ב ה"ד).

ובתב בספר חמדת ימים (חלק ב, דף ע"ד ע"ב) וז"ל: ומנהג טוב להולכים בתמים להרבות נרות בבית-הכנסת ואורים גדולים, רמז להארה הגדולה הנזכרת אשר הולכת ואורה למעלה, והארץ האירה מכבודו אשר אור לו בציון, והמה יהיו במורידי אור מהעולם ועד העולם, בסוד (ישעיה כד, טו), "על כן באורים כבדו השם". וסימניך (אסתר ח, טו) "ליהודים היתה אורה ושמחה". עכ"ל.

יז. **כ"ב** הילקוט יוסף (דיני פורים המשולש ה"ו). ועיין בנטעי גבריאל שכתב (פ"ב ה"ג) שלא תקנו ההכרזה רק כדי להזכיר שיאמרו על הניסים שזה בכלל צורך התפילה, אבל להכריז שלא לומר לא קבעו חז"ל, ובפרט שאם אמר אין מחזירין אותו

יה. **כתב** הב"י (סי' תרפ"ח) וז"ל: ומצאתי כתוב שמנהג ירושלים לגבות מעות מתנות עניים ולחלקם בו ביום ואין אומרים בו על הניסים ואין מוציאין בו ספר תורה ויום שבת שלפניו שהיה ח' לאדר קוראים פרשת זכור (דברים כה יז - טו) ומפטירין פקדתי (שמואל א, טו) ובשבת יום ט"ו

קדיש יהא שלמא, ועלינו לשבחי.

ט. בברכת שהחיינו על קריאת המגילה בליל שישי, יכוין על כל שאר מצוות הפורים, הן הנוהגות בו ביום והן הנוהגות ביום ראשון כ"א.

עיונים והארות

בעולם שלמטה ממנו, "ואתה קדוש יושב תהילת ישראל", ולא מצאתי טעם נכון בדבר לפי פשוטו וגם על-פי סודו". ע"כ.

ובספר טור ברקת על מקור חיים (סי' תרצ"ג אות א) לרבנו חיים הכהן ז"ל מארם צובה כתב, מה שמתחילים "ואתה קדוש" ואין אומרים "ובא לציון גואל", היינו מפני כי אין עיקר הגאולה בלילה. אמנם אל זה אביט, כי הנה הנס הנעשה בפורים לא היה בלילה אלא ביום, דאף על-גב שנאמר (אסתר ו, א) "בלילה הוא נדדה", והוא היה התחלת הגדולה למרדכי הצדיק, והוא היה הסיבה לגדולת הנס שנעשה להצלת ישראל. מכל מקום עיקר הנס היה ביום, שנאמר: "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות" וכו'. גם מפלת המן היתה ביום, וכן הנס בכתיבת הספרים וכו' היה ביום. ולכן אין לומר "ובא לציון גואל" בלילה. וסוד הדבר שאומרים אותו, לפי התחדשות הנשמות באותה שעה, כי אמרו ז"ל (יבמות סב, ב), אמר רב אסי: אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף, שנאמר (ישעיה נז, טז) "כי רוח מלפני יעטוף, ונשמות אני עשיתי". ואם כן, ראוי להזכיר עניין הגואל, כי נמצא חידוש אל הנשמות, אמנם בלילה אין שם התחדשות כלל בתפילה של ערבית, ולכן אין לומר זולת "ואתה קדוש", דהיינו, כי אנחנו ממשיכים אור מלמעלה מעולם העליון, כי גם עולמנו נקרא קדוש מפני המשכת האור העליון לשם". ע"כ.

כא. דעת הרמב"ם (פרק א מהלכות מגילה ג) והשו"ע (סימן תרצב סע' א) שמברכים שהחיינו רק בליל קריאת המגילה. ואם כן יכוונו בברכה זו על שאר

כ. הנה בברכ"י (סי' תרפ"ו ס"ק י"ג) דעתו שלא יאמר סדר קדושה שאין זה יום פורים, מ"מ בכה"ח (סי' תרפ"ח ס"ק ל"ו) העיד בשם חכמי ירושלים שבשנת תקפ"ח חל בשבת וכן שנת תקצ"ו ואמרו סדר קדושה בליל י"ד, שאומרים שהקריאה גורמת לקדושה שתאמר וכ"כ הגרי"ח ובלוח א"י וספר עיר הקודש והמקדש (פכ"ו ס"ב). וכ"כ יפה ללב (ח"ה סי' תרצ"ב ס"ק ב'), וכ"כ שער המפקד (דף קנ"ד ע"א), שמדברי הראשונים ומרן השו"ע (סי' תרצ"ג) נראה שדין סדר קדושה תלוי במקרא מגילה ולא בפורים, ושכן נהגו בקהל קודש בית אל. וסיים ונהירנא בהיותי בעיר קדשנו ירושלים ת"ו, שמעולם לא נמנענו מאמירת ואתה קדוש אחר קריאת המגילה, גם כשחל ט"ו בשבת, ושכן המנהג פשוט בכל ערי המערב עיי"ש. וכ"כ קונטרס היחיאי עמוד ל"ו בשם מנהג בית אל, וכן עשינו שנת תר"ב, וכן נהגו בשנת תרפ"ז ותר"צ. וכ"כ בפורים משולש (דבליצקי פ"ב הי"ג) ובחזו"ע (עמוד רי"ב) ובהלכות חג בחג (פורים משולש עמוד י"ט).

כתב הרב חמדת ימים (חלק ב דף ע"ז ע"ד) ואחר קריאת המגילה אומרים "ואתה קדוש", דהיינו כי אנחנו ממשיכים אור מלמעלה, על דרך מה שכתוב בזהר (תרומה דף קלג ע"א) איש אלקים קדוש הוא, ומאותה הקדושה עובר עלינו תמיד, כך מסיבת האור שניתוסף בעולם העליון בלילה הזה בקריאת-המגילה, אנו אומרים "ואתה קדוש", רצוננו לומר: גם כן זה העולם נקרא קדוש, מפני המשכת האור העליון לשם, וכשם שעולם העליון איש האלהים קדוש הוא, גם כן

י. לכתחילה מצוה מן המובחר לקרות המגילה בעשרה, לפרסומי ניסא. ויש להשתדל השנה לקוראה בירושלים בעשרה גם לנשים, אחר שיש אומרים שגם זה נחשב לקריאת המגילה שלא בזמנה [בירושלים]²².

יא. מי שאינו יכול לשמוע הקריאה בציבור וקורין לו ביחיד, או לנשים בביתם, הורו גדולי ירושלים זיע"א שאינו מעכב ויכולים לברך על קריאתה בתחילה, אך לא בסוף, ובפרט בלילה שאינו מעכב קריאה בעשרה, אולם לכו"ע כשאפשר צריך לחזור אחר עשרה²³.

עיונים והארות

(דבליצקי פ"ב ה"ו), וכ"כ בהלכות חג בחג (עמוד כ"א).

גג. כתב המ"ב (סי' תר"צ ס"ק ס"א) אם קורא בזמנה ואין עשרה קורא ביחיד ובברכה. אבל אם קורא שלא בזמנה כגון המפרש בים והיוצא בשיירא ואינו מוצא מגילה להוליר, יכול לקרוא המגילה מתי שיוצא (כמבואר בסי' תרפ"ח סעי' ז' וי"א שאף מתחילת חודש אדר יכול לקרותה וכו' הרמ"א שכך נהוג) או שיום ט"ו יוצא בשבת ומקדימין המוקפין לקרותו ביום ששי, אם אין עשרה אין למוקפין לברך עליהם. וכן דעת הפר"ח שאין לברך לבני המוקפין ביחיד אם קורין ביי"ד כשחל ט"ו בשבת.

ובתב הכה"ח (סי' תר"צ ס"ק קי"ח) דכיון דאיכא בזה מחלוקת ראשונים ואחרונים חוששין לספק ברכות, וקיי"ל סב"ל אפי' נגד הרוב ואפי' נגד השו"ע. ולגבי ברכת שעשה ניסים ושהחיינו אין לברך בשם ומלכות, ומ"מ במקום שכבר נהגו לברך ביחיד אין למחות דבמקום מנהג לא אמרינן ספק ברכות.

ודעת שו"ת יביע אומר (ח"י סי' מ"ו) שיש לברך את כל הברכות ואין לחוש לסב"ל שכן המנהג. ועי' בפסקי תשובות (אות י"ג) וז"ל: ורבים מגדולי הפוסקים חולקים על קביעה זו וסוברים שקריאת המגילה בירושלים ביי"ד כשט"ו חל בשבת כמוה כקריאה בזמנה דזמן קריאה הוא

המצוות, כן כתב בספר פורים משולש (פ"ב הי"ב). ע"ש. אולם אם מתפללים במונין של אשכנזים הנוהגים כדעת הרמ"א לברך על קריאת המגילה גם בקריאת היום, יכולים לכוון לצאת בברכת שהחיינו של היום. (מישרים אהבוך)

כב. כן מבואר בגמרא מגילה (ה ע"א) שמגילה שלא בזמנה צריך לקוראה בעשרה. וכתב הרז"ה בעל המאור שם בשם רבינו אפרים, שהמוקפים חומה שמקדימים לקרות ביי"ד כשחל ט"ו באדר בשבת, דינם כקוראים שלא בזמנה שצריכים עשרה. וכן כתב בספר האשכול (הלכות תנוכה ופורים סימן ז) בשם ר' אפרים. ובעל העיטור (הלכות מגילה ק"י ע"ב). וכן כתבו הריטב"א והר"ן (מגילה שם). ולפי דברי הרי"ף והתוספות, מה שאמרו שלא בזמנה, היינו לעיכובא, כמבואר בשו"ת פרי הארץ (חלק ב' או"ח סימן א), ובשו"ת שדה יחזקאל (סימן יט). וכן כתב בחידושי הרש"ש (מגילה שם) בדעת התוספות. והובאו בשו"ת יחיה דעת (חלק א' סימן ע' אות ב' בהערה). ובספר חזון עובדיה (עמ' רי"ג סעיף ב). וכן כתב הגרי"ח זוננפלד בשו"ת שלמת חיים (סימן תרע"ו אות ג). וכן דעת הגרש"ז אויערבאך בספר הליכות שלמה (מועדים ח"ב פרק כא בדבר הלכה ס"ק ו) שלכתחילה בודאי מדקדקין לקוראה בעשרה. וכן כתב בפורים משולש

יב. אח"כ ילך לביתו בשמחה הוא וב"ב, ויעשה קצת סעודה לאחר הצום לכבוד יום הפורים, וטוב לאכול זרעונים (אמנם עיקר הסעודה היא ביום א' כנודע), וידליק נרות לכבוד מרדכי ואסתר, וירבה בלימוד תורה, ואח"כ בחצות לילה יאמר בקשות להשי"ת כד.
יום ששי (י"ד אדר):

א. ביום ששי יקום בהשכמה^{יה} ויתפלל שחרית כסדר כל יום ולא יאמרו על הניסים, ואחרי העמידה יאמרו חצי קדיש אשרי ובא לציון עד "מעתי ועד עולם", ואח"כ יקראו המגילה ויכוונו כל כוונות ברכות המגילה להרש"ש זיע"א לפניה ולאחריה, ואח"כ יאמרו ואתה קדוש, וקדיש תתקבל, ויסיימו את התפילה כסדר כל יום, עד

עיונים והארות

ובן כתב הרמ"א (סי' תרצ"ה סעי' ב') וז"ל: י"א שיש לאכול מאכל זרעונים בפורים, [בלילה הראשונה ליל פורים. (מ"ב ס"ק י"א)] זכר לזרעונים שאכל דניאל וחביריו בבבל.

ויש אומרים שלא לדווקא בלילה אלא ה"ה בסעודת היום. (ערוך השלחן סעי' ח' ושכן נוהגין).

כה. כתב הגאון החיד"א בספרו דבש לפי (מערכת ה, אות ו'): כתבו הקדמונים, דחמישה ימים יזרזו האדם לקום בהשכמה יותר משאר ימים, והם: יום שבועות, ויום תשעה-באב, ויום ראש השנה, ויום הושענא רבא, ויום פורים. וכתבו סימן: "וישכם אברהם בבוקר", ראשי תיבות: **א** - איכה. **ב** - רמז על שבועות שבו ניתנה תורה שהתחילה ב' - בראשית. **ר** - ראש השנה, **ה** - הושענא רבא, **מ** - מגילה. ע"כ.

ועיין עוד בספר מעם לועז (אסתר עמוד רנ"ז), וטוב לקום ביום פורים בשעה מוקדמת, והטעם, שכן יעשה זרש להמן להשכים בבוקר ויליך אל המלך, ולומר לו לתלות את מרדכי בזמן קריאת-שמע. והמן הזדרז ובא אל המלך לפני הנץ החמה, ויצא הנס הזה, שבמקום תלות את

לכל העולם, ולכן נוהגים בירושלים לברך את ברכות המגילה לפניה (ולאחריה) אף כשקורא ביחיד, אמנם ודאי לכתחילה יש להתאמץ ולעשות כל טצדקי לשמוע את קריאת המגילה בעשרה, ואף בשאר שנים מצוה לחזור אחר עשרה (כדאיתא בשו"ע) עכ"ל.

נד. בתשובת מהר"י ברי"ן משמע דגם בלילה חייב לשמוח. (דרכי משה סי' תרצ"ה אות ב') וכן כתב הרמ"א (שם סעי' א') ומ"מ גם בלילה ישמח וירבה קצת בסעודה. וכ"כ לקט יושר (עמוד קנ"ו) וז"ל: גם צריך להרבות קצת בליל פורים אחר המגילה בסעודות. ע"כ. ובפרט דשיטת רב האי גאון הובא בב"י (סי' תרצ"ה) ושבלי לקט (סי' ר"א) ואשכול (סי' ח') שיוצא בסעודת פורים בלילה רק שאינה מצוה מן המובהר.

ובתוב בארחות חיים נהגו לאכול בליל פורים אחר התענית זרעונים, זכר לזרעונים שאוכלים בבית המלך דכתיב "ויתנו להם זרעונים". והטעם כתב הלבוש שגם המגילה היה ג"כ ע"י דניאל שהוא התך. והלבושי שרד כתב שגם אסתר אכלה זרעונים, וע"י זה יבא לזכור הנס. (מ"ב סי' תרצ"ה ס"ק י"ב. כה"ח ס"ק כ"ה)

עלינו לשבח, רק שבשיר של יום לא יאמרו המילים, "השיר שהיו הלויים אומרים על הזוכן", ויאמרו השיר של יום הרגיל, ואח"כ יוסיפו מזמור איילת השחר (כ"ב) שהוא מזמור של יום הפורים.

ב. לאחר התפילה בעודו מעוטר בטלית ותפילין יקרא הפרשה שניים מקרא ואחד תרגום בחשק גדול.

ג. אחר התפילה יקיים מצוות מתנות לאביונים לשני עניים אביונים יו.

ד. מצד החומרא ישלח ג"כ משלוח מנות שתי מנות לאיש אחד עכ"פ כדי לצאת ידי חובה לכו"ע ויאמר לשם יחוד וכו' הריני בא ליתן משלוח מנות אם אני חייב יו.

ה. וכן יעשה לחומרא סעודה בדגים ובשר ויין ביום ששי מוקדם בבוקר לכבוד יום הפורים ויזהר שלא ימלא כריסו כדי שיוכל לאכול סעודת שב"ק וירבה בלימוד ושירות ותשבחות יו.

עיונים והארות

דמנות נמי גרירי בתר המתנות, וכן כתב כנסת הגדולה סימן תרצ"ה בהגהות הטור בשם תיקון יששכר יעו"ש, וכן מוכח מהירושלמי ומדברי הר"ן שהעתיק מרן (סימן תרצ"ז) גבי י"ד שבאדר ראשון דלשלוח מנות חלוקין מהשמחה יעו"ש, וכן נראה מפירוש רש"י ריש דף ה', אבל הרלנ"ח (סימן לב"ב) הביאו הב"ח ומגן אברהם (ס"ק יו"ד) כתב דהמנות דינן כמו סעודה, וכן דעת הרדב"ז (סימן תק"ח חלק א') יעו"ש, וכן נראה מלשון הפרי חדש (ריש סימן תרצ"ה) יעו"ש. מטה יהודה. ומיהו עיין שם בפרי חדש שכתב דיום ט"ו שחל להיות בשבת לבני כרכים כפי מה שכתבתי לעיל בסימן תרפ"ח לעשות הסעודה ביום ט"ו וט"ז גם חייבים לשלוח מנות בשני הימים יעו"ש. נמצא דדבר זה בפלוגתא שנייא, יש אומרים ביום י"ד, ויש אומרים ביום ט"ו וביום ט"ז. וירא שמים יצא ידי כולם לשלוח בשלשת הימים.

כה. בירושלמי איתא שאין לעשות הסעודה בשבת אלא ביום ראשון משום דכתב

מרדכי גידל אותו המלך והלביש אותו בגדי מלכות. ע"כ.

כו. כמבואר בגמ' (מגילה ד:) דכפרים מקדימים ליום הכניסה גובים ומחלקים בו ביום משום דעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה. וכן כתב בב"י (סי' תרפ"ח) שכן מנהג ירושלים. ונפסק בשו"ע (סי' תרפ"ח סעי' ו').

כז. ליתן ביום זה בין לעניי הפרזין בין לעניי המוקפין, דכולם מצווין ביום זה (כ"כ הנטעי גבריאל פ"ז הערה ב'), וכ"כ בהלכות חג בחג דיני פורים משולש עמוד כ"ט, וכן דעת הגר"ן קרלין חוט שני שבת חלק ד. עמ' שס"ג-שס"ד), אולם יש שכתבו שיש לדקדק לתת דוקא לב' עניים דמוקפין ולא מערי הפרזות, ושיהא הכסף אצלם עד יום ראשון בבוקר כדי שיוכלו לקיים במעות הללו את סעודת פורים, ולמעשה לא ראינו שמדקדקים בזה. (פורים משולש דבליצקי פ"ב הכ"א).

כח. כ"כ בכה"ח (סי' תרפ"ח ס"ק ל"ח) וז"ל: נראה

1. ביום ששי י"ד אדר מעיקר הדין יכול לעשות מלאכה ולהסתפר לכבוד שב"ק ושאר מלאכות¹. וראוי שלא יאבד זמן יקר זה בפורים בעשיית מלאכה רק במי שמוכרח או לצורך הכנות שב"ק².

עינים והארות

גבי משלוח מנות לשלוח בשלשת הימים, ובלאו הכי אדם אוכל רק שיסיף איזה דבר בסעודה וישתה איזה כוסות יין או שכר ויתכוין לשם מצוה, ומשום דאיכא פלוגתא בזה יש לומר בכל יום קודם סעודה או משלוח מנות הריני בא לקיים מצות סעודת פורים אם אני חייב היום לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו', ויהי נועם וכו'. וכן יאמר קודם משלוח מנות.

וב"כ הגר"ח ברלין ודבר בעיתו (אות ו') כדי לקיים שיטות הראשונים המובא בדרכי משה (שם), והרע"ב במגילה (פ"א מ"ב) שנוהגין בו בשמחה ומרבין קצת בסעודה ומשתה. וכ"כ בפורים משולש (דבליצקי פ"ב הי"ד).

נט. **כ"ב** הר"ן (פ"ב מגילה) פמ"ג (סי' תרצ"ו מש"ז סק"א) וברכ"י (סי' תרצ"ו ס"ק א'), פקודת אלעזר (סי' תרפ"ח), חקרי לב (סי' פ"ח) ושו"ת יבי"א (ח"ו סי' מ"ז). וכ"כ בשו"ת יחו"ד (ח"א סי' צ'). וכ"כ שו"ת בית דוד (סי' תצ"ח) ושו"ת דבר משה (אוי"ח סי' מ"ד) דכשחל פורים בשאר הימים אפשר להסתפר ביום שלפניו או לאחריו, אבל בער"ש איכא משום כבוד השבת, וכ"כ סדר הגר"ח (אות ה'). ואפשר לחלק בין תספורת ברבים דאוושא מילתא, ואיכא זילותא דיו"ט, דיש להחמיר, לבין כשמסתפר בביתו דמותר לכו"ע.

ל. **בן** כתב מהר"י אלגאזי (סימן ט') וז"ל לענין מלאכה נראה להחמיר לדידן דיתבינן בירושלים ת"ו וחל בשבת ט"ו וכו' דהנכון להחמיר שלא להניח לספר ישראל שיעשה מלאכה בערב שבת ושיקדימו להסתפר ביום י"ג, כדי שלא יבואו לטעות לעשות מלאכתם גם בט"ו

"לעשות אותם ימי משתה ושמחה" וסעודת שבת אינה נעשית על ידינו אלא בידי שמים היא וביום א' יעשו סעודת פורים. וכ"כ הכל בו וכ"פ ברדב"ז (סי' תק"ח) דסעודה ומשלוח מנות בט"ז יעו"ש. (ברכי יוסף אות י"ד).

מיהו דעת הרלנ"ח (בתשובה סימן ל"ב) שהסעודה היא בשבת ועשה כן מעשה בירושלים, וגם המשלוח מנות זמנם הכי כי המנות הם מהסעודה יעו"ש שהאר"י בראיות להוכיח הדין. והביא דבריו הב"ח והט"ז (ס"ק ח"ג). וכן דעת ספר תיקון יששכר (דף כ"ח עד דף ל').

ודעת המאירי שעושין בי"ד ולא יאחרו יעו"ש. וכן כתב הר"ן בשם הראשונים, והביא דבריו דרכי משה (סי' תרפ"ח אות ג'). (כה"ח ס"ק מ"ה) **להלכה** כתב השו"ע (סי' תרפ"ח סעי' ו') ואין עושים סעודת פורים עד יום אחד בשבת. וכן פסקו האחרונים.

ובפרי חדש הביאו הברכי יוסף (אות ט"ו) כתב, דהמחמיר לעשות בט"ו ובט"ז תע"ב וכן אנו נוהגין, וכ"פ בחזו"ע (שם הלכה ט'). ומ"מ לענין דינא כיון דהכי איתמר בירושלמי בהדיא ויש להשוות תלמודין כמו שכתב הרשב"ץ הכי נקטינן וכהסכמת מרן והרדב"ז וארחות חיים וסיעתם וכן משמע מדברי הר"ף והרא"ש כמו שכתב הר"ן על דברי הרא"ה יעו"ש. וכן כתב השלחן גבוה (אות כ"א) דאין לנו אלא כפסק השלחן ערוך יעו"ש.

וסיים הכה"ח (ס"ק מ"ה) ומכל מקום ירא שמים יצא ידי כולם כמו שכתבנו לעיל אות ל"ח

שבת קדש (ט"ו אדר):

- א.** בליל שב"ק בתפילה יזכיר על הניסים, וכן בכל תפילות שב"ק, ואם שכח יאמר באלהי נצור לא. וכן בברהמ"ז לילה ויום, ואם שכח יאמר בהרחמן לב.
- ב.** ביום שב"ק מתפללים שחרית כבכל שב"ק, ומוציאין ב' ס"ת בראשון קורין פרשת השבוע ובשני קורין "ויבא עמלק" לג, ולא כופלין פסוק אחרון לז ומפטירין פקדתי וכו' לה, ואחר קריאת הס"ת או במשך היום ידרוש החכם מענינו של יום, ובגודל נס

עיונים והארות

שאלו בהם חוב סעודה אומרים בהם יעלה ויבא ועל הניסים ולא חשיבא הפסק כיון שהוא מעניינא דיומא. וכן משמע מסתמות דברי השלחן ערוך וכל הפוסקים ראשונים והאחרונים דלא הזכירו דבר זה מעולם.

וכתב הרמ"א (סי' קפ"ז סעי' ד) וז"ל: ואומרים על הניסים בחנוכה ובפורים, קודם ועל הכל וכו'; ואם לא אמרו, אין מחזירין אותו (טור). וע"ל סימן תרפ"ב. ומ"מ יוכל לאומרו בתוך שאר הרחמן, ויאמר: הרחמן הוא יעשה לנו ניסים כמו שעשה בימים ההם וכו', והכי נהוג (כל בו).

לג. כתב הב"י וז"ל: ויום שבת שלפניו שהיה ח' לאדר קוראים פרשת זכור (דברים כה יז - יט) ומפטירין פקדתי (שמואל א, טו) ובשבת יום ט"ו שהוא יום פורים אומרים על הניסים ומוציאין בו שני ספרים וקורין בשני ויבוא עמלק (שמות יז ח - טז).

להלכה כתב השו"ע (סי' תרפ"ח סעי' ו) וז"ל: וביום שבת מוציאים שני ספרים ובשני קורין: ויבא עמלק.

לד. כן כתב בפורים משולש (דבליצקי פ"ה ה"ה) דהשנה אף לספרדים אין כופלין, והטעם הוא דבשבת אין ענין להשלים עשרה פסוקים.

לה. כן כתב כה"ח (סי' ט"ל) ומפטירין פקדתי אע"פ שמפטירין בה בשבת הקודם בפרשת

שחל בערב שבת בשאר השנים, כדרך שאסרו הפוסקים בכמה דברים מהאי טעמא שלא לטעות משנה לשנה עכ"ל. הביאו כה"ח (סי' תרפ"ח ס"ק מ"ו).

לא. שו"ע (סי' תרצ"ג סעי' ב) וז"ל: אומר: על הניסים, בלילה וביום.

ואומרים בכל התפלות גם במוסף, כמבואר בשו"ע (סי' תרפ"ב) גבי חנוכה וה"ה בפורים. וביאר הט"ז שם שיום הוא שנתחייב בד' תפילות.

כתב הרמ"א (שם) וז"ל: ואם לא אמרו, אין מחזירין אותו. ע"כ. ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפילו נזכר בין אתה להשם, חוזר. (שו"ע סי' תרפ"ב סעי' א') ועי' שם כל דיני על הניסים באריכות.

לב. כן כתב האשכול (עמוד כ"ט) וכן כתב זקן אהרון (סוף סי' קל"ז) דאומרים על הניסים בין בתפילות ובין בברכת המזון. ותיקון יששכר (עמוד כ"ט). ופקודת אלעזר (סי' תרפ"ח) ובחוג הארץ (אות ו'). וכתב הכה"ח (סי' תרפ"ח ס"ק מ"ד) וכן הוא האמת (ודלא כשיטת דס"ל דאין אומרים בברכת המזון) שצריך לומר גם בברכת המזון כמו ראש חודש וחול המועד וחנוכה שאף על פי

הפורים בשעתו ולדורותיו.

ג. יש להתחיל ללמוד ביום שבת הלכות פסח ל.

ד. מרבים קצת בסעודת שחרית שב"ק, ויוסיף איזה מנה לכבוד הפורים לה, וישתה איזה

עיונים והארות

אל הילדים בתוך הסעודה בין מאכל למאכל ע"כ. לז. דקיי"ל (פסחים ו.) שואלין ודורשין לי יום קודם הפסח. וכ"פ השו"ע (סי' תרט סעי' א.) שו"ר שהרב עצמו ציין כן לקמן בהל' פסח. ומתחילים מיום פורים עצמו (משנ"ב סי' תרט ס"ק ב.).

לח. מנהג ירושלים לא לעשות סעודה מיוחדת רק להרבות בסעודות השבת לשם פורים. (פורים משולש דבליצקי פ"ה הי"א) וכן דעת הגרי"ש אלישיב בהלכות פורים המשולש (שבסוף ספר 'הערות למסכת חגיגה'. בליקוטים עמ' קיא) שהמהדר יוסיף מנה אחת בשבת לכבוד פורים, אבל לדינא האחרונים פסקו שזמן הסעודה הוא ביום ראשון. ע"ש. וכן הוא בשמו בקובץ הליכות והנהגות (פורים. עמ' 13). ואעפ"כ נוהג הגרי"ש אלישיב להוסיף "קוגל" בסעודת שבת לכבוד פורים, והו"ד בקונ' מצוות הפורים (אות י"ב בשם חת"נ הגר"ע אויערבאך). וכן בספר הלכות חג בחג (פורים פ"י עמ' קו) כתב, שנהגו להדר ולהרבות בסעודת היום במאכלים ובשר ויין, כדי לצאת י"ח סעודת פורים, אך לא ישתכר. וכן כתב בשו"ת יחיה דעת (חלק א סי' צ' אות ח).

כ"ב שו"ת קול אליהו (ח"ב סי' כ"ז), וכ"כ בספר שם חדש (עמוד קכ"ו) וכן נהגו שנת תקפ"ה ותקפ"ח ותקצ"ב לעשות הסעודה ביום השבת עיי"ש. וכ"כ בקונטרס היחיאלי (עמוד ל"ה) וז"ל: ובסעודה של שבת יוסיפו תבשיל אחד לכבוד פורים. שכן נהגו בשנת תרי"ב, תרפ"ג ותרפ"ז. וכ"כ בכרוז בי"ד שנת תרפ"ז, וסדר מהרש"א אלפאנדרי ז"ל ושאר פוסקים הנ"ל.

זכור. דלא כתיקון יששכר. ובני הכפרים קורין הפטרה של פרשת השבוע. והטעם, כיון שהפטרה צריכה להיות מעין המפטיר. וכן הוא בחזו"ע (עמוד ר"ט) הגרי"ח זוננפלד בשו"ת שלמת חיים (סי' תרע"ו אות ה') בפורים משולש (דבליצקי פ"ה ה"ז).

וכתב עוד בפורים משולש (שם) ואם טעו והפטירו בהפטרת השבוע, ונזכרו באמצע או שגמרו ועדיין לא בירך לאחריה יקראו גם הפטרת פקדתי. ואם כבר בירך לאחריה יקראו הפטרת פקדתי בלא ברכות.

לו. גמ' במגילה (ד.) אמר רבי יהושע בן לוי: פורים שחל להיות בשבת - שואלין ודורשין בענינו של יום.

וכתב במ"ב (סי' תרפ"ח ס"ק ט"ז) וכה"ח (שם ס"ק מ"א) ובשו"ת יחיה דעת (ח"א סי' צ' אות ז') ובספרו חזו"ע (עמוד ר"כ) דבשבת זו שואלין ודורשין ברבים בענינו של יום פורים.

וראה בדבר בעתו שכתב שבשבת יש ללמוד המגילה ביום וידרוש אותה וטלטול שרי, וסיים וכן עשיתי מעשה בירושלים ת"ו תרל"ו רק לא למדתי המגילה בש"ק ברבים שלא ליתן יד העומדים עלינו, ע"כ להיות כל איש שורר בביתו עכ"ד.

ועוד כתב בדבר בעתו וז"ל ורציתי לקיים דברי המג"א סק"ט לדרוש עכ"פ לאנשי ביתי והייתי מתרגם ומסביר ודורש מן המגילה בלשונו

כוס יין או שכר, וירבה בשירות ותשבחות לכבוד היום.

ה. מעיקר הדין אין צריך לעשות משלוח מנות ביום שב"ק. אמנם ראוי להחמיר כדעת אלו ש"ס"ל שהסעודה והמשלוח מנות הם ביום שב"ק. ועל כן ישלח משלוח מנות אחד לחבירו במקום שיש עירוב בצנעה כדי לצאת ידי המחמירים, וישלח שתי מנות לאדם אחד ותעב"ט לט.

ו. אין אומרים "צדקתך" במנחה.^{יב}

יום ראשון (ט"ז אדר):

א. בליל מוצ"ש לא יאמר על הניסים לא בערבית ולא בשאר התפילות דיום ראשון ולא בברהמ"ז. ויעשה סעודת מלוה מלכה ויוסיף איזה מאכל לכבוד יום הפורים מא,^י אמנם עיקר הסעודה ביום ראשון דוקא^{יב}.

עיונים והארות

שלמה (מועדים ח"ב. פרק כא בארחות הלכה עמ' 12) אלא שהדגיש שאינו עושה כן אלא לחומרא בעלמא, ואף ביקש שלא לפרסם הדבר.

ובתב בנטעי גבריאל (פט"ז ה"ב) יש מיקרי ירושלים שנהגו להזמין בניהם ובנותיהם הנשואים שאינם סמוכים על שולחנם או אורח, כדי לצאת מצות משלוח מנות בשבת.

מ. עפ"י שו"ע (סי' רצ"ב סעי' ב') שאם חל בשבת יום שאילו היה חול לא היו אומרים בו במנחה נפילת אפייתו, אין אומרים בו צדקתך. וכן הוא בסדר הגרי"ח. והלכות חג בחג (פורים עמוד ק"ז). שו"ת יחיה דעת (ח"א סי' צ עמוד קע"א אות ב').

מא. נטעי גבריאל (שם ה"ג) הלכות חג בחג (שם).

מב. מקראי קודש (סי' נ"ג עמוד קע"ז). שו"ת יח"ד (ה"א סי' צ' או י"א). וחזו"ע (עמוד רכ"ז) מעשה רב (סי' קמ"ח) דלא כיש מי שאומר (משך חכמה על מגילת אסתר בס"פ כי תשא) שבמוצ"ש הוא עיקר סעודת פורים.

לט. תיקון יששכר (דף כ"ט) כ"כ בפר"ח (סי' תרצ"ה) וז"ל: ויום ט"ו שחל להיות בשבת לבני כרכין, כפי מה שכתבתי לעיל בסימן תרפ"ח [סוף אות ו] לעשות הסעודה ביום ט"ו וט"ז, וגם חייבים לשלוח מנות בשני הימים. וכ"כ בהשמטות ליעב"ץ (סי' תרפ"ח) ושערי תשובה (סי' תרפ"ח ס"ק ז') דשפיר מינכרא מילתא לפרסומי ניסא, וכ"כ ברק"י (סי' תרפ"ח ס"ק ט"ו).

ובספר פורים המשולש (זוננפלד) כתב מצוה להרבות במאכלים ובין בשבת זו לצאת ידי סעודת פורים ג"כ וכן צריך לשלוח מעט מנות בשבת ג"כ לשכנו הקרוב אל ביתו במקום שיש עירוב. עכ"ל.

ובן כתב בהלכות חג בחג (פורים עמ' ק"ו), שיש לשלוח משלוח מנות בצניעה, במקום שיש עירוב כדין. וכן כתב בשו"ת יחיה דעת (ה"א סי' צ' אות ט), שהמחמירים לשלוח גם בשבת תבוא עליהם ברכה. ע"ש. וכן נהג הגרש"ז אויערבאך לשלוח מנות גם בשבת הו"ד בספר הליכות

- ב.** תיקון חצות אומרים רק תיקון לאה בלא מזמור יענך^מ. ואומרים מזמור בבוא אליו^{מד}.
- ג.** לובשין בגדי יו"ט^{מה}. וכמו כן משאירים השולחנות מכוסים במפות כמו בשבת ויו"ט בבית הכנסת ובבתים^{מו}.
- ד.** ביום ראשון יתפללו שחרית כסדר חול, ואין אומרים תחנון ויענך ה' ביום צרה, ותפלה לדוד^{מי}.
- ה.** אין אומרים על הניסים בתפילה^{מז}. אם טעה ואמר על הניסים אין צריך לחזור^{מט}. ואין קורין בס"ת ואין קורין המגילה.
- ו.** אחר התפילה יקיים מצות משלוח מנות להרבות אהבה ואחווה^נ. ומהיות טוב שיעשה

עיונים והארות

מג. פורים משולש (דבליצקי פ"ח ה"ד).

מד. כן מנהג רבינו הרש"ש ומונהג בית אל שאומרים מזמור זה אף בימים שאין אומרים בהם תחנון, וכ"כ הב"ח (ש"א פרשת וישלח אות י"א) וז"ל: גם שאלתי לידידינו הרה"ג החסיד מהר"א מני נר"ו על מנהג החסידים בעה"ק תוב"ב אם אומרים מזמור "בבא אליו נתן הנביא" ופסוק "עד אנה בכיה בציון" גם בימים שאין אומרים בהם וידוי, והשיב דהמנהג פשוט לומר מזמור "בבא אליו" אפילו בזמן שאין אומרים וידוי. וכתב עוד בשנת השמיטה בא"י תוב"ב דאין אומרים תיקון רחל לפק"ד גם פסוק עד אנה בכיה בציון אין לאומרו כי בפסוק זה נרמזה רחל, וכן אין לאומרו בכל הימים שאין אומרים תיקון רחל, ושמעתי שגם בקהל חסידים בבית אל יכב"ץ אין אומרים אותו, ואח"כ ראיתי במנחת אהרן כלל וא"ו ס"ג דביום שאין אומרים תחנונים לא יאמר פסוק זה, ולפק"ד דאין תלוי בתחנונים אלא תלוי באמירת תיקון רחל עכ"ל נר"ו. עכ"ל.

מה. כ"ב רמ"א (סי' תרצה סעי' ב) בשם מהרי"ט וכ"כ סדר פורים משולש (זוננפלד) וכן נתפשט המנהג.

מו. פורים משולש (דבליצקי פ"ח ה"ב). נטעי גבריא אל (פי"ח ה"ח).

מז. שו"ת פרי האדמה (ח"ד דף ב) כה"ח (סי' תרפ"ח ס"ק מ"ז), סדר פורים משולש (זוננפלד).

מח. סדר פורים משולש (זוננפלד).

מט. כ"ב הנטעי גבריא אל (פי"ח ה"ה).

נ. שו"ת הרדב"ז (ח"א סי' תק"ח) כתב שגם מצות משלוח מנות ביום א', וכ"כ כלבו (סי' מ"ה) וארחות חיים, פורים כשחל בשבת מאחרים אותה ואין מקדימים, והטעם שאין עושים אותה בשבת, מאחר שאין יכולים לקיים "ומשלוח מנות איש לרעהו". וכ"כ המוארי והמכתם מגילה (דף ה' ע"א בד"ה וסעודת פורים), שאחר שהביא דברי הירושלמי סיים, ועוד שהרי משלוח מנות היה נדחה, כלומר, שאם תהיה סעודת פורים בשבת יצטרכו לשלוח מנות בשבת,

לחומרא גם מתנות לאביונים וירבה בצדקה קצת.

ז. קודם שילך לביתו מה טוב שילמד דף היומי וכן זוהר יומי והלכה יומית ואז ילך לביתו בשמחה.

ח. יעשה סעודת פורים בבוקר קודם חצות היום ברוב פאר והדר^{יא}. וירבה בלימוד ובשירות ותשבחות כי קדוש היום לאדוננו^{יב}. ומה טוב שיקרא בסעודה משניות

עיונים והארות

ומביא שרבו הגר"א דעתו כן, מטה יהודה, וש"ת האלף לך שלמה (סי' שפ"ה), ולמעשה רוב גדולי ישראל שגרו בעיה"ק ירושלים במשך הדורות נקטו כהשו"ע דסעודת פורים ומשלוח מנות זמנה ביום א', וכן העיד בשער המפקד (מנהגי א"י, דף ט"ז) שעושים סעודת פורים ביום א', והכי נקטינן. ועי' ילקוט יוסף (סעי' כ"ט).

כתב בפורים משולש (פ"ח הי"א) הנוהגים לאכול בפורים שתי סעודות ביום אוכלים כן היום. ויש בזה טעם לפי הסוד לעשות סעודה גם לאחר מנחה.

נב. כתב הרב סדר היום (סדר פורים) וימצא בביתו נרות דולקות, ושלחן ערוך, ומיטה מוצעת מפני כבוד היום, ויאכל וישתה בשמחה ובטוב לבב, וישמח אנשי ביתו, וירחיק מהם כל ריב וכל מצה, ויודיע להם הניסים והנפלאות שעשה עמנו השם יתברך בימים ההם בזמן הזה, כי פדה ה' את יעקב, אנשים ונשים וטף, והשיב לאויבינו שבעתיים אל חיקם, וראוי לנו להזכיר חסדי ה' תהילות, על כל אשר גמלנו ה' ורב טוב. ע"כ.

וכתב מו"ר המקובל רבנו חיים הכהן מארם צובא ז"ל, בספרו מקור חיים (סי' תרצה אות ג), כי בסעודה זו של היום, נמתקים כל הדינים

ויש לגזור משום דרבה, ובע"כ לדחותה אחר השבת. וכ"כ מג"א (סי' תרפ"ח סק"י), פמ"ג מש"ז (ס"ק ח), מטה יהודה, ברכ"י (ס"ק ט"ו), ערוה"ש (סי"ז) ומ"ב (ס"ק י"ח), וכן נתפשט המנהג מכמה דורות לשלח מנות ביום ראשון דייקא, וכ"כ בכרוז ב"ד ירושלים שנת תרפ"ז

נא. שו"ע (סי' תרפ"ח סעי' ו) על פי האמור בירושלמי (מגילה פרק א הלכה ד) שהטעם שאין לעשות סעודת פורים בשבת, משום שנאמר (אסתר ט-כב) "לעשות אותם ימי משתה ושמחה" את ששמחתו תלויה בבית דין, יצא שבת ששמחתו תלויה בידי שמים. כלומר ששמחת שבת אינה מתקנתם של מרדכי ואנשי כנסת הגדולה, אלא הלכה קדומה בידי שמים, וכמו שאמרו בספרי (פרשת בהעלותך) "וביום שמחתכם" אלו השבתות. ועל זה סמכו לומר בתפילות שבת "ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג", כמו שכתב בשבולי הלקט (סוף סימן פב) בשם ה"ר אביגדור כהן זנדיק והובא בבית יוסף (או"ח סימן רפ"א). ולכן יש לעשות את הסעודה ביום ראשון.

וב"ב שו"ת זקן אהרן (מרבני קושטא בימי הבי" שנת רפ"ו, סי' קל"ז) וכן העיד טור ברקת, החיד"א וחכמי ירושלים בדורו הרב יעקב ישראל אלגזי בקונטרס חוג הארץ, שו"ת קול אליהו (ח"ב סי' כ"ז), ופאת השלחן (הלכות א"י סי' ג' ט"ז, מרבני צפת)

מגילה. ובברהמ"ז לא יאמר על הניסים. אך בהרחמן יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מרדכי ואסתר וכו' ^נ.

ט. ישמח ויגיל באלהיו וירבה בסעודה ומשתה. וראוי לעשות סעודת פורים ביום ראשון אחר תפילת שחרית בעוד האורות בתוקפם כמו שכתבנו לעיל, ולא ידחה הסעודה לצהריים. ואחרי הסעודה יתפלל תפילת מנחה ויסעוד עוד הפעם, וירבה בסעודה עם רעים ואוהבים בדברי תורה ושבח ושירים ותשבחות להשי"ת, כי קדוש היום לאלהינו. וטוב לב משתה תמיד ^י.

עיונים והארות

דאופיר, וקבועין בו אבנים טובות ומרגליות. ולפנים מן התכריך, לבוש מבגדי תרשיש הבאים מים ממערב. ולפנים ממנו, כתונת של ארגמן, מצויירים עליה כל ציפור כנף ועוף השמים. והיו דמי שוויה עשרים כיכרי כסף. ואזור אזור במתניו, שקבועות בו לאורכו אבני-שוהם ואבני מילואים. והמנעלים שעל רגליו, משובצים זהב ואבנים טובות, נופך ספיר ויהלום. וחרב מדאה חגורה על ירכו, וברק חרבו כעין נחושת קלל, ומצוייר בה ירושלים עיר הקודש. ועל יד החרב מצוייר העיר שושן. ומצנפת מדאה צנופה בראשו, מצויירת בכל מיני צבעונים שבעולם, ולמעלה ממנו עטרת זהב גדולה ממוקדה. ולמעלה ממנו תפילין, להראות העמים והשרים אשר הוא מרדכי היהודי, לקיים מקרא שכתוב (דברים כח, י) "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך".

ובל כלפי זה יאותה לכל עדת ישראל, גם המה בכל דור ודור, לעטר עצמם בכבוד והדר ברוב, זכר לנס מבעוד יום, כבחגים וכמועדים. וכל שכן וקל וחומר לבאים בסוד ה', היודעים ומכירים המאור הגדול המופלא המתגלה ומבריק ומבהיק עד להפליא, "ומרדכי

והגבורות, ונחלשים ונכנעים ומסתלקים כל המקטרגים וכוחות החיצוניים.

נג. לענין על הניסים אם אומרים בברכת המזון בסעודה שעושים ביום ט"ז לכבוד פורים, עיין בהלכות קטנות (חלק ב' סוף סימן קל"ו) שהניח בצ"ע. אבל הרב שם חדש כתב בשם מוהר"י אלגאזי דיש לאומרה בהרחמן אבל לא בתוך ברכת המזון משום הפסק יעו"ש. (כה"ח ס"ק מ"ז) וכ"כ בשו"ת יחווה דעת (ח"א סי' צ' אות י"א). בפורים משולש (פ"ח ה"א) שהרוצה לאומרו יאמר בהרחמן.

נד. מנהג קדום בתפוצות ישראל, להדליק נרות על השלחן בשעת הסעודה, גם כשהסעודה היא ביום, כי צריכים לאכול הסעודה כשיש אור בבית, לקיים: "ליהודים היתה אורה ושמחה". ועוד, מטעם שאמרו חז"ל, שבימי גזירת המן היתה השמש מחשיכה, והאור בעולם נחשך. וכשבאה גאולה לישראל היתה אורה. ועוד, שהוא לכבוד מרדכי ואסתר, ולכן לא יפחות משני נרות. (פורים בציון פי"ד ה"ב)

כתב הרב חמדת ימים ז"ל (פורים פרק ג), "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות" - שמח וטוב לב בכבוד גדול, והלבוש אשר לבש היה תכריך בוץ וארגמן, מעשה עבות זהב טהור

מאמרי הזוה"ק

פורים

סוד שורש קליפת עמלק ומחייתה

הזוה"ק מדבר על הפסוק: "משלחי הרגל השור והחמור", כי הנה יש ב' קליפות חזקות מאד, קליפה אחת מצד עשו ונקראת שור, וקליפה אחת מצד ישמעאל ונקראת חמור, ואם שניהם מתחברים יחד, יכולים להחריב את העולם, ועל ב' קליפות אלו אמר יעקב אבינו: "ויהי לי שור וחמור". ואמר לעשו ברמז, דע לך ש-ב' קליפות אלו חזקות ביותר, והם בידי כחומר ביד היוצר. ועוד דע לך, שלבן הארמי, אע"פ שהיה חכם גדול בכשפים. ובספירות של הס"א, לא הצליח כנגדי, כי השי"ת עזר לי בזכות שתרי"ג מצוות שמרת. וכל זה בא ללמדנו, שכאשר עם ישראל הולכים בדרך של יעקב אבינו ועוסקים בתורה ושומרים את המצוות, משלחים את ב' הקליפות האלו ואינם יכולים לשלוט על עם ישראל. ואם ח"ו לא שומרים עם ישראל את המצוות כראוי, יוצא מחיבור ב' קליפות אלו קליפה חצופה מאוד ונקראת "כלב" והוא עמלק החצוף, כי עמלק ע"ה גימ' "כלב החצוף".

ח"ב ס"ה ע"א

אָמַר רַבִּי אֲבָא, בְּרַ מְדִיּוּנֵי בְּתָרָא אמר רבי אבא כאשר אלו הב' ראשי

הקליפות שור וחמור שהם עשו וישמעאל שהם שני כתרם של הקליפות מתחברות יחד, **לֹא יִכְלִי בְּנֵי עֲלָמָא לְמִיקָם בְּהוּ** לא יכולים בני העולם לעמוד בפניהם כי יכולים להחריב את העולם, **וְעַל דָּא (דף ס"ה ע"א) בְּתִיב** ועל זה כתוב (דברים כב

עיונים והארות

נעשה כזאת בשום זמן, אשר יסתכל בה האיש אשר תמונת ה' יביט, ושרת לפני ה' בכבוד והדר". עכ"ל.

יצא מלפני המלך" כנודע, אשר עתה תהל אורו מהעולם ועד עולם, ומאיר בנשמות הטהורות בקריאת-המגילה. ומי ימלל עוז גבורתה אשר לא

י' **לֹא תַחְרוֹשׁ בְּשׂוֹר וּבַחֲמוֹר יַחְדָּו. יַחְדָּו דַּיִיקָא** "יחדיו" בדווקא, בא לומר שלא יעשה האדם ח"ו כל עון שהוא, כי אז גורם לחבר את אלו הקליפות יחד ויכולים להחריב את העולם. **וְתַנִּינָן, לָא יְהִיב אֵינִישׁ דְּוִכְתָּא לְוִינִין בִּישִׁין** ולמדנו שלא יתן האדם מקום ושליטה למינים רעים של הקליפות, **דִּהָא בְּעוֹכְרָא דְבַר נָשׁ לְתַתָּא אֲתַעַר מַה דְּלֹא אֲצַטְרִיךְ** שהרי במעשים הרעים של בני אדם למטה, מתעוררים כוחות קליפת שור וחמור מה שלא היה ראוי שיתעוררו. **וְכַד מְזַדְּוִינֵי בַּחֲדָא לָא יִכְלִין לְמִיָּקָם בְּהוּ מְתַקִּיפּוּתָא דְלִהוֹן דְּאֲקָרִי פְּלָב** וכאשר מזדווגים יחד, לא יכולים העולם לעמוד בהם. (מבין סטרא דלהון נפיק) כי מתוקף וחוזק התחברות קליפת שור וחמור יחד יצאה קליפה אחת קשה שנקראת כלב, **וְדָא חֲצִיפָא מְבַלְהוּ** וזו הקליפה חצופה מכל הקליפות שיש, **הָדָא הוּא דְכְתִיב** וזה הוא שכתוב, (שמות י"א י"ז) **וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַחְרִץ פְּלָב לְשֵׁנוּ** זה אותו קליפת כלב החצופה ביותר שיש בעולם. (ג"א מתקייפותא דלהון נפיק ההוא דאקרי פלב, ודא חציפא מבלהו) **אָמַר קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֲתוֹן אֲמַרְתוּן** אמר הקב"ה לעם ישראל, אתם אמרתם בחצופה, **הִישׁ יְהוֹה בְּקַרְבְּנוּ אִם אֵין** הכיצד תאמרו כן? הרי ראיתם שהוצאתי אתכם ממצרים, וקרעתי לכם את הים, ונתתי לכם את התורה על הר סיני וכו', הרי זו חוצפה גדולה לשאול היש ה' בקרבנו, לכן, **הֲרִי אָנִי מוֹסֵר אֶתְכֶם לְפָלָב** אני מוסר אתכם לקליפת הכלב שהיא חצופה מכל הקליפות. **מִיָּד וַיָּבֹא עֲמֶלֶק** שהוא אחוז בקליפת כלב, ועמלק חצוף ועו פנים משאר האומות שאחוזות בקליפת שור וחמור. וראה פלא "כלב החצוף" גימ' "עמלק" ע"ה.

ר' **יְהוּדָה אָמַר,** (במדבר כ"ד) **רְאֵשִׁית גּוֹיִם עֲמֶלֶק וְאַחֲרֵיתוֹ עַדִּי אוֹבֵד.** וכי ראשית גוים עמלק וכי עמלק היה ראשית לכל הגוים ולכל אומות

העולם? וְהָלֹא בַּמָּה לִישָׁנִין וְעַמִּין וְאוֹמִין הָיוּ בְּעֵלְמָא עַד לָא אָתָא
עַמְלִק וְהָרִי כַּמָּה לְשׁוֹנוֹת וְעַמִּים וְאוֹמוֹת הָיוּ בְּעוֹלָם עַד שֶׁלֹּא בָא עַמְלִק, וּמִתְרַץ. אֱלֹא, בַּר
נְפִקוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֵלֹא כַּאֲשֶׁר יֵצְאוּ עִם יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, דְּחִילוֹ וְאִימָתָא
נְפִלָה עַל כָּל עַמִּין דְּעֵלְמָא מִיִּשְׂרָאֵל פַּחַד וְאִימָה נְפִלָה עַל כָּל הָעַמִּים שְׁבַע עוֹלָם
מִעַם יִשְׂרָאֵל, הָדָא הוּא דְכִתְיִב זֶה הוּא מִשׁ"ב, (שְׁמוֹת טו) שְׁמַעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן
חֵיל אֲחֻז יוֹשְׁבֵי פְלִשְׁתִּים. וְלֹא הָיוּ עֲמָא דְלֹא הָיוּ דְחֵיל מִגְּבוּרָאן
עֲלָאִין דְּקוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְלֹא הָיָה עִם שֶׁלֹּא הָיָה מִפַּחַד וִירָא מִהַגְּבוּרוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת
וְהַגְּדוּלוֹת שֶׁל הַקֶּב"ה, וְרַק וְעַמְלִק לֹא הָיוּ דְחֵיל עַמְלִק הַחֲצוּפִי לֹא הָיָה מִפַּחַד וִירָא,
הָדָא הוּא דְכִתְיִב וְזֶה הוּא מִשׁ"ב, וְלֹא יִרָא אֱלֹהִים שְׁפִירְשׁוּ רְבוּתֵינוּ שׁוֹה חוֹזֵר
עַל עַמְלִק. לָא דְחֵיל לְמִקְרַב לְגַבְדָּא שֶׁלֹּא פַחַד לְהִתְקַרֵּב אֵלַיךְ לְמַלְחָמָה. וְעַל דָּא,
רֵאשִׁית גּוֹיִם דְּאֵתוּ לְאַנְחָא קִרְבָּא בְּיִשְׂרָאֵל עַמְלִק הָיוּ וְעַל זֶה אָמַר
הַפְּסוֹק הָרֵאשׁוֹן שֶׁבְכָל הַגּוֹיִים. (עַמְלִק הוּי קְדַמָּאָה) שְׁבָאוּ לַעֲשׂוֹת מַלְחָמָה בְּיִשְׂרָאֵל עַמְלִק הִיָּה.
וּבְנִינֵי בְּךָ, וְאַחֲרֵיתוֹ עֲדֵי אוֹבֵד וּבִשְׁבִיל כִּךְ כְּתוּב עֲלֵיו עוֹנֵשׁ שְׁאַחֲרֵיתוֹ יִהְיֶה עַד
שִׁיבֵד לְגַמְרֵי מִן הָעוֹלָם, דְּכִתְיִב כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זְכַר עַמְלִק שְׁכְתוּב
מָחָה אֶמְחָה, אֲנִי בְּכּוּדֵי וּבַעֲצָמֵי, כְּלוּמַר הַקֶּב"ה בַּעֲצָמוֹ יִמְחָה אֶת עַמְלִק הָעֲלִיּוֹן שֶׁהוּא הַס"מ.
וּכְתִיב וְעוֹד כְּתוּב, (דְּבָרִים כה) תִּמְחָה אֶת זְכַר עַמְלִק כְּלוּמַר, וְעִי' אֲנַחְנוּ נִמְחָה
וְנֵאבֵד אֶת הָעַמְלִקִּים הַתַּחְתּוֹנִים הַנִּמְצָאִים כֹּאן, הָדָא הוּא דְכִתְיִב וְזֶה הוּא מִשׁ"ב
וְאַחֲרֵיתוֹ עֲדֵי אוֹבֵד שֶׁהִיָּה נֵאבֵד לְגַמְרֵי בַּעֲלִיוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים. וְשׁוֹאֵל: עֲדֵי אֲבָדוֹ
מִכְּעֵי לִיָּה עֲדֵי אֲבָדוֹ שְׁפִירוּשׁוֹ שִׁיְהִיָּה נֵאבֵד מִעַצְמוֹ הִיָּה צְרִיךְ לֹמַר. אֱלֹא, עַד דְּיִיִתִי
קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְיֵאבֵד לִיָּה פִירוּשׁ עֲדֵי אוֹבֵד עַד שִׁיבֵא הַקֶּב"ה וְיֵאבֵד אוֹתוֹ מִן

העולם, (בלומר עד דקודשא בריך הוא אובר ליה) **דְּבַתִּיב בִּי מָחָה אֶמְחָה וְגו'!**
אָמַר ר' אֶלְעָזָר, תָּא חֲזִי אִתְּךָ עַל גַּב דְּתַצְוֹר תָּמִים פְּעָלוּ וְעָבִיד
עֲמַהוֹן חֶסֶד לְאַפְקָא לֹזֵן מֵיָא בא וראה, אפי' שהצור שהיא בחי' גבורה, תמים פעלו
 ויכולה ליהפך ולהיות חסד, ועשתה עם עם ישראל חסד להוציא להם מים מן הסלע, **לָא שָׁבַק**
דִּי־יָדֵיהּ דְּהָא בְּתִיב וַיִּבְנֵא עֲמֶלֶק לא עזב את מידת הגבורה, שהרי כתוב ויבא עמלק,
 וברחמיו הגדולים ותפלתו של משה נצלו ממנו, ויזהר האדם לא לומר הקב"ה וותרן.

ביטול עמלק ע"י לימוד התורה

אומר הרשב"י זיע"א, שכאשר ישראל צדיקים ומתחזקים בתורה ובמצוות, מתגברים כוחות הקדושה על כוחות
 הטומאה, וכן עם ישראל למטה על אויביהם. ואם ח"ו לא מתחזקים בתורה ובמצוות, מתגבר כח הדין כמ"ש ויבא
 עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, בגלל שרפו ידיהם מן התורה בא עמלק ר"ל, וכן בא עמלק לאחר הטא המרגלים.
 ח"ב דף ס"ה ע"ב

(שמות יז) **וַיִּבְנֵא עֲמֶלֶק, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, רָזָא דְּחַכְמַתָּא הַכָּא** סוד של
 חכמה יש כאן, כי מדוע צריך לכתוב ויבא עמלק היה מספיק לכתוב וילחם עמלק עם ישראל,
 ותירץ, **מִגְזֵרַת דִּינָא קְשִׁיָּא** מגזר דין קשה שהוא כמו הנחש הקדמון שמקורו תוקף הדין,
קָא אֶתְיָא קְרָבָא דָּא הרי באה מלחמה זו על ישראל מפני שאמרו היש ה' בקרבנו אם אין,
 כלומר שלאחר שעשה עמהם ניסים ונפלאות הם שואלים שאלה כוזב ולפי הסוד הם היו מבולבלים
 מההנהגה, פעמים רואים בחי' ז"א מנהיג אותם ופעמים רואים בחי' א"א שנקרא אין. **וּקְרָבָא דָּא**
אֲשֶׁתִּכַּח לְעִילָא וְתָתָא ומלחמה זו נמצאת למעלה ולמטה, כי למעלה היתה מלחמה עם
 השר ס"מ, וכן נלחמה מידת הדין עם מידת הרחמים. וכאשר ראה המלחמה למעלה שהס"מ הצליח,
 אז ג"כ עמלק למטה אמר אני אבוא, כי ראה שהמלחמה למעלה הצליחה ע"י הס"מ ומידת הדין וז"ש
 ויבא עמלק. **וְלִית לָךְ מְלָחָה בְּאוֹרֵייתָא דְּלֹא אִית בָּהּ רְזִין עֲלָאִין**

דְּחַכְמָתָא דְּמִתְקַשְׁרִין בְּשָׂמָא קְדִישָׁא ואין לך מילה בתורה שאין בה סודות עליונים של החכמה העליונה, שהם מתקשרים בשם הקדוש שהיא השכינה שנקראת שם הקדוש. **בְּבִיבּוּל, אָמַר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** כביכול אמר הקב"ה, **בְּרִי יִשְׂרָאֵל אֵינּוֹן וּזְבָאִין לְתַתָּא אֲתַנְגְּבַר חֵילָא דִּילֵי עַל בְּלָא** כאשר הם צדיקים למטה, מתגבר הכח שלי על כולם, וכח הקדושה גובר על כוחות הטומאה והחסד על הדין ועם ישראל על האויבים. **וְכַד לָא אֲשַׁתְּכַחוּ וּזְבָאִין, בְּבִיבּוּל מִתִּישִׁין חֵילָא דְלַעֲיָלָא** וכאשר ח"ו ישראל לא נמצאים צדיקים, כביכול הם מתישים הכח של מעלה בסוד צור ילדך תשי, **וְאֲתַנְגְּבַר חֵילָא דְדִינָא קְשִׁיא** ומתגבר כח של הדין הקשה לעשות צרות ומלחמות עם ישראל ח"ו.

תָּא חֲזִי בְּשַׁעְתָּא דְּחִבּוּ יִשְׂרָאֵל לְתַתָּא מַה פְּתִיב בא וראה, בשעה שחטאו עם ישראל למטה, מה כתוב, **וַיָּבֹא עִמָּלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל, אֲתָא לְקַטְרָנָא דִּינָא בְּרַחְמֵי** באה להילחם ולקטרג מידת הדין עם מידת הרחמים. **דְּכַלָּא אֲשַׁתְּכַח לַעֲיָלָא וְתַתָּא** וכל המלחמה נמצאת ונראית למעלה, כוחות הדין עם כוחות הרחמים, וזה גורם שגם למטה בעוה"ז יש מלחמה, **בְּרַפְיָדִים** וראייה לזה ממה שכתוב ברפידים. פי' **בְּרַפְוֵי יָדִים דְּרַפּוּ יְדֵיהוֹן מְאוּרֵייתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַה דְאֹקִימָנָא** שפירושו, שרפו ידיהם מן התורה של הקב"ה, כי ע"י התורה מכניעים את הס"מ כמ"ש כל צמא לכו למים ואין מים אלא תורה, כל צמ"א גימ' קל"א כמספר סמא"ל, ולהכניעו צריך ללמוד תורה ולהשליכו למים כמו שהעמידו ופירשו רבותינו במדרש ובמס' בכורות דף ה'. [א] **אָמַר ר' יְהוּדָה, תִּירֵי וּמְנִי אַנְחָ קַרְבָּא**

עיונים והארות

[א] והנה ע"י האחדות אנחנו זוכים לשרוף את קליפת עמלק שהוא פירוד, כי "מנות איש

עֲמַלְק בְּיִשְׂרָאֵל שתי פעמים עשה מלחמה עמלק בישראל, **חַד הָכָא** אחד כאן ברפידים שרפו ידיהם מן התורה היה לו כח, **וְחַד דְּבַתְיָב** ואחד שכתוב (במדבר יד) **וַיִּירָד הָעַמְלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי וְגו'** אחרי חטא המרגלים היה לו כח להילחם.

אָמַר ר' שְׁמַעוֹן, לְעֵילָא וְתַתָּא. קַטְרוֹנָא דְקוֹדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הָוָה א"ר שמעון למעלה בעולמות העליונים ולמטה בעוה"ז היה מלחמה של עמלק ממש על השי"ת, **לְעֵילָא, בְּמָה דְאֵתְמַר** למעלה כמו שלמדנו כבר שמידת הדין מקטרגת על עם ישראל, **לְתַתָּא בְּקוֹדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הָוָה** ולמטה בהקב"ה היתה המלחמה ג"כ עם השי"ת כמ"ש, **דְּהוּוּ נְסֻכֵי לְגַבְרֵי וְגַזְרֵי לֹזֵן עָרְלָתָא** (ס"א אָתָּא) **דְּרִשִׁמָּא קְדִישָׁא** שהיה עמלק ופמליא שלו לוקחים את האנשים שמלו ועדיין לא עשו פריעה והענן היה פולטם, וחוטכים להם את עורלתם של הרושם הקדוש, מפני שפגמו באות ברית קודש שעשו ברית ולא פרעו, **וְנָטְלֵי לְהוּ וְאַרְמוּ לֹזֵן לְעֵילָא** ולוקחים את העורלות וזורקים אותם למעלה, **וְאַמְרֵי טוֹל לָךְ מַה דְּאֵתְרַעִית** ואומרים להקב"ה תיקח לך מה שבחרת. **וְעַל כָּל פְּנִים דְּקוֹדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הָוָה כְּלָא** (ס"א קוּבְלָנָא) ועכ"פ המלחמה בהקב"ה היתה כל כוונתם להכעיס כלפי מעלה.

עיונים והארות

אל יהושע "בחר" לנו, אותיות "חבר" לנו, שנהיה בחיבור זה עם זה, ובזכות החיבור יהיה גם יחוד למעלה ואז ו"צא" גימט' הוי"ה אדנ"י שהוא יחוד עליון ואז תוכל להכות את עמלק לפי חרב, בזכות החיבור יכהו בחרב.

לרעהו" גימט' 1118 גם "שרפת חמץ" גימט' 1118, כי ע"י משלוח מנות וכו' מגיעים אח"כ לשריפת החמץ שזה עמלק. **ויבא** "עמלק" אותיות עם לק כי ל"ק גימט' סמא"ל, ילחם וכו' ברפידים בשביל עון הפירוד. ויאמר משה

סוד מלחמה בעמלק ממשה רבנו ע"ה עד ביאת הגואל

ועתה מסביר הזוה"ק, מה ראה משה רבנו לסלק את עצמו מהמלחמה הראשונה שהקב"ה ציוה עליה, מתרץ הזוה"ק, ח"ו שמשה רבנו סילק עצמו ממלחמה זו, אלא משה רבנו אמר ליהושע, אני אלחם עם קליפת עמלק שהוא ס"מ בעולמות העליונים ואתה תלחם כאן למטה. ועוד אמר הזוה"ק, שמיים שנברא העולם ועד מלחמת עמלק ומאותו זמן עד שיבא המשיח, ואפי' מלחמת גוג ומגוג, לא תהיה מלחמה כמו שהיתה עם עמלק, כי קליפת עמלק עליה נאמר מלחמה לה' בעמלק שנלחם בכל הו"ק ומכל הצדדים כי עמלק נשרש בנשמת הו"ק דקלי' וירד מן השמים הס"מ בעצמו להלחם בעם ישראל.

(שמות יז) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים וַיֵּצֵא הַלָּחֶם בְּעַמְלֵק וְשׂוֹאֵל, וְכִי מָה חָמָא מֹשֶׁה דְּסָלִיק גְּרָמִיָּה מִתְּהֵא קַרְבָּא קַרְמָאָה** וכי מה ראה משה שסילק עצמו מזאת המלחמה הראשונה, והרי לא ראוי היה לעשות כן, שהרי **דְּקַוְדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא פְּקִיד** הקב"ה ציוה עליה כמ"ש זכור את אשר עשה לך עמלק וכו', איך הוא בעצמו לא יקיים מצווה זו, זה יכול להביא לעם פחד וכו'. **אֶלָּא מֹשֶׁה זְכָאָה חוּלְקִיָּה דְּאַסְתַּבְּל וַיִּדַע עֲקָרָא דְּמַלְחָה** אלא משה אשרי חלקו, שהסתכל וידע עיקר ושורש הדבר. **אָמַר מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ, אָנָּה אֲזַמִּין גְּרָמִי לְתַהוּא קַרְבָּא דְּלַעֲיָלָא** אני אזמין ואתקן עצמי למלחמה למעלה בעליונים להכניע את שורש עמלק שהוא הס"מ שמקומו בדעת דקלי' ומשה רבינו מושרש בדעת דקדושה, **וְאַנְתָּ יְהוֹשֻׁעַ וּמִיָּין גְּרָמְדָּה לְקַרְבָּא דְּלַתְתָּא** ואתה יהושע תזמין עצמך למלחמה של מטה, וכך הוא הענין לפי הסוד, משה מושרש למעלה בקדושה נגד עמלק ויהושע שהוא כנגד מלאך מט"ט הנקרא נער למלחמה למטה.

וְהִינּוּ דְבַתִּיב וְזֶה מֵה שְׁכַתוֹב, וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל: פ"י יִשְׂרָאֵל דְּלְעִילָא ישראל העליון שהוא פרצוף ז"א [ב].
וּבְגִין כַּךְ סָלִיק מֹשֶׁה גְּרַמְיָה מִקְרָבָא דְּלִתְתָּא ובשביל זה סילק משה את עצמו מהמלחמה של מטה, **בְּגִין לְאִוְדְרוּא בְּקֶרְבָּא דְּלְעִילָא וְיִתְנַצַּח עַל יְרֵדֵי** בשביל להודרו במלחמה של מעלה, ואז יהיה נצחון על ידי משה בעליונים וצד הקדושה ינצח את קליפת עמלק וכן גם יהושע ינצח למטה.

אָמַר ר' שְׁמַעוֹן, וְכִי קָלָה הָיָא בְּעֵינֵיךָ קְרָבָא דָּא דְּעַמְלָק א"ר שמעון וכי קל הוא בעיניך מלחמה זו של עמלק. **תָּא חַוִּי מִן יוֹמָא דְּאִתְבְּרִי עֲלָמָא עַד תְּהוּא זְמָנָא** בא וראה, מן היום שנברא העולם עד אותו זמן, **וְיָמָה הוּא זְמָנָא, עַד דְּיִיתִי מִלְכָּא מְשִׁיחָא** ומאותו זמן עד שיבא מלך המשיח, **וְאִפִּילוּ בְּיוֹמֵי דְגֹג וּמְגֹג, לָא יִשְׁתַּכַּח בְּוֹתִיָּה** ואפילו בימי המלחמה של גוג ומגוג לא תימצא ולא תהיה מלחמה כמותה. **לָא בְּגִין חֵיילִין תְּקִיפִין וְסִגְיָאִין** לא בגלל שהיו לעמלק חיילים חזקים ורבים, **אֲלָא בְּגִין דְּבָכַל סְטָרִין דְּקוֹדְשָׁא בְּרִידָה הוּא הָוָה** אלא בגלל שבכל הצדדים בעליונים ובתחתונים עם הקב"ה היתה

עיונים והארות

הה"ן שבכל יד יש ה' אצבעות, והגוף כנגד אות ו'. וכאשר מרים משה את ידיו בסוד ויהי ידיו אמונה וכו', הרי הצירוף שנוצר הוא ה' ה' י' ו' שזה הוא הצירוף של חודש אדר. א"כ בכל חודש אדר נוצר לנו סוד "ויהי ידיו אמונה" ויש בו הכח למחות את זכר עמלק.

[ב] **במלחמת עמלק** נאמר "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח וגבר עמלק". הנה נודע כי צירוף חודש אדר הוא הה"ן היוצא מס"ת אוסרי לגפן עיר'ה ולשורק'ה בני אתונ'ו, ואם נתבונן בגוף האדם, הראש הוא כנגד אות ו' כנודע ששם החכמה, שתי הידים הם תרין

המלחמה, פי' ז"א נקרא קב"ה והוא כלול מו"ק כנודע ונלחם בכל ששה קצוות אלו בעמלק, וז"ש מלחמה לה' בעמלק, כי עמלק היה מושרש בדעת שהוא נשמת הו"ק דקל' ומשה היה נשמת הו"ק דקדושה, ולכן היתה המלחמה בכל הששה קצוות.

סוד מלחמת עמלק ע"י תלמיד מרע"ה יהושע בן נון

ועתה מסביר הזוה"ק, מדוע משה בחר דוקא ביהושע שילחם בעמלק ולא באדם אחר, הרי יהושע היה באותו זמן רק "נער" והיו בישראל יותר חזקים ממנו. ומתריץ, כי יהושע היה מושרש במלאך מטטרו"ן שהוא בעולם היצירה ומקבל שפע ממנו בבחי' עץ הדעת טוב ורע, הטוב היה מלאך מטטרו"ן, והרע הוא הס"מ ולכן הוא המתאים ביותר למלחמה. ועל יהושע נאמר "נער לא ימוש מתוך האוהל" שהיה יונק כל יום שפע מהשכינה הקדושה וכאשר ראה משה שהס"מ יורד למטה למלחמה אמר ליהושע רק אתה תוכל לשלוט עליו ולנצח אותו.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ, וְשׂוֹאֵל אִמָּאִי לִיהוֹשֻׁעַ וְלֹא לְאַחֲרָא מדוע דוקא ליהושע ולא לאדם אחר, **וְהָא בְּתַהוּא זְמַנָּא רַבִּינָא הָוָה** והרי באותו זמן נער היה בסך הכל, **דְּבַתִּיב, (שמות לג) וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹוֹן נֶעַר, וְכַמָּה הָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל תְּקִיפִין מִנִּיהּ** והרי כמה היו בישראל חזקים ממנו. **אֶלָּא מֹשֶׁה בְּחַכְמָתָא אֶסְתַּבֵּל וַיִּדַּע** אלא משה בחכמה הסתכל וידע שהיתה מלחמה למעלה ולמטה, והיה צריך לבחור את האיש הראוי לזה. **מֵאִי חָמָא, חָמָא לְסַמָּא"ל דְּהָוָה**

עיונים והארות

ונרוממה שמו', וזה צירוף של חודש טבת, שבחודש זה היה התחלת החורבן, וצריך ונרוממה רומם את ה' למעלה ע"י שנרים את יד משה ע"י התורה הקדושה ונגיע לצירוף של אדר, ואז וגבר ישראל אמן.

אמנם ח"ו כאשר יניח ידו וגבר עמלק כתוב יד"ו לא ידי"ו, וא"כ כאשר יניח יד"ו גורם לצירוף ה' יד אחת מורמת, ואות י' זה הראש, ה' יד שניה שהיא מונחת כאשר יניח ידו, ואות ו' כנגד הגוף שיוצא מס"ת גדלו ל'ה' את'י

נחית מסַטְרָא דְלַעִילָא, לְסִייעָא לְעַמְלֵק לְתַתָּא מַה רָאה מִשֶּׁה, רָאה אַת
הס"מ שהיה יורד מצד מעלה לסייע לעמלק במלחמה למטה. אָמַר מֹשֶׁה, וַדַּאי
קָרַבָּא הָכָא תְּקִיפָא אֲתַתְּוֵי אִמַר מֹשֶׁה וַדַּאי הַמִּלְחָמָה כַּאן חֻזְקָה תְּהִיָּה כְּפִי שְׁנִרְאָה.
יְהוֹשֻׁעַ, בְּתַהוּא זְמַנָּא בְּדַרְגָּא עֲלָאָה יִתִּיר אֲשַׁתְּכַח וְיִהוֹשֻׁעַ, בְּאוֹתוֹ
הזמן היה בדרגה עליונה ביותר נמצא. אִי תִיָּמָא דְבִשְׁכִינְתָּא
אֲשַׁתְּכַח בְּתַהוּא זְמַנָּא אִם תֹּאמַר שְׁבַמְדַרְגַת הַשְּׁכִינָה נִמְצָא בְּאוֹתוֹ זְמַן, לָא הָכִי
אֵינּוּ כוּן, דְּהָא בְּמֹשֶׁה אֲתַנְסִיבַת וְאֲתַאֲחַדַת שְׁהָרִי לְמֹשֶׁה נִלְקַחָה וְנִתְאַחַדָּה
השכינה, כי משה נקרא בעלה דמטרוניתא, אֲשַׁתְּכַח יְהוֹשֻׁעַ דְּאֲתַאֲחַד לְתַתָּא
מִיָּנָה נִמְצָא שִׁיְהוֹשֻׁעַ נִתְאַחַז לְמֹטָה מִמֶּנָּה. וּבְכַמָּה הִיָּה אוֹחַז יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר ר' שְׁמַעוֹן
בְּתַהוּא אֲתֵר דְּאֲתַקְרִי נַע"ר א"ר שְׁמַעוֹן בְּאוֹתוֹ מְקוּם שְׁנִקְרָא נַע"ר שְׁהוּא עוֹלָם
היצירה, ששם נמצא מלאך מט"ט הנקרא נער, ויהושע היה מקבל השפע ממנו. וְהַעֲנִין, שֶׁהֵם
מְנוּגְדִים זֶה לְזוֹה, כִּי יְהוֹשֻׁעַ הוּא בַחֲוֵי עַץ הַדַּעַת טוֹב שְׁהוּא מְלַאךְ מִטְטְרוֹן, וְרַע הוּא הַסְּמַא"ל, זֶה
גַן עֵדֶן וְזֶה גְהִינִם, וְלִכְּן הוּא הַמֵּתָאִים לְהַלְחֵם בְּיוֹתֵר בַּעַמְלֵק.

וְהֵינּוּ דְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַאי דְבַתִּיב, (ישעיה לג) עֵינֶיךָ תִּרְאֶינָה
יְרוּשָׁלַם נֹוָה שְׁאֲנָן אֲהֵל בַּל יִצְעָן בַּל יִסַּע יִתְדוֹתָיו
לְנִצְחָת. מִשׁ"ב יְרוּשָׁלַם הֵינּוּ יְרוּשָׁלַם דְּלַעִילָא דְאֲקָרִי אֲהֵל בַּל יִצְעָן
ירושלים של מעלה שהיא השכינה הקדושה שנקראת אהל בל יצען ורש"י מסביר אהל בל יטולטל,
דְּלָא יִשְׁתַּכַּח יִתִּיר לְמַתְּךָ בְּגִלּוֹתָא הֵיָּת וְלֹא תִמְצָא יוֹתֵר לְהֵיָּת בְּטִלְטוּלִים
בגלות, וְדָא הוּא רָוָא דְבַתִּיב וְזֶה הוּא הַסּוּד שְׁכַתוּב, וְיִהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוּן נַעַר.

נַעַר וְדָאֵי, בודאי נקרא נער כי מושרש הוא במט"ט שבעולם היצירה הנקרא נער, **לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֱהָל** פירוש **תְּהוּא דְאֶקְרִי אֱהָל כּל יַצְעֵן** אותו שנקרא אהל שלא יטולטל שהיא השכינה. **מִלְמַד דְּכָכֵל יוֹמָא וְיוֹמָא**, הוּהּ יָנִיב **מִשְׁכִּינְתָּא** מלמד שבכל יום ויום, היה יונק יהושע מהשכינה, **כְּמָה דְּתְהוּא נַעַר דְּלְעִילָא** כמו אותו נער של מעלה שהוא מט"ט, **לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֱהָל** כי האוהל היא השכינה, **וְיָנִיב מִנִּיהּ תְּדִירָא** ויונק ממנה תמיד, **כִּי תְהוּא נַעַר** (דף ס"ז ע"א) **דְּלִתְתָּא לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֱהָל**, **וְיָנִיב מִנִּיהּ תְּדִירָא** כך הוא זה יהושע הנער של מטה לא ימיש מתוך האוהל שהיא השכינה ויונק ממנה תמיד.

בְּגִין כִּי, כִּד חָמָא מִשָּׁה לְסַמָּא"ל נְחִית לְסִייעָא לְעַמְלָק לפיכך כאשר ראה משה את הס"מ, שיורד לסייע ולעזור לעמלק, **אָמַר מֹשֶׁה, וְדָאֵי תְהוּא נַעַר יְקוּם לְקַבְּלִיהּ וְיִשְׁלֹט עֲלֶיהּ לְנִצְחָא לִיהּ** אמר משה ודאי הנער הזה שהוא יהושע יעמוד לנגדו עליו, לנצח אותו, כי זה לעומת זה עשה אלקים, ויהושע יכול להכניע אותו כי הוא מצד הקדושה וס"מ כנגדו מצד הקלי'. **מִיָּד, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה וְיִשְׁע בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים וַיֵּצֵא הַלָּחֶם בְּעַמְלָק, דִּילָךְ תְּהוּא קַרְבָּא דְּלִתְתָּא** היות ושלך היא המלחמה של מטה, **וְאַנְא אֲזַדְרִי לְקַרְבָּא דְּלְעִילָא** ואני אזדרו למלחמה של מעלה. ומש"כ **בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים, וְכַאֲזַן כְּפִי וְכַאֲזַן, דִּיתְחִזִּין לְמַתָּךְ עַמְךָ** פי' צדיקים בני צדיקים שראויים יהיו ללכת עמך.

סוד מלחמת עמלק ע"י מט"ט ומרע"ה ואהרן וחור

ואומר רשב"י, בשעה שיצא יהושע למלחמה, התעורר הנער העליון מטטרו"ן והתקין עצמו בכלי מלחמה עליונים שתיקנה לו אימו השכינה הקדושה לנקום נקם ברית שטימא את ישראל בקרי. וידי משה היו כבדים באורות דעשר ספירות שהם עשר אצבעות ידיו, ושמנו לו אבן לישוב עליה ולא כר היות שעם ישראל היו בצער. ושואל הזוה"ק, אם ידי משה היו מכובדים באורות ולא ממש כבדות א"כ מדוע אהרן וחור תמכו בידיו. ומתוך שאינו כפשוטו, אלא אהרן הוא סוד החסד, וחור הגבורה, ומשה רבנו בתפארת, ונעשה עתה חג"ת שהוא סוד האמונה, ואז נתעורר החג"ת והאמונה העליונה ונמשך משם ההצלה לישראל.

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, בְּשַׁעֲתָא דְנִפְיָא יְהוֹשֻׁעַ נֶעַר א"ר שמעון בשעה שיצא יהושע הנקרא נער למלחמה, **אֶתְעַר נֶעַר דְלַעֲיָלָא** נתעורר הנער העליון שהוא מטטרו"ן כי העליון מתעורר ע"י התחתון, **וְאֶתְתַּקַּן** ונתקן מט"ט **בְּכַמָּה תִּיקוּנֵינִי** בכמה תיקונים ומעשים ובכמה כלי מלחמה של מעלה לבטל החיצונים **בְּכַמָּה זַיִינִין** [ג]

עיונים והארות

או לסוס וכיוצא, כך יתלבש באותה צורה. והיינו מלאך ה' וחרבו שלופה בידו וכדומה. וכן רכב אש וסוסי אש אצל אלישע. והענין למעלה הוא רוחני. וז"ש בכמה זיינין. וכמו שהיה יהושע משתמש במתגשם למטה בכח הרוחני הזה, כך משה רע"ה היה ממש מייחד השמות ומעורר כח החרב הקדוש היא מדת המלכות. ומגן הוא ענין ג' האבות. והקשת היא היסוד. והחיצים הם זריקת טיפות השפע. ומקלע באבני הקלע הוא סוד המלכות העולה עד אין תכלית. ובכח הרחמים האלו, מבטל הדין להפכם לרחמים. נמצא, משה רע"ה עשה מלחמתו למעלה בספירות העליונות, ויהושע עשה למטה, היינו, שהיה מעורר הכוחות הרוחניים שהם ביצירה ונחשבים תחתונים בערך פעולת הספירות (ידיד נפש).

וּבַל קַרְנֵי רִשְׁעִים אגדע תרוממנה קרנות צדיק".
קַרן פ"י פִּינָה, קצה, קח את הקרן של

[ג] **בכמה זיינין:** הענין הוא שלמעלה יש רומח והוא מצד רמ"ח ו' כח קדוש המבטל כח חיצוני. וכן חרבות הוא כח קדוש מהחרב שהיא המלכות, שאף כח זה מבטל כח החיצוני. וכן הסוסים העליונים הם כוחות קדושים והם סוסי אש והם פועלים למעלה ברוחניות. וענין הפעולה למעלה הוא לעורר את הכוחות שבעולם היצירה והם יעוררו את הכוחות שעליהם עד שתגיע ההתעוררות המתאימה לספירות שבאצילות, ושם ישנם השורשים לכל המציאות שיש למטה בגשמיות. אך כדי ליצור מציאות של נצחון גשמי למטה בגלל איזה סיבות, צריך קודם ליצור את השורשים האלה למעלה באצילות. וזה נעשה ע"י שמעוררים את הכוחות הרוחניים, אם חרב אם סוסי אש וכיוצא בזה, כי החרב הוא רוחני, והרומח הוא רוחני, וכאשר ירד הענין למטה להתעבות בעוה"ז, יתעבה בצורת המשל או לחרב או לרומח

היונקים מן הקדושה, **דַּאתְקִינַת לִיָּה אִמִּיהַ לְקָרְבָּא דָּא** שתיקנה לו אימו שהיא השכינה הקדושה למלחמה זו, **לְנִקְמַא נִוְקְמַא דְבְּרִית** לנקום נקמת הברית, שחתך המילות וזרקם כלפי מעלה. וכן אשר קרר מלשון קרי שהיה מחטיא את עם ישראל בקרי, וז"ש "כל הנחשלים אחריו" "נחשלים" אותיות נחש מילה. **וְהִינֵנוּ דְבְּתִיב** (ויקרא כו) **חָרַב נִוְקְמַת נִקָּם בְּרִית** שהיא השכינה הקדושה הנקראת חרב, **וְדָא הוּא רִוְא דְבְּתִיב** וזה הוא הסוד שכתוב, **וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עַמְלֶק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חָרַב** פי' **לְפִי חָרַב וְדָא** בודאי בכח השכינה, **וְלֹא לְפָנִים רִוּמְחִין וְזַיְינִין** ולא לפי כח הרומחים וכלי זיין הגשמיים, **אֲלֵא בְּחָרַב וְדָא** **הֵא הִיא דְאֶקְרִי** אלא בחרב הרוחנית בודאי זו היא שנקראת **חָרַב נִוְקְמַת נִקָּם בְּרִית** דהיינו בכח השכינה. **וּמִשָּׁה אֶתְתַּקֵּן לְקָרְבָּא דְלַעֲיָלָא** ומשה רבינו תיקן והכין עצמו לקרב של מעלה בדעת דקלי'.

וַיְדִי מִשָּׁה כְּבָדִים פי' **כְּבָדִים מְפָשׁ** הזוה"ק מפרש מלשון כבוד כבדים באורות, שעשר אצבעות ידיו רומזים לעשר ספירות והם כבדים ומכובדים באורות עליונים, **יְקִירִין, קְרִיִּשִׁין, לָא אִסְתַּאֲבִין לְעֵלְמִין** יקרות ומכובדות וקדושות שלא נטמאות לעולם. **יְקִרִין דַּאתְחִזִּין לְאַנְחָא בְּהוּ קָרְבָּא דְלַעֲיָלָא** מכובדות שראויות לעשות המלחמה בהם, מלחמה של מעלה. **וַיִּקְחוּ אֲבָן וַיִּשְׁמִימוּ תַּחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ** ומדוע לא כר וכסת, אלא, **בְּגִין דִּישְׂרָאֵל שָׂרְיִין בְּצַעְרָא, וַיְהִי**

עיונים והארות

ק"ץ, ללמד אותנו כי בשעה שתתרומום קרן הצדיק ותגודע קרן הרשעים, אז יגיע זמן קץ הגאולה.

"רשעים" תמצא "מ"ר" ו"ר"ם" שהרשעים גם מלאי גסות וגאווה וכן "עמלק" גימט' "רם".

ואז באותה שעה, תרוממנה קרנות צדי"ק שהם

עֲמֵהוֹן בְּצַעֲרֵיהוֹן לפי שעם ישראל שרויים בצער, והיה רוצה להיות עמהם בצערם.

**וְאַהֲרֹן וְחֹרֵר תִּמְכּוּ בְיָדָיו, מִיָּה אַחַד וּמִיָּה אַחַד, וַיְהִי יָדָיו
אֲמוֹנָה וְגו'** עומדות וקיימות ברוממותן ובאמונתם ובתפילתם, מאי תִּמְכּוּ

בְיָדָיו פי' הרי לא היו כבדות כפשוטו אלא מכובדות באורות, א"כ בשביל מה צריך לתמוך

בידיו. **אֲמוֹנָה**. (אמונה, מהימנותא וְדאי) ואמר כי סוד האמונה. **וְכִי עַל דְּאַהֲרֹן**

וְחֹרֵר תִּמְכּוּ לְיָדָיו, הוּוּ יָדָיו אֲמוֹנָה וכי בגלל שאהרן וחור תמכו בידיו, היו ידי

משה עומדות באמונתם ובתפילתם. **אֵלָּא, מִיָּה פְּלֵא פְּחֻכְמָתָא עֲבִיד מַה**

דְּעֵבִיד אלא משה רבינו הכל בחכמה עשה מה שעשה. **אַהֲרֹן וְחֹרֵר, דָּא מְסַטְרָא**

דִּילֵיהּ, וְדָא מְסַטְרָא דִּילֵיהּ אהרן וחור זה אהרן מצד שלו שהוא בחסד עמד בימינו,

וזה חור מצד שלו שהוא בגבורה בשמאלו כי גבורה גי' רי"ז כמס' חו"ר, **וַיְדָוּי**

בְּאַמְצֵיתָא וידיו של משה בת"ת באמצע, **וְעַל דָּא** ועל זה **וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה**

מְהִימְנוּתָא שהם תיקנו מידת האמונה ועי"ז תהיה ישועה, כי אמונה היא בחג"ת ועתה אהרן

וחור ומשה תיקנו החג"ת שהיא האמונה. [ד] **אַהֲרֹן בְּגִין דִּיתַעֲר סְטְרָא דִּילֵיהּ**

אהרן הכהן תמך בימין משה כדי לעורר הצד שלו שהוא החסד, **וְחֹרֵר בְּגִין דִּיתַעֲר**

עיונים והארות

הטבע, והוא עושה הפך של הקדושה, מחמם את האדם לדבר עבירה, ומקרר את האדם לדבר מצוה. וז"ש רש"י לשון קו"ר וחו"ם, ציננך והפשירך, ר"ל שציננך לדבר מצוה, והפשירך לדבר עבירה, כי כל אחד מאיתנו, העמלק הפרטי שלו עומד בעורף בדעת דקלי', וכל ההחלטות דקדושה של האדם שרוצה להעבירם מן המוח

[ד] **עמלק גימט' ספ"ק**. ותדע לך, שכל כוחו הוא, כדי להכניס באדם ספק באמונת ד' ובתורתו כמ"ש "ויהי ידיו אמונה", כי עיקר המלחמה בעמלק היא התחזקות באמונה, וראה רמז "המן אגג" גימט' אמונה, שנצחו אותם ע"י האמונה.

עמלק רוצה להטיל ספק באמונה ובהשגחה ולומר אשר הכל הוא רק מקרה ודרך

סַטְרָא דִּילֵיהּ וחור תמך בשמאל משה כדי שיתעורר הצד שלו שהוא הגבורה, וְהוּן

עיונים והארות

יעשה זאת בכבודו ובעצמו.

"ויוזב" בך כל הנחשלים אחרֶיךָ". אומר רש"י, ויוזב בך, מכת זנב, חותך מילות וזורקן כלפי מעלה. כל הנחשלים אחרֶיךָ - אומר רש"י חסרי כח מחמת חטאם שהיה הענן פולטן.

ואתה עייף ויגע - פ'י רש"י: עייף בצמא, כמ"ש ויצמא שם העם למים, וכתוב אחריו ויבא עמלק. ויגע - מהדרך, ולא ירא אלהים - זה עמלק, אינו מפחד כלל מהקב"ה.

וכתב האמרי יוסף זיע"א, והנה עמלק גי' אל" אח"ה, גי' ספ"ק שמכניס ח"ו ספק באמונה, וז"ש "אשר קרך בדרך ויוזב" שפגם ח"ו במלכות שהיא שם ב"ן, והיא מיזדה השביעית בסוד בת שבע, ובסוד היו זנב לאריות.

כל הנחשלים אחרֶיךָ - הנחשלים אותיות נחש - מילה, כלומר שהביא את טומאת הנחש לתוך המילה.

ולכן בהניח ה' אלהיך וכו' מכל אויבך מסביב שהם ז' אומות שבארץ ישראל, בסוד ז' ספירות בסט"א כנודע, עד שהגרגשי במלכות דסט"א.

מתחת השמיים ר"ל תחת אותיות שמיים אותיות ת'נ'כ'נ' גי' עשרה שמות ב"ן שבמלכות בסוד אנכי טוב לך מעשרה בני"ם. תמוח"ה א"ת זכ"ר עמל"ק מתחת"ת השמיים ל"א תשכ"ח, גימ' שלושת אלפים שי"ג, מספר הי"ג מדות של רחמים עם חסד - אל, כי בהתעוררות י"ג מדות של רחמים ימחה זכר עמלק מן העולם אמן.

ללב, עמלק מטיל בהם ספק, ומשלח אותם בחזרה אל המוח. וכמו שכתב רבינו שמשון מאוסטרפולי הי"ד בספר קרנים, שקליפת עמלק היא "זבוב" (שמזה יצאה עבודת האליל בעל זבוב) ונרמז בר"ת כתוב זאת ז'כרון ב'ספר ו'שים ב'אזני יהושע" שהוא גי' י"ז, והוא מתנגד לצד הט"ב שגם הוא גי' י"ז, והכח של הזבוב למצוא פירצה קטנה בבשר, כדי לינק שפע, וכן הזבוב נמצא בבתי המלכים ואינו מוותר על המגיע לו לדעתו.

"קרך" לשון קרי וטומאה, שהיה מטמאן במשכ"ז. ובבעל הטורים כתב קר"ך גי' סר"ס, וז"ש "בדרך", לשון דרך גבר בעלמה, כנז' בריש מסכת קידושין, והיא הטומאה שהאדם כל גופו נטמא ממנה, וכל הצרות שבאות לאדם בגלל העון הזה כנודע, ואין צריך להאריך בזה, כי הארכנו בזה בתיקון שובבי"ם קחנו משם.

והפירוש הוא כי עמלק הוא בחי' שער הנ' דקל"י, ורצה להשקיע את ישראל בשער הנז"ן, שמשם אין יציאה עולמית, וז"ש זכור את אשר עשה לך", לך גי' חמשים, שרצה עמלק להתגבר על עם ישראל ע"י שיפילם לתוך חמשים שערי טומאה. "בדרך בצאתכם ממצרים", וז"ש הזהו"ק שהיתה מלחמה של עמלק קשה כל כך שלא היתה מבריאת העולם ולא תהיה עד ביאת המשיח, כי מלחמת עמלק היא מלחמה כנגד שער הנ' של הקל"י, שמלחמה זו תוכרע רק בביאת המשיח כשיבוא הקב"ה ויגלה שער הנ' של הקדושה ויכניע שער הנ' של הקל"י, ורק ע"י הקב"ה, כמ"ש "כי מחה אמוחה את זכר עמלק", אני הקב"ה, ורק הוא

אַחֲרֵי־כֵן בִּידְוֵי מִכָּאן וּמִכָּאן דְּאַשְׁתַּכַּחא סִיּוּעָא דְלְעִילָא והיו אוחזים בידיו מצד ימין ומצד שמאל, שיימצא סיוע מלמעלה, שהתחתונים שהם בחג"ת מעוררים החג"ת והאמונה העליונה, ועי"ז נמשך שפע רב ויש הצלה גדולה לעם ישראל.

(שמות יז) **וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגַבְרַת יִשְׂרָאֵל**. מש"כ **כַּאֲשֶׁר יָרִים דְּזָקִיף יְמִינָא עַל שְׂמָאלָא** פי' שהרים יד ימינו שהוא בחסד על השמאל, להמתיק הדינים הגביר החסד על הגבורה ונמתקו הדינים, **וְאַתְּבִּוּן בְּפִרְיֵשׁוּ דְיָדְוֵי** והתכוין בפרישת ידיו להמתיק הדינים, ועי"ז **וְגַבְרַת יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל דְלְעִילָא** פי' ישראל העליון שהוא ז"א, **וּכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגַבְרַת עַמְלָק, פִּי בְּשַׁעְתָּא דְיִשְׂרָאֵל לְתַתָּא מִשְׁתַּכַּבִּין מְצַלֹּתָא** בשעה שעם ישראל למטה שותקים ועוזבים מתפילתם, **לָא יִכְלִין יְדֵי מֹשֶׁה לְמִיקָם בְּזָקִיפוּ** לא היו יכולות ידי משה לעמוד בזקיפה, כי משה היה שורש נשמתם של ישראל, ואז ח"ו, **וְגַבְרַת עַמְלָק. מִכָּאן אֹלִיפְנָא, אַף עַל גַּב דְּכַתְנָא פְּרִישׁ יְדְוֵי בְּקַרְבְּנָא** מכאן למדנו אע"פ שהכהן פורש ידיו ומתפלל בעת הקרבת הקרבן, **לְתַקְנָא גְרַמְיָה בְּכַלָּא** לתקן עצמו ולהכין עצמו בכל שהם המידות העליונות לקרבם וליחדם כי ע"י העוונות ח"ו יש פירוד בשמות ובספירות, **יִשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי לְאַשְׁתַּכַּחא בְּצַלֹּתְהוֹן עִמְיָה** גם עם ישראל צריכים להמצא בתפילתם עימו, והם בני המעמדות שעומדים ומתפללים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

תְּאֵנָא, בְּקַרְבָּא דָּא דְעַמְלָק אֲשַׁתְּכַחוּ עַלְאִין וְתַתְּאִין שנינו שבמלחמה זו נגד עמלק, נמצאו משתתפים העליונים והתחתונים, **וְעַל דָּא, וְעַל דָּא, וְעַל דָּא** ועל זה נאמר **וַיְהִי יְדֵיו אֶמוּנָה, בְּהִימְנוּתָא בְּדָקָא חַוִּי** באמונה כמו שראוי

וצריך להיות. ושואל, כתוב וַיְהִי בלשון יחיד יָדְיוֹ אֱמוּנָה וַיְהִיו יָדְיוֹ מְבַעֵי לִיהַ בלשון רבים צריך להיות כתוב. אֶלָּא, בְּגִין דְּתַלְיָא כְּלָא בִּימִינָא אלא בשביל שתלוי הכל ביד ימין. בְּתִיב כתוב וַיְהִי, וּבְתִיב יָדְיוֹ, בְּגִין דְּהוּא עֲקָרָא דְּכְלָא בשביל שהוא עיקר הכל. וּבְתִיב, וּכְן כתוב (שמות טו) יְמִינְךָ יְהוָה נְאֻדְרִי בְּכַף יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעֵץ אוֹיֵב שהכל הוא בימין.

סוד ויחלוש יהושע את עמלק

מסביר הזוה"ק את הפסוק ויחלוש יהושע את עמלק וכו', ויהרוג צריך לומר? אלא פי' ויחלוש מפיל גורלות כמ"ש מטילים חלשים על הקדשים וא"כ יהושע מפיל עליהם גורלות והחרב העליונה הייתה הורגת בהם וז"ש כי מחה אמהה את זכר עמלק, מחה בעולמות העליונים אמהה למטה בעולמות התחתונים, ואמר הקב"ה אתה תמחה למטה ואני אמהה למעלה, ועמלק הביא עימו עמים אחרים למלחמה וכל העמים האחרים פחדו מאד להלחם בישראל ורק עמלק ניגש למלחמה ולכן יהושע היה מפיל גורלות מי שהוא מעמלק היה מת ומשאר העמים לא מת.

ח"ב ס"ו ע"א

(שמות יז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּתֵב זֶאת וְכָרוֹן בְּסֶפֶר וְגו'. תָּא חַזִּי, מַה בְּתִיב לְעִילָא בא וראה מה כתוב למעלה מזה, וַיַּחְלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עֲמָלֶק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חָרֵב. וקשה למה וַיַּחְלֹשׁ וַיְהִירוֹג מְבַעֵי לִיהַ ויהרוג צריך לומר, מה שווה להחליש ועדיין הוא נשאר בעולם וצריך למחות אותו מן העולם. אֶלָּא פי', וַיַּחְלֹשׁ, בְּמַה דְּאִתְמַר שכתוב (ישעיה יד) חוֹלֵשׁ עַל גּוֹיִם כלומר הפיל גורלות כמו מטילים חלשים על הקדשים. יְהוֹשֻׁעַ הָוָה חוֹלֵשׁ עַל־יְהוָה יהושע היה מפיל גורל עליהם, וְהָהוּא וְאִתּוֹ חָרֵב נוֹקְמַת נָקַם בְּרִית קָטִיל לֹזֵן היה הורג אותם, דְּכְתִיב לְפִי חָרֵב בְּמַה דְּאִתְמַר כמו שלמדנו.

כַּתֹּב זֹאת וּזְכוֹר, זֹאת דִּיקָא זאת דוקא שהיא השכינה. **וְשִׁים בְּאֲזֵנִי**
יְהוֹשֻׁעַ זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע ר"ת זבוב, שעמלק הוא יש לו קליפת זבוב
שנכנס אפי' אצל המלכים כנודע, ועושה ג"כ מחלוקת. זבוב ר"ת זה בכה וזה בכה, **דְּהָא הוּא**
זְמִין לְקַטְלָא מַלְכִין אַחֲרָנִין שהרי הוא מזומן לעתיד בכיבוש הארץ להרוג מלכים
אחרים כמ"ש. **בִּי מַחָה אֶמְחָה** דהיינו, **מַחָה** בתחילה **לְעֵילָא** בעולמות העליונים
ואח"כ **אֶמְחָה לְתַתָּא** למטה בעולמות התחתונים. **וְזָכַר** פי', **דְּיֻכְרָנָא דְלְעֵילָא**
וְתַתָּא הזכרון שלו גם מלמעלה וגם בעולמות התחתונים.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בְּתִיב בִּי מַחָה אֶמְחָה משמע שהקב"ה ימחה את שמו מן
העולם, **וּבְתִיב (דברים כה) תְּמַחָה אֶת זְכַר עַמְלָק** משמע שעם ישראל
צריכים למחות את שמו מן העולם. **אֵלָא, אָמַר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** אמר הקב"ה,
אֲתוּן מַחֲוֹן דְּיֻכְרָנִיה לְתַתָּא, וְאַנָּא אֶמְחָה דְּיֻכְרָנִיה לְעֵילָא אתם
תמחו את זכרו למטה ותעשו אתערותא למטה, וזה יגרום שאני אמחה את זכרו למעלה.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי, עַמְלָק עַמִּין אַחֲרָנִין אֵייתִי עַמִּיה עמלק עמים אחרים
הביא עימו, **וּבְלָהוּ דְחִילוֹ לְקַרְבָּא בְּהוּ בִּישְׂרָאֵל, בַּר אִיהוּ**
ובולם פחדו להתקרב ללחום בהם בישראל חוץ ממנו, עמלק שלא היה מפחד. **וּבְגִין כֵּן,**
יְהוֹשֻׁעַ תָּוָה חוֹלֵשׁ עַלְיֵיהוּ ובשביל כך, יהושע היה מפיל עליהם לחשים וגורלות, מי
שהוא ממש מעמלק היה הורג אותו, ומי מעם אחר לא היה הורג אותו. **רַבִּי יִיסָא אָמַר,**
וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ כפשוטו, **דְּתַבַּר חֵילָא דְלַהוֹן מְלְעֵילָא** ששבר כח שלהם
של עמלק שהוא הס"מ מלמעלה, ועי"ז הצליח על עמלק התחתון.

סוד מחיית עמלק ושורש בלק ובלעם מעמלק

אומר הזוה"ק שהקב"ה נשבע שלא ישב על כסאו עד שימחה שמו של עמלק מן העולם, והקב"ה רצה שעם ישראל לא יכנסו לארץ ישראל עד שקודם יתנו נקמה בעמלק שהוא יצה"ר, וכן יקבלו את התורה בתחילה כדי שיוכלו לנצח את עמלק, ועוד אומר הזוה"ק שבלק ובלעם הנשמות שלהם היו משורש עמלק העליון ולכן עמלק רשום בשמותם ע"ם מבלעם ול"ק מבלק, ויש ארבעה פנים ופרצופים לקליפת עמלק, והם: קסם, נחש, עמל, און. ויש בישראל העליון ג"כ ארבעה פנים ופרצופים שעי"ז אנהנו מכניעים את עמלק, והם: יעקב, ישראל, רחל, לאה.

ח"ג רפ"א ע"ב

וְהָיָה בְּהֵנִיחַ יְהוָה אֶלְהֵיךָ וְגו', תִּמְחָה אֶת זֶכֶר עַמְלָק
וְגו' מתחת השמים. והנה מתחת אותיות שמ"י יש אותיות תנ"ך וע"י התנ"ך נמחה ארתו מן העולם (הרי"ח). **בְּקוֹדֶשׁ דָּא** מצוה זו פי', **לְהַכְרִית זְרַעוֹ שֶׁל עַמְלָק** מן העולם. **דְּהָא קוֹדֶשׁא בְּרִידָא הוּא אוּמִי**, דְּלֹא יַחֲזוֹר עַל בְּרַסְיָהּ, עַד דְּיִטּוּל נּוֹקְמָא מְנִיָּה שהרי הקב"ה נשבע, שלא יחזור לישוב כסאו, עד שיקח נקמה ממנו מעמלק. **פְּתַח רַעִיָא מְהִימְנָא וְאָמַר** פתח הרועה הנאמן משה רבינו לרשב"י ואמר **וְדַאי בְּגִין דָּא הוּוּ אוּלִי בְּמַדְבְּרָא וְעַל יַמָּא** בודאי בשביל מלחמת עמלק שהיא מלחמת היצה"ר היו הולכים עם ישראל במדבר ועל הים כדי שיקבלו בתחילה את התורה ויהיה להם כח לבטל קלי' עמלק, **וְלֹא יִיעֲלוּן בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל**, עַד דְּיִטּוּל נּוֹקְמָא מְנִיָּה דְעַמְלָק ולא יכנסו לארץ ישראל עד שהקב"ה יקח נקמה ממנו מעמלק. וע"י זה יהיה להם כח אח"כ ליכנס לא"י להלחם ביצה"ר העליון שהוא עמלק.

עַמְלָק מֵאֵן הוּא לְעֵילָא עמלק מי שורשו למעלה בקליפה העליונה שב"כ שונא ונלחם בעם ישראל, **דְּהָא חַוִּינֵן דְּבַלְעֵם וּבַלְק מִתַּמְּן הוּוּ** נְשַׁמְתִּין דְּלְהוּן שהרי ראינו שבלעם ובלק משם היו הנשמות שלהם משורש עמלק העליון, **וּבְגִין דָּא הוּוּ שְׁנֵאִין לְיִשְׂרָאֵל יְתִיר מִכָּל אוּמָה וְלִישָׁן** ובשביל זה היו

שונאים את ישראל יותר מכל אומה ולשון, וּבְנִין דָּא עֲמֻלָּךְ רָשִׁים בְּשִׂמְחוֹן
 ובשביל זה ששורשם מעמלק, עמלק רשום בשמותיהם, ע"ם מִן בְּלָעָם, ל"ק מִן
 בְּלָק הרי עמלק. ומסביר, מי הוא השורש של עמלק ואומר, וּדְכָר וְנוֹקְבָא אֲנוּן
 עֲמֻלָּקִים זכר ונקבה של הקלי' הם עמלקים. וְעַלֵּייהוּ אֲתָמַר ועליהם נאמר, (במדבר
 כג) לֹא הָבִיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב קליפה שהיא נגד יעקב וְלֹא רָאָה עֲמֹל בְּיִשְׂרָאֵל
 קליפה שהיא נגד ישראל.

בְּנוֹנָא דְאִית בְּיִשְׂרָאֵל אֲרַבַּע אַנְפִּין בעין שיש בישראל העליון שהוא ז"א
 ארבעה פנים פרצופים, יַעֲקֹב, יִשְׂרָאֵל, רַחֵל, לֵאָה ומפרש
 יִשְׂרָאֵל עִם לֵאָה זו"ן הגדולים, יַעֲקֹב עִם רַחֵל זו"ן הקטנים, לְקַבֵּל והם
 כנגד מש"כ (יחזקאל א) וּפְנֵי נֶשֶׁר לְאֲרַבְעָתָם שכמו שהנשר הוא בת"ת וכו', והת"ת
 יש לו ד' פרצופים בקדושה, הָבִי אִית אֲרַבַּע אַנְפִּין לְעַמֻּלָּךְ כך יש ארבעה
 פנים ופרצופים לקליפת עמלק, קָסָם, וְנַחֲשׁ והם הנקבות, עֲמֹל, וְאָוֶן הם הזכרים.
 עֲמֹל רָשִׁים בְּעַמֻּלָּךְ עמל רשום בשמו של עמלק כי הוא ראש הקלי', והנקבה שלו
 שמה קס"ם. וְהָמֵן דְּהוּהָ מִסְמָרָא דְעַמֻּלָּךְ והמן שהיה מצידו של עמלק, כתוב
 (תהלים ז) יָשׁוּב עֲמֹלוֹ בְּרֹאשׁוֹ שעמל להרוג את ישראל שתלו אותו. וְכָל
 אֱלוֹפֵי עֲשׂוֹ מַעֲמֻלָּךְ הוּוּ וכל אלופי עשו השורש שלהם הוא מעמלק. וְלַעֲיֻלָּא
 עֲמֻלָּךְ, סְפָאֵל ולמעלה עמלק, ס"מ הוא השר של עמלק. עֲמֹל הוא הזכר של הקלי'
 כנגד ישראל שבקדושה, נַחֲשׁ נוק' של הקלי' כנגד רחל שבקדושה, אָוֶן זכר של הקלי',
 וכנגדו יעקב שבקדושה, וּמְרָמָה קסם היא הנקבה של הקלי', וכנגדה בקדושה היא לאה.

כל אלו קליפת עמלק העליון ומשם שורשם ואלו הקליפות. **וְהִמַּפְתִּי לַיהוָה לְבַר נָשׁ
 לְמַחְטֵי לְקוֹדֶשׁא בְּרִידִי הוּא** שמפתות לו לאדם לחטוא להקב"ה ואז האדם חוטא
 והם עולים ומקטרגים. **עֲמֹל, קָס"ם, ק' מִן עֲמֹלֵק ס"ם מִן סַמְא"ל.
 נח"ש, א"ל מַסְמְאֵל.**

מאמרי הפרשה

"וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כו, כ)

הזכרת משה בפרשה

כתב הרא"ש בפירושו לתורה: תמצא בכל הפרשיות שבתורה, מאז שנוולד משה עד תחילת משנה תורה [-ספר דברים], ששמו של משה נזכר בהן, מלבד זאת הפרשה ששמו של משה לא נזכר בה, ותמוה הוא. ושמעתי מפי הרב דן אשכנזי ז"ל להסביר, לפי שמשנה אמר לפני הקב"ה על מחילת העגל דבר קשה: "ואם אין, מחני נא מספרך אשר כתבת" (שמות לב, לב), [ואפילו שמשנה אמר כן, רק בתנאי שהקב"ה לא ימחל להם, והרי הקב"ה מחל להם, מכל מקום הרי] חז"ל אמרו (מכות יא.): "קללת חכם אפילו על תנאי היא באה", לכן אמר הקב"ה: אעשה לך לפני משורת הדין, אמחה אותך מפרשת "תצוה" שכתבתי, וזו היא הקללה שעשתה רושם, שבפרשה זו לא נקרא שמו. עד כאן דברי הרא"ש. דהיינו שקללת חכם מרוב עוצמתה, אפילו אם היא נאמרת על תנאי, היא מתקיימת, ולכן נמחה שמו של משה מפרשה זו.

ובן כותב בעל הטורים: לא הזכיר משה בזה הסדר מה שאין כן בכל החומש, שמשעה שנוולד משה, אין פרשה שלא הזכיר בה, והטעם שלא הזכיר בפרשה זו, משום שאמר: "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת", וקללת צדיק אפילו על תנאי, היא באה, ונתקיימה בזה. עד כאן דברי בעל הטורים.

וככה גם מפורש בזהר הקדוש (פנחס דף רמו.) שהטעם שלא הזכיר משה בפרשת תצוה, הוא משום שכביכול קילל את עצמו ואמר "מחני נא מספרך".

והנה דבר זה נרמז במילה "ואתה" שהיא ראשי תיבות: ובעבור אמרו תמחה העלימו.

מדוע דוקא בפרשת תצוה ולא בפרשה אחרת

ומדוע נבחרה דוקא הפרשה הזו שלא יזכר בה משה, ולא פרשה אחרת?

יש לומר, כי פרשה זו עוסקת בענייני כהונה, ומשה לא היה כהן. ויש להוסיף, מה שאמרו חז"ל (זבחים קב.) שמתחילה בחר הבורא יתברך במשה שהוא יהיה הכהן וממנו יצא זרע הכהונה, ואהרן אחיו נבחר להיות לוי, שנאמר "הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא" (שמות

ד, יד), שהיה אמור להיות הלוי ולא הכהן. ורק כאשר אמר משה לפני ה' יתברך בסנה: "שלח נא ביד תשלח" (שמות ד, יג) ופירש"י שם, "ביד מי שאתה רגיל לשלוח, והוא אהרן", אזי ניטלה ממנו הכהונה, וניתנה לאהרן אחיו, ומשה נהיה לוי. וכדי שלא יתבייש משה בזה שאינו כהן, לכן לא נזכר שמו דוקא בפרשה של כהונה. (נחל קדומים)

ומזרנו ורבנו רבי יוסף חיים זצוק"ל (עוד יוסף חי בתחילת כי תשא) נתן רמז בזה שנמחה שמו דוקא מפרשת תצוה: משה אמר "מחני נא מספרך", המילה "מספרך" היא אותיות "מספר-כ", ופרשת תצוה היא הפרשה הכ' מתחילת ספר בראשית והיא הספר הכ', [בבראשית יש י"ב פרשיות, ותצוה היא פרשה ח' בספר שמות].

טעם נוסף למה משה לא הוזכר דוקא בפרשה זו, מובא בשם הגר"א מוילנא זצ"ל (דברי אליהו): פרשת "תצוה" נקראת [כמעט] תמיד בשבוע שיחול בו ז' באדר, יום פטירתו של משה רבינו ע"ה, והיודע תעלומות ידע, כי בשבוע זה יסתלק משה למרום, ורמז לנו את זה כאן, בכך שלא הזכיר את שמו בפרשה, לקיים מה שנאמר (קהלת ת, ח): "ואין שלטון ביום המוות".

אסור לאדם לקלל עצמו

בספר ישמח משה (דוויק) כותב, שמכאן למדנו אזהרה, שאסור לאדם לקלל עצמו אפילו על תנאי. וכמו שכתוב בזוהר הקדוש (פנחס דף רמו.) שיש ממונה בשמים שעומד ומצפה לשמוע אדם שמקלל עצמו, ומיד מקיים את קללתו! ואומר הזוהר שעל זה אמר דוד המלך (תהלים לט, ב) "אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני, אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי". שה"רשע לנגדי" הוא אותו ממונה.

קללת חכם אפילו על תנאי היא באה

והצדיקים צריכים להיזהר כפליים, כי מאחר והבל פיהם קדוש, מרוב עסקם בתורה, ומחמת שנשמרים מדיבורים אסורים, על כן יש חשיבות מיוחדת בשמים לכל דיבור שיוצא מפיהם. ולכן אמרו חז"ל (מכות יא.) ש"קללת חכם אפילו על תנאי היא באה". (לבוש יוסף)

ומסופר בגמרא (שבת קח.) על רב, שהיה חולה מעיים, ושמואל שהיה רופא, ידע שרפואתו של רב תהיה רק אם יתאפק ולא יתפנה מיד. ולכן ביקש שמואל מבני ישיבתו, שכאשר יבוא רב ליישיבה וישאל היכן בית הכסא, אל תגלו לו, ובכך יהיה מוכרח להתאפק ויתרפא, וכן היה. אבל מכיון שרב הצטער שלא גילו לו היכן בית הכסא, אמר: "יהי רצון שמי שמצער אותי, לא ישארו בניו בחיים!", ובגלל שיצאה הקללה הזאת מפיו של רב, נפטרו בניו של שמואל, ולמרות ששמואל התכוון לטובתו של רב, מכל מקום מכיון שיצאה קללה מפי הצדיק, נברא המלאך המשחית.

משה רבינו הזכר בדרך רמז

וכתב הגאון מוילנא (דברי אליהו), דאף שלא נזכר שמו של משה בפירוש, מ"מ שמו נרמז, כי בפרשה יש מאה ואחת פסוקים, כמספר מילוי האותיות של המילה "משה", מם שין הא, שעולות גם כן מאה ואחת. ומספר זה הוא גם כמנין "מיכאל", שהוא שר ישראל, והוא הכהן הגדול בבית המקדש העליון (ראה גמרא מנחות קי.).

משה רבינו לא רצה להיות מוזכר בעניני כהונה

ובאמת עיקר דברי חז"ל שמששה לא הזכר משום שאמר "מחני נא" טעונים הסבר, שהרי משה שאמר "מחני נא", כוונתו היתה למסור נפש עבור כלל ישראל, ומסירות נפש לכלל ישראל, זו מדרגה עליונה מאוד שאין כל אדם יכול להגיע, וכוונתו היתה לומר לקב"ה, שאם אינך מוחל לכלל ישראל, למה לי חיים, והסכים שכל מעלותיו הרוחניות יתבטלו, ובלבד שעם ישראל ינצל.

ובספר ישמח משה (דיויק) מסביר, שכוונת משה רבנו ע"ה הייתה לומר, הרי אני כנגד ששים ריבוא נשמות של עם ישראל (כמפורש בשיר השירים רבה ד ב), ולכן "מחני נא" אני לבדי במקום ששים ריבוא. וזה לימוד על גדולתו של משה רבנו, שהרי זה השיא של אהבת ישראל, ומסירות נפש לכלל ישראל, ואם ככה, מן הראוי היה, שהקללה של משה על עצמו תתבטל, ושמו לא ימחה מהפרשה?

והתשובה היא, יש לומר, שגם לולי הקללה, היה רצונו של משה רבינו ע"ה שלא יוזכר שמו בפרשת תצוה, מאחר והפרשה כולה עוסקת בדיני כהונה, בגדי כהונה, חינוך הכהנים לעבודה ועוד, ומשום כבודו של אהרן לא רצה משה להיזכר, ולכן הקב"ה מילא אחר רצון עבדו ולא הזכיר את שמו. (אמרות טהורות. אמרי חן)

אתה תהיה המלך המצוה

ויש מפרשים שמה שלא הזכר, זה לא עונש למשה, אלא זה דווקא מעלה ושבח עבורו, שנתן לו הקב"ה כאן את שרביט המלכות שנאמר "ואתה תצוה", שהרי בכל מקום המלך הוא המצווה, וכאן משה נתמנה על ידי השי"ת שיהיה הוא המצוה לבני ישראל וכמו שכתוב בתוספות השלם (כאן) "ואתה תצוה - כמו מלך המצווה". ע"כ. וכך אמר מלכו של עולם למשה: הנני נותן לך את שרביט המלוכה ועתה תהיה גם אתה המצוה בדבר זה את בני ישראל ולא רק אני, וזהו שנאמר "ואתה" - בתוספת וא"ו, כלומר, חוץ ממני גם אתה תהיה המצווה. משל למלך שאחד משריו ואוהביו חרף את נפשו בשביל להציל את בנו יחידו אהובו ממות, והמלך גמל עמו בכך שמינה אותו לשמש מלך על עמו, להראות לו בזה את תורתו וחיבתו אליו.

וכן הוא אצלנו, בראות ה' יתברך את גודל אהבתו ומסירותו של משה רבנו ע"ה כלפי ישראל, שמסר נפשו עליהם בחטא העגל ואמר "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת" (שמות לב, כד) כדי להציל אותם מכליה ח"ו, השיב לו "ואתה תצוה את בני ישראל", כלומר הנני גומל עמך וממנה אותך שתהיה אתה הנגיד המצוה לעמי ישראל.

ומלבד זאת, בהמשך הפסוק כתוב "ויקחו אליך שמן זית זך", ואפילו שהשמן הוא לבית המקדש, הקב"ה לא אמר "ויקחו לי" אלא יקחו 'אליך', שיהיה השמן על שמך, כי אתה הוא זה המצוה עליהם בדבר זה. (אמרות טהורות)

"ואתה" - מילת שבה למשה רבינו

ומרן הקדוש רבי יעקב אבוחצירא זצוק"ל בספרו "מחשוף הלבן", מוסיף וכותב, שלשון 'ואתה' הוא חשיבות וגדולה: ומביא דברי הזוהר כאן (שמות דף קע"ט ע"ב) שמעיר למה התורה אומרת "ואתה תצוה" ולא בקיצור "וציווית", וכן נכתב להלן (כח, א) "ואתה הקרב אליך" ולא "והקרבת אליך" ועוד כהנה בפרשתנו, מהו עניין אריכות המילה "ואתה"?

ומבאר, דמילת "ואתה", באה להורות על שלימות משה רבנו ע"ה, ועל שבחו אצל הקב"ה עד היכן מגיע, שכמו שהקב"ה נקרא "ואתה", כמו שכתוב (תהלים כב, ד): "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל", וכן כתוב (נחמיה ט, ו): "ואתה מחיה את כולם", כך גם הקב"ה קרא למשה רבנו בשם: "ואתה".

משה תיקן את נח כאשר לא הוזכר בפרשה

הסבר נוסף מדוע לא הוזכר שמו של משה בפרשה הוא כי הנה ידוע שהמבול נקרא "מי נח" כמו שנאמר (ישעיה נד, ט) "כי מי נח זאת לי, אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ", ולכאורה תמוה, למה קוראים למבול מי נח, הלא אדרבה, נח הוא זה שהציל את ההמשכיות של העולם, ואם כן, למה לקרוא למים המשחיתים על שמו?

ואומר הזוה"ק (נח דף סז): שנח פגם בכך שלא התפלל על בני דורו ולא הצילם. וכמובא בזוהר (זוהר חדש נח דף לח): "בשעה שיצא נח מן התיבה וראה את החורבן הנורא, התחיל לבכות ואמר, רבונו של עולם, נקראת רחום, היה עליך לרחם על בריותיך. השיבו הקב"ה, רועה שוטה, עכשיו אתה אומר זאת? בשעה שאמרתי לך 'כי אותך ראיתי צדיק לפני' אמרתי לך זאת כדי שתבקש רחמים על העולם". ולכן, נקרא המבול "מי נח" על שמו.

וכתב רבינו האריז"ל (ספר הליקוטים סוף פרשת בראשית), שכדי לתקן פגם זה, התגלגל נח במשה רבנו, ועל ידי שהתפלל משה על ישראל בחטא העגל, ומסר את נפשו כדי להצילם, ואמר

"מחני", שזה אותיות "מי נח", תיקן את מה שפגם נח. והחיד"א (נחל קדומים) רמוז את זה בתיבות "מחני נא", שהן אותיות "מנח אני", ולכן משה לא נזכר בפרשת תצוה, למרות שנמחל חטא העגל, כי זה חלק מהתיקון לנשמת נח.

והנה משה רבנו תיקן את נח דוקא בחטא העגל, כי בשני המקרים הללו, דור המבול וחטא העגל, היו דינים בעולם שאיימו להשמיד את הנפשות הפועלות. במבול, כל באי העולם, ובחטא העגל, עם ישראל. אלא שמושה לא עשה כמו נח אלא עמד בתפילה לפני השם יתברך לפני צאת הגזרה לפועל, והיה מוכן ששמו ימחה מהתורה למען עם ישראל, ומסר את נפשו על עם ישראל, ובזה תיקן את חטא נח (מגלה עמוקות פרשת ואתחנן, אופן ק"ז).

ולכן אמר לו הקב"ה אחרי חטא העגל לבנות את המשכן, והכוונה לומר לו בזה, אתה לא תהיה כמו נח, אתה תעשה משכן שיאיר לכל העולם, שיחבר את כל הנשמות מחדש, כי במשכן כל אחד הביא את החלק והתרומה שלו, ומשה רבנו חיבר את הכל ועשה מהכל משכן אחד, ונמצא שהמשכן, כולם שותפים בו, והוא הנותן כח שלא יהיה מבול כלל. אבל התיבה של נח, לעומת המשכן, הצילה רק יחידי סגולה מהמבול, והכלל לא היו שותפים בו (מגלה עמוקות פרשת ויקרא האופן ה"ז).

והנה דבר זה רמוז בפסוק: "ואתה תצוה", במה מתקן משה רבנו את היקום שנמחה בזמן נח? על ידי "תצוה", לשון "צוותא", להיות מאוחדים יחד כולם כאיש אחד בלב אחד, בבניית המשכן.

משה גלגול של נח שת והבל

ובאמת שמושה רבנו היה גלגול גם של הבל ושת בני אדם הראשון, מלבד נח, ומובא בספרים הקדושים (ילקוט ראובני ונחל קדומים) בשם הרב מגלה עמוקות, שהמילה האחרונה בפרשה תרומה היא "נחשת" שנאמר "וכל יתדות החצר נחשת" והמילה הראשונה בפרשתנו היא "ואתה", והסמיכות הזו "נחשת ואתה" באה לרמוז שמושה היה הגלגול השלישי של הבל, אחרי שנתגלגל בשת ונח, כי "נחשת ואתה", היינו: נח-שת, ואתה [היינו משה].

וזה מה שנאמר בתהלים (מה, ג) "יפיית מבני אדם", שפסוק זה נאמר על משה, ו"מבני אדם" פירושו מבני אדם הראשון, דהיינו שת והבל בני אדם הראשון, שמושה בא לתקנם. והפסוק מסיים "הוצק חן בשפתותיך", וזה רומז לנח שנאמר בו "ונח מצא חן", וגם "חן" אותיות "נח".

והנה ראשי תיבות של המילה "משה" הם משה שת והבל. ולמה לא נזכר גם נח, והיה צריך לקרותו "מנשה" - שזה ראשי תיבות "משה נח שת הבל"? ומתוך בעל החתם סופר

(בספרו תורת משה) שמשה על ידי שהוריד את התורה, תיקן את ענין העבודה זרה שהיתה בימי נח, ולכן נקרא משה בלי האות נ'. אבל באמת, בימי השופטים, כאשר עם ישראל חזרו לסורם לעבודה זרה, שם מכונה משה רבינו "מנשה" (ראה שופטים יח, ל) כי מנש"ה ראשי תיבות משה נח שת הבל, כי שוב היה צריך לתקן גם את ענין עבודה זרה שהתחילה בדורו של נח.

וכן כתוב (שמות ג, ב) "וירא מלאך ה' אליו ה' בלבת אש", "לבת" הם האותיות שמשלימות את האותיות שבמילים ש"ת הב"ל שלא מפורשות במילה "משה", שהם ת' ב' ל', אתיות "לבת".

ואם כן ראינו עתה מדוע משה רבנו מסר עצמו למיתה עבור עם ישראל, כי בגלגול הקודם לא התפלל להציל את העולם מן המבול ועתה מתקן הדבר ומוסר עצמו למען עם ישראל, אלא שעדיין צריך עוד מעט תיקון, והוא שלא יכתב שמו בפרשת תצוה ואז נתקן הכל.

ובספרים הקדושים ביארו מדוע קוראים לתיבת נח תיבה? הרי בכל מקום קוראים לתיבה בשם ספינה או אוניה. בפרשת ויחי, כשמברכים את זבולון כתוב: "זבולון לחוף ימים ישכון, והוא לחוף אוניות". וכן מצינו אצל יונה האוניה חישה להישבר (א, ה) "ויונה ירד לירכתי הספינה". ואם כן מדוע אצל נח זה נקרא 'תיבה'?

וכתבו לבאר דהמילה תיבה מרמזת ל"בית ה'" דהנה בציווי הקב"ה לנח בבניית התיבה, אנו מוצאים מידות מדויקות לאורכה, לרוחבה ולגובהה וכמו שנאמר (בראשית שם): "וזה אשר תעשה אותה, שלוש מאות אמה אורך התיבה, חמישים אמה רוחבה ושלושים אמה קומתה". המבנים היחידים בתורה, המתוארים במידות מדויקות כגון אלו, הם המשכן וכליו.

ומעתה יובן מדוע משה רבנו לא מוזכר בפרשת תצוה, כי הוא התיקון ל"נח". מסיים את פרשת תרומה "נחשת ואתה" - נח, שת ואתה. ושלושתם באים לתיקון בפרשה זו. ולמה בפרשה זו? כי היונה היא הדוגמה של משה רבנו. כמו שהיונה הביאה זית טרף בפיה, הביאה שמן לעולם, התיקון שלך זה ויקחו אליך שמן זית. נח סיים את תפקידו בתיבה כשהביאה היונה עלה זית טרף בפיה.

ומשה רבנו, ממשיך דווקא מהמקום שבו נח הפסיק, שנח קיבל עלה זית ולא הדליק מזה שמן, לא הדליק מנורה בתיבה של נח - משה רבנו ממשיך בנחשת ואתה, נח שת ואתה. איפה שנח עצר שם אתה מתחיל "ויקחו אליך - אליך דווקא - שמן [שת משה נח] זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד". לכן אומר הרב חיד"א (בס' דבש לפי מערכת פ"א אות ג, וכן בס' נחל קדומים אות ב) שפרשיות תרומה ותצוה הן פרשה אחת, כי זה נגמר בנחשת ומתחיל ב"ואתה", שזה החיבור של שלושתם ביחד. לכן שלושתם באים דווקא בעניין של שמן, כי זה התיקון של שלושתם ביחד.

"וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כְּתִית לְמָאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תְּמִיד" (כו, כ)

מעלת תפילת הנדכאים

"זך כתיית" - מי הוא זך? מי שכוחות וכוונות ליבו לפני הקב"ה, דכתיב (תהלים נא, יט) "לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה". (תוספות השלם)

וכן מובא בזהר הקדוש (ח"ג דף קצה ע"א), שיש שלושה מיני תפילות: "תפילה למשה", "תפילה לדוד", ו"תפילה לעני", וגדולה היא תפילה לעני, שלבו נשבר בקרבו, ואין נשבר כלבו של העני, ועל כן אומרים (בנשמת כל חי) "צעקת הדל תקשיב ותושיע" - הקב"ה מקבלה, וכן נאמר (תהלים לד יט) "קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע".

ומסבירים (ראה באר אברהם מסלאנים ליקוטים) שהמילה "דל" היא מלשון הכתוב (ישעיה לח, יד) "דלו עיני למרום" דהיינו נישאו והורמו עיני למרום, שהעני נושא עיניו למרום. והקב"ה מקבל תפילת הדל דהיינו מי שתולה תקוותו אך ורק בה' יתברך.

תפילה על רוחניות מתקבלת

ויש מסבירים (בית אברהם מסלאנים) ש"צעקת הדל", הכוונה לתפילת הדל ברוחניות, שמבקש ומתחנן להקב"ה: "דלני" - הרם אותי משיפלותי הרוחנית וקרבני אליך, ואז בודאי הקב"ה מקשיב ומושיע. כי בעת שאדם מבקש על ענייניו הגשמיים, יש חשבונות למעלה, האם למלא מבוקשו והאם זה טוב בעדו, אבל כאשר מבקש רוחניות, אין ספק שזה טוב בשבילו, ועל כן נענה.

ולפי זה מבארים את הכתוב כאן: "וְאַתָּה תְּצַוֶּה", אם עם ישראל רוצים שאשמע תפילתם, אז "תצוה" שזה ראשי תיבות, צעקת הדל תקשיב ותושיע, שיבקשו וירימו את עיניהם למרום לכל ענין, ובפרט בענינים רוחניים.

רמזו להדלקת הנרות לנשים בשבת

"תצוה" בגימטריה "נשים צוה", מכאן למדנו להדלקת נר לנשים מן התורה. "נר תמיד" בגימטריה "בשבת". וכך משמעו: ואתה תצוה הנשים להעלות נר תמיד בשבת. (תוספות השלם בשם רבינו אפרים)

בזכות הנר - יזכו בבנים מניצוץ משה רבינו

יש להעיר למה הוסיף תיבת "אליך", והרי היה יכול להיות כתוב ויקחו שמן וכו'? וכדי לתרץ את זה, נקדים את מאמר חז"ל (שבת כג:): "הרגיל בנר [שבת] יהיו לו בנים תלמידי חכמים".

והנה אמרו רבותינו ז"ל (ראה תיקוני זוהר דף קיב ע"א) כל מי שהוא תלמיד חכם הוא ניצוץ ממש רבינו ע"ה, ולכך אמרו בגמרא האמוראים אחד לשני "משה שפיר קאמרת", יען כי ניצוץ משה רבנו מתנוצץ בו.

ולפ"ז מובן בסיעתא דשמיא מה שהוסיף תיבת "אליך", שבזה רמז ה' יתברך למשה רבינו ע"ה, שמי שרוצה שבניו יהיו תלמידי חכמים, כלומר שיולידו ולד שניצוץ ממך יאיר בו, שמן זית זך - שיזהרו בהדלקת נרות שבת, ובזה יזכו לבן חכם שיתנוצץ בו האור שלך. (פני דוד)

וזה שנאמר "כתית למאור". תיבת "למאור" בגימטריא "זרע", שיהיה צדיק וקדוש. וזהו "שמן" ראשי תיבות ש'תהא מ'שפחה נ'קיה, וכן "זך" ראשי תיבות ז'כרים כ'שרים, וכל זה בעבור שהיו נוהרים בהדלקת נרות שבת. (ענג שבת אדר תשס"ט)

מעשה באביו ואימו של רש"י הקדוש

ומעשה באימו של רש"י זי"ע, שהיתה צדקת וזהירה בהדלקת נרות שבת. ופעם אחת בערב שבת, לא היה להם כסף לקנות שמן. ובעלה לא היה בבית ומכרה את הצעיף שעל ראשה שהיה לה מיותר וקנתה שמן לנרות שבת, ואמר השי"ת בזכות המצוה הזאת יהיה לה בן שיאיר עיני ישראל בתורה, וזהו רש"י זי"ע שהאיר עיני ישראל באור תורתו. למדנו מהמעשה הזה שיזהרו הנשים בהדלקת נרות שבת, ויזכו לזרע נאמן תלמיד חכם.

ואגב כך נזכיר מעשה נפלא ברבי יצחק אביו של רש"י, שהיתה לו מרגלית אחת, ובא סוחר גוי לקנותה, בגלל שהיא היתה מתאימה לעין של העבודה זרה שלהם שנאבדה, ומכיון ששמע ר' יצחק שזה בשביל עבודה זרה, אמר לגוי תביא לפני שני עדים ואתן לך. והשוק היה על שפת הים, וכאשר הלך הגוי, עמד רבי יצחק ואמר: רבונו של עולם, אני רוצה להפסיד כמה אלפי דינרי זהב בשביל שישאר העבודה זרה עיוורת ולא יעבדוה, וזו המרגלית שבידי היא הזוג של עין עז"ע בדיוק, ותיכף זרקה לים. ואז אמר השי"ת: אתה הפסדת ממון רב כדי שיהיה עיור עז"ע ושלא יעבדוהו, בזכות זה תזכה לבן שיאיר עיני כל ישראל בפירוש התורה, וזכה לרש"י הקדוש זי"ע, שהכל נצרכים לפירושו.

ור' יצחק אחר שהפסיד המרגלית הלך וישב על שפת הים שהשי"ת ישלח לו פרנסתו ממוקום אחר, כי לא היה לו במה להתפרנס. ראה אותו ציד אחד, אמר לו הציד "תן לי איזה פרוטות ואני אשוט בים ומה שיבא לידי זה מזלך", והכניס ידו ומצא כמה פרוטות ונתן לו, וטרח ולא מצא, וכשרצה לעלות. האיר השי"ת עיניו וראה תיבה והעלה והיתה מלאה מרגליות, ונתן לו עוד בשכרו, והלך ומכר ונתעשר.

וכאשר יש בן תלמיד חכם, בזכותו הוא מציל גם נפש אביו ואמו מגהינם, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין קד). "ברא מזכי אבא".

ויש לרמוז את זה במה שכתוב "להעלות נר תמיד", "נר" ראשי תיבות נ'פש ר'וח, שהשי"ת מציל ומעלה נפש ורוח אביו ואמו בזכות התורה והמצוות שמקיימים בניהם אחריהם בלימודים, לעילוי נשמתם, והולכים בדרכי התורה והמצוה, וזהו עיקר הבנים לאדם שיאמרו העולם אשרי מי שילדו וגדלו. (ענג שבת אדר תשס"ט)

"וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֵיךְ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כְּתִית לְמָאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד" (כו, כ)

פסוק זה רומז לתורה ולומדיה

איתא בגמ' ברכות (נו). "הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה, שנאמר: שמן זית זך כתית למאור". ו"מאור" הוא התורה, והמנורה היא משל לתורה, והיא מקור החכמה, כמו שאומרת הגמרא בבבא בתרא (כה:): "הרוצה להחכים, ידרים, שמנורה בדרום".

"כתית" אלו תלמידי חכמים שמכתתים רגליהם לילך למקום תורה. "להעלות נר" - כל מעשיהם ומחשבותיהם להעלות נשמתם שנקראת "נר" תחת כנפי השכינה. (תוספות השלם)

ובזוה"ק (ח"ג דף רמ"ז ע"א) מבואר ש"שמן זית זך" - זו התורה. "כתית למאור" - כמו שלוקחים רק את הזיתים המשובחים ממרום העץ שהתבשלו מהשמש, ולא די בזה, אלא שלוקחים רק את הטיפה הראשונה של השמן, כן התורה צריכים לעמול בה, ויכתוש האדם את עצמו עליה יומם ולילה, כדי שיזכה להבין את הכתוב בה וגם לזכור ולשמור אותה אצלו, שלא ישכח את מה שלמד.

והגמרא (הוריות יג): אומרת, ששמן זית מחזיר לימוד תורה שנשכח. ורבותינו עמדו כאן על החשיבות לזכור את לימוד התורה שלומד, ועל הדרכים המביאות את האדם לזכור את התורה, ובעזרת ה' נביא חלק מהדברים ואח"כ נכתוב כמה סגולות לזכרון מפי ספרים וסופרים.

כמה עצות לזכור את הלימוד

בספר "לחם לפי הטף" אסף כמה סגולות ועצות לזכור את מה שלומד:

א. לשנות פרקו מאה ואחת פעמים. וכמו שאמרו בגמרא בחגיגה (ט): "אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים, לשונה פרקו מאה ואחת פעמים".

וזה נרמז במילה "ת-צוה" תלמד ותחזור צו"ה פעמים, צו"ה גי' מאה ואחד, ואז לא ישכח ולא יצטרך שמן זית. וזה מה שכתוב (תהלים לג, ט): "כי הוא אמר ויהי הוא צוה - ויעמוד", "צוה" גימטריא מאה ואחד, ללמדך שאם חוזרים מאה ואחד פעמים על הלימוד, הוא יעמוד לעולם.

וזה שאמרו רבותינו (פסחים נ. ובעוד מקומות בש"ס) אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. "לכאן" - עולה בגימטריא מאה ואחת, ואז "תלמודו בידו".

וזה רמז בעל הטורים בפסוק (שמות לב, לד) "הנה מלאכי ילך לפניך" "מלאכי" - גימטריא מאה ואחד, ומלאכי - זה מיכאל המיוחד לי, שמלאך מיכאל הולך לפניו קודם שימות, ולא זה בלבד אלא שמת בנשיקה, וזה הרמז "ישקני מנשיקות פיהו" גימטריא מאה ואחד, לפי שהטריח פיו ושנה מאה ואחד, מת בנשיקות פיהו.

ועוד פירש בעל הטורים שם: דהמילה "מלאכי" גימטריא מאה ואחד. והמילה "ילך" גימטריא "הלכה", כלומר, אם שנה וחזר על ההלכה מאה ואחד פעמים תלך ההלכה לפניו.

וכן נרמז בפסוק (איוב כח, יב) "והחכמה מאין תמצא" "מאין" עולה בגימטריא מאה ואחד, לומר שהחכמה תמצא במי ששנה מאה ואחד פעמים.

הטעם שצריך לחזור דוקא מאה ואחד

והטעם שצריך לחזור דוקא מאה ואחד, אומר הרב כלי יקר (דברים ד, ט) שהמלאך הממונה על הזכרון זכר שמו. ויש לו מאתים עשרים ושבע כוחות, כמנין "זכר". והמלאך הממונה על השכחה שכח שמו ויש לו שלוש מאות עשרים ושמונה כוחות, כמנין "שכח". נמצא שיש לו מאה ואחד כוחות יתירים על המלאך הממונה על הזכרון, ולכך השכחה גוברת על הזכרון ובכל פעם שחוזר האדם על לימודו, מבטל כח אחד מכוחות מלאך השכחה, וכשישלים מאה ואחד פעמים, הנה הוא מבטל המאה ואחד כוחות יתירים שיש לו, ולא נשאר לו שום כוח להתגבר על מלאך הזכרון ונשאר האדם תחת השגחת מלאך הזכרון ולא ישכח.

טעם נוסף כתב רבנו האר"י ז"ל בשער מאמרי חז"ל (הגיגה) שיש מלאך ששמו "מס" גימטריא מאה, והוא ממונה להשכיח הלימוד, ומי שחוזר מאה ואחד פעמים, מכניע אותו ואינו שולט עליו, ולכן לא שוכח תלמודו.

שירת ציפורת כרמים

וזמובא בשם רבנו הגר"א: בפרק שירת הבריאה, כל הבריאה אומרת שירה לה', ויש ציפור שנקראת 'ציפורת כרמים' שהיא אומרת בכל יום: "שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי" (תהלים קכא, א), ולמה דוקא פסוק הזה?

אלא, מסביר הגר"א, על פי המובא בגמרא שבת (צ:): בשם רב פליא ביארי אמר אבבי שהיו רודפים אחרי הציפורת כרמים, לצוד אותה, כי יש בה סגולה שעל ידה אפשר להחכים ולזכור את הלימוד.

ולפי זה יש להסביר שלכן אותה ציפור אומרת "אשא עיני אל ההרים, מאין יבא עזרי", שאם ילמדו כמספר "מאין", מאה ואחד פעמים, "יבוא עזרי", כי הלומד מאה ואחד פעמים לא משכח תלמודו, ולא יצטרכו לצוד את אותה הציפור בשביל לזכור את הלימוד.

בין עובד אלהים לאשר לא עבדו

איתא בגמרא (חגיגה ט:): אמר ליה בר הי הי להלל מאי דכתיב (מלאכי ג, יח) "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע, בין עובד אלקים לאשר לא עבדו" היינו צדיק היינו עובד אלקים? היינו רשע היינו לא עבדו [כלומר, מדוע כפל הכתוב]? אמר לו: עבדו ולא עבדו שניהם צדיקים גמורים הם, אלא אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים, לשונה פרקו מאה ואחת פעמים. הלומד מאה פעמים נקרא "לא עבדו" והלומד מאה ואחת פעמים נקרא "עבדו"!

והוסיף השל"ה הקדוש (מסכת שבועות נר מצוה דף מט בהגהה) וכן במסורת הש"ס (שם בחגיגה) רמז לזה: ראשי תיבות "עובד אלקים לאשר" גימטריא מאה ואחד. וראשי תיבות "לא עבדו" גימטריא מאה לרמז שמי ששונה מאה ואחד נקרא "עובד אלהים", ומי ששונה מאה פעמים, נקרא "לא עבדו".

ובאמת תמהו המפרשים, איך אפשר לומר שזה שלמד מאה פעמים נקרא "לא עבדו", וכי הוא לא עובד ה'?

אלא כתב בעל התניא (ליקוטי אמרים פרק ט"ו): בזמן חז"ל היה רגילותם ללמוד כל לימוד ולימוד חדש מאה פעמים, ולכן נעשה להם הענין להרגל טבעי, ולא מקרי עדיין עובד אלוקים בזה. מה שאין כן כפעם הנוספת שהיא לא כטבע וההרגל, לזה שהוסיף יקרא עובד אלוקים (הובא גם בס' אגרא דכלה ועו"ס).

מובא בשם רבי ישראל מסלנט זצ"ל שהיה אומר שהדור הזה רוצה לדעת את כל הש"ס בלילה אחד, ועוד להספיק לישון באותו לילה. ובאמת זה לא הולך ככה! כי צריך לעבוד לחזור

עוד פעם שוב ושוב ואז הכל מתבהר, ואז גם שמחים עם התורה, כאשר היא בהירה ומאירה.

ברכת התורה בכוונת הלב

ב. לברך בתורה תחלה בכוונת הלב. סגולה נוספת לזכרון הלימוד מובא בצל"ח בסוף מסכת ברכות (סד). וזה לשונו: "לדעתי ברכת התורה היא סגולה נפלאה שלא ישכח מה שילמוד". ומאריך הרבה בסגולה זו.

ובספר לחם לפי הטף הביא לזה רמז מהפסוקים בתהלים (ק"ט יא, יב): "בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך. ברוך אתה ה' למדני חוקיך".

והביאור הוא על פי מה שאומרת הגמרא במנחות (צ"ט): אמר ריש לקיש, כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו, שנאמר (דברים ד, ט): "השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים", וכדרכי אבין אמר רבי אלעא שאמר "כל מקום שנאמר השמר פן ואל, אינו אלא לא תעשה", רבינא אמר "השמר ופן שני לאוים נינהו", רב נחמן בר יצחק אמר עובר בשלשה לאוין שנאמר: "השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים".

ולפי זה יש לפרש ככה: בלבי צפנתי אמרתך - התורה, ולא אשכחנה מלבי, "למען לא אחטא לך" לעבור על השמר לך וכו'. ואם תאמר הלא השכחה טבע היא באנוש, ובמה תזכה לשמור התורה לבל תשכחנה? לזה השיב, זאת אני עושה: "ברוך אתה ה' למדני חקיך", שאברך על התורה תחלה, וכדברי הצ"ח הנ"ל.

לימוד בפה ובקול רם

ג. ללמוד בפה ובקול. וכפי שאומר דוד המלך בתהלים (שם, יב) "בשפתי ספרתי כל משפטי פיך", שילמד בפה ולא בלחש. וכדאמרינן בגמ' בעירובין (ג' סוף ע"ב) ברוריה ראתה לאותו תלמיד שהיה לומד בלחש, בעטה בו ואמרה לו וכי לא כך כתוב (שמואל ב' כג, ה) "ערוכה בכל ושמורה" אם ערוכה בכל רמ"ח אברים שלך, משתמרת. ואם לאו, אינה משתמרת.

ללמוד בחשק ובהתפעלות הלב

ד. ללמוד בחשק ושעשוע. וכנאמר בתהלים (ק"ט יד-טז) "בדרך עדותיך ששתי" וכו', שאני לומד בתורתך בשמחה ובששון, ומתוך שאני לומד בששון ובשמחה "בפקודיך אשיחה ואביטה אורחותיך" שאני מביט ומסתכל לעומק הדבר, ועוד "בחקתיך אשתעשע" אני לומד בחשק ושעשוע, ובוה "לא אשכח דבריך".

ומסופר על החתם סופר שנשאל כיצד הוא זוכר ולא שוכח כל מה שלמד, ענה ואמר: גם למי שאין זיכרון חזק, אם הוא רואה משהו פלאי, הדבר נחקק היטב בזכרונו. ואצלי כל

דבר שאני לומד הוא פלאי, שאיני יכול שלא לזכור אותו, וזה מה שאמר דוד המלך (תהלים קיט, כט): "פלאות עדותיך, על כן נצרתם נפשי" (תולדות החת"ס).

ה. ללמוד בזמרה. כי הזמרה מעוררת הזכרון (כן כתבו התוספות ז"ל בסוף מסכת מגילה, לב. ד"ה והשונה), והרמז בזה הוא ש"זמרה" במילוי זי"ן מ"ם רי"ש ה"ה בגימטריא "מזכרת", שהזמרה מזכרת את לימודו.

ו. ללמוד תורה לשמה. וכמובא בספר היא שיחתי (עמוד תתשמ"ז) בשם ה"ברוך טעם" שהלומד תורה לשמה לא במהרה שוכח תלמודו עיי"ש.

ז. ללמוד מילתא בטעמא. שהטעם מעורר הזכרון, כדאיתא בגמרא בנדה (כד:): "אמר אביי, צורבא מרבנן דאמר מילתא לימא בה טעמא, דכי מדכרו ליה - מדכר".

ח. שיחזיק במידת הענוה. וכמ"ש בספה"ק מנורת המאור (פרק שלישי נ"א) וכמובא בגמ' עירובין (נד.).

כ"א סגולות לזכרון מפי ספרים וסופרים

ואשים לפני הלומד הנכבד איזה סגולות לזכרון שכתבתי אותם בצעירותי מפי ספרים ומפי סופרים שהם מועילים מאוד לזכרון וכדי לזכות את הרבים ולעודד הלומדים נביא הדברים כדלהלן:

א. יאמר קודם הלימוד רמ"ב פעמים אריאל, שעולה גימטריא "זכירה", ויעיל גם להארת נשמתו ולהשגה גדולה. (מהר"א חמוי בס' אביעה חידות סוד ד' אות ב', בשם ס' דרך ישרה)

ב. בספר מראה הילדים (מערכת ז אות י) כותב בשם האר"י ז"ל, שיתענה ג' ימים רצופים יום וליילה, וביום ג' קודם השקיעה ימלא אשישה יין טוב, ויפתח ארון הקודש ויקרא בטעמים ובדקדוק את הפסוק (שמות טז, לג): "ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת וכו', ויניחנה שם עד ליל שבת, ויעשה מזה קידוש והבדלה, והיו לפלא לזכרון.

ג. אמירת כל הפסוקים שמוזכר בהם אליהו הנביא במוצאי שבת קודש (טור או"ח סי' רצ"ט).

ד. יאמר במוצאי שבת קודש מ"ט פעמים את הפסוק (מלאכי ג, כב) "זכרו תורת משה עבדי". (כף החיים פלאגי' סי' ל"א אות ב"ן ועיי"ש עוד דברים נפלאים)

ה. סגולת הפיכת הערלה בברית מילה אחר החיתוך: כיצד יעשה? יכין פסוק "אשרי תבחר" וכו', ויחלק במחשבתו כל שני אותיות בנפרד, א"ש ר"י ת"ב וכו', ואז ישים הערלה על

האצבע הנקרא קמיצה של שמאל, ויהפוך אותה עם זרת של ימין ושל שמאל, ואח"כ ישים הערלה בעפר.

ו. בכל לילה קודם הלימוד יאמר ג' פעמים פסוק: "ושם בת אשר סרח" ישר והפוך.

ז. כשיקום בבוקר יאמר ג' פעמים "מיכאל השר" ויכוין לשם נעזרינו".

ח. יאמר עשרה פעמים פסוק (תהלים קיט, מט) "זכר דבר לעבדיך" וכו'.

ט. יאכל בבוקר פת חיטים נקיה, וכיזה מגולגלת בלא מלח, ובעת אכילתו יאמר שבעה פעמים את פסוק (תהלים קיט קה) "נר לרגלי דבריך" (מדרש תלפיות אות ה' בשם כתב יד).

י. ישים על עצמו אבן השוהם (ע"פ מ"ש השפת אמת, תצוה, שנת תרל"ז ושנת תר"מ).

יא. בחתימת ברכת שים שלום יכוין בשם הוי"ה בניקוד שורוק (שער הכוונות דף ל"ז ע"ג).

יב. שיתפלל במחשבתו על הזיכרון, בשעת הקידוש בעת אמירת "זכרון למעשה בראשית". (טעמי המנהגים עמוד תקע"ד)

יג. יתפלל לשם "אהיה אשר אהיה". (עבודת הקודש להגאון חיד"א - חלק יוסף בסדר סימן ז).

יד. הגמרא במסכת הוריות (יג): מביאה ה' דברים המועילים לזיכרון: א. האוכל פת חיטין ואין צריך לומר חטים עצמן. ב. אכילת ביצה מגולגלת בלא מלח. ג. הרגיל בשמן זית. ד. הרגיל ביין ובשמים. ה. שתיית מים של שיורי עיסה. וי"א הטובל אצבעו במלח ואוכל.

טו. אם תישא מעט מביצת הדוכיפת וכן לשון הדוכיפת מופלא לשכחה. (הגאון יעב"ץ בס' מגדל עוז חלון צורי אות ע"א)

טז. אכילה ושתייה מעשב הנקרא "לשון שור" שאם ישתה אדם מהמיץ שלו או יאכל כל בוקר, יתחזק הזכרון. (הגאון יעב"ץ שם).

יז. יאכל אנ"א קרדינייא, ויקח חלק שמינית מן אונץ על סכין ולא יותר ויאכל אליבא ריקניא. ויעשה כך כמה ימים אבל לא רצופים ובכל פעם רק חלק מן אונץ כנ"ל. (סגולות ישראל מערכת ז' אות י"ח).

יח. יאכל בכל בוקר אליבא ריקניא דבש דבורים. (סגולות ישראל שם אות ל"ה)

יט. יכתוש צימוקים מנוקים מגרעינים, ולבונה זכה, וכורכום, ויכתשם, ויערבם יחד, ויקח בכל יום כשיעור אגוז, וזה יסיר השכחה ויפסוק הליחה ויחדד הראות והשכל. (תולדות אדם)

כ. יקח שבע חיטים, ושבע שעורים, ושבעה פלפלין, וישים אותם בקדרה [-סיר או קערה] חדשה, ויכסה הקדירה היטב ויעמיד על האש עד שתתלבן הקדרה והגרעינים שבתוכה יהיו

אפר ודשן. ויקח מים מתוקים בכלי חדש וישים בתוך המים שמן זית זך, ויפזר את האפר הנ"ל בתוך המים, וירחץ בהם ראשו. ויעשה כל זה ביום רביעי, וטוב לכוין שיהיה בזמן שליטת כוכב. (סגולות ישראל שם אות יט)

כא. יכתוב אלו השמות על עלי הדם וימחק מיד במעט יין וישתה, ואלו הם השמות: **התרכא הרמינס ללמס אדינסצ.** (מדרש תלפיות ענף זכירה).

"וְאֵתָהּ תִצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֵיךְ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כְּתִית לְמֵאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תְּמִיד" (כו, כ)

הגאולה הרביעית תהיה בזכות משה

האור החיים הקדוש (כאן) מפרש את הפסוק על פי הזוהר חדש (בראשית דף ח.) כי ד' גלויות של ישראל כל אחד מהם נגאלו בזכות אחד מהאבות הקדושים: גלות ראשונה - בזכות אברהם, השניה - בזכות יצחק, השלישית - בזכות יעקב, והרביעית - תלויה במשה רבנו שיבוא ויגאלנו וזה יהיה רק בזכות עסק התורה. ולזה נתארך הגלות כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצוות אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מהתורה".

וזהו שרמזו הכתוב "ואתה תצוה את בני ישראל", אתה משה עתיד להתחבר עם בני ישראל בגאולה העתידה ויהיה "תצוה" מלשון "צוותא והתחברות".

אבל תנאי יש בדבר "ויקחו אליך שמן זית זך", שיעסקו בתורה שנמשלה לשמן המאיר לעולם, ודקדק לומר "שמן זית זך", להורות שצריך לעסוק בתורה בטהרה ובקדושה כמו שמן זך בלי שמרים", דהיינו תורה לשמה ולא על מנת לקנטר או לשם כבוד. ואמר עוד: "כתית למאור" שצריכים לכתת גופם וכוחם, וכמו שדרשו חז"ל (ברכות סג:) על הכתוב (במדבר יט, יד) "זאת התורה אדם כי ימות באוהל", ש"אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה".

ההבדל בין ז' באדר ל"ג בעומר

והנה לפי דברי האור החיים הללו, ניתן ליישב את ההערה הידועה, מדוע יום ז' אדר הוא יום של אבל ולא יום שמחה כמו ל"ג בעומר? ומעתה יש לומר, שהיות שמשה רבנו יהיה הגואל לעתיד לבוא, וידוע מהספרים את גודל הצער של מלך המשיח שאינו יכול להיות השליח לגאול את ישראל אם לא לומדים תורה, והרי הדבר בידינו לגרום לכך שיקום לתחייה ויגאלנו גאולת עולם. ולכן ביום זה שנפטר משה רבנו אנו מרבים בצער ובתשובה על עוון ביטול תורה, שבגללו "אין משה חפץ לגאול עם הבטלנים מן תורה". ובזכות התשובה יתקיים בנו מאמר חז"ל (יומא פו:): "גדולה תשובה שמביאה את הגאולה", במהרה בימינו, אמן.

”וַיִּקְחוּ אֵלַיִךְ שְׁמֵן זֵית זָךְ בְּתֵית לַמָּאֹר” (כו, כ)

”כתית למאור” - “כתתו עצמכם על דברי תורה”

אם אדם רוצה להאיר באורה של תורה כמו שכתוב (אסתר ה, טז) ”ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר”, ”אורה זו תורה” (מגילה טז:) כתית - תכתת את עצמך על דברי תורה.

וביאור רבי שלום שבדרון (לב שלום) את מה שנאמר ”ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר”, הדבר הראשון הוא ”אורה”. ואורה זו תורה, לקדוח ולהכניס אור, אם יש תורה, נכנס אור, ומשם ואילך יש כבר את הכל. שמחה, ששון ויקר. כי חודר באדם פנימה - אור!

ואיך תאיר לך את האור. כיצד קודחים להכניס אור מהתורה? ”כתית למאור” - כתתו עצמכם על דברי תורה הפשוטות היא - להתייגע בעמל התורה ”לעסוק בדברי תורה”.

”וַיִּקְחוּ אֵלַיִךְ שְׁמֵן זֵית זָךְ בְּתֵית לַמָּאֹר” (כו, כ)

כתית למאור - ולא כתית למנחות

רש”י מביא כאן את דברי הגמרא (מנחות פו.) שרק להדלקת נרות צריך ”זך כתית”, אבל למנחות אין צריך ”זך כתית” מהטיפה הראשונה וכמו ששנו רבותינו שהזיתים שהיו עושין פירות יפים היו, והיו ניכרים להם, והיו נוטלין אותם וכותשין אותם. והשמן הראשון שהיה יוצא, היו מפרישין אותו למנורה.. ואומרת הגמרא שזה חידוש בגלל שהמנחות אוכלים אותם ומרגישים את הטעם ואילו את השמן של ההדלקה לא אוכלים ולמרות זאת, למנחות שהם לאכילה לוקחים מהשמן הפחות משובח, ולהדלקה את היותר משובח.

ורבותינו (חתם סופר בתורת משה ועוד) דרשו בזה רמז לחיי האדם בעולם הזה, שיהיה ”כתית למאור” שיכתות עצמו רק בשביל התורה והמצוות, ”ולא כתית למנחות” שזה רומז לפרנסה שלא יכתות עצמו לצורך פרנסה.

מעשה הבעש”ט עם רבי שבת

מספרים על הבעל שם טוב הקדוש שפעם אחת באמצע הלימוד שהיה לומד בליל שבת קם והתחיל לרקוד ואחר כך חזר והמשיך את הלימוד, ואחרי כמה זמן, שוב קם באמצע, ורקד ואחר כך המשיך ללמוד, החסידים שלו התפלאו מדוע הוא רקד באמצע הלימוד אבל לא אמרו כלום.

במוצאי שבת אמר הבעש”ט לתלמידיו שיכינו את הסוס והעגלה ליסוע, כי ברצוני ליסוע לעיר פלונית. כשהגיעו לשם, ראו בני העיר שהבעל שם טוב הגיע לעירם, ושמחו לקראתו

והזמינו אותו לבוא ללון אצלם, אבל הוא אמר להם שקודם כל הוא צריך ללכת אצל אחד שנקרא רבי שבתי. כולם התפלאו מה יש לו מרבי שבתי שהיה יהודי פשוט, אבל הוא הלך אצלו.

כשהגיעו סמוך לביתו של רבי שבתי אמר הבעש"ט לתלמידיו: עכשיו אספר לכם מדוע רקדתי בשבת, היהודי הזה רבי שבתי הוא בעל הבית שירד מנכסיו, ולא רצה להנות מבני אדם, ואף על פי כן הוא המשיך את מנהגו לענג את השבת כמו שנהג בימי עושרו, וכל שבוע היה מוכר מחפציו כדי שיהיה לו לקנות בשביל שבת. השבוע הזה, כבר לא היה לו מה למכור, שכבר מכר את הכל, וביום שישי בבוקר חזר מבית הכנסת ואכל קצת ורצה לצאת ללמוד, אבל חשש שבזמן שלא יהיה בבית, אשתו תבקש צדקה מאחרים, והוא לא רצה להנות מהצדקה, ולכן חזר לביתו אמר לאשתו שתבטיח לו שלא תקח כלום מאחרים והם יסתפקו היום בלחם ומים, ואז הלך לבית הכנסת ללמוד ונשאר שם עד השבת.

ובינתיים אשתו היתה בבית ולא היה לה מה לעשות שהרי לא בישלה כלום, החליטה שתעשה קצת סדר בבגדים הוציאה את הבגדים הישנים וסידרה אותם, ופתאום נפל מכיס של אחד הבגדים חתיכת זהב, היא שמחה על המציאה הזו ולקחה את הזהב והלכה לצורך והוא העריך את זה בשווי גדול והביא לה חלק מהכסף, ואמר לה שאת שאר הכסף יתן לה אחר כך, לקחה את הכסף והלכה וקנתה כל טוב בשביל השבת, ומיד בישלה ואפתה והכינה את הכל והדליקה נרות ובעלה לא ידע מכלום.

אחרי התפילה הוא חיכה קצת בבית הכנסת, כי התבייש שיראו אותו חוזר לביתו והבית שלו חשוך, וכשחזר לבית ראה מרחוק איך שהבית מואר, והתפלא איך יתכן שיש אצלו בבית כזה אור, הוא המשיך הלאה ונכנס לבית וראה על השלחן יין משובח והרכה מעדנים, חשש שאשתו התפתתה ולקחה צדקה מאחרים אבל לא אמר כלום, ואמר 'שלום עליכם' וקידוש בשמחה ואחר כך נטלו ידים ואשתו הגישה לו מהדגים, הוא התפלא ואמר לה מהיכן הדגים האלה, היא התחילה לספר לו את מה שהיה שמצאה בבית חתיכת זהב, וכששמע כן קם והתחיל לרקוד, ושניהם שמחו שמחה גדולה על שהקב"ה זיכה אותם לענג את השבת, אחר כך אשתו הגישה לו עוד מנה, ושוב הוא קם ממקומו והתחילו לרקוד ולשמוח על הזכות שלהם. ובזה פנה הבעש"ט לתלמידיו ואמר להם שבאותה שעה שהם רקדו כמה שמחה היתה בשמים, וגם אני קמתי פעמיים ורקדתי באותו זמן. שאת כל זה הוא ראה ברוח קדשו, ולכן עכשיו בא לבקר את ר' שבתי אחר שנודע לו שהוא אדם צדיק כל כך.

ורבי שבתי הזה שהיה צדיק בסתר ליבו קיים את "כתית למאור ולא כתית למנחות", שהלך ועסק בתורה שהיא המאור במשך כל היום וריכוז את כל המחשבות שלו בתורה ולא בפרנסה שלו, ושכח מהכל והלך ללמוד, והקב"ה עזר שהיה לו בסוף הכל.

ובזה אפשר לפרש עוד: "כתית למאור - ולא כתית למנחות", שאדם אי אפשר לו לכתוש עצמו על שני הדברים גם על התורה וגם על הפרנסה, ולכן תכתוש עצמך רק על המאור ולא על המנחות, והקב"ה כבר ישלח לך את הברכה ויהיה לך גם פרנסה, וכמו שהיה אצל הדורות הראשונים שעשו מלאכתן עראי ותורתן קבע וזה נתיימו בידם.

"וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כֶּתִית לְמָאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד" (כו, ב)

עם ישראל נמשלו לשמן זית

אנחנו רואים כי הרבה מצוות היו נעשים בשמן זית דוקא ולכאורה מדוע זכה שמן הזית שממנו ידליקו המנורה? אלא אומרים רבותינו ז"ל (שמות רבה פרשה לו סי' א) שעם ישראל נמשל לזית כמו שכתוב (ירמיה יא, טז) "זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך" משום ששמן הזית מסמל את התכונות של עם ישראל בכמה דברים:

א. שמן הזית אינו מתערב עם שאר המשקים, נבדל מהם וצף תמיד למעלה, כך עם ישראל ייעודו להיות נבדל מהעמים, ויחד עם זאת נאצל ועליון על כל האומות, כנאמר (דברים כה, א) "ונתנך ה' אלהיך עליון על כל גויי הארץ". וכעין זה במדרש אחר: מה הזית הזה בכל משקה שתערבנו הוא מפריש עצמו ונעשה עליון, כך ישראל כל זמן שהם עושין רצון בוראם ומפרישים עצמם מאומות העולם הם נעשים עליונים שעולים תמיד למעלה.

ב. השמן מביא אור לעולם, כך עם ישראל ייעודו להביא את החכמה לעולם, כמו שנאמר (ישעיה ב, ג) "כי מציון תצא תורה", ונאמר (ישעיה ס ג) "והלכו גוים לאורך".

ג. השמן תחילתו מר ובוסר וסופו מתוק ומהנה, כך ישראל תחילתם דרך קשה, ייסורים, מכאובים ורדיפות, ואחריתם - מתיקות, הצלחה וישועה, כנאמר (איוב ה, ז) "והיה ראשיתך מצער [-קטן ודל] ואחריתך ישגה מאוד" [יגדל, יפרח וישגשג]. וכעין זה במדרש אחר "מה הזית תחילתו מר וסופו מתוק, כך ישראל, מר להם במלכיות להמתיק להם במשיח, ישראל בנפש מרה בעולם הזה כדי שיקבלו שכר לעולם הבא".

ד. מה שמן זית ראש לכל השמנים, כך ישראל ראש לכל האומות.

ה. מה זית אין נושרין עליו לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, כך ישראל אין פוסקים מן הצדקות.

ו. מה הזית אינו מוציא שמנו אלא על ידי כתישה, כך ישראל, אין עושים מצות וצדקות אלא על ידי יסורין, וכן כתוב (תהלים עח, לד) "אם הרגם ודרשוהו ושבו ושחרו אל".

ז. מה הזית הזה עד שלא יבשל יהיה מר, כך ישראל עד שהן חוטאין ונדבקין בשיותיהן יהיו מתמרמרין בצרות וכשעושיין תשובה נענין ונשענין בבוראן שנאמר (דברים ד, ל) "בצר לך ומצאוך". (תורה שלמה)

מסירת התורה היא בדקדוק כמו השמן של המנורה

אמרו במנחות (פז): "ויקחו אליך - אליך ולא לי". וביאר בספר טעם ודעת, כי נרות המנורה רומזים לתורה, לפיכך צותה התורה שהבאת השמן תהיה אל משה רבנו דוקא, ללמדך, כי לימוד התורה הוא דוקא ע"י קבלה איש מפיו איש עד למשה רבנו עליו השלום, ואין לאדם לחדש בתורה מעצמו דרכים חדשות שיודע בעצמו שלא קיבל מרבו.

והדוגמא לזה הוא השמן להדלקת הנרות, שצריך להביאו אל משה דוקא, וכשם שהדלקת המנורה היא רק על ידי משה, כך מסירת התורה ולימודה הוא בדקדוק רב על פי מה שקיבל משה רבנו מסיני.

חותמת על השמן

"ויקחו אליך" - שיהיה חותמך עליו או חותמו של כהן גדול. (תורה שלמה בשם כת"י מדרש הביאור)

המנורה האירה בכל ירושלים

אמרו רבותינו זכרונם לברכה (תנחומא ורשא סי' ג) כיון שהיו מדליקים מן המנורה, כל חצר בירושלים היתה משתמשת לאורה, לכך נאמר "ויקחו אליך שמן זית זך כתיבת".

השמן למושכן הגיע מגן עדן

ובספר שי לתורה (מלך, כאן) הביא את דברי רבי יונתן בן עוזיאל בפרשת ויקהל (להלן לה, כח), שאומר שאת השמן למאור הביאו העננים מגן עדן.

"וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ בְּתִית לַמָּאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד" (כו, כ)

הדלקת המנורה נלמדת מהיונה של נח

בטעם המצוה להדליק נרות המנורה בשמת זית, אומר המדרש (ילקוט שיר השירים רמז תתקפד בסופו) על הפסוק (שיר השירים ד, א) "הנך יפה רעיתי, הנך יפה עיניך יונים" - אמר הקב"ה לישראל: דוגמא שלכם דומה ליונה, דכתיב (בראשית ח, יא) "ותבוא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה", מה היונה הביאה אורה לעולם, אף אתם שנמשלתם ליונה תביאו שמן זית והדליקו ותאירו לפני. עד כאן דברי המדרש.

והמדרש צריך ביאור, כי לא נתבאר איך היונה הביאה אורה לעולם, בעלה זית אשר טרף בפיה? ועוד מה עניינו אל מצות המנורה והשמן בהם אנו עוסקים?

ואפשר לפרש בדרך רמז, על פי מה שפי' בדברי הגמרא (ביצה לב:): "אמר רבי נתן בר אבא אמר רב, כל המצפה לשולחן אחרים, עולם חשך בעדו", דהכוונה על מאור עיני השכל, שנחשך מלראות האמת, מפני שנעשה משוחד לנטות לטובת דעת המחזיקים אותו על שולחנם, כי השוחד יעור עיני פקחים, מלראות את האמת.

ועל דרך זה פירש את המשנה בסוף פאה (פרק ח משנה ט), "כל דיין שלוקח שוחד ומטה את הדין, אינו מת מהזקנה עד שענינו כהות, שנאמר (שמות כג, ח) כי השוחד יעוור פקחים", והקשו המפרשים שם, הרי רואים בחוש כמה מקבלי שוחד שלא נתעוורו בימי זקנותם? ויש שתירצו דהכוונה על עין הנשמה בעולם הבא, אולם פשטות הלשון אינו סובל פירוש זה, שהרי אמרו רבותינו זכרונם לברכה, אינו מת מהזקנה וכו', משמע שיענש בעיוורון בעולם הזה לפני מיתתו. אמנם, לדרכנו הכוונה על עיני השכל, שיהיו עיניו כהות ולא יראה האמת, ואף כאשר ידון בדין שלא קיבל בו שוחד, לא ישיג בו דרך האמת מפני שחשך מאור שכלו.

ובזה יש לפרש דברי המדרש שהיונה הביאה אורה לעולם, דהנה אמרו רבותינו ז"ל בגמרא (עירובין יח:): "והנה עלה זית טרף בפיה, אמרה יונה, מוטב שיהיו מזונותי מרורים כזית בידי הקב"ה, ולא מתוקין כדבש ותלויים בידי בשר ודם". שכל מי ששם מאמר זה נגד עיניו תמיד, ובוטח רק על מתנתו יתברך ולא לשולחן מתנת בשר ודם, יראה אור לעולמים, ולא ילקה בעיורון עיני השכל. וזה שכתב המדרש שהיונה הביאה אורה לעולם בעלה הזית שטרף בפיה, כי לימדה בכך לבני האדם איך יזכו לאורה ולא יחשיך מאור עיניהם, שלא יצפו לשלחן אחרים.

והנה ענין המנורה והשמן ירמוז לחכמת התורה וכמו שאמרו (ב"ב כה:): "הרוצה להחכים ידרים - מנורה בדרום", ועל כן הסמיכו חכמינו ז"ל דרשה זו שהיונה הביאה מאור לעולם, להדלקת המנורה שרומזת לחכמה, שבדרך זו תהיה חכמת התורה מתקיימת. (דברי יואל)

מעשה נורא על רבי חיים כפוסי שנפקחו עיניו

ואגב פירוש הדברי יואל, לא אמנע מלכתוב כאן, מה שכתב הרב חיד"א זצ"ל בספר "שם הגדולים" (ח"א מערכת גדולים ערך ר' מאיר גאביוון) מעשה נפלא שאירע עם אחד מדייני מצרים הגאון רבי חיים כפוסי זצ"ל, שהיה חכם גדול וחסיד מאוד, והיו קורין אותו 'בעל הנס' משום מעשה שהיה, וכדלהלן:

לעת זקנותו חלה רבי חיים ז"ל בעיניו ונתעוור רח"ל, והיו הקהל מרננים אחריו לאמר כי ח"ו היה נוטל שוחד, כי השוחד יעור וכו'. כששמע רבי חיים את הדברים, נתרעם ועמד על רגליו בתוך קהל ועדה, והכריז: "כי שמעתי דיבת רבים יחדיו ירננו שלקחתי שוחד, ועתה אם אמת היה הדבר כמו שאומרים, כן יהיה תמיד הענן יכסנו [כלומר, שאשאר סומא לעולם], ואם אני הייתי נוהר מזה מאוד, יאירו עיני כבתחילה". וכן היה, ונתקבלה תפילתו ונתרפאו עיניו וירד מן התיבה.

ומעיד החיד"א "עד היום הנשבע שבועה לשקר על קברו מיד נענש!" ומסיים: "ואני הצעיר ראיתי חתימתו כשהיה סגי נהור, והיה חותם מאומד וכמעט אין האותיות ניכרות, כמי שלא ראה. וראיתי חתימתו אחר כך "ה' נסי חיים כפוסי", כתובה מאושרה, תנצב"ה זכותו יגן עלינו זלה"ה, עד כאן לשונו.

שמשון בנקמתו בפלישתים התברר שלא לקח שוחד

ורבנו הגדול רבי יוסף חיים זיע"א בספרו בן יהודיע (סוטה י.) מביא את המעשה הזוה של רבי חיים כפוסי בשם החיד"א, וכתב, שעל פי זה יש להסביר, את מה שביקש שמשון מה' לאחר שניקרו הפלישתים את עיניו, שיוכה לנקום על זה, כמו שכתוב (שופטים טז, כח): "ויקרא שמשון אל ה'... זכרני נא וחזקני נא... ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלישתים", ואיתא בגמרא (סוטה י.) שתפילתו היתה: "זכרה לי עשרים שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום". והרי שמשון חטא בעיניו (כמבואר בגמרא שם דף ט:;) ומה יעזור לו הזכות ששפט את ישראל.

אלא אומר רבינו יוסף חיים, שהיה חשוב מאוד לשמשון לנקום על שתי עיניו, וזאת משום שחשוב היה לו להוכיח לעם ישראל, ששפט ביושר ולא לקח שוחד, ומה שניקרו את

עיניו זה לא בגלל שלקח שוחד אלא בגלל שחטא בעיניו, ולכן ביקש שבזכות ששפט עשרים שנה ביושר, יתן לו הקב"ה שיצליח בדרך נס לנקום מהפלישתים. ואכן כך היה, שנעשה לו ה' נס ונקם מפלישתים על כך, ואם היה לוקח שוחד, לא היתה מתקבלת תפילתו ולא היה מצליח לנקום.

מעשה נורא בר' מתיא בן חרש בענין שמירת העינים

בילקוט שמעוני (פרשת ויחי רמז קס"א ד"ה זבולון) איתא: מעשה ברבי מתיא בן חרש שהיה יושב בבית המדרש ועוסק בתורה והיה זיו פניו דומה לחמה, וקלסתר פניו דומה למלאכי השרת, שמימיו לא נשא עיניו לאשה בעולם. פעם אחת עבר שטן ונתקנא בו אמר אפשר אדם כמו זה לא חטא? אמר לפני הקב"ה: רבונו של עולם של רבי מתיא בן חרש מהו לפניך, אמר לו: צדיק גמור הוא, אמר לפניו: תן לי רשות ואסיתנו, אמר לו: אין את יכול לו [לא תצליח להסיתנו], השיב השטן, אף על פי כן, אמר לו הקב"ה לך.

הלך השטן ונדמה לרבי מתיא בן חרש כאשה יפה שלא היתה כדמותה מעולם מימות נעמה אחות תובל קין, שטעו בה מלאכי השרת שנאמר (בראשית ו, ב) "ויראו בני האלהים את בנות האדם", עמד לפניו, כיון שראה אותו הפך פניו לאחוריו, שוב בא לפניו ועמד לו על צד שמאלו הפך פניו לצד ימין, והיה מתהפך לו מכל צד, אמר: מתיירא אני שמא יתגבר עלי יצר הרע ויחטיאני, מה עשה אותו צדיק? קרא לאותו תלמיד שהיה משרת לפניו ואמר לו לך והבא לי אש ומסמר, הביא לו מסמרים ונתנם בעיניו, כיון שראה השטן כך נדעזע ונפל לאחוריו.

באותה שעה קרא הקב"ה לרפאל המלאך אמר לו לך ורפא את רבי מתיא בן חרש, בא ועמד לפניו אמר לו מי אתה, אמר לו אני הוא רפאל המלאך ששלחני הקב"ה לרפאות את עיניך, אמר לו הניחני מה שהיה היה, חזר לפני הקב"ה ואמר לו, רבש"ע כך וכך אמר לי מתיא, אמר לו, לך ואמור לו אני ערב שלא ישלוט בו יצר הרע, מיד ריפא אותו, מכאן אמרו חכמים כל מי שאינו מסתכל בנשים, ועל אחת כמה וכמה באשת חבירו, אין יצר הרע שולט בו, עד כאן דברי המדרש.

זלפי זה, יש לפרש את דברי הכתוב "ויקחו אליך שמן זית זך", שתצוה אותם לעשות מצוה מן המובחר בהידור. ואם תחשוש שהשטן יתקנא בהם להחטיאם, על זה אמר "כתית" - שיכתת עצמו כמו רבי מתיא בן חרש שעשה כן ולא יחשוש על מאור עיניו שהקב"ה יביא את המלאך רפאל שירפא אותם שוב. ואם תאמר הרי לאו כל שעתא מתרחיש ניסא, על זה נאמר "להעלות נר תמיד" - שאני ערב שיהיה לכם מאור תמיד, וכפי שהובטח לרבי מתיא ששוב לא ישלוט בו יצר הרע.

ובאמת ידוע שהרמ"ע מפאנו בס' גלגולי הנשמות (מערכת מ' אות ה') אמר שרבי מתיא בן חרש היה גלגול של פלטי בן ליש, שאירס את מיכל בת שאול, ונעץ חרב בינו לבניה ולא נגע בה שנים רבות (ראה גמרא סנהדרין יט:), אך מראייתה הוא כן נהנה, ובגלגול זה של רבי מתיא, הוא תיקן את פגם הראייה.

רבי אפרים הכהן זכה בדרך לקיים מאתים מצוות

מעשה בחכם המקובל רבי אפרים הכהן ע"ה שבא ליישיבה והיה גר בשכונת בקעה ובא ברגל משם, ואמר שהוא קיים עכשיו בדרכו מאתיים מצוות, שהרי נאמר (במדבר טו, לט) "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" ואנו מצווים לשמור על קדושת הראיה, וא"כ כשהייתי בדרך והזדמנו בערך מאתיים פעמים כל מיני הסתכלויות אסורות ונוהרתי ולא הסתכלתי לאותו צד, א"כ ע"י שמירת העינים בכל הפעמים האלו זכיתי למאתים מצוות.

תתבוננו במעשה הזה: וכי סבורים אתם שהוא בא להתפאר ולהשתבח על צדקתו וחסידותו, ודאי לא כן הוא, אלא אמר את זה לצורך לימוד - לדעת שאדם שהולך בדרך אסור לו ללכת ולהסתכל לכל צד אלא צריך לשמור על עיניו, אמנם לא נדרש מהאדם לעשות מעשים משונים וללכת ברחוב בעצימת עינים, אבל צריך לדעת לא להביט לכל צד אלא ללכת כדרכו ולסלק לצד כל מראה שאסור לראות, וכמו שראינו אצל רבי מתיא בן חרש שהפך עצמו לצד אחר כדי שלא ישל, ובזכות שנוהר בזה כ"כ כל ימיו זכה שזיו פניו היה דומה לחמה וקלסתר פניו למלאכי השרת. (מפי רבנו יהודה מעלם זצוק"ל)

"להעלת נר תמיד" (כו, כ)

הגר"א אמר לאחותו איך אוכל לבזבז זמני

נר התמיד שהיה הכהן הגדול מעלה במנורה שבמקדש הוא סמל לתורה, כמו שכתוב (משלי ו, כג): "כי נר מצוה ותורה אור".

נר תמיד זה, לא כבה לעולם והיה מאיר תמיד. ובדומה לו אף אור התורה, אינו כבה לעולם ומאיר תמיד לעולם וליושביו.

על כל אחד ואחד מצווה התורה: (יהושע א, ח) "והגית בו יומם ולילה!" על ידי קיום ציווי זה שומרים אנו על אור התורה שימשיך וידלק, ימשיך ויאיר...

הגאון רבי אליהו מווילנא ידוע היה בהתמדתו המופלאה. כל הימים ישב סגור בחדרו ועמל בתורה בכל כחו.

פעם אחת, הגיעה אחותו לבקרו בביתו. היה זה מאורע גדול, מכיוון שהגאון ואחותו לא נפגשו במשך חמישים שנה!

יצא הגאון לקבל את פני אחותו, ברך ברכת: "ברוך... מחיה המתים" - כפי שמבואר בהלכה, כי אדם שלא ראה את רעהו זמן רב חייב לברך כן. לאחר מכן אמר הגאון לאחותו: אחותי היקרה, אמנם זמן רב לא התראינו, אולם כאשר אבוא לעולם הבא, אדרש לתת דין וחשבון על כל רגע ורגע ממעשי - האם ידעתי לנצל את זמני וללמוד תורה ולקיים מצוות, אם לאו, ואיך אוכל לבזבז את זמני בשיחה בטילה? אנא, סלחי לי, ואשוב לחדרי וללמוד.

"לְהַעֲלֹת נֵר תְּמִיד בְּאֵהָל מוֹעֵד מַחוּץ לַפְּרֹכֶת" (כו, כ-כא)

ילמד את התורה לאחרים ולא ישמור את התורה לעצמו

בעלי המוסר אומרים שהאדם צריך להאיר את עצמו לא רק בבית - בינו לבין עצמו, אלא צריך גם שהאורה תצא מחוץ לבית, זאת אומרת שאדם צריך להיות בעבודת ה' גם בבית וגם בחוץ, הן לעצמו הן לזולת, כלומר שילמד את התורה לאחרים ולא ישמור את התורה לעצמו. וזה שאומר הפסוק להעלות נר תמיד, והיכן? שם ב"אהל מועד" בתוך ביתו פנימה וגם ב"חוץ לפרוכת" לכלל ישראל בחוץ ולא ישאר ספון בתוך ביתו בלבד.

"בְּאֵהָל מוֹעֵד מַחוּץ לַפְּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֶתוֹ אֶהְרֹךְ וּבְנִי מֵעֵרֵב עַד בְּקָר"
(כו, כא)

רמזים נפלאים בפסוק

"באהל", יבוא ה' לת אור כמו (איוב כט ג) "בהלו נרו".

"מערב" זה העולם הזה שהוא חשוך כערב, **"עד בקר"**, זה עולם הבא שהוא בִּקְרָן של ישראל.

"אשר על העדות" אותיות ה'-עדות", חמשה חומשים הם.

"יערך" "י-ערך", רמז לעשר מנורות של שלמה המלך. (תוספות השלם אות א')

"יַעֲרֹךְ אֶתוֹ אֶהְרֹךְ וּבְנִי מֵעֵרֵב עַד בְּקָר" (כו, כא)

המנורה הייתה דלוקה משנה לשנה

במדרש נתחומא (ורשא סימן ג), אמר רבי חנינא סגן הכהנים, מעשה ניסים היה במנורה, משהיו מדליקין אותה בראש השנה, לא היתה מתכבה עד שנה אחרת. ותמה הגאון רבי חיים

מבריסק זכר צדיק לברכה, הלא מצות עשה להדליק את המנורה בכל יום, וכאשר הניחו את המנורה דולקת במשך כל השנה הרי בטלו בזה את מצות ההדלקה שבכל יום?

ותירץ האדמו"ר מגור בעל האמרי אמת דהא קיימא לן לגבי שבת, שאם מוסיף שמן בנר דולק עובר בזה משום מבעיר, ולפי זה גם מקיימים בזה מצות הדלקת המנורה, וכך באמת עשו, שהניחו האש בוערת מראש השנה, ומדי יום הוסיפו מעט שמן, לקיים בזה מצות הדלקה.

ובמקום אחר תמהתי, דבזה נתיישב רק איך קיימו מצות הדלקה, אבל יש גם מצות דישון המנורה, שכל מה שנותר בנרות צריך לנקותו ולדשנו, ואיך בטלו מצוה זו? ואולי כאשר לא נחסר מאומה מן השמן והפתילות, והנר כולו קיים כמו שהיה בשעת הדלקה, אין מצות דישון. (טעם ודעת שטרנבוך)

”וְאֵתָהּ הִקְרַב אֵלֶיךָ אֶת אֹהֶרֶן אַחִיךָ וְאֶת בְּנָיו אִתּוֹ מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֵנוּ לִי אֹהֶרֶן נָדָב וְאֶבְיָהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אֹהֶרֶן” (כח, א)

מדוע הצטער משה כאשר אהרון עלה לגדולה

איתא במדרש רבה (תצוה פרשה לו סי' ד) הדא הוא דכתיב (תהלים קיט, צב) "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי", כשאמר הקב"ה למשה "ואתה הקרב אליך את אהרון אחיך ואת בניו... לכהנו לי", הרע לו [למשה, שהוא לא זוכה להיות כהן], אמר לו הקב"ה: "תורה היתה לי ונתתיה לך, שאלולי היא אבדתי עולמי", עד כאן דברי המדרש.

והמפרשים התקשו במה שכתוב שהרע למשה, כיצד יתכן שהרע למשה על שאהרון מקבל כתר כהונה גדולה ולא הוא, והלא הוא כבר ידע שהקב"ה שיבח את אהרון, שאף על פי שנתנבא אהרון לפני משה רבנו כמבואר ברש"י על הפסוק (שמואל א' ב, כז) "הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים" מכאן שנתנבא אהרון במצרים עיי"ש. בכל זאת כאשר אהרון שמע שמשה נשתלח מיד ה' יתברך להושיע את ישראל, אמר הקב"ה עליו (שמות ד, יד) "וראך ושמח בלבו", ואיך יתכן שמשה לא שמח בגדולת אחיו כפי שאחיו שמח בגדולתו?

ונראה לפרש, שמה שהורע בעיני משה, לא היתה עצם הגדולה שניתנה לאהרון, אלא מה שכתרו של אהרון נתון לבניו אחריו, שהכהונה תלויה בזרעו של אהרון, וכל יוצאי ירכו ראויים לשמש על המזבח לפני ה' כמוהו, מה שאין כן משה רבנו, שלא ראה את כתרו נתון לבניו אחריו ורק על זה היה מצר.

ועל זה השיבו הקב"ה: "תורה היתה לי ונתתיה לך", כי מאחר שאין התורה נקנית אלא למי שעמל ויגע בה, אין כתרה עובר בירושה לבנים, ולפיכך גם למשה רבנו אין מובטח לו

שיעבור כתר לבניו אחריו. אולם מאידך גיסא, כל היהודים לומדי התורה שזכו לכתר תורה במשך הדורות, שנדדו שינה מעיניהם וטרחו ויגעו בה, חשובים הם כבניו של משה רבנו. כמו שאמרו במדרש (שמות רבה פר' א סי' טז) שהתורה כולה קרויה על שמו של משה שנאמר (מלאכי ג, כב): "זכרו תורת משה עבדי".

עוד אפשר לפרש, שצערו של משה רבנו לא היה על זה שהוא לא זכה לכתר כהונה גדולה, אלא צערו הגדול היה, על שסבר שחסרה לו המעלה המכשירה לבא לדרגה גדולה זו של העובד לפני ה' לפני ולפנים, ועל זה השיבו הקב"ה, שכל מעלותיו של אהרן מכח התורה הם, שניתנו לו על ידי התורה, ומכיון שהתורה עצמה של משה היא, ועל שמו היא נקראת, הרי מכח משה נתכהן אהרן וזהו "ואתה הקרב אליך" שאתה משה, מקרב אותו לכהונה. (טעם ודעת)

משה חשש שנולד מנישואים אסורים

עוד יש לפרש את דברי המדרש, על פי מה שאמרו בגמרא בפרק רבי עקיבא (שבת פה:): כשעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לקב"ה "מה לילוד אשה בינינו", אמר להם הקב"ה "לקבל תורה בא".

ופירש הרב בעל "עמודיה שבעה" (עמוד החמישי - קרבן אהרן אות כ"ט בסופה) את הגמרא, על פי דברי התרגום יונתן בן עוזיאל (במדבר יא, כו), דאחרי שעמרם גירש את יוכבד, נשאה אליצפן בן פרנך, והולידה לו את אלדד ומידד, ורק אחר כך החזירה עמרם וילדה את משה רבנו, ונמצא שעמרם החזיר גרושתו מן הנשואין, ומן התורה אסור כדכתיב (דברים כד ד) "לא יוכל בעלה הראשון". וזה שאמרו במרום "מה לילוד אשה בינינו" ולא אמרו "מה לבשר ודם בינינו", כי עיקר תמיהתם היתה שהוא ילוד אשה, כלומר, אשה הידועה האסורה בתורה, אשר הוחזרה מגירושיה לאחר שנשאת לאחר, ולטענתם משה בא מביאה אסורה, ואיך היה אשר ניתן לו רשות לעלות בשמים ממעל, והשיב להם הקב"ה לקבל תורה בא, כלומר עדיין לא ניתנה התורה ועמרם לא עביד איסורא, ומשה הוא זרע קודש.

ועל פי זה יש לומר כאן, כי הנה בראות משה רבנו שאמר לו הקב"ה "ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך" לכהונה, חשב משה שהוא עצמו נפסל לכהונה כי בא מביאה אסורה, שהרי אביו החזיר את גרושתו משנישאת, [מה שאין כן אהרן שנולד לפני שיוכבד התגרשה], והכהן צריך שלא יהיה בו מום לא בגופו ולא בייחוסו, ועל כן הורע לו ונצטער מאוד, עליו, ועל אביו ואמו [שעשו איסור], ואמר לו הקב"ה תורה שלי היתה ונתתיה לך, כלומר, זה היה מעשה עד שלא נתנה תורה, ואין כאן עוון אשר חטא אביך, ועוד שהרי נתנת התורה לך הוא, ואם ח"ו באת מאיסור לא הייתי נותן לך התורה שהיא יסוד העולם. (פני דוד אות ה')

“וְעִשִּׂיתָ בְּגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אַחִיךָ לְכְבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת” (כח, ב)

בגדי קודש - אלו דבר תורה

ועשית בגדי קודש - אלו דברי תורה שמלבישים את האדם, על דרך שאמרו רבותינו (אבות פ"ו משנה א') **"ומלבשתו ענוה ויראה"**. (חומת אנך)

“וְעִשִּׂיתָ בְּגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אַחִיךָ לְכְבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת וְאֵתָה תְּדַבֵּר אֵל כָּל חַכְמֵי לֵב אֲשֶׁר מִלְּאֲתֵינוּ רוּחַ חֲכָמָה וַעֲשׂוּ אֶת בְּגְדֵי אַהֲרֹן לְקֹדְשׁוֹ לְכַהֲנֵנוּ לִי” (כח, ב-ג)

ועשית בגדי קודש - בגדים רוחניים

בספר מי מנוחות (בירדוגו), מעיר, מדוע בתחילה תלה עשיית הבגדים במשה, שאמר **ועשית** בגדי קודש לאהרן אחיך, ואחר כך, בפסוק הבא, תלה את העשיה בחכמי לב, כמו שכתוב **“ואתה תדבר אל כל חכמי לב... ועשו את בגדי אהרן?”**

מתרץ המי מנוחות, על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל בתלמוד ירושלמי (ברכות פ"ד ה"ה) כי בית המקדש של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה, והקדמנו בפרשת תרומה, כי כל דבר גשמי הנעשה למצוה, נעשה דוגמתו דבר רוחני למעלה על ידי כוונה טובה, כי מהמחשבה נעשה הדבר הרוחני, ומהמעשה נעשה הדבר הגשמי, ומתלבש הרוחני בגשמי, וכמו שכתב מהר"ם אלשיך זצ"ל בפרשת בהעלותך (שמות פרק ח), באופן שעל ידי הכוונה הטובה ועשיית הבגדים בקדושה גדולה, נעשים בגדים רוחניים, ומלבישים את הבגדים הגשמיים.

ועליהם רמז באמרו: **“ועשית בגדי קודש”**, שבכוונתך הטובה ובידיעתך בסודות האלו למעלה, ועשיית כל בגד לתקן שורשו במקום עליון - נעשים בגדים רוחניים, וזהו ועשית בגדי קודש, כי קודש הם, ועל בגדים אלו נאמר **“לכבוד ולתפארת”**, כי אין כבוד ותפארת יותר מזה שילבש בגדים רוחניים. ואחר כך אמר **“ואתה תדבר אל כל חכמי לב ועשו”** - היינו הבגדים הגשמיים.

“וְאֵתָה תְּדַבֵּר אֵל כָּל חַכְמֵי לֵב אֲשֶׁר מִלְּאֲתֵינוּ רוּחַ חֲכָמָה” (כח, ג)

יהב חכמתא לחכמין

יש להעיר, כמה שאמר הכתוב **“חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה”**, מהו פשר הכפילות, **“חכם לב”**, ו**“מלאתיו רוח חכמה”**?

ומבאר המי מנוחות (בירדוגו), על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות נה.): **“אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר (דניאל ב, כא) “יהב חכמתא לחכמין”**. והוא

שאומר תדבר אל כל "חכמי לב" שהלב ההוא כבר "מלאתיו רוח חכמה", ששמתו בו טבע חכמה, שבמעט השתדלות - יהיה חכם. ואשר מלאתיו היינו הלב. שהלב, כבר מלאתיו. והם בהשתדלותם, נעשו חכמים מחוכמים.

חכמה ניתנת לירא שמיים

אומר בעל הטורים: "חכמי לב אשר", בגימטריה "יראת", ללמדך שהקב"ה ממלא ברוח חכמה את מי שמלא ביראת ה', כדכתיב (תהלים קיא, י) "ראשית חכמה יראת ה'".

"וְאַלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֻּד וּמַעִיל וּכְתָנֶת תְּשֻׁבֵץ מְצַנֶּפֶת וְאַבְנֵט" (כה, ד)

ההבדל בין מצנפת למגבעת

הרואה יראה שפעמים הכתוב אומר לשון מצנפת ופעמים לשון מגבעת וצריך להבין מדוע כובעו של כה"ג נקרא מצנפת ואילו של כהן הדיוט נקרא מגבעת.

ומתרץ הרב פענח רזא שכובעו של כהן גדול קרוי מצנפת, מפני שלא היה יכול להולמה מפני הציץ, אלא שצנפה מלמעלה צניפה בעלמא, ואילו של כהן הדיוט קרויה "מגבעת" (ראה להלן כה, מ) מלשון גביעים, שהיה הולמו לגמרי, ונתקבל הראש בתוך בית קיבולה של המגבעת, ואף דגם כהן הדיוט שאין לו ציץ, אינו יכול להולמה לגמרי מלפניו מפני התפילין, מכל מקום מאחוריו הולמו שפיר, ואילו בכהן גדול אף מאחוריו לא, מפני פתיל תכלת של הציץ שבא מאחורי ראשו.

בגדי כהונה מכפרים עוונות ישראל

הנה יש ארבעה בגדים שמייוחדים רק לכהן גדול והם: אפוד מעיל חושן ציץ והם ראשי תיבות "אמחץ" - שבזכות בגדי כהונה ישראל מוחצים את האויב, שהוא היצר הרע, כדאיתא בגמרא (ערכין דף טז): "אמר ר' ענני בר ששון, למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפרשת קרבנות? לומר לך, מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין: כתונת מכפרת על שפיכות דמים. מכנסים מכפרים על גילוי עריות. מצנפת מכפרת על גסות הרוח. אבנט מכפרת על הרהור הלב. חושן מכפר על הדינים. אפוד מכפר על עבודה זרה. מעיל מכפר על לשון הרע, ציץ מכפר על מעשה עזי פנים", וזהו "אמחץ" - שעל ידי הבגדים מוחצים את היצר הרע.

וארבעת הבגדים שיש אותם גם לכהן הדיוט הם: אבנט מצנפת כתונת מכנסים, והם ראשי תיבות "אמכם", רומז לזה שאמנם בגדי הכהנים מכפרים, אבל אם עושים עוונות, נחרב

בית המקדש, ואין את בגדי הכהונה שיכפרו. כמו שנאמר (ישעיה נ, א) "הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעיכם שולחה אמכם" - שאין את בגדי הקודש לכפר. (ליקוטים מפרדס על פי מהר"ש מאוסטרופולי)

"וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֹּד וּמְעִיל וְכִתְנֹת תְּשַׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵיט" (כח, ד)

אלך ואתגייר כדי שימנו אותי להיות כהן גדול

הגמ' (שבת לא.) מספרת מעשה בגוי שהיה עובר מאחורי בית הכנסת. שמע מלמד תינוקות שאמר: "ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל..."

נכנס הגוי ושאל את המלמד: "בגדים מפוארים אלה למי הם?"

אמר לו המלמד: "לכהן הגדול העובד בבית המקדש".

חשב אותו נכרי בלבו: אלך ואתגייר כדי שימנו אותי להיות כהן גדול!

הלך הגוי ובא לפני שמאי הזקן. "בבקשה ממך" - אמר לו הגוי - "רוצה אני להתגייר כדי שימנו אותי לשמש ככהן גדול בבית המקדש".

כעס שמאי על הגוי ודחפו החוצה באמת הבנין (מקל המשמש לבניה).

הלך הגוי להלל הזקן ובקש ממנו לגיירו כדי להיות כהן גדול. הסכים הלל וגיירו. לאחר שהתגייר, אמר לו הלל: כמו שאין ממנים מלך, אלא מי שיודע את סדרי המלכות, כך אין ממנים כהן גדול אלא מי שיודע את סדר העבודה. לך ולמד את דיני הכהונה!

התחיל הגוי ללמוד. כיון שהגיע לפסוק: (במדבר ג, י) "והזר הקרב יומת". שאל על מי נאמר פסוק זה? - ענה לו הלל הזקן - "אפילו על דוד מלך ישראל! מי שאינו כהן אינו יכול לקרב!" חשב הגוי והבין כי אינו יכול להיות כהן גדול, שהרי אם ישראל - שהם עם נבחר וקרויים בנים לפני הקדוש ברוך הוא, כתוב בהם: "והזר הקרב יומת", גר, בודאי שאינו יכול לקרב אל הקודש! בא הגוי להלל הזקן ואמר לו: הלל העניו, ינוחו ברכות על ראשך שהכנסת אותי תחת כנפי השכינה...

"וְהֵם יִקְחוּ אֶת הַזֹּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הָאַרְגָּמָן וְאֶת תּוֹלְעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ: וְעָשׂוּ אֶת הָאַפֹּד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלְעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְעֻשָׂה חֹשֶׁן" (כח, ה-ו)

בגדי כהונה נבראו על ידי ספר יצירה

יש להעיר, שהפסוק "והם יקחו את הזהב ואת התכלת" וכו', לכאורה כולו מיותר, ומה בא להשמיענו, הרי כבר בפסוק הבא מפורש שעשו את האפוד מהמינים הללו?

ומתריץ הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו תפארת יהונתן (ד"ה והם יקחו) נראה לבאר כוונת הכתוב "ועשו" את האפוד, שהחכמי לב היו בוראים את הבגדים על ידי צירופי אותיות ושמות של ספר יצירה, ואמנם יצרו בגד שעשוי מזהב תכלת וכו'. אבל לא השתמשו בזהב והתכלת שנדבו העם. ולפי זה מה שכתוב "והם יקחו את הזהב" וכו', הכוונה היא, שאת הזהב והמינינים שהתנדבו העם לצורך הבגדים, לקחו החכמים לעצמם חלף טרחתם. עד כאן דברי התפארת יהונתן.

ויש רמז לדבריו בדברי חז"ל שאמרו במסכת ברכות (נה). "יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ", משמע שהשתמש בצירופי שמות.

"שתי כתפת הברת יהיה לו אל שני קצותיו וְחִבְרָ" (כה, ז)

כנגד משיח בן דוד ומשיח בן יוסף

בספר תוספות השלם (אות ב') הובא, שפסוק זה רומז לגאולה העתידית:

"שתי כתפות חוברות" - כנגד ישראל ויהודה, ושתי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ושני משיחים. שיתחברו שני משיחים וגם ישראל ויהודה יהיו חברים, יתחברו הגלויות ויתקבצו.

"חוברת" בגימטריה "התורה" שע"י לימוד התורה יתחברו ויתקבצו הגלויות.

"יהיה לו" - יהיה ל"ו צדיקים.

יהיה לו אל - סופי תיבות "אליהו".

"אל שני קצותיו וְחִבְרָ" - שני המשיחים יתחברו.

שתי כתפות חוברות - העולם הזה והעולם הבא

עוד יש לפרש, שהכתוב רומז על עולם הזה והעולם הבא:

הנה הגמרא (מנחות כט:) אומרת על הפסוק (ישעיה כו, ד) "בטחו בה' עדי עד כי בי-ה' צור עולמים" - אלו שני עולמות שברא הקב"ה, אחד באות ה"א ואחד באות יו"ד, ואיני יודע אם העולם הבא ביו"ד ועולם הזה בה"א, או העולם הזה ביו"ד והעולם הבא בה"א, כשהוא אומר (בראשית ב ד) "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", אל תקרי "בהבראם" אלא בה"א בראם, הוי אומר העולם הזה נברא בה"א, והעולם הבא ביו"ד.

וכל אדם צריך לדעת שכשם שאי אפשר להפריד בין יו"ד לה"א, כך אי אפשר להפריד בין העולם הזה לעולם הבא, שאך ורק על ידי העולם הזה, אדם יכול לזכות לעולם הבא, שהעולם הזה הוא הפרוזודור של העולם הבא וכדאיתא באבות (פרק ד' משנה ט"ז) "רבי יעקב אומר, העולם הזה דומה לפרוזודור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזודור כדי שתכנס לטרקלין", ועל ידי שמכין את עצמו בפרוזודור זוכה לטרקלין של העולם הבא.

ועל זה רומז הכתוב כאן "שתי כתפות חוברות", זה העולם הזה והעולם הבא, שהם חוברות ואי אפשר להפריד זה מזה וצריך לשניהם יחד כדי לזכות.

"וְחָשַׁב אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יְהוָה" (כח, ח)

חשיבות המלבוש הרוחני לפי המעשים בעולם הזה

יש לומר שבא הכתוב לרמוז מוסר לאדם:

האדם בעולם הזה צריך להכין את הבגדים הרוחניים לנשמתו בעולם הבא, וזהו "וחשב אפודתו אשר עליו" - "חשב" מלשון "חשיבות", שחשיבות אפודתו הרוחנית של האדם, "כמעשהו ממנו יהיה" - תהיה לפי מעשיו של האדם. וכמו שלבוש גשמי יהיה תפארתו לפי החומר ממנו הוא נעשה, כך גם הלבוש הרוחני, יהיה לפי מעלת ואיכות המעשה, שאם המעשה שלו יהיה לשמה בלי תערובת, אז גם הבגדים הרוחניים שלו יהיו מושלמים ויקרים, אבל אם לא עושה את המצוה בשלמותה כגון שעושה אותה בעצלות או בשביל כבוד, אז גם הבגדים שלו יהיו אותו דבר.

ולכן יתכן שיהיו שני אנשים שיעשו את אותה המצוה אבל לאחד מהם יהיה יותר שכר מהשני, כי לפי המעשה המחשבה וההשתדלות כך יהיה השכר.

וזכמו המעשה שמסופר (ראה מעיל צדקה סי' תנ"ד) על רבי אליעזר ורבי יהושע שראו מלאך ובידו חלוק מזריח כשמש ולא היה שפה לפיו סביב, ואמר להם המלאך שחלוק רוחני זה מיועד לאיש אחד מאשקלון שמו יוסף הגנן, והם הלכו אל יוסף הגנן מאשקלון שהיה עני והיה מרבה בצדקה, ויאמרו לו, דע שהקב"ה ירבה שכרך מאד, כי ראינו ביד המלאך חלוק רוחני לבן ומגוהץ, ואמר לנו המלאך כי שלך הוא, אבל דע לך שלאותו חלוק היה חסר שפה לפיו, לכן באנו להודיעך כי ואולי תוסיף בזכותך, כדי להשלים השפה. מה עשה? הציעה אשתו שהיא תמכור עצמה לשפחה, ומכסף יתנו עוד צדקה, וכך הוה שמסרו נפשם כל כך למצוות צדקה (עיין שם כל המעשה), ולאחר שפדה את אשתו יצאה בת קול מבשר מן השמיים: נשלם החלוק שלך, וחלוק של אשתך גדול משלך, ומאז זכו לחיי עושר ורווחה. (רבינו יוסף חיים באדרת אליהו ובעוד יוסף חי)

"שְׁשֵׁה מִשְׁמַתֶּם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֵת שְׁמוֹת הַשְּׁשֵׁה הַנּוֹתְרִים עַל הָאֶבֶן הַשְּׁנִית בְּתוֹלְדֹתֵם" (כה, י)

חלוקת אותיות השבטים באבני השוהם

ששה משמות השבטים על אבן אחת וששה על האבן השניה, כנגד שנים עשר לחם הפנים שתי מערכות ששה ששה, וכן ששה שבטים בהר גריזים, ששה בהר עיבל, ששה מזלות בגלגל עולים, וששה יורדים, שש שעות עד חצות, שש לאחר חצות, ששה חדשים קיץ, וששה חדשים בחורף. (תוספות השלם)

ואמרו בגמרא (סוטה לו.) כדרך שחלוקים בהר גריזים ובהר עיבל, כך חלוקים כאן, ויש אומרים כסדר תולדותם. עוד אומרת שם הגמרא שבכל אבן מאבני השוהם [אבני האפוד] היו עשרים וחמש אותיות, ומסבירה הגמרא שזה רק אם "משמתם" - ששם אחד נכתב מלא, ונחלקו שם, יש אומרים, ש"בנימין" נכתב מלא, אף על פי שבכל התורה נכתב "בנימן" חסר, ויש אומרים "יוסף" נכתב "יהוסף", ולשיטה זו בנימין נכתב חסר יו"ד אחת. [וזבולון - לכולי עלמא חסר וא"ו אחת כי לעולם לא נכתב מלא בשתי ואו"ן]. והכל כדי להשלים ל-25 אותיות בכל אבן מאבני השוהם [אבני האפוד].

רפא נא אעברה נא בזכות נ"א

על כל פנים נמצא, שבשמות י"ב השבטים יש חמישים אותיות, כאשר בנימין או יוסף נכתבים מלא. ויש לרמוז את זה בפסוק בתחילת פרשת בשלח (שמות יג, יח) "וחמושים עלו", ר"ל בני ישראל עלו ממצרים בזכות י"ב שבטים שהיו בשמותם חמישים אותיות. וכן משה התפלל על מרים אחותו, בלשון: "אל נא רפא נא" (במדבר יב, יג) יש לומר שהתכוון משה לעורר זכות י"ב שבטים, ששמותם עולים נ' אותיות, ו"נא" נוטריקון: נון אותיות. וכיוצא בזה משה עמד בתפילה על עצמו שאמר: "אעברה נא" (דברים ג, כה), נ"א נוטריקון נון אותיות, לעורר זכות שבטי י-ה. (כסא רחמים, מלמד)

"שְׁשֵׁה מִשְׁמַתֶּם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת" (כה, י)

אותיות השבטים - ושמע ישראל

ששה משמותם על - ראשי תיבות "שמע", רמז למה שאומרים חז"ל (פסחים נו.) שהשבטים בני יעקב אמרו את הפסוק "שמע ישראל ה' אלקנו ה' אחד". (בעל הטורים)

ויש עוד רמז לשייכות בין השבטים לקריאת שמע, שהרי פסוק "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", עולים יחד מ"ט אותיות, וגם שמות השבטים מ"ט אותיות, כאשר בנימן כתוב חסר.

וגם "שמע" ו"בשכמל"ו", בשניהם יש שיש מילים, וגם שמות השבטים נכתבו ששה ששה באבני האפוד, וגם באבני החושן נכתבו שש שש אותיות.

ורמזו רמזו הקב"ה למשה שבזכות ששה סדרי משניות, וכנגד פסוק (תהלים נא, יז): "אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך", שהוא שש תיבות, וזה רמזו בפסוק (ישעיה ו, ב): "שש כנפים שש כנפים לאחד", רצונו לומר, שש תיבות קריאת שמע, ושש תיבות בפתיחת לחש. ולכן היה צריך שיהיו שש אותיות על כל אבן, והאותיות שבי"ב האבנים יעלו ע"ב אותיות, כמנין "חסד" ואמת, וזה מה שכתוב (תהלים נב, ג) "חסד אל כל היום", רצונו לומר, יום הוא י"ב שעות, וכל שעה כנגד שבט אחד. ומשה רבינו ע"ה עשה בחכמה, אמר בדעתו, אם אנכי כותב ראובן דייקא או שמעון או לוי, אומרים הרבה ראובן ושמעון יש בישראל, ואם אכתוב ראובן בן יעקב ג"כ נמצא הרבה בישראל, טוב יותר שאכתוב שם משולש אברהם יצחק ויעקב שבטי ישורון וראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבלון דן נפתלי גד אשר יוסף ובנימין. (כסא רחמים, מלמד)

גבולות הארץ היו על אבני החושן

בדעת זקנים מבעלי התוספות ז"ל (פסוק ט"ז) כתבו דבר נפלא מאוד, שעל אבני החושן היו כתובים התחומים והגבולים של כל שבט ושבט בתוך האבן שלו, כדי שלא יוכלו לערער על זה כלום, ובימי יהושע כשהטילו גורל, נפל הגורל כמו שהיה כתוב על החושן.

שמות השבטים נכתבו במעשה נסים

כתב החיד"א ז"ל בספרו פתח עינים (יומא כא: ד"ה ואורים) כתב וזה לשונו: "ראיתי בכתב יד ליקוטי רבי בצלאל: מצאתי בשם הרמב"ם דבר נאות, כי שמות השבטים לא נכתבו על האבנים על ידי אדם אלא על ידי מעשה שמים, ולכן חסרו בבית שני, דאי הוו על ידי אדם אם כן אמאי לא חזרו וכתבו על ידי אדם, אלא וודאי דהוו על ידי מעשה שמים". עד כאן לשונו.

"מַעֲשֵׂה חֶרֶשׁ אֶבֶן פְּתוּחֵי הַתֵּם תִּפְתַּח אֶת שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל שְׁמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסֵּבֶת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם" (כח, יא)

מעשה חרש יצר הטוב תפתח את שתי האבנים תכלול אותם יחד לעבודתו יתברך

"מעשה חרש" - זהו היצר הטוב שנקרא "חכם". וכמו שכתוב (קהלת ט, יד-טו) "עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים, ומצא בה איש מסכן וחכם ומילט הוא את העיר בחכמתו".

"אבן" - זהו יצר הרע שנקרא אבן (סוכה נב).

"פיתוחי" - שאינו יכול להחטיא את האדם עד שמראה לו שכר מזומן כמו גזל ועריות, שפוחת ומראה לו הנאות מזומנות.

"חותם" - זהו היצר הטוב שאומר שהשכר של המצוות חתום וגנוז לעולם הבא.

"תפתח את שתי האבנים" - הכתוב בא ללמדנו בזה שהעצה הנכונה היא לכלול את היצר הטוב והיצר הרע יחד לעבודת ה', וזהו "תפתח את שתי האבנים", רצונו לומר תשתמש יחד עם שתי האבנים, וכן איתא בזה"ק בכמה מקומות (עי' רעיא מהימנא ויקרא ד' ע"א) שצריך לכלול יחד את השמאל עם הימין והיינו היצר הרע עם היצר הטוב, והכוונה בזה שיש מידות של היצר הרע שלפעמים נצרכים לעבודת ה', כגון קנאה, שאמנם איננה מדה טובה אבל לפעמים טוב שיקנא, כגון במעשיהם של הצדיקים, שעל ידי זה יעורר את עצמו ללמוד וללכת בדרכיהם, וכן הכעס היא מידה רעה אבל לפעמים צריך להשתמש במידה זו לכעוס על הרשעים (וכע"ז כתב מרן החיד"א בס' חומת אנך פרשת תצוה אות ד').

"על שמות בני ישראל" - ר"ל שרק איש הישראלי יכול לעשות כן, "מוסבות" - היינו שע"י שיצטרף את שניהם יחד לעבודת ה' עי"ז הם יסובבו ויקיפו אותו שניהם יחד לשמרו, "משבצות זהב תעשה אותם" - אם אתה הולך בדרך הזו ויודע איך לנצל את החלק הטוב שבכל אחד מהם. יעשו לך שניהם למשבצות זהב - שגם החלק של היצר הרע ישמש לך לטובה.

"פיתוחי החתם תפתח את שתי האבנים" (כח, יא)

פיתוחי חותם - המפתח של חת"ם

במילים "פיתוחי חותם" יש רמז למה שאמרו רבותינו ז"ל בתחילת מסכת תענית (ב). שלשה מפתחות הם בידו של השי"ת, תחיית המתים, ושל גשמים, ושל חיה, וזהו שרמוז "פיתוחי חתם" - המפתחות של "חתם" - ראשי תיבות חיה תחיה מטר מזמן [היינו פרנסה], הם בידי השי"ת. (הגר"א בקול אליהו)

"ומלאת בו מלאת אבן ארבעה טורים אבן" (כח, יז)

מלאת אבן זו אבן השתיה

האלשיך הקדוש דורש את הפסוק הזה כך: אתה הדיין שדן דין אמת, תקיים את העולם בדיינותיך כאילו אתה ממלא המלוי ש"מלאת אבן" - היא אבן השתיה שממנה הושתת העולם. ופירש ואמר, איזו אבן אמרתי? אותה שמ"ארבעה טורים" הם שתים עשרה

אבנים שנעשו אבן אחת, שכך הוא ביעקב שלקח מאבני המקום שתיים עשרה אבנים ונעשו אבן אחת, שנאמר (בראשית כח, יח) "ויקח את האבן", ואמרו ב"פרקי דרבי אליעזר" (סוף פרק לה) שזו היתה אבן השתיה שממנה הושתת העולם.

"וּמְלֵאֵת בּוֹ מְלֵאֵת אֶבֶן אַרְבַּעַה טוּרִים אֶבֶן טוּר אֶדָם פְּטָדָה וּבִרְקַת הַטוּר הָאֶחָד: וְהַטוּר הַשֵּׁנִי נֶפֶךְ סִפִּיר וְיָהֳלָם: וְהַטוּר הַשְּׁלִישִׁי לְשֵׁם שְׁבוּ וְאַחֲמָה: וְהַטוּר הָרְבִיעִי תְרִישִׁישׁ וְשֵׁהָם וְיִשְׁפֶּה" (כח, יז-ט)

הסגולות הטמונות באבני החושן

בפרשתנו מנויות אבני החושן, אותן נשא הכהן הגדול על לבו. ורבנו בחיי מאריך ומפרט את סגולותיהן המופלאות של האבנים, הכוחות הפלאיים שהבורא יתברך נטע בהן. והיות ובשנת תש"ן לערך בהיותנו עוסקים בסוגיית האבנים, חקרנו על האבנים ועל סגולותיהם עם הלומדים במסגרת דף היומי, ובפרט עם ידידנו שהיה מלומדי השיעור ר' ברוך בנבנשתי הי"ו, ואספנו הסגולות מהספרים: רבינו בחיי, שלטי הגיבורים (הרופא), דברי חכמים, מעם לועז, מדרש תלפיות. ואמרתיה להביא הדברים לפני הלומד אולי יעזרו לאיזה ידידים והיה זה שכרי:

האבן היקרה שאיבדה את ערכה ברגע

ובהקשר זה נספר כי פעם בא אדם נרעש לפני הגאון הקדוש משינאווא, בעל "דברי יחזקאל" זצ"ל, ילדו חלה במחלה מיסתורית, והרופאים נילאו מלמצוא לה תרופה. אמר לו הרבי: "שמעני ואספר לך סיפור". תמה האב: בנו מתייסר במכאובו, הולך ודועך - מה לו ולסיפור? אבל הרבי פתח וסיפר:

פעם ביקש הברון רוטשילד, גדול העשירים בתקופתו, להזין עיניו באוצרותיו. ירד לחדר הכספות והוציא את תיבות אבני החן ומשכיות החמדה. עודו משתעשע בהן - ודלת הפלדה נסגרה בנקישה. הוא מצא עצמו לכוד בחדר בלא מוצא. בחרדה נקש, דפק, צעק, ואיש לא שמע. עבה היתה הדלת, ובמעמקי המרתף. בני הבית חשבו שיצא לעסקיו, משלא חזר בערב סברו שנסע לגיחת עסקים. כעבור כמה ימים החלו לחשוש לגורלו, החיפושים אחריו העלו חרס. באין ברירה הוכרז כנעדר, ובניו ירדו לחדר הכספות לאמוד את העיזבון שהותיר אחריו. שם מצאו את אביהם בלא רוח חיים, ובדם שהקיז מאצבעו כתב: "אני, גדול עשירי העולם, מתתי מרעב..."

ככלות ימי האבל חילקו את הרכוש. בכל הגיעו לעמק השווה, עד שהגיעו לאבן היקרה, גדולה כביצה וזוהרת בשלל גוונים, שטובי המומחים לא יכלו לאמוד את שוויה. אמרו: השולטן הטורקי הוא בעל אוסף אבני החן המושלם בעולם, ומומחה מאין כמותו, רק הוא יוכל לקבוע

שוויה, ואולי אף יקנה את האבן ויצרפה לאוספו. כמו האחים ונסעו לטורקיה, לשאול לדעת השולטן. הגיעו לאיסטנבול בירת הממלכה, והשיגו ראיון עם השולטן. הראוהו את האבן, ועיניו ניצתו בברק חמדה: אבן כה מושלמת הבהקת בגוונים כה זוהרים, תהיה גולת הכותרת באוצרו!

קושי האבן	סגולתה
רובי - 9	אדום - אם כותשים אותה יפה ואוכלים אותה במאכל, גורמת לאשה עקרה שתעבר ותלד, וסגולתה דומה לזו של הודאים. ואשה שנושאתו אינה מפלת לעולם.
טופז - 8	פסדה - טובה לחולי העיניים, ובטבעה היא מתנגדת לאותות המשגל, ומקררת הגוף.
גרנט - 7	ברקת - קריסטל מחכימת פתי ומאירה את העיניים בתורה.
אמרלד - 8	נפך - הספמיראלדו יועיל בסמים המממים - שמונה גרעיני שעורה כתוש היטב - יציל החולה מהמוות אם תלוי על הצואר או קשור בטבעת, שומר האדם מחולי הנפל, ויעיל לזכירה ולענינים. וטוב להעשיר, ומלמד האדם לדבר בחכמה ולהבין חידות נעלמות, ושכמעט יביא האדם לידי נבואה.
ספיר - 9	ספיר - טוב לבריאות העיניים וכל הגוף, ותועיל גם לנפש, שתהיה תמיד נכונה לעבודת ה' ולהגות בתורתו ובמצוותיו, ותועיל לרדיפת השלום והמנוחה. ושומרת נושאה מגרם ומזיעה הבה, ותצהיב ויתייב הפנים, ותיטול הפחד והרעדה, והמרה השחורה. מסירה ארסיות ממורסא בזמן מגיפה הבאה על ע"י שינוי האויר, מרפא במגע ממש.
יהלום - 10	יהלום - הנושאו ברוע השמאלי ינצח האויבים, והענקים והחיות הרעות. ויועיל להסיר הכשפים והפחד והרעדה. וטוב למו שבמקב שלום, ויועיל גם כן להעשיר, וירפא חולי המרה שחורה, ומגיש אנשי דמים ומרמה ורוחות רעות, המזיקין בעת השינה, וישמור נושאו מטענות ומריבות, ויקשרו בכסף או בהבה.
אופל - 6	לשם - אטופסי, ובו פרוצין אדם מהופך, כשם שהפכו שבת דן את הקערה על פיה, סגולתה לשמור האדם מהסכנות, ולחזק הלב ולהאיר העיניים ולעשות שהאיש הנושא האבן הזאת יהיה שמה וטוב לב כל הימים.
טורקוז - 6	שבו - מצנן את הגוף, מביא שינה מנוחה ושמחה על הנושאו, ויועיל ללב החלש, וישמור האדם מכל רע במקו מגיפה ושינוי האויר אם יתלהו על הצואר וירד מהצואר למרום מושב הלב, טוב להעשיר, וימצא חן וחוסד ורחמים בעיני כל רואיו לאדם שנושאו, ויועיל להכמה.
אחלמה - 7	אחלמה - מביא דאגה פחד ורעדה, וירבה החלומות המבהילים והקטטות והמריבות והמלחמות שמביא עליו הנושא אותו, וכן כתב הרד"ק ז"ל בשורש חלם.
תרשיש - 7.5	תרשיש - יועיל לאברי הנשימה, ולרכות הלב, ולמרה השחורה. והוא מנגד לסכלות, מגרש ומפריח הרוחות הרעות, מחכים פתאים ונותן בהם דעה בינה והשכל, ומונע חלומות רעים ומרפא פחד ורעדה והנושאו עליו הוא מוצא חן בעיני כל רואיו, ויצליח בפקמטיא ופקח בעסקי עולם.
אניקס - 7	שהם - השחור עם רשומים לבנים הוא הטוב, הנושאו בצווארו או בזרועו או באצבעו מביא לידי דאגה ופחד וירבה המריבות והקטטות, וחלומות של בהלה, ומרבה הרוק והנוזילה בקטנים, וכתבו חכמים שהמדובר באחלמה.
אשפר - 7	ישפה - ישמור האדם מסמים הממיתים, והנושאו לא ימות ויחנק בשטיפת הימים והנהלים, ומרפא במגע חלישת האיציטומכא, נוטה לעצור הדם במגע השותת מרפא הריחים והמזורים ומחזק ראות העיניים, ומסיר תאות המשגל הבלתי נכון באדם, ויועיל לאשה המקשה ללדת.

"מוכן אני לתת תמורתה חצי מליון פרחים" - זו המטבע העותומנית של אותם ימים. אבל הם, כסוחרים ממולחים, אמרו: "מליון ובישליק לא פחות!"

קדרו פני השולטן, אילו היו נתיניו היה עורף את ראשם. עם השולטן אין מתמקחים! אמרו: "הצעתי לכם מחיר ברוחב יד. טוב ממנו לא תשיגו. ועתה, לכו!" והם, כסוחרים ממולחים, יצאו מן הארמון. ידעו שאם נלהב מפרטי החסר לו, ישלם כל מחיר עבורו!

עלו למרכבה וציוו על הרכב לשוב על עיקבותיו. בטוחים היו שהשולטן ישלח אחריהם את אנשיו. אבל השולטן איש של כבוד היה, ולא החזירם מדרכם. כשעברו את הגבול פנו לאכסניה וישבו לחשב את דרכם. בכיו של תינוק הפריע לשיחתם. עוללו של האכסנאי חולה היה, וקדח מחוס. אי אפשר היה להרגיעו. נתנו לו את האבן היקרה והנוצצת שישחק בה. השתעשע בה הילד, נרגע ונרדם, והאחים יכולים היו לשוחח בשלוה. הגיעו למסקנה שתכסיסם נכשל, והשולטן צדק: מחיר גבוה יותר לא ישיגו. וכסוחרים ממולחים הסיקו את המסקנה. ניגשו אל הילד הישן ונטלו את האבן מבין אצבעותיו, עלו למרכבה והורו לרכב לחזור לאיסטנבול. באו לפני השולטן, והודיעו על הסכמתם.

"פעלתם בחכמה", הפטיר השולטן, "הראוני את האבן" - הורה.

נטלה, התבונן בה, ושאל בחומרה: "האמנם מבקשים אתם להונות את השולטן?! הראוני את האבן המקורית!"

החליפו מבטים תמהים, וקראו: "זו האבן ואין בלתי!"

קצף השולטן: "לא תוליכוני שולל! זו אבן פשוטה!" אך ניכרים היו דברי אמת, והוא החל לחקרו: האם החליפה האבן ידיים, האם הראוה למישהו שעלול היה להמירה באבן מזוייפת.

"לא ולא", ענו "רק אצל התינוק היתה - הוא לבטח לא החליפה, וגם לא היתה בסביבתו שום אבן אחרת".

שמע על התינוק החולה וקרא: "אכן נודע הדבר!" והסביר: "אבן זו סגולתה לרפאות מחלה פלונית, הנחשבת כחשוכת מרפא. כשהגעתם ומסרתם לידי העולל את האבן, שאב ממנה כל כוחה והתרפא, ועתה איבדה כל ערכה - אינה שווה אפילו פרח אחד..."

"והוברר" - סיים הרבי משינאווא את סיפורו, "שהבורא יתברך, מסובב כל הסיבות, הסדיר כל זאת כדי שאותה אבן מופלאה תגיע לאותה אכסניה נידחת, ותרפא שם תינוק חולה הזקוק לה נואשות... ועתה שוב לביתך, ותייחל לישועתו יתברך!"

זיק תקוה התעורר בלב האב, ופנה לשוב לביתו. בדרך נודע לו באקראי שרופא המלך עובר דרך עירו. בא לפניו וביקשו שיבקר אצל בנו. הגיע הרופא, איבחן את המחלה - והוציא את התרופה מציקלונגו!...

"וְהָטוֹר הַשְּׂנִי נִפְךְ סִפִּיר וַיְהִלֵם" (כח, יח)

הקב"ה יבנה את ירושלים מנופך ספיר ויהלום גימטריא ירושלים

"נופך ספיר ויהלום", גימטריה "ירושלים" עם הכולל, שעתידי הקב"ה לבנותה בהם, שנאמר (ישעיה נד, יא): "הנה אנכי מרביץ בפורך אבניך ויסדתיך בספירים", פוך היינו נופך [וספירים היינו ספיר]. (תוספות השלם אות ג')

"וְהָטוֹר הַשְּׂלִישִׁי לָשֵׁם שְׁבוּ וְאַחֲלָמָה" (כח, יט)

בני דן נלחמו על לשם

והטור השלישי לשם, ולפי שמצאו להם בני דן כך, מתוך שראו שדן אביהם היה חקוק על אבן "לשם" שבחושן שכל שנים עשר שבטים היו חקוקים בשנים עשר אבנים ואותן אבנים היו משוקעות בחושן המשפט, ומתוך זה ידעו בני דן שלשם ראוי להם, לפיכך נאמר (יהושע יט, מז): "ויעלו בני דן וילחמו עם לשם". (תוספות השלם אות ד')

"מִשְׁבָּצִים זָהָב יְהִיוּ בְמַלּוֹאֲתָם" (כח, כ)

זכות המילה

"במלואותם" - מלו אותם, שזכות המילה עולה על כולם. (תוספות השלם אות ג')

"וְהָאֲבָנִים תְּהִיֵּן עַל שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁתִּים עֶשְׂרֵה עַל שְׁמֹתָם פְּתוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל שְׁמוֹ תְּהִיֵּן לְשְׁנֵי עֶשֶׂר שְׁבָטִים" (כח, כא)

חלוקת אותיות השבטים באבני החושן

עד עכשיו דיברה התורה על כתיבת השמות על אבני האפור שהיו שני אבני שוהם, ועל כל אבן נכתבו ששה שבטים. אבל כאן מדברת התורה על אבני החושן שהיו שנים עשר אבנים טובות מסוגים שונים, ושמות י"ב השבטים היו חקוקים על י"ב אבני החושן הנקראות "אבני מילואים", על כל אבן - שם של שבט אחד.

אומנם אומרים רבותינו ז"ל (בעל הטורים פס' ט"ו, תוספות השלם פס' י' אות ח') שעל כל אבן ואבן היו כתובות שש אותיות, וכמו שעל אבני האפור - אבני השוהם - היו ששה שמות על כל אחת מהם, שנאמר: "ששה משמותם על האבן האחת". וכתב בספר ימצא חיים (סי' ע"ג אות ו') שיש לרמוז דבר זה בפסוק הזה "ששה משמותם" - שש אותיות משמות השבטים, "על האבן האחת" - על כל אבן.

ובספר כסא רחמים (מלמד) כתב, שנבחר דוקא המספר שש, לרמוז לשישה חדשים שיש בהם ימי שמחה וימים טובים, דהיינו: ניסן - פסח, סיון - שבועות, תשרי - ראש השנה, יום הכיפורים, סוכות, שמיני עצרת. כסלו - חנוכה, שבט - ראש השנה לאילנות, אדר - פורים. **ונמצא** א"כ שסך כל האותיות שעל אבני החושן היו ע"ב אותיות (י"ב אבנים כפול ו' אותיות).

ולכאורה אם נספור את אותיות השבטים נראה שחסר כ"ב אותיות כדי להשלים למספר שש אותיות בכל אבן מאבני החושן, [שזבולון נכתב חסר ו' וא"כ סך אותיות השבטים הוא חמישים], אולם הגמרא ביומא (עג:) אומרת, שבאבני החושן היו כתובות גם המילים "אברהם יצחק יעקב שבטי ישרון" כדי שיהיו כל האותיות בחושן. והנה לפניך סדר האבנים והאותיות החקוקות על כל אבן ואבן.

ברקת לוי רהם	פטדה שמעון ב	אדם ראובן א
יהלום זבולון ח	ספיר יששכר צ	נפך יהודה י
אחלמה גד שבטי	שבו נפתלי ב	לשם דן ק יעק
ישפה בנימין	שהם יוסף ון	תרשיש אשר ישר

זמה שהוסיפו את שמות האבות דוקא, יש שכתבו (כסא רחמים, מלמד) דהיינו כדי שיזכור לנו זכות אבות, יחד עם זכות השבטים, הדא הוא דכתיב (ויקרא כו, מב): "וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור...". ויש שאמרו (שפתי כהן לרבי מרדכי הכהן), שהוסיפו את האבות כדי שייגנו על השבטים ממכירת יוסף.

ותיבות אלו עולות כ"ב אותיות בדיוק. נמצא יחד עם שמות השבטים, ע"ב אותיות, שהיו מחולקות שש אותיות לכל אבן.

”וְהָאֲבָנִים תִּהְיֶינָה עַל שְׁמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עָשָׂרָה עַל שְׁמֹתָם פְּתוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל שְׁמוֹ תִּהְיֶינָה לְשָׁנֵי עֶשֶׂר שְׁבַט” (כח, כא)

מזוים נפלאים בפסוק

”והאבנים”, - וה"א בנים, וה"א - גימטריא י"ב, - בנים, דהיינו י"ב השבטים.

”תהיין”, תהא **”יין”** - גימטריא **”שבעים”**, כאילו כל השבעים נפש כתובים על האבנים.

”שמותם” - שם תם [נקוד צירה פתח] כלומר שלם, יהוסף מלא, בנימין מלא.

שמותם פתוחי חותם איש סופי תיבות **”שמים”**, חתומים בשמים, הסתכל בתיבה אשר תחתיו פקוקה בדמות שבטים מעוזקה. [כדמצינו ביוצר לשחרית (א' דר"ה) בפיוט מלך במשפט בזה"ל **”הסתכל בתבנית אשר בכסא חקוקה ובתיבה אשר תחתיו פקוקה ונפשות צורים בתוכה נקוקה”** ופירושו תיבה שתחת כסא הכבוד הכבוד שבו נשמות ישראל ומעוזקה היינו לשון ויזעקו ויסקלהו והיינו שמסובבת כטבעת הדמות השבטים].

עשרה על שמותם פתוחי סופי תיבות מילה, וזהו ה"חותם" כלומר חותם קודש.

תהיין שתי פעמים בפסוק זה, כנגד שני עולמים. (תוספות השלם אות א')

”ולא יזח החשן מעל האפוד” (כח, כח)

צריך שיהיו פיו ולבו שווים

כתב בספר דגל מחנה אפרים, שציווי **”ולא יזח החושן מעל האפוד”**, מנאוהו מפרשי התורה בכלל תרי"ג מצוות, שאדם מישראל מחויב לקיימן תמיד. ואיך יקיים אותה עכשיו שאין בית המקדש?

ויש לומר שהמצוה הזאת נוהגת גם בזמן הזה, שהחושן רומז ללב [שהיה מונח על לב אהרן], ואפד [בכתיב חסר כך נכתב בתורה] בגימטריא **”פה”**. וכל אחד מאיתנו מצווה ועומד לבל יזח החושן מעל האפוד, דהיינו שלא ייחלק הלב מעל הפה, אלא יהיו תמיד פיו ולבו שווים.

לא להתנאות על חבירו

ולא יזח - לשון ניתוק, ולשון ערבי הוא, כדברי דונש בן לברט (רש"י)

בפסוק זה נצטווה הכהן הגדול, שהחושן והאפוד חייבים להיות מחוברים. וכדי להבין את זה נסביר איך היה בנוי האפוד: כתפיות עלו מהאפוד מאחורה לאורך הגב עד הכתפיים,

ועל הכתפיות באיזור הכתפיים היו מחוברות שתי אבנים עם שמות בני ישראל והם אבני השוהם [הנקראות גם "אבני האפוד"], והכתפיות ירדו מכתפיו עד איזור גובה הלב, ומשם היו שרשרות זהב מחוברות לקצה הכתפיות שעליהן תלו את החושן. והחושן גם היה מחובר בתחתיתו בחוטי תכלת אל חגורת האפוד. על זה נאמר: "ולא יזח החשן מעל האפוד", "יזח" לשון ניתוק הוא. אך גם לשון גאווה - 'זחה דעתו עליו'.

רבי אשר זעליג קרמר, בספרו "פרפראות", מבאר: תפקידו של האפוד לכסות מהמתנים ומטה, את החלק האחורי של הגוף. החושן, לעומת זאת, נמצא למעלה, מלפנים, על החזה והלב, במקום החשוב ביותר. האפוד נעשה מחומרים יחסית פשוטים, והחושן היה עשוי מזהב משובץ באבנים יקרות. ובחושן היה שם המפורש!

החושן היה עלול, כביכול, להתגאות מול האפוד: "מי אתה שתעז לעמוד לידי?! באה התורה ואומרת: אתה "גדול" אתה באמת חשוב, אבל אין לך במה להתגאות על זולתך! הוא עושה את תפקידו, ואתה?

אומרת התורה לאדם: אתה בעל כשרון, עשיר, הקב"ה נתן לך כלים רבים וחשובים, ואפשרויות רבות בידיך. כלום עושה אתה את הטוב ביותר שביכולתך, עם כלים אלו?!

זהו שנרמז כאן: "ולא יזח [-יתגאה] החושן מעל האפוד".

ידוע משלו המפורסם של המגיד מדובנא: כאשר היו הסוחרים נוסעים ליריד, היו קונים את הסחורה בהקפה, ולא משלמים עד השנה שלאחר מכן. בחלוף השנה היו באים ומשלמים, ואז היו קונים סחורה חדשה.

שנים נסעו יחד ליריד, אחד בעל מכלת קטנה, שבא וקנה שק אחד בלבד מכל סוג של סחורה. השני היה בעל רשת ארצית של חנויות כליבו ענקיות, והוא מילא רכבות שלמות בסחורה שקנה. בעת שחזרו יחד לעירם, לעג בעל הרשת לחנוני הזעיר: "זה מה שקנית?! לא חבל לנסוע ליריד בשביל לא-כלום כזה?!!" ענה לו החנוני: "אל תלעג לי, כי אמנם אתה קנית יותר סחורה, אך אתה גם חייב יותר לאלו שקנית מהם!"

אומר המגיד מדובנא: בחושן יש שם המפורש, וגם שאר מעלות, אבל הוא "חייב" יותר! רמז הוא לכל אחד מאתנו: "לא יזח החושן מעל האפוד". (מעין השבוע)

"וְנָתַתְּ אֶל הַשֵּׁן הַמְשֻׁפֵּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִים וְהָיוּ עַל לֵב אֶהְרֵן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי ה'
וְנָשָׂא אֶהְרֵן אֶת מְשֻׁפֵּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל לְבוֹ לִפְנֵי ה' תְּמִיד" (כח, ל)

שבט שהיה בו חטא - אבנו נהפכת לנחושת

כשהיה אחד מהשבטים עושה עבירה, היתה האבן ששמו חקוק עליה נעשית נחשת, והכהן רואה אותה ויודע שהעבירה באותו שבט ומפיל עליו גורלות עד שידע מי הוא בעל העבירה ודנין אותו. (מדרש הגדול)

כיצד שואלין באורים ותומים

איתא בגמרא יומא (עג). תנו רבנן, כיצד שואלין באורים ותומים? הכהן עומד ופניו כלפי הארון, והשואל עומד מאחוריו ופניו לאחורי הכהן, השואל אומר "אעלה או לא אעלה?" ואינו שואל בקול רם, ולא מהרהר בליבו, אלא שואל בקול נמוך כמי שמתפלל בינו לבין עצמו, ומיד רוח הקודש לובשת את הכהן, והוא מביט בחושן ורואה בו במראה הנבואה, "עלה" או "לא תעלה" באותיות שבולטות מן החושן כנגד פניו, ומשיב לשואל ואומר לו עלה או לא תעלה, ואין שואלין שני דברים כאחד.

ובמדרש הגדול מרחיב את הדברים: תנו רבנן כיצד אותיות נראות [כאשר הן באות לומר הוראה], רבי יוחנן אומר בולטות, ורבי שמעון בן לקיש אומר מצטרפות. כיצד בולטות? בזמן שאומרים לו מן השמים "עלה", בולט עי"ן של יעקב, למ"ד של לוי, ה"א של יהודה, והכהן קורא "עלה", ובזמן שאומרים לו מן השמים "אל תעלה" בולט אל"ף של אברהם, למ"ד של לוי, ת"ו של נפתלי, עי"ן של יעקב, למ"ד של זבולון ה"א של יהודה, והכהן קורא "אל תעלה". וכיצד מצטרפות, נעקרות אותיות אלו ונעשות זו אצל זו תיבה אחת. והיינו ביאור מה שנחלקו אם בולטות או מצטרפות.

והלכה כרבי יוחנן שבולטות, וכשבולטות אין בולטות כולן כאחת, אלא אות אחר אות כדי שידע התיבה כמו שהיא, לפי שיש שמות אותיות שוות ואין הגיון שוה, כמו אליעם - עמיאל, נתנאל - אלנתן, ודומה להן. ואילו היו בולטות כולם כאחת אינו יודע איזה שם הוא. ואין שואלין אלא בכהן שמדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו. ובבית שני אף על פי שלא היתה שם רוח הקודש עשו אורים ותומים כדי להשלים שמונה בגדים ואף על פי שלא היו נשאלין בהן.

השם הקדוש שהיה כתוב באורים ותומים

הנה יש הרבה דעות איך היו האורים ותומים, אבל כתב הרמב"ן ז"ל, כי הם סוד מסור למשה מפי הגבורה והוא כתבם בקדושה או היו מעשה שמים. ולכך לא הוזכר בהם ציווי "ועשית",

ולכן הוזכרו בה"א הידיעה "האורים" "התומים", דהיינו הידועים. ומשה לקחם והניחם שם בחושן המשפט בסוד גדול, אחרי שהלביש את אהרן, את האפוד והחושן כאמור.

וזה לשון רש"י כאן: את האורים ואת התומים - "הוא כתב שם המפורש, שהיה נותנו בתוך כפלי החושן, שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו" [ולכן נקרא "אורים" ו"תומים"]. ומעין השבעת שמות בדבר ה'.

והנה לך רמז מה שכותב בעל הטורים, כי "אפוד" גימטריא "מלאך", שהיה כהן מלובש בו כמלאך ה' צבאות, והבן. וכן גימטריא צ"א, גימטריא "אמן".

וראה תרגום יונתן ז"ל כאן שכתב, ותתן בחושן המשפט את ה'אורים' - המאירים דבריהם ומגלים רזין וסודות של בית ישראל, ואת ה'תומים' - שגומרים מעשיהם לכהן גדול השואל דבר נבואה מלפני ה' בהם. כי בהם היה חקוק ומפורש שם הגדול והקדוש שבו נבראו שלש מאות ועשרה עולמות. וחקוק ומפורש באבן שתיה שבה חתם אדון העולם פי תהום רבא מן בריאת עולם. וכל מי שמוזכיר אותו השם הקדוש והגדול בשעת צרתו, ניצול על ידו, וסודות שהם טמונים מתגלין. והיו כולם על לב אהרן בו בזמן בואו לפני ה' ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד, עד כאן דברי התרגום יונתן. (מעשה הגדולים, אבידני)

הלב ששמח בגדולת אחיו ילבש אורים ותומים

כתב בספר שי לתורה חלק א', מה שהיו האורים ותומים מונחים על לב אהרן, הוא בבחינת מידה כנגד מידה, והדבר מפורש ברש"י (שמות ד, יד) על הפסוק "וגם הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבו", שבזכות זה זכה אהרן לעדי החושן הנתון על הלב, והוא ממדרש רבה (שמות פרשה ג פרק יז) "אמר רבי שמעון בן רבי יוסי הלב ששמח בגדולת אחיו, ילבש אורים ותומים". וזה מידה כנגד מידה, שתשלום השכר על המצוה, הוא במכוון לאותו אבר שעשה את המצוה, וכן הובא בילקוט שמעוני (מקץ קמ"ח): "יוסף משלו נתנו לו, הפה שלא נשק לעבירה - 'על פיך ישק כל עמי'. צואר שלא דבק בעבירה - 'וישם רביד הזהב על צוארו' וכו', עיין שם. וכן מצינו בתשלום העבירה, מידה כנגד מידה, כמו שאמרו בגמרא (סוטה ט): "שמשון הלך אחר עיניו, לכן נקרו לו פלשתים את עיניו, אבשלום נתגאה בשערו לפיכך נתלה בשערו".

וכן מצינו לגבי איזבל שקיבלה שכר מידה כנגד מידה, שכתוב עליה (מלכים ב' ט, לה) "וילכו לקברה ולא מצאו בה כי אם הגלגלת והרגלים וכפות הידים" וכתב רש"י שם "אמרו רבותינו שהיתה מרקדת לפני חתנים בידיה וברגליה ומכשכשת בראשה", ובזכות מצוה זו, איברים אלו הובאו לקבורה. עד כאן דברי השי לתורה.

האורים ותומים - הוראה מחייבת

ברש"י - "הוא כתב שם המפורש שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו".

יש לפרש בזה, שמתמם את דבריו היינו שמשלים את הדבר, והשאלה שעליה באה תשובתם של האורים והתומים אין לשאול אותה ולהסתפק בה עוד, אבל אם יעלה בדעת מישהו חס ושלום לשאול שאלה באורים ותומים, ואין כוונתו למלא אחר דבריהם, אלא שאחר כך יוסיף לשקול על פי דעתו אם לקבל או לדחות, לא יענוהו האורים והתומים.

וידוע שגם בזמן הזה יש אופן שאפשר לשאול מן השמים שיפשוטו לאדם דברים שנסתפק בהם אם לעשות או לחדול, אם אין לו בהם דרך אחרת לפשוט אותם, כמו גורל הגר"א. וידוע שגם קדוש ה' החפץ חיים שאל בגורל הגר"א דברים שנסתפקו לו, והיה רגיל הגאון הצדיק רבי אליהו לאפיאן זכר צדיק לברכה, לומר, שגורל זה יענה רק למי שמקבל על עצמו למלא אחרי דבריו מבלי נטות ימין ושמאל.

גם מי ששוטח את ספקותיו לפני צדיקי חכמי ישראל, לשמוע את עצתם על פי רוח ה' אשר מתנוססת בהם, וגם בדורות האחרונים לא אלמן ישראל מצדיקים אשר כל דבריהם כדברי האורים, אם השואל כוונתו למלא אחרי דבריהם, יש להם הסייעתא דשמיא לתת עצה כאשר ישאל איש בדבר האלקים, אבל מי שבא רק כדי לקבל חוות דעת לא מכרעת, תהיה גם התשובה שיקבל לפי ערך שאלתו. (טעם ודעת)

וידוע שבמלחמת תש"ח השתמשו גם כן בגורל הגר"א לזיהוי שלושים וחמשה חיילים ה' ינקום דמם שנפלו בדרך לכפר עציון, ודבר זה נעשה על ידי הצדיק הירושלמי רבי אריה לזין זצ"ל שהיה יודע כיצד לעשות הגורל.

מדרגת אורים ותומים למעלה מבת קול

הרמב"ן מפרש כי האורים והתומים נקראו כך, משום ש"אורים" הם שמות קדש שמכוחם **י**אירו האותיות מאבני החשן אל עיני הכהן השואל. ו"תומים" הם שמות הקודש אחרים, שהיה מכוון בהם כדי לדעת את סדר האותיות שהאירו, ולכן נקראו "תומים" כי מכוחם יהיה לב הכהן תמים בידיעת ענין האותיות שהאירו לעיניו, מה הסדר והכוונה שלהם. ומדרגה זאת לדעת את סדר האותיות שהאירו ואופן צירופן, יוכל לעשות כן רק על ידי רוח הקודש, וזאת מדרגה ממדרגות רוח הקודש, שהיא למטה מהנבואה ולמעלה מבת קול.

ולפי דברי הרמב"ן, פירש הגר"א בקול אליהו את מעשה עלי הכהן וחנה, כמו שכתוב (שמואל א' א, יג): "וחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ויחשבה עלי

לשכרה". שעלי חשב שהיא שיכורה. וחנה השיבה לו: "לא אדוני אשה קשת רוח אנוכי ויין ושכר לא שתיתי" (שם פסוק טו), ומסבירה הגמרא (ברכות לא): שהיא התכוונה לומר לו "לא אדוני, לא אדון אתה בדבר זה, גילית בעצמך שאין רוח הקודש שורה עליך שתדע שאינני שיכורה".

ומקשה הגר"א, למה באמת עלי חשד בה שהיא שיכורה ולא דן אותה לכף זכות? ועוד קשה, איך התברר לה שאין לו רוח הקודש?

ומתריץ הגר"א על פי דברי הרמב"ן הנוכרים, שכאשר עלי ראה אותה מתפללת וקולה לא נשמע, הוא מיד שאל באורים ותומים מה פשר הדבר [כי עד אז לא היו מתפללים בלחש], והאירו לו האותיות ש' כ' ר' ה', ועל כן חשבה לשיכורה. וזה בגלל שלא היה לו רוח הקודש לכוון בשמות של התומים, ולדעת שהצירוף הוא לא "שכרה" אלא "כשרה", שהיא אשה כשרה. עוד אומר הגר"א באופן אחר, שהיה צריך עלי לקרוא את האותיות "כשרה" מלשון "כ-שרה" והיינו כמו שרה אמנו. ולכן אמר לה עלי הכהן [אחרי שהבין שטעה] שלשנה הבאה יהיה לה בן, והיינו כשרה אמנו שכך בשרו לה המלאכים.

יְהִיָּה פִי רֵאשׁוֹ בְּתוֹכֹךָ שְׁפָה יְהִיָּה לְפִי סָבִיב מְעֵשָׂה אֲרֵג כְּפִי תִחְרָא יְהִיָּה לּוֹ לֹא יִקְרַע" (כח, לב)

משה לבש מלבוש כמו מלאך

הגמרא במסכת תענית (יא): אומרת: במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים [שהרי לא יכל היה לשמש בבגדי כהנה כיון שלא היה כהן]? אמר רב כהנא בחלוק לבן שאין בו אימרא.

אבל שאר כהנים לא ישמשו בו, לפי שהמלאכים משמשים בחלוק לבן שאין בו אימרא, ואם ישמשו בו הכהנים, יתקנאו בהם המלאכים ויקרעוהו, ולכן ציווה על המעיל ששפה יהיה לפיו כדי ש"לא יקרע" - שהמלאכים לא יקרעו אותו. (תוספות השלם)

שפה בפי המעיל כדי שלא יוכל הס"מ לקרועו

בספר אמרי נועם (לרבי יעקב מבעלי התוספות) איתא: "ובמדרש אמר, כשכהן גדול נכנס ביום הכפורים להקטיר קטורת, בא השטן ואוחזו בבית צווארו לעכבו, ולכן יהיה שפה לפיו שלא יקרע [המעיל מאחזית השטן]". (מובא גם תוספות השלם)

ובמדרש תלפיות (אות ב, ענף בגדי כהונה ד"ה ובוה ניחא) כותב: "קבלתי מרבי הקדוש, שטעם טבילת כהן גדול אחר צאתו מבית קודש הקדשים הוא, משום שהכהן הגדול בעבודתו

מחליש את הס"מ, ולכן הס"מ ברוב כעסו ממתין לו ומבקש אופנים שיוכל לפגוע בו, ובצאת הכהן הגדול היה הס"מ אוחז בבגדיו שעליו לקורעו, ולכן גם ציוה הקב"ה לעשות שפה בפי המעיל, כדי שלא יוכל הס"מ לקורעו".

ובילקוט ראובני הביא בשם פרקי היכלות, על הפסוק "פעמון זהב ורמון" וגו' "ידוע זה הטעם [לפעמונים והרימונים] כדי שלא יפגעו בו מלאכי אלהים, כי דרך בני הבית להיות יוצאים ובאים ויורדים בבית אדוניהם, ולכן מלאכי השרת היו כבני בית בבית המקדש, והזהיר זה דוקא בכהן גדול לרוב מעלתו".

כפי תחרא - שם קדוש

ובאותו ענין כתב ר"ש מאוסטרופלי הנה נודע כי כשהס"מ מתחבר עם "לילית" יוצא מהם קליפות קשות מאוד, והם מקטרגים ביחד על עם ישראל, אמנם יש שם קדוש כפי שמפריד ביניהם ומבטלם.

ומקור יפה לדבר הזה מביא רבי שמשון מהפסוק כאן: "והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג כפי תחרא יהיה לו לא יקרע". המילים: לפיו סביב מעשה אורג ראשי תיבות סמא"ל. והמילים תחרא יהיה לו לא יקרע ראשי תיבות לילית.ת. ומה מפריד בניהם? שם כפי"י.

ולפי זה מסביר מהר"ש עוד פסוק: בפרשת כי תשא (להלן לג כב) כתוב: "ושכותי כפי עליך עד עברי", ואומר על זה רש"י "מכאן שניתנה רשות למחבלים לחבל", וצריך להבין מה הקשר? אבל לפי מה שנתבאר, זה מובן, כי "כפי" מגן מפני המחבלים, וכיון שניתנה רשות לחבל, לכן צריך את השם "כפי" שיגן מהם. (דבש לפי מערכת כ' אות י"ז בשם ארץ החיים על התהלים מזמור ל"ב)

מעיל האפוד מלמד כיצד לחזור בתשובה

"אפוד" - ראשי תיבות: אלמדה פושעים וחטאים דרך.

ופירוש הפסוק כך: "ועשית את מעיל האפוד" - כשתרצה ללמד ולהורות תשובה לאנשים אשר המרו את פי ה' יתברך, לעשותם "כליל תכלת" - שיהיה כל כוונתם לעובדו מחמת רוממותו יתברך, כי תכלת דומה לים, וים לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד.

אז ראשית כל דבר תראה: "והיה פי ראשו בתוכו" - דהיינו שיקמץ פיו מדבר דברי בטלה, "שפה יהיה לפיו סביב" - כמו שאמרו חז"ל (ערכין טו:): שלכך נברא חומה ובריה לפה כדי שלא ידבר מה שלא הכרחי לגופו ולנשמתו, ועל ידי שישמור את פיו, ינצל מפגם היסוד, כי

ברית הלשון מכוון כנגד ברית המעור, וזהו "מעשה אורג יהיה לו לא יקרע" - לא יבא לידי מקרים לא טובים רחמנא ליצלן. (אילנא דחיי לרבי מנחם מנדל מרימנוב)

שיעשה לפיו מחסום

כתוב בספר אהבת ישראל (מוז'ניץ, פרשת תצוה): אפ"ד בגמטריא פ"ה, שהיה מגיד עתידות. וגם ללמד, שיעשה לפיו מחסום וכיסוי שישמור פיו מכל דיבורים שאינם בהכרח, "והיה פי, ראשו בתוכו" - כלומר שיחשוב הדיבור לפני שיוציא מפיו, ורק אם ראוי ומוכרח לדבר אז ידבר, "שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג", דהיינו שישגור פיו כאלו פיו ארוג, "כפי תחרה יהיה לו לא יקרע", שעל ידי שישמור פיו לא יבוא לפגם הברית, שהפה מכוון כנגד פי המעור. אם שומר פיו ולשונו מדברים בטלים, וכל שכן מלשון הרע וליצנות, אז יהיה נקי וטהור בקדושת הברית, ועל ידי זה יהיה לו חשק ואהבה במצוות ללמוד ולהתפלל בהתעוררות הלב.

ועוד ראשי תיבות של לפיו סביב מעשה אורג, סמא"ל. וכן תחרה יהיה לו לא יקרע - ראשי תיבות פלונית [לילית] שלא יהיה להם שליטה להכשיל את האדם בפגם הברית בלילה, אלא "לא יקרע" - מקום הזרע, ויהיה שמור וקדוש וטהור, ושכב וערבה שנתו, וישכים בבוקר נקי וטהור לעבודת השי"ת.

ונאמר באפוד: שני ושש משור מעשה, סופי תיבות ישר"ה, זוכה להיות במחיצת מלאכי השרת.

וְהָיָה פִּי רֵאשׁוֹ בְּתוֹכּוֹ שְׁפָה יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֲרֶג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה לוֹ לֹא יִקְרַע (כח, לב)

רמזים נפלאים במעיל

המעיל מכפר על לשון הרע (ערכין טז.), ורמזו בפסוק התיקון הזה: "והיה פי ראשו בתוכו" - שלא להוציא הדיבור לחוץ אלא ישאר בתוך ראשו, וכתוב (איוב כ, יב) "אם תמתיק בפיו רעה, יכחידנה תחת לשונו".

"שפה יהיה לפיו סביב" - רמז שיחשוק שפתותיו זו בזו, מלהוציא הדיבור.

תכלת זהיה פי ראשו, ראשי תיבות "תופר", כאילו תופר את שפתיו.

דבר אחר: מעיל כנגד עולם הבא, "פי ראשו" - גימטריה "ירושלים" עם הכולל, "שפה יהיה לפיו סביב" - השפה זו החומה של ירושלים, ו"יהיה לפיו" - גימטריה "ציון".

"מעשה אורג" - לארוג את ישראל ליראתו של הקב"ה.

"לא יקרע" - מדבר במלבושי הצדיקים לעולם הבא, שאין צריכים לקרוע בגדיהם, כי לא יתאבלו עוד. (תוספות השלם)

פרטי המעיל מרמזים לחומר עוון לשון הרע

במסכת "ערכין" (טז). אמרו חז"ל, שהמעיל מכפר על עוון לשון הרע, ולפי זה פירש הקדוש החפץ חיים זצ"ל, את כל מעשה המעיל ופרטיו שכולם מרמזים לחומר עוון לשון הרע, ולעצות כיצד להנצל ממנו:

"כליל תכלת" - תכלת דומה לרקיע, להזכיר לבני אדם כי כל דיבור שהם מוציאים מפיהם, אינו דבר של מה בכך שאינו מותיר רושם, אלא פועל את פעולתו ברקיעים העליונים.

"והיה פי ראשו בתוכו" - לפיכך צריך לשמור את פיו שלא יצא ממנו דברים אסורים, אלא יבלמנו ויכבוש דיבורו.

"שפה יהיה לפיו מעשה ארג" - שלא די במה שנוהר זהירות בעלמא מלהוציא מפיו דברים מיותרים, אלא שתהיה הוצאת דיבור מפיו כבדה עליו, כאילו שתי שפתותיו ארוגות זו לזו בקשר אמיץ.

"כפי תחרא יהיה לו" - אם יעשה כן, יהיה לשריון ולמגן שלא יבא לידי מריבה, כמו שהתחרא מגינה שלא יקרע הבגד.

"ונשמע קולו כבואו אל הקדש" - העצה הבדוקה להנצל מהעוון המר הזה, שישמיע קולו רק בקודש, היינו בדברי תורה.

רמז לאדם שיבלום פיו

כבר הבאנו קודם לכן את מה שאומרים בעלי המוסר, על הפסוק **"והיה פי, ראשו בתוכו"**, שהוא מלמדנו, שאדם יחשוב על כל דיבור קודם שיוציאו מפיו, ורק אם ראוי ומוכרח לדבר אז ידבר, **"שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג"**, דהיינו שיסגור פיו כאילו פיו ארוג.

בחומר מידת הכעס

ונדבר כאן מעניין המידה המגונה מידת הכעס, וכמו שפותחת הפרשה **"ואתה תצוה את בני ישראל"** - אין צו אלא לשון זירו, ומתי מזרזים? במקום שיש חסרון כ"ס, ופירוש כמו שאמרו בזוהר הקדוש שהכועס פוגם בכל העשר ספירות ראשי תיבות **"כ"ס כ"ל י" ס'פירות**, וראשי תיבות **"כע"ס כל עשר ספירות**. נמצא שענין הכעס צריך זירו (עי' ראשית חכמה שער הקדושה פרק ז').

הנה למדנו בפרשת תרומה "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", אומרים רבותינו (ראה חזקוני שם) "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוכו של כל אחד ואחד" בלבו של כל אחד מישראל.

וכתב הרב בעל ה"ראשית חכמה" (שער הקדושה פרק ז') שכל פגם שיפגום האדם בליבו על ידי שנאה וכעס, הוא מכניס צלם "בהיכל". והטעם לכך הוא לפי שהלב הוא קדש קדשים שתשרה שכינה בו, ואדם שכועס מגרש את השכינה, ומכניס עבודה זרה אל זר במקומה וה' יתברך לובש קנאה עליו ח"ו, "א"ל קנא" גימטריא כעס.

והגמרא בפסחים (סו:): אומרת: אמר רבי מני בר פטיש, כל הכועס, אפילו פוסקים עליו גדולה מן השמים, מורידים אותו, מנלן, מאליאב, שנאמר ויחר אף אליאב בדוד, וכי אזיל שמואל לממשיחינהו כתיב כי מאסתיהו, מכלל דהוה רחים ליה.

והנה הכתוב אומר (בראשית יג, ז) "ויהי ריב בין רועי מקנה אברהם ובין רועי מקנה לוט", ואח"כ כתוב "ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני וביניך", ולכאורה מדוע בתחלה נאמר לשון ריב ולבסוף לשון מריבה? אלא שריב הוא לשון זכר שאינו פרה ורבה ומריבה לשון נקבה שפרה ורבה, ואברהם חשש שהריב שזה ויכוח קטן יהפוך ל"מריבה" ולכן הקדמים ואמר אברהם אבינו ע"ה הפרד נא מעלי.

ועל פי זה יש לפרש, את הפסוק (איוב כו, ז) "תולה ארץ על בלי מה", ודרשו רבותינו (חולין פט.) דמכאן לומדים שאין העולם מתקיים אלא על מי שבולם פיו בשעת מריבה. ויש להסביר שהמילה "מריבה" "בלי" אותיות "מה", נשאר לנו רק "ריב", כי על ידי ששותק ובולם פיו, הרוחות נרגעות ואין יותר "מריבה", ובזה יזכה שה' יענה תפילתו (פלא יועץ ערך דיבור).

ודע שהכועס נקרא "בהמה" ראשי תיבות בערתי הקדש מן הבית שע"י הכעס מוציא הקדושה ומכניס הסט"א.

הסבלן זוכה לשני עולמות

הגמ' בפסחים (קיג:): אומרת שלשה "חייהם אינם חיים" ואחד מהם הרתחנים, כי הסבלן זוכה לשני עולמות עולם הבא ועולם הזה. ואילו הכעסן מאבד ב' עולמות אלו, כי אין לו שמחת חיים, ובכל עת הוא שרוי בעצבות, תמיד יש לו תרעומת על שכנו, על חברו, ובכל עת ימצא סיבה לכעוס, בעת שקם ממטתו מחפש אמתלא לכעוס.

וזה שנאמר בתורה (בראשית מט, טו) "וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול". והענין הוא שאם אדם רוצה לראות מנוחה ושמחה והוא מבין שזה דבר טוב. צריך לסבול

הכל ממש ולא להתרעם על אף אחד, ובזה יראה מנוחה. (אהל יצחק בשם הרה"ק ר' יצחק מווארקי זצ"ל)

בגמ' בברכות (כט:): אמר אליהו הנביא לר' יהודה "לא תרתח ולא תחטא" כי אפי' שאדם יר"ש גדול ולמדן ברגע שכועס נשמתו מסתלקת ממנו ואז עושה בו היצה"ר כטוב בעיניו ויכול להגיע לעוונות חמורים מאוד.

ובגמ' שבת (קה:): אמרו, כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה. מסביר בעל התניא (אגרת הקודש פרק כ"ה ד"ה להבין) לפי שבשעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה, כי אם היה מאמין שהכל ממנו יתברך לא היה כועס כלל, ואפי' אדם בעל בחירה מזיק לחבירו מכה אותו, או לוקח ממונו ומתחייב בדיני אדם ודיני שמים, אע"פ כן, הניזק כבר נגזר עליו הכל מן השמים והרבה שלוחים למקום.

בתחבולות יעשה מלחמה שלא לבוא לכלל כעס

וכתב הפלא יועץ (ערך כעס) וזה לשונו: ידוע חומר הכעס, כמה החמירו בש"ס ובזוהר הקדוש (הובאו בס' ראשית חכמה שער הענוה פ"ג ד"ה) ובכתבי האר"י ז"ל (שער רוח הקודש דף ל"ו ע"ב) תסמר שערת אנוש. ולפי חומר שבו, האיש החפץ חיים ויש לו טבע ומדת הכעס, בכח יגבר ברוב עוז ותעצומות לגדר בעצמו גדרים וסיגים למשוך עצמו ולהציל נפשו מרדת שחת, ובתחבולות יעשה מלחמה שלא לבוא לכלל כעס. והגדר הגדול שירשום בכתב וילקט כל מאמרי רבותינו זכרונם לברכה בש"ס ומדרשים וזוהר הקדוש ודברי האר"י ז"ל בענין הכעס, ויהיו לזכרון בעיניו, ובהם יהגה מדי יום יום למען יירא ויפחד ויחזור לאחוריו וירגיז יצר הטוב על יצר הרע, אי אזל מוטב, ואם לאו, יקנוס עצמו על כל פעם שכועס במעות או תעניות, ואם לא יוכל יצר ברוחו מלכעס, על כל פנים ישמור לפיו מחסום מלדבר בשעת כעסו מוטב עד רע, ויהיה כחרש לא ישמע וכאלם לא יפתח פיו. ואם ידבר, יהיה בקול נמוך ובדברי ריצוי, ואף אם לבו בוער כאש, וחמתו בערה בו, לעצור במילין יוכל, ואז יהיה הכעס עקר, שאינו עושה פירות, כי ידוע שעבירת הכעס גוררת עבירות רבות ורעות, כגון אש המחלוקת, וילכש קללה, וכהנה רעות רבות; והשתיקה בעת הכעס כמים לאש. וכמו שכבר הבאנו מאמר רבותינו (חולין פט.) על הפסוק "תולה ארץ על בלי מה" (איוב כו, ז) שאין העולם מתקיים אלא על מי שכולם פיו בשעת מריבה.

ויתן אל לבו איך יכעס על זולתו שגמלו רעה, ולא יכעס על עצמו, שגורם רעה לנפשו, ומהנפש ועד הבשר יכלה בכעסו, ויחשב מה הוא ומה חייו, ושהכבוד והקלון וכל עניני העולם הזה הכל הבל, הבל הבליים, מעשה תעתועים, ושאין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן גוזרין

עליו מלמעלה (חולין ז:), ומה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו, ושאין אדם נוגע במה שמוכן לחברו, ושדרך איש ישר בעיניו, ואין להאשימו, ולאדם הכועס להסיר כעס מלבו ולהעביר רעה מבשרו, ואם ראשיתו מצער עד שירגיל, סוף שההרגל נעשה לו טבע טוב. ואין לשבח למי שאין לו מקום לכעס, ואין לו על מה לכעוס ואינו כועס, אלא חובת גברא, שאף שיש לו טעם מספיק לכעס, יכבוש כעסו. ואם יצטרך לזרוק מרה על בניו וכדומה, לא יעשה אלא לפנים, ואם יארע לו שיכעס, יהיה נוח לרצות לכבוד קונו ובזה יהיה שבע רצון ומלא ברכת ה', ואף בשרו ישכן לבטח. עכ"ל.

הסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך

בספר חסידים (סי' תרנב) כתב, שלא יכעוס ולא ישנא ולא יקנא, כדי שיהא לבו פנוי לתורה, וכמו שנאמר (קהלת יא, ז) "הסר כעס מלבך" עד כאן דבריו. והנה הסימן לשלשה דברים הללו זה כעס קנאה שנאה, סימן כק"ש נדף.

ונרחיב קצת במה שאמרו חז"ל בגמ' (סוטה כא.) תורה בעידנא דעסיק בה, אצולי מצלא מיצר הרע. ואם כועס, הרי הוא בכלל שונא ומקנא, ובטל מן התורה ושולט היצר הרע. והיינו מה שנאמר "הסר כעס מלבך". אף בלב, אם טבעך שונא, קנאי, וקפדן, הסר כעס, הסר דייקא, שטבעך גורם לזה, ואנכי מצוך "הסר" מטבעך. ובזה "והעבר רעה", היצר הרע סטרא אחרא, מבשרך, שלא ישלוט בך ויהיה לך פנוי לתורה.

אי נמי שאין עצמותיו מרקיבין אם אין לו קנאה, וזה שנאמר "הסר כעס מלבך", ובכלל שלא יהיה קנאי, ובזה "והעבר רעה מבשרך", דייקא, ובשרך ישכון לבטח בקבר.

אי נמי, דעל ידי הכעס נעשה משכן לסטרא אחרא וכעובד עבודה זרה ממש, כמו שאמרו בזוהר הקדוש (קרח דף קעט.) וזהו אף אם בא לכלל כעס, הסר, ובזה והעבר רעה, הסטרא אחרא ששכנה בך.

הכועס מחליף נפשו בנפש סטרא אחרא

רבנו האריז"ל הק' בס' הליקוטים (פרשת וזאת הברכה), הפליא לדבר על פסוק זה בחומרת עון הכעס, שמחליף נפשו בנפש סטרא אחרא, וכל המצוות והלימוד אשר פעל ועשה נאבד הכל, ואם יתחיל מחדש לתקן לעשות מצוות ותלמוד תורה להפליא, כשיתכעס עוד ילך הכל, ואין לו תקוה עד שיקבל שלא לכעוס ויקיים וזה לשון קודשו:

בענין הכעס היה מקפיד הרב זלה"ה, ואומר שהוא יותר מכל שאר העבירות. והיה נותן טעם, כי הלא כל שאר העבירות אינם מחליפים הנשמה, אלא הכעס לבד. והענין הוא, כי כאשר

יכעוס האדם מסתלק ממנו הנשמה הטהורה אשר בו, ותכנס בו נפש מן החיצונים, ולזה כל הכועס חכמתו ונבואתו מסתלקת ממנו, ואף אם יהיה חכם גדול וחסיד. ומי לנו גדול ממרע"ה, במה שכתבו ז"ל על ויקצוף משה וכו'. ואפי' שנתכעס על דבר מצוה. וז"ס פסוק (איוב יח, ד) "טורף נפשו באפו", כי האדם טורף ועושה את נפשו טריפה, וממיתה בעת אפו וכעסו, והוא טורף אותה ומשליך אותה ממנו, ואעפ"י שעושה האדם תיקונין לנפשו ומצוות רבות, הכל נאבדים לגמרי, כי הולכת אותה הנפש ונכנסת אחרת במקומה, וצריך לחזור ולתקן כמתחילה. וכן בכל פעם ופעם שהוא כועס. נמצא, כי בעל הכעס אין לו תקנה, כי הוא תמיד ככלב שב על קיאו. ואם היתה מתעברת בו איזו נשמה קדושה לסייעו, גם היא מסתלקת. ועל זה נאמר טורף נפשו באפו, ולא יוכל להשיג שום השגה, כי הוא בונה וסותר כל מה שבונה. אך כל שאר העבירות אינם טורפים ועוקרים את הנפש, רק פוגמים אותה, ונשאר בה הפגימה, אך הכעס צריך תיקונים והכנות רבות, לחזור להביאה אחר שנטרפה. ואולי אין לו תקנה, כפי בחינת מציאות הכעס. לכן צריך להזהר אפילו בשום כעס, מלבד מצוות. וכמעט הרב ז"ל היה מוכיח לתלמידיו על שהיה כועס עם אחיו כשהיה קורא עמו, ולא היה לומד כרצונו, והיה כועס עמו, ואפילו בזה היה מוכיחו. עכ"ל.

וכתב עוד בס' שער רוח הקודש (דף ח עמוד ב ובישן דף י"א) כתב ז"ל: אם עשה איזו מצוה גדולה אשר בסבתה היתה איזו נשמה קדושה של איזה צדיק ראשון מתעבר בו בסוד העיבור לסייעו כנוודע, ועתה ע"י הכעס מסתלקת גם היא, וזהו ג"כ ענין טורף נפשו באפו, באופן, כי מי שהוא בעל כעס, אי אפשר לו, כל ימי היותו בעל מדה זו, להשיג שום השגה, אפילו אם יהיה צדיק בכל שאר דרכיו, לפי שהוא בונה, וסותר כל מה שבנה, בכל עת שכועס, עכ"ל.

ואפשר להוסיף על כך, את מה שכתב בעל "באר שבע" בחיבורו צדה לדרך על הפסוק (שמות כג, ז) "מדבר שקר תרחק", דהוה ליה למימר לא תדבר שקר. אמנם יען כל העולם מלא שקר, הוא ציוה להתרחק ממנו, וזהו שאמר "מדבר שקר תרחק". עד כאן דבריו.

וכיוצא בזה, אפשר לבאר את הענין שמכיון שכל המידות הרעות באות מארבע יסודות החומר, וטבע יסוד האש הוא להתכעס, לכן אמר "והסר כעס מלבך", דהכעס הוא מזומן בחומר, ואתה התגבר ותסירנו. "והעבר רעה מבשרך" - כי הכעסן חייו אינם חיים, וגורם נזק אל עצמו ואל בשרו בעולם הזה, וישלוט בו גיהנם הנקרא רעה (נדרים כב.), לכן אמר "והעבר רעה" כולל גיהנם, ורעת העולם הזה, "מבשרך". (נחל אשכול קהלת פי"א אות י', ובס' דברים אחרים ח"א דרוש י"ד לשבת הגדול).

נוח לכעוס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו

ובמשנה באבות (פרק ה, משנה יא) למדנו: "נוח לכעוס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו". ופירוש הדבר, דהגם שהוא נוח לרצות, הפסד גדול הוא במה שהוא נוח לכעוס, דמשרה בקרבו אל זר, והוא "טורף נפשו באפו" (איוב יח, ד), שעושה נפשו טריפה, כמו שפירש רבנו האריז"ל. והגם שנוח לרצות, כבר טימא הנפש, ואם יעשה תשובה אחר כך, נוח לכעוס פעם אחרת, והוא הפסד תדיר. וכמו שביאר רבנו האריז"ל, כי בעלי הכעס אין להם תיקון כמעט, עד שיקבע בלבו ויתנהג שלא יכעוס כלל, ואז יחזור בתשובה על מה שעבר, ואם כן שפיר קאמר יצא שכרו בהפסדו.

והנה אמרו רבותינו ז"ל (עירובין סה:): אמר רבי אילעאי בשלושה דברים אדם ניכר: בכוסו, בכיסו, ובכעסו. ע"כ. ושמעתי לכך רמז נפלא בפסוק (משלי כג, לא) "אל תראי יין כי יתאדם כי יתן (בכיס) [בכוס] עינו יתהלך במישרים". והנה ג' דברים אלו רמוזים: "כי יתן בכיס עינו", כתיב "כיס" הרי כיסו. וקרי "כוס" הרי כוסו. כי יתן עי"ן בכוס, הרי כעסו. וזה רמזו: "יתן עינו", שאם יתן את האות עי"ן "בכוס", נעשה "בכעסו" (מרו החיד"א בס' חומת אנך משלי שם).

על יד הכעס דוחה הקדושה ומתקרב לסטרא אחרא

אדם שכועס כאילו עובד עבודה זרה, וכמאמרם ז"ל (שבת קה:): תניא רבי שמעון בן אלעזר משום רבי יוחנן בן נורי אומר: הקורע בגדיו בחמתו, ומשבר כליו בחמתו, ומפזר מעותיו בחמתו, יהא בעיניך כעובד עבודה זרה, שכך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, למחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה זרה, ועובדה. אמר רבי אבין: מאי קראה? דכתיב (תהלים פא, י) "לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר", איזהו אל זר שיש בגופו של אדם? זה יצר הרע. עד כאן דברי הגמרא. ונבין מה שסיים הכתוב שם (שם פסוק יא) "אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו". ורבותינו ז"ל אמרו (ברכות ג.) "הרחב פיך", בדברי תורה כתיב. אולם יש להתבונן מה הקשר בין הדברים הללו.

וכתב מרו החיד"א בס' כסא דוד (דרוש י"ב לשבת כלה) שיש לבאר זאת דמה שאמרו "המקרע בגדיו, משבר כליו, מפזר מעותיו". דלא זו אף זו קתני, לא מיבעיא כעס גדול דקורע בגדיו מעל גופו, אף זו שהוא למטה הימנו דמשבר כליו שחוץ לגופו, ולא זו אף מפזר מעותיו שיכול ללקטם, כולן שוים לרעה והוי כעובד עבודה זרה.

ואגב רמז התנא כי הכועס פוגם מאוד, ואם היה לו חלוקא דרבנן מתורה ומצוות אשר טרח לקנותם, על החלוקים אנו מצטערים קרועים והולכים לתו"מים, וזהו מקרע בגדיו, ומשבר

כליו כלי חמדה, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ועל ידי הכעס הלהן תשברנ"ה לילך לסטרא אחרא ומפזר מעותיו הן מצוותיו, כי הן המעות והעושר אמיתי, ומפזרם בין הקליפות. וזה פשוט הכתוב "לא יהיה בכך אל זר", אמת שאני נתתי בכך יצר הרע, אבל הזהר שלא תכעוס, ועל ידי זה תגרום לדחות הקדושה ותעשה משכן לסטרא אחרא, וזהו לא יהיה "בך" אל זר ולא תשתחוה, כי על ידי כעס זורק הדבר והוא מקריב קרבן לסטרא אחרא. כמו שאמרו בזוהר הקדוש (פיקודי רסג): שנוטלין זה הדבר ואומרים שזה הקרבן שהקביר פלוני לצד שלו. **הביטה** וראה "אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים", וטרחתי להעלות ניצוצי הקדושה ולהצילך מחמשים שערי טומאה, ואיך עתה ברגע קטון אתה מגביר כח הסטרא אחרא, וכל רכושך תורה ומצוות השלכת בסטרא אחרא. ואם כה יאמר מחומר קורצתי ויצר סמוך, לזה אמר "הרחב פיך", בדברי תורה, "ואמלאהו", ובתורה ניצול מיצר הרע, כמו שאמר הקב"ה (קידושין ל): בראתי יצר רע בראתי לו תורה תבלין. ונמצא דעל ידי הכעס עובר לא יהיה לך, לא תשתחוה, לא תעבדם.

סגולות להנצל מהכעס

- א. לטבול במקוה העולה בגי' אהי"ה דההי"ן. (שער רוה"ק תיקון יג דף יג ע"א)
- ב. להסתכל בכנף הטלית דכנף בגי' אהי"ה דההי"ן. (פרי עץ חיים שער קריאת שמע פכ"ו ההגהה ראשונה)
- ג. לקנות מידת הענוה - ונפשי כעפר לכל תהיה. (רמב"ן באגרת)
- ד. להגיע למידת ההשתוות - לא איכפת אם ישבחו או יגנו אותו בני אדם. (ספר אבן שלמה ערנריך, פרשת בהעלותך עמ' קנ"ט)
- ה. מידת הסבלנות ולא פזיזות. (פלא יועץ ערך סבלנות)
- ו. ללון בכעסו לילה אחד. (ספר חסידים סי' תרנ"ה)
- ז. לפנות לחבירו ולשאול אותו למה עשה לו כך וכך.
- ח. לא לקבל לשוב"ר ורכילות והוצאת שם רע בלי עדים והוכחה. (אגרא דכלא פרשת נשא עה"פ צו את בני"י וישלחו שלשון הרע מביא כעס)
- ט. לרחם על מי שפגע בו שדעתו קטנה כי אם היתה דעתו גדולה לא היה אומר כך ולא עושה כך. (אורחות צדיקים ערך כעס)
- י. אמונה - לדעת שהכל מהי"ת ולא מבני אדם. (צפנת פענח לרבנו יוסף אלאשקר ס' נזיקין עמ' ש"ה)

יא. יאמר הפסוק במה יזכה נער את אורחו וכו' ורמז לזה לפסוק (בראשית מד, יח) "בי אדוני ואל יחר אפך". ב"י ראשי תיבות במה יזכה. (ערבי נחל פרשת ויגש דרוש א', ובס' כסף ישיב שנפלד, פ' ויגש)

יב. יקרא תהילים ק"נ פרקים גי' כעס. (קובץ עץ חיים עמ' תי"א).

כל הגלות בסיבת הכעס וממנה נושע בע"ה

כל הגלות בסיבת הכעס שנאמר (שופטים ו, ו) וידל ישראל מאוד מפני "מדיון" לשון מדנים וכעס (צורר המור בראשית פ' חיי שרה עה"פ ויוסף אברהם).

ונסיים את ענין הכעס, בפסוק 'כי עת צרה היא ליעקב וממנה יושע', ואמרו חכמינו, 'וממנה' אותיות 'ומהמן' - יושע, בכל דור ודור קמים עלינו לכולתינו, וכשאנו נתחזק בתורה ובתפילה ובעבודת ה' יתברך, וגב'ר ישראל' (רוקח סי' רל"ה).

"וְהָיָה פִּי רֵאשֵׁוֹ בְּתוֹכֹוֹ שִׁפְהָ יְהִיָּה לְפִיו סָבִיב מֵעֵשָׂה אֲרָג כְּפִי תַחְרָא יְהִיָּה לוֹ לֹא יִקְרַע" (כח, לב)

שולחן האדם ברוחניות

בפרשיות אלו אנו לומדים על המשכן וכליו. כידוע המשכן וכליו הוא תבנית כל העולם כולו וכמו שאמרו חז"ל במדרש תנחומא (פרשת פיקודי אות ג') שהמשכן שקול כנגד כל העולם, ולכן כל כח המצוי בעולם שואף ולוקח את הכח שלו מהמשכן וכליו, וכך הוא קיים בעולם הזה, שולחן של לחם הפנים הרי הוא מקור השפע הגשמי שיש בעולם, ועם ישראל יונקים את השפע שלהם ממנו, וכמו שאמרו חז"ל בגמ' (ב"ב כה:): הרוצה להעשיר יצפין ששולחן בצפון. וכן המנורה היא בצד דרום, והרוצה להחכים ידרים, כי המנורה היא מסמלת את מקור השפע הרוחני של התורה הקדושה, וצריך עמל גדול על התורה, וזה כדוגמת השמן היוצא מן הזיתים שצריך עמל רב עד שיצא שמן זית זך, ועל ידי זה יש אור טוב וצלול.

וידוע מה שאמרו רבותינו בגמ' (ברכות נה.) שהיום בימינו שאין לנו מזבח שיכפר בעדנו שולחנו של אדם מכפר עליו, והענין הוא כי שולחנו של האדם הוא כמו מזבח, והאוכל שהאדם אוכל ומביא אורחים על שולחנו, ואוכל בקדושה, ומברך טוב, מכפר על כל עוונותיו של האדם.

ובפרט אם האדם אוכל במתינות ובדרך ארץ ולא ברעבתנות, השולחן מכפר עליו, ועוד יותר אם יש לו מאכל שערב מאוד לחכו, והוא, לפני שיאכל, בעוד תאותו בוערת בקרבו,

הוא ממתין וממתין, ועד שכבר נתייאש, אוכל, הרי זה כמו שעשה תענית והקריב קרבן, וזה נקרא שהוא מקריב את עצמו כמו שכתוב (ויקרא א, ב) אדם כי יקריב "מכם" קרבן לה', שהוא מקריב את עצמו קרבן על ידי שמתגבר על יצרו.

גבול לפה של האדם

וזכמו שכתוב בפסוק "שפה יהיה לפיו" (שמות כח, לב) שעל האדם לשים שפה וגבול לפה שלו, כמו כן תמיד, ישאיר בצלחת שלו מעט אוכל, לא יאכל הכל, ישאיר לאדם אחר או יחלק כבר מיד כאשר זה אצלו.

ואמרו חז"ל בגמרא מסכת תמיד (כז:): שבת הכסאות שהיו בבית המקדש, מיקומם היה במחילות העפר שתחת הר הבית והתקינו להם מנעולים, ואומרת הגמ' שאם אדם מצא את הפתח נעול, ידוע שיש שם אדם, אבל אם מצאו פתוח, בידוע שאין שם אדם.

והסביר זאת היהודי הקדוש מפשיסחא בדרך רמז בענין לשון הרע, ע"ש. אולם אנחנו נסביר זה על תאוות האכילה מצאו נעול, היינו אם מצא האדם את הפה נעול מאכילת מותרות, בידוע שיש שם אדם שהנשמה שלו גבוהה והוא בגדר אדם. אבל אם ב"מ מצאו פתוח וכל מה שרוצה מכניס לפה ולא חושב איך כמה ומתי אז ב"מ בידוע שאין בגוף הזה אדם.

וזה ג"כ מה שנאמר בתורה (שמות לט, כא) "ולא יזח החשן מעל האפד" ויש לרמוז בזה רמז נפלא. שאפד גימטריא "פה" כאשר רוצים לאכול בקדושה שאדם הפה שלו יהיה קדוש, שיאכל רק מה שמותר, וגם יקדש עצמו במותרות, צריך להשים את האורים והתומים על הפה שלו כל הזמן, שגם ילמדו לו ההלכה, וגם יקדש אותו לא לאכול דברים אסורים, ואם לא עושה כן אותיות חשן נהפכים ח"ו לאותיות נחש כמ"ש רבותינו (ברכות נה). שהשולחן מכפר ואם מוציאים את ל' המרמזת ל"לימוד" ממילת "שולחן" כי לא למד עליו, אז ח"ו נהפך השולחן לנחש.

ולפ"ז אפשר לומר שזה מה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות סא.) שה"ושט" מכניס ומוציא את כל המאכלות, ע"ש. והנה אדם שאינו אוכל בקדושה אז אות ו' מתארכת ונעשת ו' אותיות שטן ב"מ.

וְעֵשִׂיתָ עַל שׁוּלְיֵי רַמְנוּי תְּכַלֵּת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְכוּ' פֶּעֶמָן זָהָב וְרַמְזֵן פֶּעֶמָן זָהָב וְרַמְזֵן עַל שׁוּלְיֵי הַמְּעִיל סְבִיב" (כח, לג-לד)

רמונים ופעמונים בשולי הכבוד לתחת השכינה

שוליו כנגד המלאכים, וכתוב (ישעיה ו, א) "ושוליו מלאים את ההיכל". ונחלקו רבותינו (זבחים פח:): כמה היו הפעמונים והרימונים שבשולי המעיל, יש אומרים

שלושים וששה [שמונה עשרה בכל צד], ויש אומרים שבעים ושנים [שלושים וששה בכל צד].

"ועשית על שוליו", רמז כשם שעל שולי המעיל היו רמונים ופעמונים כך בשולי הכבוד לתחת השכינה, מלאכים משוררים ומזמרים ומשמיעים קול. שנאמר שולי המעיל סביב ראשי תיבות שס"ה, בכל יום ויום.

ועוד, שוליו זה ההיכל, ורמונים ופעמונים, הם הכהנים המקריבים קרבנות. או, שהם הלוויים המשוררים המשמיעים קול כפעמון לשבחו. (תוספות השלם)

פעמון זהב זה תלמיד חכם

"פעמון" בגימטריה "גבריאל". דבר אחר, פעמון זהב זה תלמיד חכם המפעם ומצלצל בתורה או המשמיע קולו בתפילה.

"פעמן" - "פעם-נ", "פעם" בגימטריה קץ, שיבוא "נ" - משיח ינון שמו. (תוספות השלם)
"פֶּעֶמָן זָהָב וְרִמּוֹן פֶּעֶמָן זָהָב וְרִמּוֹן עַל שׁוּלֵי הַמַּעֲיֵל סָבִיב (כה, לד)

המלאך המגיד אמר למרן ה' עמד, שבע לחמה של תורה והדבק בי ובתורת ועבודתי
 זביראתי ובהבתי

בספר מגיד מיישרים למרן הבית יוסף כתוב, שאמר לו המגיד בשבוע של פרשת תצוה (מהדורא קמא): ה' עמד, פקח עיניך ושבע לחם, לחמה של תורה, הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה, בעולם הזה ובעולם הבא, והדבק בי ובתורת ועבודתי וזביראתי ובהבתי, ולא תפריד מחשבתך אפילו רגע, ואזכך לעלות לארץ ישראל כי 'אין שטן ואין פגע רע' (עי' מלכים א' ה, יח), כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך לשמרך ולהצילך ולהביאך אל המקום אשר הכינתי (עי' דברים כג, טו), ושם תשרף על קדושת שמי ויהיה אפרך מונח על גבי מזבחי לרצון, על כן אל תפריד מחשבותיך אפילו רגע אחד מתורת ובהבתי, הפוך בה והפוך בה, כי בהתהלכך תנחה אותך (משלי ו, כב), ואביאך אל בית היין מיינה של תורה, 'אשקך מיין הרקח מעסיס רימוני מיי"ן - משבעים פנים דילה [יין בגימטריא שבעים], מעסיס רימוני - פעמון זהב ורימון על שולי המעיל סביב, דהא מעיל הוא כנגד כנסת ישראל, כד איהי מתיחדת עם שאר ספירין דאיהו מנא דכולהו, ופעמון ורימון כנגד חשמל דאינון חיות אש, פעמים ממללות ופעמים חשות, וכו'. וכהו גדול דאיהו עילאה לביש האי מעיל דרמיז לכנסת ישראל, ועל שוליו פעמונים כנגד ממללות, ורימונים כנגד חשות. עכ"ד. ומכאן נראה כמה חשיבות יש לכל דבר במשכן ולמה הוא רומז.

והנה באותה העת גם אמר לו המגיד דברים נוספים שיש ללמוד מהם מוסר רב. וכך כתוב עוד שם: אני המשנה המדברת בפיך, כי הנה שבעה ענני כבוד מלויים אותך כאשר הודעתך ומכריזי קמך הבו יקר לדיוקנא דמלכא קדישא, לכן הזהר מלהפריד מחשבתך אפילו לרגע ועדיין הענני כבוד אינם מאירים כל כך עד שתגמור כל השיתא סדרי ואז יאירו יותר, ואתה שלום.

עוד כתוב שם: הלא אמרתי לך פעמים שלש, שתזכה לראות את אליהו עומד בהקיץ נגדך, האמנם צריך שתתענה השלש רצופים שבעה פעמים ואז יתגלה אליך, במקום אשר ידעת ושם תשתעשע עמו, גם מזה שבידך אל תירא ואל תחת.

עוד כתוב שם: ה' עמך, רק כי תדבק בי וביראתי ועבודתי ובמשניותי ולא תפריד מחשבתך ממני אפילו רגע, ומעט בהנאות בתכלית, ובעת מאכלך כשאתה תאב ביותר לאכול או לשתות תסלק ידך, ואם כה תעשה בכל סעודה כאילו אתה מקריב בכל סעודה קרבן ושלחנך יהיה מזבח ממש ליזבח עליו יצר הרע. עד כאן דברי המגיד מישרים.

”פְּעֻמֵן זָהָב וְרִמּוֹן” (כח, לד)

האם הפעמונים היו בתוך הרימונים

באופן עשיית הפעמונים והרימונים במעיל תכלת של הכהן הגדול, נחלקו רש"י והרמב"ן. רש"י סובר, שנתנו פעמון לצד רימון ולצדו שוב פעמון ואחר כך רימון, ואילו לדעת הרמב"ן היו הפעמונים בתוך הרימונים ממש, והדברים עתיקים.

ומחדש החתם סופר (פרשת פקודי) שיש לומר ששתי השיטות אמת, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים, שחיברו פעמון בשולי המעיל ולצדו עוד רימון שבתוכו פעמון. ודבר זה רומז על האיסור לשבח את עצמו, שהרי המעיל מכפר על עוון לשון הרע, כי הפעמונים המקשקשים היו מכפרים על בעלי הלשון והולכי רכיל המפטטים ומטילים דופי בכשרים, וכמו כן יש עוד חטא הלשון 'שזה כמו לשון הרע ממש', והוא כשאדם משבח את עצמו ומתגאה, ועל עוון זה כיפרו הפעמונים שבתוך הרימונים, כי הפעמון מורה על הדיבור כאמור, והרימונים אלו המצוות, כמאמרם (ברכות נו). "אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון", והפעמונים שבתוך הרימונים כיפרו על המסתובבים ברחובות ובשווקים ומדברים בשבח עצמם ומפרסמים מצוותיהם ומעשיהם הטובים.

ומוסף, דמצות צדקה יצאה מכלל זה, ועל זה אמר הכתוב (תהלים קיב, ט) "פזר נתן לאביונים וצדקתו עומדת לעד" פזר - ר"ת פעמון זהב ורימון, שבענין זה אין איסור אם הפעמון בתוך הרימון, כלומר פרסומו, כי מצוה לפרסם עושי צדקה כדי שמהם יראו וכן יעשו.

"וְהָיָה עַל אֶהְרֶן לְשִׁרְתָּ וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ לְפָנָי ה' וּבְצִאתוֹ וְלֹא יָמוּת"
(כה, לה)

רמז לתלמיד חכם

רמז לראשי הדור מנהיגי ישראל, שישמיעו את קולם בבואם אל הקודש, שילמדו דיני התורה לתלמידים רבים, ויזרוזו את העם במצוות, אבל גם בצאתם מן הקודש [מבית המדרש], שלא תהיה להם מנוחה, אלא ישמיעו קולם ברמה, להשיב מלחמה שערה לפורצים את גדר הדת, ולהקים חומת הדת על תילה.

גם רמז יש כאן, שצריך התלמיד חכם, הן בשבתו בבית המדרש, והן בצאתו - בקומו ובלכתו בשוק, להתנהג בקדושה, ויהיה שם שמים מתקדש ומתאהב על ידו. (טעם ודעת)

לא יכנס אדם לביתו פתאום

ונשמע קולו בבואו אל הקודש - ולא יבוא לפני כגנב במחתרת, מכאן למדנו דרך ארץ שלא יכנס אדם לביתו פתאום. (רבי יוסף בכור שור, על פי ויקרא רבה פרשה כא סי' ח)

"וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפְתִיחַתָּ עָלָיו פְּתִיחַי הַתָּם" (כו, לו)

פנינים היו קבועים בציץ

במסכת שבת (פג:): איתא: "ציץ כמין טס של זהב, ורוחב שתי אצבעות, ומוקף מאוזן לאוזן".

בשיר השירים (ז ב) כתוב: "חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן" ומבאר התרגום שם, וזה לשונו: "ובניהוון נפקי יריכהוון כיוהרין דקביעון על כלילא דקודשא, דעבד בצלאל אומנא לאהרן כהנא". פירושו: ובניהם [של עם ישראל] יוצאי חלציהם, כאבנים טובות שקבועות על ציץ הקודש, שעשה בצלאל האומן לאהרן הכהן.

ורואים כאן חידוש נפלא, שהיו אבנים טובות קבועות בציץ.

וכן משמע בתרגום במקום אחר בשיר השירים (ה, יד), וזה לשונו שם [אחר התרגום ללשונון]: "שנים עשר שבטי יעקב עבדו, חקוקים על ציץ נזר זהב הקודש, מפותחים על שתיים עשרה אבנים טובות עם שלשת אבות העולם אברהם יצחק ויעקב, דומים לשנים עשר מזלות, מאירים כעששית, צחים במעשיהם כשן הפיל, ומבהיקים כספירים".

ויש מקור נוסף לזה, בפיוט לסדר עבודת יום הכיפורים שיסד יוסי בן יוסי כהן גדול (מובא בסידור רב סעדיה גאון ז"ל), וזה לשונו: "ציץ פז מוקף ציצי פנינים דיבק וחיבר לנזר הקודש".

וכך גם כותב המהרש"א בחידושי אגדות על מסכת יומא (עב: ד"ה שלשה), וזה לשונו: "ולגבי כהונה נמי, נאמר יקרה היא מפנינים (משלי ג טו), מכהן גדול שיש עליו פנינים בציץ".

(אוצר פלאות התורה)

וְהָיָה עַל מִצַּח אַהֲרֹן וְנִשָּׂא אַהֲרֹן אֶת עֵזוֹן הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מִתְנַת קִדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָמִיד לְרִצּוֹן לָהֶם לְפָנַי ה' (כח, לח)

שם השם נקרא עליך אלו תפילין של ראש

בפרקי רבי אליעזר פרק ד' אמרו: "מראית כבודו כעין החשמל, חציו אש וחציו ברד, ועטרה תפארת בראשו, וכתוב שם המפורש על מצחו", וזה שנקרא שם שם צבאות, "כי שם השם נקרא עליך" (דברים כח, י) אלו תפילין שבראש. (תוספות השלם על פי הגמרא בברכות ו. ובעוד מקומות)

"וּשְׁבַצְתָּ הַכֶּתֶנֶת שֵׁשׁ וְעָשִׂיתָ מִצְנָפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵי תַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה רִקְם" (כח, לט)

כמו שכהן גדול לבוש, מעין זה מלבישין הצדיקים לפני הכבוד

התגין מרמזים שהן כנגד מעשה מעלה, ועוד רמז באות צ' של ו"שבצת", רומזת לצדיקים, כי כמו שכהן גדול לבוש, מעין זה מלבישין הצדיקים לפני הכבוד.

"ושבצת" תסיר צ' ישאר "ושבת", שבשבת צריכים לבגדי כבוד.

"הכתנת שש", למה בבגדי בוץ, כנגד המלאכים, כדכתיב (יחזקאל ט, ב) "ואיש אחד בתוכם לבוש בדים". (תוספות השלם)

"וּלְבָנַי אַהֲרֹן תַעֲשֶׂה כְּתֵנֶת וְעָשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵיטִים וּמִגְבָּעוֹת תַעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָת" (כח, מ)

רמזים למספר שמונה בגדי כהונה

בפרשת "וישב" כתוב שמונה פעמים המילה "כתנת", כנגד שמונה בגדי כהונה, וכן שבעה רקיעים, ועל ראש החיה רקיע (כמבואר בגמרא בחגיגה יג), הרי שמונה. "לכבוד" - שלא יטנפום. "ולתפארת" - שלא ילכלכום בדם. (תוספות השלם)

"וְהַלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת אַהֲרֹן אַחִיךָ וְאֶת בְּנָיו אֵתוֹ וּמַשְׁחָתָ אֹתָם וּמְלֵאֲתָ אֶת יָדָם וְקִדְשְׁתָּ אֹתָם וְכִהְנֹו לִי" (כח, מא)

"והלבשת", והלב שת

נאמר "אחריך", יש לך לעשות לו ברצון כי אחיך הוא. "והלבשת", אותיות: "והלב שת", ישית לבו לכוון שלובש את בגדי התפארת בעבור שימוש, ולא בעבור ליהנות מהם.

"אותם את אהרן אחיך", ארבעה אלפין בראש התיבות, כי ארבעה בגדי הדיוש וכמו כן הם לאהרן, ולו היו עוד ארבעה יתר על כהן הדיוש.

"ואת בניו איתו" טפלין לו. דבר אחר, "איתו" - אשריו שזכה לראותם בכהונה איתו. (תוספות השלם)

"וַעֲשֵׂה לָהֶם מְכַנְסֵי בָד לְכִסּוֹת בָּשָׂר עֲרֹה מִמֶּתְנִים וְעַד יָרְכִים יִהְיוּ" (כח, מב)

המכנסים מכפרים על גילוי עריות

כמו המלאכים שלובשים בדים, ובד רומז ללבן עונות כבגדי בד שהם לבנים. ונקראו מכנסים שנכנסו בהם, המתנים והירכיים. ועוד שמכנסים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.

"לכסות בשר ערוה" בגימטריא "הן מכפרין על גילוי עריות" (כמו שאמרו בגמרא בערכין טז).

לכסות בשר ערוה ראשי תיבות בע"ל, על מי שבעל הערוה.

"ממתנים ועד ירכיים יהיו", ה' מצויינת בתגים, רמז שיהיו כמו המלאכים.

"ועד ירכיים יהיו" וסמוך לו "והיו על אהרן", שיהיו בשני העולמות. (תוספות השלם)

הזיל זהב לבער שלט של תועבה והתעשר עושר גדול

ובענין זה הביא לפניך מעשה שקרה בזמננו. יהודי הלך ברחובות ניו יורק וראה מודעה גדולה על מסך ענק בחוסר צניעות רבים עוברים שם כל יום ונכשלים, וזה כאב לו מאוד. הוא החליט לברר מי האחראי על הפרסום, הוא הגיע למשרד האחראי. מסתבר כי פרסום על מסך הענק יעלה לו מאה אלף דולר למשך שלשה חודשים. אותו יהודי הלך לאשתו וסיפר לה על השלט שיש ועל ההכשלת הרבים...

"מאיפה נשיג את הכסף?!" שאלה אשתו. אמר "נוציא מהחסכונות שלנו...". וכך היה אותו הבחור נסע שוב למשרד וסגר איתו חוזה ושלם לבעל המסך את הכסף, ובעל המסך שאל "מה אתה רוצה לפרסם?". אמר לו: "אני לא יודע, אחשוב על זה כמה דקות...". ואז ענה "תרשום מספור לאחור": "עוד 90 יום" למחרת "עוד 89". ואח"כ 88 וכן הלאה. וכך היה ביום הראשון פרסמו "בעוד 90 יום". אף אחד לא הבין מה זה כך ביום השני והשלישי עד שהתחילה התעניינות גדולה.. כשהגיעו לימים האחרונים לפני סוף הפרסום, התקשר מנכ"ל חברת 'קוקה קולה' לאותו יהודי ואמר לו "תגיע למשרד שלנו". שאל אותו המנכ"ל "מה הולך לקרות בעוד

10 ימים? כולם 'שוברים את הראש' ומסתקרנים מה הולך להיות? זה הגיע אפילו לחדשות!!".
 אותו אחד ענה: "אני לא יכול להגיד תצטרך לחכות ליום האחרון" (כמוכן שלא באמת שהיה משהו שאמור היה להתפרסם...). אמר לו המנכ"ל: "אני רוצה לקנות ממך את הפירסום, אם תסכים 4 מיליון דולר". וכך היה מכר לו את השלט והבחור הרוויח 4 מיליון דולר.. תראו מה זה שאדם מוכן למסור נפש בשביל הקב"ה לתת מהזמן שלו מהממון שלו, וה' לא נשאר חייב!!
"וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָּהֶם לְקַדְּשׁ אֶתְּם לְכַהֵן לִי לְקַח פֶּר אֶחָד בֶּן בְּקָר וְאֵילָם שְׁנַיִם תְּמִימִים" (כט, א)

כמה גדולה קדושת כהן גדול

בוא וראה כמה גדולה קדושת כהן גדול, שאי אפשר לא למלאך ולא לשרף לראות פני שכינה, וכהן גדול היה נכנס בשמונה כלים לקודש הקודשים, והמעיל קולו הולך ומלאכי השרת היו רועדין מפניו והיה נכנס בשלום ויוצא בשלום, לכך נאמר לקדש אותם, כבוד גדול חלק הקב"ה לאהרן שנקרא מלאך שנאמר (מלאכי ב, ז) "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא". (מדרש הגדול)

"וְאֵת אֶהֱרֹן וְאֵת בְּנָיו תִּקְרִיב אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרַחֲצֵת אֶתְּם בַּמַּיִם" (כט, ד)

אליהו התשב"י מזרע אהרן היה

תקרי"ב בגימטריה תשב"י, רמו אליהו התשב"י מזרע אהרן היה והוא פנחס. (תוספות השלם)
"וְשִׁמְתָּ הַמְצַנְפֹת עַל רֵאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת גִּזְרֵי הַקִּדְּשׁ עַל הַמְצַנְפֹת וְלִקְחָתָּ אֶת שֶׁמֶן הַמְּשֻׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל רֵאשׁוֹ וּמְשַׁחְתָּ אֹתוֹ" (כט, ו-ז)

גילוי ראש בבית המקדש

הרמב"ן ז"ל כאן כותב דבר פלא: שהמצנפת של הכהן הגדול היה ארוכה שש עשרה אמה, והיה צונף בה את ראשו סביב סביב, ואמצע ראשו מלמעלה היה נשאר מגולה, ובתוך החלל יצק את השמן.

ולכאורה משמע מדברי הרמב"ן שכשהיה הכהן גדול לבוש במצנפת היה ראשו מגולה באמצעו, וזה פלא גדול, שנמצא שאף כשהיה הכהן גדול נכנס ביום הכיפורים לקדשי הקדשים לשרת לפני ה', היה ב'גילוי הראש', אתמהה.

ושאלתי מפי הגאון רבי חיים קנייבסקי זצוק"ל מהי כוונת הרמב"ן הנ"ל, והשיב לי, שאין כוונת הרמב"ן לומר שהיה נשאר במצנפת מקום מגולה ממש, רק כשהיה כורך האבנט סביב ראש הכהן גדול, היה משאיר מקום שיוכל לגלות בקלות ליצוק דרך שם את שמן המשחה. אבל לא היה מגולה ממש. (אוצר פלאות התורה)

על ידי שמן המשחה נעשה הכהן בריה חדשה

על ידי שמן המשחה נעשה הכהן בריה חדשה. (ילקוט ראובני בשם ילקוט ישעיה דף קה ע"ב)

כל מי שנמשח בשמן המשחה נעשה משובח מכל אחיו. (מדרש רבה ותנחומא פרשת אמור)

"וְאֵת בְּנָיו תִּקְרִיב וְהִלַּבַּשְׁתָּם פְּתִילַת וְחִגְרַת אֶתֶם אֲבֹנֵי אֶהֱרָן וּבְנָיו" (כט, ח-ט)

אבנט כנגד האבות ומגבעות כנגד האמהות

"וחגרת" [עם הכולל] - בגימטריה "התורה", כך ראויים כל בעלי תורה.

"והלבשתם כותנות. וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו וחבשת להם מגבעות" מפורש בפסוק שמשח הלבשים את כל הבגדים מלבד המכנסיים [וכן מפורש לעיל לגבי אהרן הכהן], כי המכנסיים משה לא הלבישן אלא הם עצמם לבשו, כי היו בושים שילבישם משה.

אבנט כנגד האבות ומגבעות כנגד האמהות. (תוספות השלם)

חגורת נחש במקום אבנט

בספר תנופה חיים (פרשת שופטים, אות טו) להגאון רבי חיים פאלאג'י זצ"ל כותב דבר פלא, וזה לשונו: "שמעתי מעשה שאירע למוה"ר הגדול כהנא רבא בעל ספר שבט מוסר זלה"ה, שבליה אחד כשקם ממיטתו לעסוק בתורה, כשבא לחגור חגורו, נודמן לו נחש ארוך, ולהיות שהיה בחושך, לא הרגיש וחשב שהיה החגור, וחגר את הנחש כאזור במתניו, וכשהתחיל ללמוד התחיל הנחש להתנועע, עד שמעט מעט התיר הקשר, ולאט לאט הלך הנחש מאצלו, ולא הזיקו. ועל נס זה אמרו, דחיבר ספרו "אזור אליהו", כך שמעתי שכן היה כתוב המעשה בספר קרבן אליהו כתב יד. ומתורתו הקדושה [של בעל שבט מוסר] ניכר דאינו דבר רחוק ויאמן כי יסופר שאירע לו כך, זכותו תהא מגן וצינה בעדינו, אמן כן יהי רצון".

ונראה לומר שיש לעובדא זו רמז במשנה מסכת ברכות (ל:): "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש, חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין, כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים וכו', ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק". שחסידים הראשונים מגודל הדביקות שהיה להם בהשי"ת, עוד בעת שהכינו עצמם להתפלל, מרוב דביקותם היו יכולים לחגור את מתניהם בנחש במקום אבנט, ולא הרגישו כלל, וכמעשה של בעל שבט מוסר ז"ל.

”וְשַׁחֲטֵתָ אֶת הָאֵיל וְלִקְחָתָ מִדָּמּוֹ וְנִתְּתָה עַל תְּנוּךְ אֶזְרָךְ וְעַל תְּנוּךְ אֶזְרָךְ בְּנִי
הַיְמָנִית וְעַל בְּהֵן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל בְּהֵן רִגְלָם הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב” (כט, כ)

למה דוקא איברים אלו?

למדנו, כי מדם שחטת האיל יש לשים על האוזן, על בוהן היד הימנית ועל בוהן הרגל הימנית של הכהן. ומדוע נבחרו איברים אלו? אלא, יש באיברים אלו מוסר לראשי העם ומנהיגיו שתפקידם לשמש דוגמא לפרט ולכלל.

כי הנה האוזן תפקידה להיות כרויה, לשמוע את זעקת הסובלים, לבחון צרכיהם ומשאלותיהם ובכך להקל על סבלם. הידיים - להעניק מלא חפניים של תמיכה לחולים ולנדכאים. הרגליים - להזדרז ולמהר להגיש עזרה נדיבה לנצרכים ולנוקקים. (אמרי חן)

ועוד יש לבאר, שנתייחדו האזן היד והרגל, כדי לכפר על אהרן, שאוזן ששמעה על הר סיני אנכי ולא יהיה לך, לסוף ארבעים יום שמעה לקול הערב רב, שאמרו "קום עשה לנו אלהים", צריכה כפרה, וכן יד ורגל שעמדו על הר סיני, והשתמש בהם לעשות העגל, צריכות כפרה. (שפתי כהן. מדרש הביאור)

”וְלִקְחָתָ מִן הָאֵיל הַחֵלֶב וְהָאֵלִיָּה וְאֶת הַחֵלֶב הַמְכֻסֶּה אֶת הַקָּרֵב וְאֶת יִתְרַת הַכֹּהֵן וְאֶת
שְׁתֵי הַכְּפָלִית וְאֶת הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֶהָ וְאֶת שׁוֹק הַיְמִינִי כִּי אֵיל מִלְּאִים הוּא” (כט, כב)

מיכאל מקריב נשמות ישראל

אתו [בסוף הפסוק הקודם] ולקחת מן האיל, ראשי תיבות "אומה" - אומה אחת זו כנסת ישראל, היא נלקחה ונבחרה משאר אומות לחלקו של הקב"ה, כאימורים הנפרשים משאר הבשר להיות נקטרים כמזבח, והצדיקים נקטרים מלמעלה, כמו שאמרו במדרש (הובא בתוספות במנחת קי). מיכאל מקטיר נפשותיהן של צדיקים.

"החלב והאליה" - "חלב" הוא המוטב, כך הצדיקים נבחרים לחלקו של הקב"ה.

"אליה" - אותיות "אל יה", היא לחלקו של גבוה.

"ואת שוק הימין" - רמז לפי שאהרן מקריב בימינו, וכנגד התורה, שנאמר: (דברים לג, ב) "מימינו אשדת למו".

"איל מלאים" הכהנים נבחרים כנגד המלאכים שנאמר בהם (יחזקאל א, יח) "וגבותם מלאות". (תוספות השלם)

"וְכַבֵּר לָחֶם אַחַת וַחֲלֵת לָחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד מִסַּל הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'
(כט, כג)

הכהן חשוב כמלאך

"וכבר" בגימטריה "גבריאל", לרמוז שחשוב הכהן כמלאך.

"וחלת לחם שמן" כנגד התורה: "וחלת" אותיות "לוחת". "לחם" שנאמר (משלי ט, ה) "לכו לחמו בלחמי". (תוספות השלם)

"שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשֶׁם הַכֹּהֵן תַּחֲתָיו מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָבֵא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְשֵׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ"
(כט, ל)

ירושה ברבנות בזמננו

הגמרא במסכת יומא (עב:) אומרת, שכהן גדול שנפטר, בנו משמש תחתיו, אבל כהן משוח מלחמה, אין בנו משמש תחתיו.

בהקשר לכך, כתוב בספר טעם ודעת: שמעתי מעשה שבא לפני הקדוש החפץ חיים זצ"ל, שבאו לפניו בני עיר אחת שנסתלק רבם לבית עולמו, ורצו למנות אחר תחתיו, ובניו רערו על המינוי, וטענו כי על פי דיני הירושה מגיעה להם הרבנות, והסכימו ביניהם לקבל הכרעת החפץ חיים, וכך עשו ונסעו לראדין אל החפץ חיים.

לאחר ששמע החפץ חיים את טענות היורשים, נענה ואמר: "אף אם יש ברבנות ירושה ככל המינויים של דברים שבקדושה, אבל בכהן משוח מלחמה אין בו דין ירושה כי משוח מלחמה צריך להתאים עצמו להיות איש מלחמה ולא שייך בו דין ירושה. ולכן גם עתה בזמננו, כבר אי אפשר לדון ברבנות דיני ירושה, כי היום תפקיד הרב הוא להיות איש מלחמה, לגדור פרצות לעמוד בפרץ ולהגן על עם ישראל, וחובה לחפש אחר רב גדול בתורה שילחם מלחמות ה'!".

"וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר בָּהֶם לְמִלָּא אֵת יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הֵם"
(כט, לג)

על ידי אכילת הכהנים הנשמה המגולגלת מתכפרת

בניצוצות הגנוזים שהם הבעלים ממש של אותו החומר הנאכל. פירוש כי לפעמים על ידי חטא, אדם מגולגל לתוך הבעל חי, ואותו אדם נקרא "בעלים" של אותו בעל חי, ועל ידי אכילת הכהנים, מתכפרים וחוזרים לשורשם, וזה סוד "כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים". (ילקוט ראובני)

"וְאִם יִוְתַר מִבְּשׂוֹר הַמִּלְאִים וּמִן הַלְחָם עַד הַבֶּקֶר וְשִׂרְפַתְךָ אֶת הַנּוֹתֵר בְּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא" (כט, לד)

פעם בשבעים שנה יורדים ללול ומוציאים משם עיגולי דבילה של יין

הגמרא אומרת (סוכה מט. ומעילה יא:): תניא אמר רבי אלעזר ברבי צדוק לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש, ואחת לשבעים שנה פרחי כהונה יורדים לשם, ומלקטין משם יין קרוש שדומה לעיגולי דבילה, ובאין ושורפין אותו בקדושה, שכשם שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה. והגמרא לומדת ששרפתו בקדושה מהפסוק הזה על ידי גזירה שוה "קדש קדש" לפסוק האמור בניסוך היין (במדבר כה, ז) בקודש הסך נסך, שכמו שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה.

"וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׁים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תִּמְיֵד" (כט, לח)

וז"ה גי' ח"י כנגד תפילת שמונה עשרה

"וזה" בגימטריה שמונה עשר, כמנין שמונה עשר ברכות של תפילת העמידה, ללמדנו שהתפילות באות במקום הקרבנות. (מנורת המאור פרק ב עמוד 136 בשם המדרש רבה)

"וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׁים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תִּמְיֵד וְכוּ' וְעִשְׂרֵן סֹלֶת בְּלוֹל בְּשֶׁמֶן כְּתִית רְבַע הַהֵינן וְנִסְךְ רְבִיעֵת הַהֵינן יַיִן לִפְכֵּשׁ הָאֶחָד" (כט, לח, מ)

כל העוסק בתורה לשמה אינו צריך קרבן כי התורה מכפרת

יבואו "כבשים בני שנה" שהיא שס"ה ימים, ויכפרו על שס"ה לאוין שבתורה, "ועשרון סלת" אלו עשרת הדברות שהוציא הקב"ה כאדם שמוציא סולת מקמח.

"בלול" - שכל התורה כולה בלולה בעשרת הדברות, כי בלו"ל רומז לתורה נביאים וכתובים, שאותיות "בלול" רומזות כך: ב' - של בראשית, ל' - לעיני כל ישראל [הפסוק האחרון בתורה]. ו' - של ויהי אחרי [תחילת ספר יהושע שהוא תחילת הנ"ך], ל' - של ויעל [סוף דברי הימים שהוא סוף הנ"ך]. הרי בלול. ללמדנו שכל העוסק בתורה לשמה אינו צריך קרבן כי התורה מכפרת וכמו שאמרו בגמרא (ראש השנה יח.). על בני עלי הכהן, בזבח ומנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר בדברי תורה ובגמילות חסדים. (נחל קדומים בשם רבינו אפרים)

"אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּבֶקֶר" (כט, לט)

מאימתי תיקן הקב"ה שיקריבו ב' כבשים במקדש

אמרו אותו היום שהעלה אבינו אברהם את יצחק בנו על גבי מזבח, תיקן הקב"ה שני כבשים, אחד בשחרית ואחר בין הערבים, וכל כך למה? שבשעה שישראל מקריבין תמידין על

המזבח וקוראים את המקרא הזה האמור באיל לעולה (ויקרא א, יא) "צפונה לפני ה'", זכור עקידת יצחק בן אברהם, הקב"ה זוכר להם עקידת יצחק בן אברהם. (תנא דבי אליהו פרשה ז) **"וְעִשִּׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטָר קִטְרֵת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ" (ל, א)**

מעלת הקטורת

כל זמן שהיו ישראל אוחזים בדיהם אומנות אבותיהם הצדיקים, היו מתבטלים מזיקים, וטיהרו ביניהם על שהיתה שכונת יקרת ה' שורה בבית המקדש שהיה נבנה בהר מוריה, וכל מזיקין ומחבלים היו בורחים מריח הקטורת. (ילקוט ראובני בשם תרגום יונתן) **מי שהדין רודף אחריו צריך את הקטורת, ואם מזכיר אותה פעמיים ביום בבקר ובערב, ודאי מסתלקים ממנו הדינים.** (זוהר ויקהל דף ר"ט ע"א)

קרב"ן גי' אר"ך אפי"ם שקרבן וקטרת משכך רוגז וחרון אף

פתח רבי חייא ואמר (תהלים קמא, ב) "תכון תפלתי קטורת לפניך", קטורת בא על שמחה בבוקר ועל שמחה שהשעה גורמת, קטורת מבטלת כל רוגז ומוות שלא יוכל לשלוט בעולם, וכל צדדים רעים וכל המקטרגים לא יוכלו לעמוד לפני הקטורת. "קרבן" גימטריא "ארך אפים" שקרבן וקטרת משככים רוגז וחרון אף. (זוהר הקדוש ויחי דף רל.) **"וְעִשִּׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטָר קִטְרֵת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ" (ל, א)**

קטרת ראשי תיבות נוטריקון ק'דושה ט'הרה ר'חמים ת'קוה

"קטרת" - ראשי תיבות: קדושה טהרה רחמים תקוה, וזה שאמר הכתוב (משלי כז, ט) "שמן וקטורת ישמח לב", וזהו שכאשר נכנס כהן גדול לפני ולפנים ביום הכיפורים, כיון שענן הקטורת מיתמר ועולה ופונה למעלה ונעשה אשכול, היה ידוע שאינו מת. נמצא שכהן גדול וישראל מרתתין [פוחדים] בשעה שהוא נכנס להקטיר, וכשיוצא בשלום, הכל שמחים, וזהו "וקטורת ישמח לב". וגם דוד המלך היה מתאוה לקטורת שנאמר (תהלים סו, טו) "עולות מחים אעלה לך עם קטורת אילים" וכו'. וגם מגפה נעצרה על ידי הקטורת (במדבר יז, יב), להודיעך שקטורת חביבה לפני הקב"ה. וגם הנשיאים בחנוכת המזבח הקריבו כל אחד כף אחת מלאה קטרת, וגם לעתיד לבוא מתכפרים בקטורת. (פירוש הרא"ש בשם הרמב"ן)

מלכותא דשמיא כעין מלכותא דארעא

מלכותא דשמיא כעין מלכותא דארעא (ברכות נח.), כעין שעושים המלכים, מוגמר ובושם, ומזבח העולה, כגון בית המטבחים, ושלחן ומנורה, והמטבחים רחוק ממשכנו של מלך, והשלחן והמנורה והמוגמר קרוב יותר, ובית קדשי הקדשים - חדר המלך ומקום כסאו,

ולא מפני שהקב"ה צריך לזה כמו שכתוב (תהלים נ י-ב): "כי לי כל חיתו יער בהמות בהררי אלף, ידעתי כל עוף הרים אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה", אלא שהקב"ה חפץ להצדיק את ישראל, וכמו שאמרו חכמים "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", ולכן שיכן שכינתו ביניהם, שתהא אימתו ויראתו עליהם, ותיקן שיקריבו לפניו קרבנות, נדרים ונדבות חטאות ואשמות, תמידין ומוספין לכפר עליהם, כשאדם חוטא ורואה ויודע שנתכפר לו, ויודע שהוא נקי, נוהר יותר מלחטוא וללכלך עצמו בחטא, ואם לא ידע שמתכפר לו וחוטא היום ולמחר, יסבור, הלא בין כך וכך הריני מלוכלך בחטאים, משל לאדם שיש לו בגדים צחים ונקיים ומלובנים, כל זמן שבגדיו מלובנים הוא נוהר בהם מן הטיט ומן הלכלוך, וכיון שנתלכלכו יותר אינו נוהר, ולכן ציוה הקב"ה על העבודה ועל הקרבנות. (רבי יוסף בכור שור)

"וְעִשִּׂית מִזְבַּח מִקְטֵר קִטְרֹת וכו' אֶפֶה אֲרָכּוּ וכו'" (ל, א-ב)

ו'עשית מזבח מקטר ראשי תיבות גמט' מילה ע"ה

מזבח הקטורת אין בו שום מידה של חצאין, אלא הכל אמות שלמות, ונראה בסיעתא דשמיא בטעם הדבר, בעבור שהקטרת מכפר על לשון הרע ומאריך ימים, ולכן גם במדתו הוא שלם, וכן כמו שאמר רשב"י זיע"א בזה"ק (ויקהל דף ריח:): שכל הקורא פרשת הקטרת בכוונה מסיר המגפה וינצל מיצר הרע ויפלו שונאיו תחתיו.

ועשית מזבח מקטר ראשי תיבות גמטריא "מילה" עם הכולל, ללמד כשמביא בנו למולו, חשוב כאילו הקריב כל הקרבנות, והקטיר קטורת לפניו יתברך כמו שכתוב בזהוה הקדוש (לך לך דף צה.).

"וּכְפָר אֶהְרֹן עַל קִרְנֹתָיו אַחַת בְּשָׁנָה מִדָּם חֲטָאת הַכֹּהֲנִים אַחַת בְּשָׁנָה יִכָּפֵר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא לֵה" (ל, י)

אפר האיל הוא יסוד המזבח

אמר רבי חנינא האייל שהקריב אברהם אבינו תחת בנו, לא יצא ממנו דבר אחד לבטלה וכו' אפרו הוא יסוד של מזבח הפנימי. (פרקי דר"א פרק לא)

אחת בשנה יכפר עלי' סופי תיבות תור"ה

"וכפר" האות פ' גדולה (במסורה שלנו האות פ' של וכפר אינה רבתי), ללמדנו שכפרה זו גדולה משאר כפרות, שזו בפנים ופעם אחת בשנה.

בפסוק זה כתוב שתי פעמים "אחת בשנה" באותו הפסוק, מדם חטאת הכיפורים, כפרים כתיב, כמו (שיר השירים ד, יג) "כפרים עם נרדים", חביבים כבשמים, הכפרי"ם בגימטריה שנה, וזהו אחת בשנה.

אחת בשנה יכפר עליו סופי תיבות תור"ה, העוסק בתורה הרי מכפר.

בשנה יכפר עליו לדודותיכם סופי תיבות "מורה". כמו שכתוב על הקב"ה (איוב לו, כב) "מי כמוהו מורה", כלומר, מורה לעשות תשובה.

יכפר עליו לדורותיכם קודש, סופי תיבות "שמור", שמור ומזומן היום הזה לכפרה.

קדש קדשים הוא לה', השם מעוטר בתגין, לרמוז שנח לו באותו יום מכפר לישראל, ובשבח הזה מוכתר ומעוטר.

קדשים הוא לה' - ראשי תיבות "קהל", מתאספים בקהל ומתפללים ביום הכפורים. (תוספות השלם)

דרוש לפרשת זכור

דרוש א' לפרשת זכור

מלחמה לה' בעמלק

מטרתו היתה להטמיעם בנ' שערי טומאה

איתא בזוהר הקדוש פרשת בשלח (דף סה ע"ב) מלחמת עמלק היא המלחמה הקשה ביותר, שמיום שנברא העולם ועד מלחמת עמלק, וממלחמת עמלק עד שיבוא מלך המשיח, ואפילו בימיו של גוג ומגוג, לא נמצא מלחמה כזו. ולא משום שהיו להם חיילים תקיפין [חזקים] ומרובים, אלא משום שעמלק נלחם עם הקב"ה מכל הצדדים, והכח של עמלק מחמת שהוא שער החמישים של הקליפה, ובמלחמתו רצה להשקיע את עם ישראל בתוכו, ומשם אין יציאה עולמית והקב"ה הצילנו ומצילנו מידם בכל דור ודור. לכן אומר הפסוק (דברים כה, יז): "זכור את אשר עשה לך עמלק", 'לך' גימ' חמישים, וזה רומז לחמישים שערי טומאה שרצה עמלק להתגבר ולהכניס לשם את עם ישראל, ומטרתו היתה להטמיעם בנ' שערי טומאה. ומלחמה זו תוכרע רק בביאת משיח צדקנו, שאז הקב"ה יגלה את שער הנ' של הקדושה, ועל ידי זה יכניע את שער הנ' דקליפה, ועל זה אמר, "כי מחה אמחה את זכר עמלק" (שמות יז, יד), 'מחה אמחה' דייקא דהיינו הקב"ה.

שלוש פעמים נלחם עמלק בישראל

והנה, שלש פעמים נלחם עמלק בישראל, וכל פעם שהיו ישראל צריכים לקבל איזה מתנה או איזה מעלה נשגבה, נתקנא בהם, וכל רצונו היתה להכשיל את עם ישראל כדי שיפסידו מעלה זו.

א. קודם מתן תורה, שאז נבחרו עם ישראל לעם סגולה ועלו לגדולה, ונקראו בנים למקום - מיד כתיב (שמות יז, ח) "ויבא עמלק".

ב. בזמן יהושע בן נון, לפני שנכנסו לארץ נתקנא בהם עמלק, ולא חפץ שהם יקבלו את ארץ ישראל, שהיא מבחר העולם (דברים יא, יב) "אשר תמיד עיני ה' אלוהיך בה".

ג. בימי מלכות שאול, כששאול נמשח להיות מלך על ישראל, והוא היה המלך הראשון בעם ישראל, ובאותו זמן מלכות ישראל החלה להתבסס, וזה היה לצנינים בעיני עמלק, ולכן בא להלחם (שמואל א פרק טו).

ובכל ג' מלחמות אלו נחל עמלק מפלה גדולה אשר תכליתה ואחריתה תהיה בביאת משיח צדקנו. וזה אחד הטעמים שתיקנו רבותינו לקרוא פרשת 'זכור' בחודש אדר, כיון שחודש זה הוא הכנה לחודש ניסן, שהוא זמן גאולתן של ישראל.

תרוממנה קרנות צדיק

בעלי הרמז רמזו זאת בפסוק (תהילים עה, יא): "וכל קרני רשעים אגדע, תרוממנה קרנות צדיק". קרן פירושו פינה, והקרנות - הקצוות של המילה 'רשעים' הם אותיות ר"מ - רמז לרשעים שהם מלאי גסות הרוח וגאווה, וכן עמלק בגימ' ר"מ. 'אגדע' - פירוש אכרית אותם מן העולם, ואז באותה שעה 'תרוממנה קרנות צדיק', הקרנות של המילה 'צדיק' הם צ"ק אותיות קץ, כלומר שעל ידי שקליפת עמלק תבוטל מן העולם - יגיע קץ הגאולה. (ברכת אברהם פילד בשלח ד"ה וידי משה כבדים).

עמלק ר"ת ע'מרם מ'שה ל'וי ק'הת

דרשו רבותינו את הפסוק (משלי יד, יב): "יש דרך ישר לפני איש, ואחריתה דרכי מות", על עמלק. והנה עמלק נתגאה בשמו, שר"ת שלו הוא עמרם משה לוי קהת, ולכן חשב להתגאות על ישראל ולנצח. וזהו 'יש דרך ישר', דהיינו שהגאווה שלו נבעה מהר"ת של שמו, שיש בהם שם מנהיגי ישראל, אבל 'אחריתה דרכי מות' דהיינו 'אחריתה' כלומר סופי התיבות של שמות אלו, עמרם משה לוי קהת הוא 'מיתה', ונהפוך הוא, שדוקא בשמו של עמלק מרומז גם המוות שלו. (בני שלמה במדבר כד כ).

'עד יעבור זע"ם' ר"ת ז'כר ע'מלק מ'העולם

בדומה לזה, פירשו המפרשים את הפסוק (תהלים ל, ו): "כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בכי ולבוקר רנה". 'כי רגע באפו' - רג"ע ר"ת ראשית גויים עמלק (במדבר כד, כ), שחרה אפו של עמלק על ישראל ונתגאה עליהם. 'חיים ברצונו' - שעמלק רוצה לחיות, ידע לו, כי 'בערב ילין בכי' - שבערוב ימיהם רק בכי, 'ולבקר רנה' - כלומר שלעתיד לבוא כשימחה שמו לגמרי מן העולם, אז יהיה 'רנה' לישראל. וזה שכתוב (ישעיה כו, כ) "חבי כמעט רגע עד יעבור זע"ם, ומהו 'חבי' עתה בגלות, עד 'כמעט רגע' - עד שיתמעט רג"ע, דהיינו עמלק כנ"ל, 'עד יעבור זע"ם' עד יעבור זכר עמלק מהעולם, ר"ת זע"ם, ואז יתגלה כבוד מלכותו. (ליקוטים מפרדס ח"ג ערך עמלק אות א).

משה נלחם בעמלק למעלה, ויהושע נלחם למטה

אומר הזוהר הקדוש (ח"ב דף סה ע"א) שמלחמה זו עם עמלק היא לא רק למטה אלא גם למעלה, וגם שם יש מלחמה חזקה, שהרי השר שלהם למעלה הוא הס"מ, וזה רמוז במילה 'עמלק' דהיינו מחלקים את המילה 'עמלק' לשנים ה'ע'ם של 'לק', ו'לק' (עם הכולל) בגימ' 'סמא"ל' (130). וזה מה שכתוב במלחמת עמלק (שמות יז, ט) "ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק", ומקשה הזוהר הקדוש, למה משה סילק עצמו מלהלחם עם עמלק, וצוה על כך את יהושע?

ומבאר רשב"י הקדוש, אלא, זכאה חולקיה דמשה, שידע את סוד הדבר, שיש מלחמה גם עם השר שלהם למעלה, ולכן אמר משה ליהושע, אני אזמין את עצמי להלחם עמהם למעלה בעולמות העליונים, ואתה יהושע תלחם כאן למטה [שהרי משה שורשו מהדעת העליונה, ולכן יכל להלחם עם שרו של עמלק למעלה שהם קליפת הדעת, ויהושע הוא סוד מלאך מטטרו"ן והוא ראוי להלחם למטה כמו שיבואר בהמשך] והיינו דכתיב (שם, יא) "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל" - היינו גבר ישראל דלעילא.

משה ידע שרק יהושע יכול להכניע את עמלק

עוד שואל שם הזוהר הקדוש (שם ע"ב), למה בחר משה דוקא ביהושע, והרי באותו הדור היו זקנים ותקיפים הרבה יותר ממנו, והוא היה רק נער דכתיב (שמות לג, יא) "ויהושע בן נון נער"? ומיישב, כי משה הסתכל בחכמה, וראה שהס"מ יורד מלמעלה לסייע את עמלק למטה, והבין שתהיה מלחמה קשה, ובאותו זמן יהושע היה במעלה גדולה יותר משל הזקנים, ולכן הוא היה הראוי ביותר לנצח את עמלק, וזה מכיון שהיה יונק מן השכינה, בסוד הכתוב (שם) "נער לא ימיש מתוך האוהל", שהוא סוד מלאך מטטרו"ן, וידע משה שרק ליהושע יש את הכח להכניע את עמלק. ע"ש.

עמלק יונק כח מהעוונות של ישראל

והנה, עמלק הוא כוח טומאה גדול, והוא טורח הרבה להחטיא את ישראל, וכל היניקה שלו הוא מעוונותיהם של ישראל. וזה הנקרא 'שאור שבעיסה' (ברכות יז), שכשם שהשאור כשנתפס בעיסה תופח ותופח, כך עמלק הוא קליפה קשה, שנתפס אל האדם כשחוטא, ואפילו כשחטא בשגגה, כבר יש לו שם יניקה, ומקבל שפע ומתעצם ממנו. כדוגמת הזבוב שמחפש איזה פתח פתוח, פרצה קטנה בבשר ומשם יונק ומוציץ.

ויש לזה רמז בפסוק (שמות יז, ד): "כתב זאת זכרון בספר ושם באזני יהושע", וכתב בעל הטורים שהמילים 'זכרון בספר ושם באזני' ר"ת זבוב, שזה היה דרכו של עמלק, להרוס כל חלקה טובה בעם ישראל, על ידי שיונק מכל חטא ועוון שלהם. גם ר"ת זבו"ב: זה בכה וזה בכה, שעמלק גם כן היה מפריד אלוף בעם ישראל להסיר מהם את האחדות, ועל שם זה נקרא פורים מלשון פירורים, וההתגברות עליו הוא רק על ידי לימוד התורה הנקראת 'טוב', וזה מכניע את הזבוב. וזה רמז במילת 'זבוב' שעולה גימ' טו"ב, לומר שעל ידי התורה אפשר להכניע אותו.

זכות עסק התורה מנצחים את עמלק

רבינו יוסף חיים זי"ע הביא עוד רמז שמחלמת עמלק היא על ידי לימוד תורה מהפסוק (שמות יז, ד): "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים", הדרך למחות את עמלק היא 'מתחת השמים', דהיינו האותיות - שהם מתחת לאותיות שמים, שהם האותיות שלאחריהם, אחרי ש' -ת', אחרי מ' -נ' ואחרי י' -כ', אותיות תנ"ך [את האות מ"ם סופית של המילה שמים אין לחשבן כיון שהיא כפולה], נמצא שרק על ידי לימוד התורה נוצחים את עמלק. (אדרת אליהו פרשת כי תצא).

ודע כי הזכירה שציותה התורה (דברים כה, יז) "זכור את אשר עשה לך עמלק", אין זה רק על המלחמה הגשמית שנלחמו עמלק בישראל כשיצאו ממצרים, כי הוא כבר נאבד מן העולם. אלא הכוונה היא על המלחמה הרוחנית, שהיא עומדת בתוקפה עד היום בעוונותינו הרבים, כמבואר בספרים הקדושים.

וידוע כי משחרב בית המקדש, יש מחיצה גדולה המפסקת בנינו לבין אבינו שבשמים. ובודאי שאין המחיצה מצד ה' יתברך, שהרי נאמר (תהילים קלט, יב): "גם חושך לא יחשיך ממך", אלא החיציה היא מצד המקבלים שהם עם ישראל, בסוד הכתוב (ישעיה נט, ב): "עוונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין ה'", והמסך הזה המבדיל, הוא עמלק הרוחני שבחינתו 'גסות הרוח וחוצפה וגבהות הלב', שזה קליפת עמלק.

ועבודתינו היא לגבור על קליפת עמלק, על ידי עסק התורה.

פעולותיו של עמלק להזיק לישראל, והדרך לנצחו

דרכו של עמלק לקרר את ליבותיהם של ישראל, בכל מיני שיטות ואופנים, ונבארם אחת לאחת.

מקרר ליבותיהם של ישראל

א. כשבני ישראל יצאו ממצרים, ה' יתברך עשה עמהם ניסים ונפלאות, כל מכות מצרים, קריעת ים סוף וכו', וכששמע זאת עמלק לא פחד, ומסר עצמו להלחם בישראל. וכדברי קודשו של רש"י על הפסוק (דברים כה, יח) "אשר קרך בדרך", ואלו דבריו: משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכול לירד בתוכה, בא בן בליעל וקפץ וירד לתוכה וציננה מעט, ואחר כך נכנסו כולם ע"כ. וכך אצל עמלק כל האומות פחדו להתעסק עם בני ישראל, דכתיב (שמות טו, יד - טו) "חיל אחז כל יושבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום, אילי מואב יאחזמו רעד, נמוגו כל יושבי כנען", ובא עמלק ונלחם בעזות מצח בעם ישראל, ללא פחד ומורא, וקירר את הקדירה לשאר האומות שיבואו וילחמו. וכשנתבונן נבין שענין הקרירות הזו הוא, שלא להתפעל משום דבר.

וקליפת עמלק הזו נכנסת בעם ישראל ומקררת את ליבותיהם, ומשפיע גם על החיצוניות של האדם, ליטוע בו מידות רעות, וזה שורש הגאווה וגסות הרוח וכדו'. וזה פועל אצל האדם, ברדיפת כבוד והנהגת הגוף בתענוגות ומלבושי יקר וכדו'. ובספר אמרי אהרן (רוט פר' כי תצא) נתן לזה סימן, עמלק ר"ת עמלק מקרר לבבות קדושות.

מפריד בין המח ללב

ב. הנה עמלק הוא דעת דקליפה (עיין זוה"ק ח"ב דף סה ע"ב ובמקדש מלך שם), והוא עומד אצלנו בעורף, וכל הרצונות הטובות שאדם רוצה להוציא מהכח אל הפועל, ולהעבירם מהמוח אל הלב עוברות דרך העורף, עמלק בא ומטיל בהם ספק, ומחזירם אל המוח. והנה, המוח הוא בחינת שמים שבאדם, והלב הוא בחינת הארץ, ועמלק מנסה להפריד בניהם, בבחינת (תהילים קיג, ד) "רם על כל גויים ה', על השמים כבודו", דהיינו, שכל ההחלטות הטובות ישארו רק בשמים.

וקליפת עמלק הזו רוצה גם להאחז חזק בשכינה, ולישב במקום שבו עובר כל השפע, והוא בית המקדש, והיא שולטת שם, לכן השכינה בגלות ולא בבית המקדש, כדי שלא תהיה להם אחיזה גדולה. ורמזו בזה, דהנה עמלק בגימ' 'ספק', שהוא מכניס בלב האדם כל הזמן ספיקות בעבודת ה', וספיקות באמונה בה' יתברך. וכן מובא בזהר הקדוש (פרשת בשלח דף סה ע"ב) על מלחמת עמלק, שמלחמה זו היתה בגזר דין קשה, כמבואר ברש"י על התורה (שמות יז, ח) שעמלק בא בסיבת שהיו להם פקפוקים באמונה בהשי"ת. והנצחון שלנו כנגדו הוא, על

ידי התחזקות באמונה, וזה שאמר הכתוב (שמות יז, יב) "ויהי ידיו אמונה עד בא השמש", ללמדנו שעל ידי ההתחזקות באמונה החלישו את כוחו של עמלק. ורמזו יש לזה שהרי 'אגג' 'המן' עולים בגימ' 102, שהוא גימ' 'אמונה'.

גורם לפירוד ומחלוקת

ג. עמלק, הוא בבחינת הפירוד, שהוא מפריד אלוף כמו שאמרו חז"ל (מדרש תנחמא כי תצא יא) שכל זמן שזרעו של עמלק בעולם אין שמו של הקב"ה שלם, והוא גם מפריד בשמות הקודש שיש לו בהם אחיזה, וגורם בהם פירוד. וגם גורם פירוד בישראל שלא תהיה ביניהם אחדות. ובמקום שאין אחדות הוא מיד נכנס, וזה שכתוב (דברים כד, ט) "זכור את אשר עשה לך עמלק". דהיינו שעשייתו של עמלק הוא להפריד, שאדם ידאג רק לצרכיו ולא לשל חברו, וזהו 'לך' להנאתך ולטובתך בלבד. ועל ידי שעם ישראל באחדות מרחיקים את עמלק מהם, ואף אומה בעולם אינה יכולה לשלוט בהם, כמאמר הפסוק (הושע ד, יז) "חבור עצבים אפרים - הנח לו", כשעם ישראל מחוברים - הנח לו, ואי אפשר לנגוע בהם לרעה. ועמלק מחפש את הפרצות ומרבה את המחלוקת בעם ישראל כדי לשלוט בהם, ולנצחם.

גורם שידחו את התשובה

ד. אמר משה ליהושע (שמות יז, ט) "וצא הלחם בעמלק מחר". ואמרו רבותינו (עי' במגלה עמוקות ואתחנן אופן קמ) שעמלק הוא הס"מ. ורצונו הוא להחליש את האדם מלעבוד את ה' יתברך, ויש לו בזה דרך נוספת, והיא שיטת ה'מחר', כגון, שעמלק רואה אדם שהחליט לחזור בתשובה ולהתחזק, ומעתה לעבוד את ה' תמידין כסדרן, אומר לו - טוב, תהיה צדיק, אבל היום יש לך עיסוקים וטרדות וכו', לכן כדאי וראוי שתתחיל 'מחר', ולמחר אומר לו, אתה עסוק עדיין, כדאי שתדחה את התשובה בעוד שבוע שבועיים וכדו', ובנתיים מכשיל אותו בעוד כמה עבירות, עד שמוריד אותו מדחי אל דחי. ולא רק זה, אלא שמשכנע אותו בטענות של תורה, ואומר לו, עכשיו לך תעבוד תתעשר, ותאסוף לך כל הון שבעולם, ואחר כך תשוב על חטאיך, ותשב על התורה ועל העבודה בנחת ושלוה. וכשהאדם שומע לו והולך בעצתו, הוא מפילו לשאול תחתית.

וזה שאמר משה ליהושע צא להלחם ב - 'עמלק מחר', בעמלק הזה שאומר לאדם מחר. ולכן כשהאדם מקבל עליו איזה קבלה או חיזוק, מיד יתחיל בזה, לפני שיבוא עמלק לעכבו ולדחות אותו.

להרפות מן התורה

ה. 'ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידיים' (שמות יז, ח). ואיכא למ"ד (סנהדרין קו.) שנקרא המקום רפידיים - על שריפו עצמם מדברי תורה, וכן אמר יצחק אבינו לעשיו (בראשית כז,

(מ) "והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך". כאשר ישראל רפויים מן התורה, אז גוברת ידו. ועל ידי שמגבירים כח התורה, אז נוצחים את עמלק, כמו שאמר הכתוב (שמות יט, ב) "ויסעו מרפידים" - כשנסעו מהרפיון ידים, "ויחן שם ישראל נגד ההר" שהלכו לקבל את התורה, ונצלו על ידי זה מעמלק.

מכניס לאדם עצבות

ו. עבודת ה' צריכה להיות בשמחה ובטוב לבב, אבל כשאדם נמצא בעצבות ח"ו, הכל הולך לטמיון, ולאט לאט יורד ח"ו החשק בעבודת ה'. ויצר הרע, הוא קליפת עמלק, והוא מוביל את האדם לעצבות נוראה, או לאיזה 'מרה שחורה', וכל זה על ידי הקרירות שמכניס בלב האדם, המשכנעת את האדם שלא יצליח, ומונעת ממנו לעבוד את ה' באמת.

וזוהי היה דרכו של נכדו המן הרשע, שבדורו ירדו ישראל בעבודת ה', עד שנהנו מסעודתו של אותו רשע והשתחוו לצלם (מגילה יב.), והגיעו לכך מחמת הקרירות שהכניס בהם המן בזה שאמר (אסתר ג, ח) "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים", שיש ביניהם פירוד, וגם יש להם רפיון ידיים מן התורה, שאינם מקיימים תורה שבע"פ.

ובזה מבואר דברי המדרש (אסתר"ר פרשה ח), על הפסוק (אסתר ד, ז) "ויגד לו מרדכי (להתך) את כל אשר קרהו". שכוונתו של מרדכי היתה לומר לו, בן בנו של 'קרהו' בא עליהם. שכל הגזירה הזאת היא מפני ששלט בהם קליפת עמלק והתקררו מאוד בעבודת ה', לכן קם עליהם המן הרשע שהוא מזרע עמלק, ואז מיד לבש מרדכי שק ואפר, ונעשו שם תקנות גדולות כדי לבטל את קליפת עמלק.

ועתה יבוארו כיצד תקנו ישראל את כל מעשיהם הרעים, ובזכות זאת נתבטלה הגזירה:

א. ראשית בקשה אסתר (אסתר ד, טז) "לך כנוס את כל היהודים אשר בשושן ואל תאכלו ואל תשתו וכו'", מיד ישבו בתענית ועשו תשובה על כל מעשיהם, ובזה התנקו מההתקררות של עמלק.

ב. ועל ידי שהתכנסו כולם באחדות גמורה, גברו בזה על קליפת עמלק, שדרכו לעשות פירוד, ונתחברו באהבה ואחזה יחד כולם. והוסיפו לשלוח מנות איש לרעהו שזה מוסיף אחדות גדולה.

ג. עוד אמרו (אמרי חיים הגר ליקוטים עמ' קמ) "את כל היהודים אשר בשושן" (אסתר שם), בשושן אותיות 'בששון', שייכנסו רק את היהודים שהם במצב של שמחה ולא בעצבות. ולזה תיקנו חז"ל בפורים לעשות מעשים המשמחים אותנו, כגון 'משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים'.

ד. ואם נתבונן נראה עוד, שמרדכי רצה לבטל גם את קליפת עמלק 'מחר', זה שדוחה את האדם למחר כנ"ל. שהרי ביום י"ג ניסן, שזה היה היום שבו התפרסמו האגרות ששלח המן הרשע, והעיר שושן נבוכה ויצא מרדכי לרחוב העיר. באותו יום כינס מרדכי את היהודים, וצמו שלשת ימים לילה ויום, שזה היה י"ג וי"ד וט"ו ניסן, וצמו ביום א' דפסח, כדרשת חז"ל (מגילה טו.) על הפסוק (אסתר ד, יז) "ועבור מרדכי". ולכאורה, היה לו למרדכי לחכות מעט, ולדחות את התענית עד שיעבור חג הפסח, ומנין לו לדחות הפסח בשביל זה. ואפשר לומר שכוונתו היתה לבטל את קליפת עמלק הזו הנקראת 'מחר'.

ה. וגם את רפיון ידיהם מן התורה חיזקו עם ישראל שבאותו הדור, והשלימו את קבלת התורה מאהבה. כמובא בגמרא מסכת שבת (פח.) על הפסוק (אסתר ט, כז) "קיימו וקבלו", הדור [חזרו] קבלוה בימי אחשורוש. שקיבלו את התורה ברצון, שבמתן תורה קבלוה בכפיה. ובמדרש (אסתר ר פרשה ט אות ד) מובא שמרדכי היהודי קיבץ עשרים ושנים אלף תינוקות של בית רבן, וזה כמנין כ"ב אותיות התורה. ובזכות לימוד תשב"ר באה הישועה, שלימוד תורתם היא זכה וברה.

ורמז לזה הביא בספר מנורת המאור (אלנקואה ח"ד פרק גידול בנים עמ' 139) על הפסוק (משלי כה, טו) "לשון רכה תשבר גרם", דהיינו, 'לשון רכה' של 'תשב"ר' - ר"ת תינוקות של בית רבן, תשבר 'גר"ם' - ר"ת גזירות רעות מבטלים.

ועל ידי אלו המעלות שהתחזקו בהם עם ישראל התבטלה קליפת עמלק, ולמחרת יו"ט ראשון של פסח ביום ט"ז ניסן תלו את המן על העץ אשר הכין לו. ורמז אמרו בזה (עי' תוספות השלם בא יב, יד אות ב) מהכתוב (יהושע ה, יב) "וישבתי המן ממחרת הפסח".

מרדכי ניצוץ משה, ואסתר ניצוץ בתיה, והמן ניצוץ המצרי

כתב הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ בספרו יערות דבש (ח"א דרוש ג ד"ה והמקובלים) סוד מרדכי היהודי והמן הרשע. שמרדכי היהודי היה ניצוץ של משה רבנו. ואסתר המלכה, היתה ניצוץ של בתיה בת פרעה שגידלה את משה רבינו. והמן הרשע, היה גלגול של המצרי שהטמין משה רבינו בחול. ע"ש.

ויש להביא רמזים לדברי קודש אלו: 'משה' עולה גימטריא שמ"ה, וגם 'איש יהודי' עולה גימ' שמ"ה. ומרדכי היהודי יש בכוחו להכניע את המן, כשם שנלחם משה עם עמלק ונצחו. גם ס"ת משה בן עמרם - המן, לרמזו שיש בכוחו להכניעו. ובתקופת מרדכי קם עליו המן הרשע ורצה להשמידו, יען שהמן הוא הניצוץ של המצרי שהרגו משה, ורצה כעת להשיב רעה להרוג את מרדכי שהוא ניצוץ משה. ולכן מובא במדרשים (עי' אסתר ר פרשה ז, יג) שכאשר הגיע לאזני

מרדכי שמע הגזירה הקשה, מיד הלך והשתטח על קברי האבות, ואחר כך הלך אל הירדן, והיה צועק אל משה, בא תראה איך בניך גלו וגוזרים עליהם גזירות רעות. ואסתר שהיתה ניצוץ של בתיה בת פרעה, והיא גידלה את משה רבינו, כעת מרדכי שהוא ניצוץ משה רבינו גידל אותה, כדכתיב (אסתר ב, ג) "לקחה לו לבת".

וכידוע, משה רבינו הרג את המצרי בשם המפורש, שהוא שם כה"ת [משם ע"ב שמו יתברך].
 ודבר זה נרמז בפסוק (שמות ב, יג) "ויצא ביום השני וירא שני אנשים עברים ניצים ויאמר לרשע למה תכ"ה רעך", תכ"ה אותיות כה"ת. וזה שאמר בפסוק שלאחריו: "להרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי", דהיינו שאתה רוצה להרוג אותי באותו שם המפורש שהרגת בו את המצרי. [וכיון דאתינן להכי, דע כי שם זה 'כה'ת' הוא שם שמיני משמות ע"ב, והוא ר"ת הפסוק (תהילים קנ, ו) כל הנשמה תהלל, ועל ידי השם הזה מכריתים את הס"מ, ובכתיב האר"י (פרי עץ חיים שער קריאת ס"ת פ"ה) מובא, לכיון אותו בתפילת 'ברוך אלהינו', כשאומרים שם (תהילים ט, יא) "כי לא עזבת דורשיך ה'" - ס"ת כה"ת, ועל ידי זה ניצולים מאדם רע - הוא הס"מ].

וכששמע מרדכי על הגזירה הקשה, מיד כתוב (אסתר ד, א) "ויצא ברחוב העיר וצועק וזעקה גדולה ומרה", מיד "ותקרא אסתר להתך... ותצוהו על מרדכי", וזה מפני שאסתר ידעה הסוד הזה, שמרדכי הוא ניצוץ של משה רבינו, והמן הוא ניצוץ של אותו מצרי. ולכן טענה אסתר למרדכי, שאפשר לכלות את המן על ידי השם קדוש הזה, כמו שמשה רבינו הרג את המצרי, וזהו - "ותקרא אסתר להתך, ותצוהו על מרדכי", דהיינו שקראה לאותו שם קדוש, 'הת"ך' אותיות כה"ת, וצוותה למרדכי להשתמש בשם הקדוש הזה, לכלות את המן הרשע. אך מרדכי השיב לה, שעכשיו לא יועיל להרוג אותו על ידי שם קדוש, כיון שהגזרה באה עליהם, מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, ולכן חייבים לחזור בתשובה. וכל זמן שעם ישראל לא יחזרו בתשובה, גם אם נהרוג את המן על ידי שם זה או באופן אחר, יקום רשע אחר במקומו. (ע"פ מגלה עמוקות אופן קצה).

והנה אסתר לא רצתה ללכת בעצמה אל המלך כדי שלא יעשה בה עבירה, כי עד היום היתה שולחת שד בדמותה כמו שכתב הזוהר הקדוש (רעיא מהימנא ח"ג דף רעו ע"א), וכאן אומר לה מרדכי (אסתר ד, טז): "אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך" שתעשי את "דמותך" ואת עצמך לא תכנסי אל המלך, "כי אם החרש תחרישי בעת הזאת" ותכניסי שידה בדמותך, "ריווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר", כמו שהיה המעשה עם הרשב"י ע"ה בדמות בן תלמיון, ואחר כך בכה רשב"י על הנס שבא מצד הסט"א (עי' מעילה יז), ואז הסכימה אסתר ואמרה כאשר "אבדתי אבדתי" וכו'.

כל אשר קרהו

רמז לזה יש בפסוק (אסתר ד, ז) "ויגד לו מרדכי (להתך) את כל אשר קרהו", כי מרדכי השיב לאסתר שסיבת הגזירה היא משום 'קרהו'. כלומר, ה'קירור' שהצליח המן בן בנו של עמלק לקררם, על ידי שנהנו מסעודתו של אחשוורוש. ולכן לא יועיל אם יהרוג את המן, אלא רק אם יעשו תשובה, ואז קליפת המן תתבטל מאליה. וכמבואר בגמרא (מגילה טו:) שהסיבה שהזמינה אסתר את המן למשתה היין הוא כדי שלא יאמרו ישראל, אהות לנו בבית המלך ויסיחו דעתם מן הרחמים, וכשזימנה אותו אז התחילו לפחד שמא היא בעצה אחת איתו, והבינו שאין הדבר תלוי אלא בתשובתם. ואז אסף מרדכי את כל היהודים מנער ועד זקן, וציווהם לצום ג' ימים לילה ויום כפי בקשת אסתר, ועשו תשובה גדולה, ועל ידי זה נתבטל המן, ותלו אותו ואת בניו על העץ.

והמעייין במדרשים יראה, איזה התעוררות גדולה היתה בעם ישראל על ידי מרדכי באותם שלושה ימים שעמדו כולם בתפילה צום בכי ומספד, ובקשו רחמים מאת ה' יתברך שיצילם מהמן הרשע, וגם אסתר ונערותיה צמו ועמדו בתפילה, וזכר לזה אנו מתענים תענית אסתר, ללמדנו שעיקר הגאולה וההצלה היתה על ידי ששבו בתשובה.

מחה 'אמחה' את זכר עמלק

ולכן ציוה הקב"ה למשה (שמות יז, יד) "ויאמר ה' אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע, כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים", ואחר כך כתיב (שם, טז) "ויאמר כי יד על כס יה, מלחמה לה' בעמלק מדר דר". שהמלחמה הזאת עם עמלק, תמשך מדור לדור, עד שהקב"ה ימחה אותם לעתיד בביאת משיחנו, וכשעם ישראל ח"ו רפויים מן התורה, מיד ויבא עמלק, וברש"י ישעיה (לד, י) כתב 'מדור לדור' - מדורו של משה לדורו של שאול, ומשם לדורו של מרדכי, ומשם לדורו של מלך משיחנו. עכ"ל. הרי שמלחמה זו עדיין נמשכת עד לביאת משיח צדקנו, שאז הקב"ה ימחה את שמם מתחת השמים.

ואמרו ברמזיה (עי' טוב הארץ שפירא לה ע"ב הביאו הרב חיד"א בנחל שורק של הפטרת פרשת זכור אות ב) שבמילת 'אמחה', רמוזים מנהיגי הדורות, שהיו באותם מלחמות עם עמלק. המלחמה שהיתה בימי משה רבינו, ר"ת 'אמחה' אהרן, משה, חור, ה' יתברך. וכן מה שהיה בימי מרדכי רמוז בזה, ר"ת אסתר, מרדכי, חרבונא, ה' יתברך. וכמו כן המלחמה שתהיה לעתיד לבוא בביאת המשיח, רמוזה גם כן בר"ת אלו, אליהו הנביא, משיח, ח' נסיכים, ה' יתברך. ומילת 'אמחה', רומזת גם להמן, שנכתב במגילה נ"ד פעמים, בגימ' אמחה.

מבני בניו של המן - רב שמואל בר שילת

בגמרא (גיטין נו:) איתא, מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. ובעין יעקב נוסף - ומנו, רב שמואל בר שילת. וכן כותב רבינו האר"י ז"ל בליקוטי תורה על הפסוק (שופטים ה, כ) "הכוכבים ממסילותם", שרב שמואל בר שילת, הוא משורש קין.

ובזה מבאר הגאון ר' צדוק הכהן מלובלין זי"ע (ליקוטי מאמרים טז אות לב סד), מה שהיה עם שאול המלך. ידוע ששאול המלך ערך מלחמה רבתי עם עמלק, ונצטוו באזהרה על ידי שמואל הנביא, לא להשאיר מהם שריד ופליט, ולא לחמול על שום נפש מעמלק. ועל שאול המלך כתיב (שמואל א יג, א) "בן שנה במלכו", ודורשת הגמרא (יומא כב:) כשנתמנה שאול למלך, היה כמו בן שנה ללא חטאים.

ואם כן תימה גדולה, איך יתכן שחמל שאול על אגג ועל מיטב הצאן והבקר, כמו שכתוב (שם טו, ט) "ויחמול שאול והעם על אגג וכו'". ועבר בזה על דברי ה'. אלא שידע שאול שיתכן שהעמלקים יתחפשו לבהמות על ידי כישוף, והטעם שלא הרגם, משום שידע להבחין בעיניהם, אם זו באמת בהמה או עמלק בכישוף. ומה שריחם על אגג הוא מכיון שראה בו את שורש נשמת ר' שמואל בר שילת. וזה ביאור הפסוק "ויחמול שאול על אגג", לומר, שריחם על הניצוץ הקדוש הזה שעדיין לא יצא ממנו.

ובזה מבארים עוד טעם מדוע זימנה אסתר את המן אל המשתה, מפני שהיא רצתה לעורר אצל המן את הניצוץ הקדוש שיש בו, שהוא שורש נשמת רב שמואל בר שילת, וכוונתה היתה שעל ידי אותה התעוררות יעלו בליבו הרהורי תשובה וידבר טוב על ישראל. ובאמת אחר כך כתוב (אסתר ה, ט) "ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב" - היינו שהתעורר בו הניצוץ הקדוש, אבל כשראה את מרדכי שלא קם ולא זע ממנו, מיד "וימלא המן על מרדכי חמה", וכיון שנתמלא כעס, איבד והחשיך את הניצוץ שבער בו, ואז היתה מפלתו.

והוסיף על זאת הרמ"ע מפאנו זי"ע, במאמר צבאות ה' (ח"א סי' יב) שרב שמואל בר שילת, היה תמיד מייחד ומחבר שם הוי"ה ב"ה. לתקן מה שעשו אבות אבותיו להפריד שמו של הקב"ה. ורמז את זה, דהנה 'שילת' - ר"ת שויתי י"י לנגדי תמיד.

הפיל פור הוא הגורל

והנה, בא המן הרשע זרע אגג, ו"הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום ומחודש לחודש" (אסתר ג, ז). וביאר ביערות דבש (ח"א דרוש ג ד"ה הביטו נא עמ' קח), שהרשע הזה עשה שני גורלות, אחד מיום ליום (גורל על שני"ד ימות השנה), ואחד מחודש לחודש (גורל על י"ב החודשים) ושני הגורלות נפלו לו בחודש אדר. ושמח שמחה גדולה, כיון שבחודש זה מת מושיען

של ישראל, אבל לא ידע שבאותו חודש, הוא גם יום לידתו של משה רבינו, ומזלם של ישראל למעלה. ונהפוך הוא, שהוא 'הפיל פור', ובסוף 'הוא הגורל', נהפך עליו שהוא עצמו נתלה על העץ.

יש בזה עוד ביאור נחמד, דהנה 'פור' בלשון ערבי זה 'קוביה'. ובמדרש תלפיות (ענף המן) איתא, שהמן הרשע זרק את הקוביה ג' פעמים, כדי לעשות הגורל על עם ישראל. ועלה לו בפעם א' מספר 1, ובפעם ב' עלה לו מספר 3, וכן בפעם ג' עלה לו 3, יחד יצא לו, אותיות 'אגג'. והנה כשהקוביה מראה למעלה 1, למטה מספר 6. וכשמראה למעלה 3, למטה יש מספר 4. ושמה על זה המן הרשע מאוד, שיצא לו 'אגג' למעלה ו'דוד' למטה. אבל הקב"ה ברחמיו עשה לו 'ונהפוך הוא', הפך לו את הקוביה, ונהיה דוד למעלה ואגג למטה.

ונסיים בפסוק (ירמיה ל, ז) "כי עת צרה היא ליעקב וממנה יוושע". וכתוב בפירושו בעל הרוקח רבינו אלעזר מגרמייזא (סוף מגלת אסתר), 'וממנה' אותיות 'ומהמן' - יוושע, בכל דור ודור קמים עלינו ללכותינו, וכשאנו נתחזק בתורה ובתפילה ובעבודת ה' יתברך, וגבר ישראל.

דרוש ב' לפרשת זכור

להכניע את עמלק על ידי האחדות

אור גדול שבפורים

איתא בזהר הקדוש (תיקוני הזהר תיקון כא דף נו ע"ב) "פורים אתקריאת ע"ש יום הכיפורים". ודבר זה נרמז בפסוק (ויקרא כג, כז) "יום כפורים הוא לכם", יום שהוא כ-פורים לכם.

ועוד הרי אמרו חז"ל (ירושלמי מגילה פ"א ה"ד) שבפורים כל הפושט ידו נותנין לו, ובא לרמז שמי שעושה תשובה בפורים מתקבלת תשובתו מיד, כמו ביום הכיפורים. מכיון שבפורים אדם מגיע לאהבה עצומה להשי"ת, ומכוח זה מתעורר אור גדול, וכמאמר הפסוק (אסתר ט, כח) "והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור". שבכל שנה ושנה מתגלה אותו אור שניצח את הקליפה שהיתה באותו דור, שאז הקב"ה האיר אור גדול, והוא סוד מרדכי היהודי ונקרא בלשון המקובלים (ע"י שער הכוונות דרוש לפורים קט ע"ב) 'עטרת יסוד דאבא', שאור גדול זה בא פעם בשנה, והוא מבטל מן האדם כל גזירות קשות ורעות, והוא סוד מה שפושטים את המגילה - להראות איך שהאור הגדול מתפשט.

ויסעו מרפידים

עמלק נלחם בכל כוחותיו לנצח את עם ישראל, וכתוב (שמות יז, ח) "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", ומפרש הכלי יקר כי 'רפידים' מלשון פרודים. ידע עמלק שכדי

לנצחם, צריך להפרידם שלא יהיו מאוחדים. ועל זה כתיב (שם יט, ב) "ויסעו מרפידים - ויחן שם ישראל נגד ההר", ומפרש שם רש"י ויחן - כאיש אחד בלב אחד, שכאשר עזבו את הפירוד, וחנו באחדות כאיש אחד בלב אחד, אז יכלו להכניע את עמלק.

מעלת האחדות והתשובה

כך בזמן מרדכי היהודי והמן הרשע. שאמר לו המן לאחשורוש (אסתר ג, ח) "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים וכו'", וכוונתו בזה, 'ישנו' - ישן הוא האלוה שלהם (עי' אסתר רבה פרשה ז יב). וכדברי רבינו האר"י (שער הכונות ענין הפורים דרוש א) שהמן הרשע היה אוסטורלוגוס גדול, וידע שהפרצוף העליון ישן, בלשון המקובלים זה נקרא ש'נכנס לעיבור'. וזה אמת, שבאותם הימים לא היתה השגחה, אלא רק מצד השכינה, והוא חשב שכעת זה הזמן הכי מתאים לעשות כל מה שחפץ. ועוד פירוש 'ישנו' מלשון התיישנות, דהיינו שעם ישראל התיישנו מהתורה והמצוות. והוסיף לומר לו שהם מפורדים, ולכן אפשר לעשות להם כמו שעשה הסבא שלו 'עמלק'. וכשישראל שבאותו הדור עשו תשובה, וחזר להיות האחדות ביניהם, ולכן אמרה אסתר למרדכי (אסתר ד, טז) "לך כנוס את כל היהודים", דהיינו שיתכנסו כולם יחד באהבה ואחוה, מיד גברו על קליפת עמלק.

ע"י האחדות נחלש כוחו של עמלק

וזה גם כן הטעם ששלחו מנות, להגביר האחוה ביניהם, ולהוסיף אחדות. וזה רמוז בפסוק, (אסתר ט, יט) "ומשלוח מנות איש לרעהו", 'מנות איש לרעהו' - עולה בגימ' תתשי"ח, וזה גם גימ' של הפסוק (דברים ו, ד) "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", המורה על האחדות, שעולה ג"כ תתשי"ח בדיוק. ועל ידי זה מבטלים את קליפת עמלק.

וביטול זה נמשך עד ערב פסח בשריפת חמץ, ששם שורפים אותו. והרמז בזה שגם 'שרפת חמץ' עולה גימ' תתשי"ח בדיוק.

ועוד רמז, שהרי המילה 'מנות' - גימטריא תצ"ו, והוא כמנין 'מלכות', שזה גימטריא פעמיים רמ"ח. והענין, שעל ידי החיבור של רמ"ח איברים שלו עם רמ"ח איברים של חבירו, עולה יחד כמנין 'מנות', לרמזו על האחדות.

על ידי אחדות ישראל מתבטלת קליפת עמלק

הנחש הקדמוני מתגלה בגלגול הבא בעשיו, ובצאצאיו - עמלק (עי' במהרש"א ח' אגדות חולין קלט: ד"ה המן העץ). ומבאר הכלי יקר על הפסוק (שמות יז, ח) "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", - כי רפידים אותיות פרידים. שנפרדו מאת ה' ופירוד לבבות שביניהם.

גם בזה עולה ריח הקטורת להלחם בעמלק, כי סוד הקטורת, באחדות העם. כמו ששינינו בגמרא (כריתות ו'): "א"ר חנינא בר בונא א"ר שמעון חסידא כל תענית שאין בה ממושעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע, ומנאה הכתוב עם סממני הקטורת. אביי אמר מהכא, (עמוס ט, ו) ואגודתו על ארץ יסדה". וכן פירש רש"י "חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת שלא יקל בעיינינו לצרף עמנו פושעי ישראל בתפילתנו", בחינת "ואם חסר אחת מכל סממניה", וזה כנגד גורם הפירוד שמנסה עמלק להחדיר בתוך עם ישראל, ועומד בפניו ציבור שהוא התלכדות של צדיקים בינונים ורשעים. כי בתוך כלל ישראל, גם פושעי ישראל שהם מלאים הם מצוות כרימון (חגיגה כו:). גם הם עוזרים להעלות את ריחם הטוב של ישראל. ועל כן הקטורת המכילה גם את סימנם של פושעי ישראל שריחם רע, היא הסגולה למלחמת עמלק. ורמזו לכך כתב מרן החיד"א (בהגהות ניצוצי אורות על הזהר ח"ב דף קי"ז ע"א): "עמלק בגימטריא מ' - כלומר הקטורת [מור] מבטלת ומכניעה כוחו של עמלק, שהרי על ידה לא יכול הסטרא אחרא לשלוט". ועוד כתב, "מחיית עמלק" עם הכולל עולה במכוון קטרת [בתורה כתוב קטרת חסר ואן] משום שהקטורת המבטלת את היצר הרע, ומוחה ומכניעה את עמלק שהוא שורש הקליפות. והיינו בגלל האחדות שיש בה בנגוד לעמלק שמהותו פרוד". וגם בזה מצאנו קשר בין חוש הריח לפורים שעיקרו מחיית עמלק.

מערת נתכונן במצוות יום פורים, 'משלוח מנות', ו'מתנות לאביונים' ובלגימה היתרה המקרבת אף את הרחוקים, בכלום שזורה היא אחדותם של ישראל. כי בזאת המידה מקדימים אף אנו רפואה למכתו של עמלק הפירוד בעם, ובאותה מדה גם מתחדש עלינו בכל שנה אורו של פורים, שכנגד (אסתר ג, ח) "עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים", מצוה אסתר (שם ד, טז) "לך כנוס את כל היהודים", כי האחדות היא סוד כוחנו במלחמה עם עמלק שהתחילה ברפידים לשון פירודים.

עוד רמזו יש בפסוק זה, המילה 'מנה' הוא אותיות 'המן', וידוע מה שאמרו רבותינו (עי' אמרי צדיקים לבטוב י ע"ב בשם מהר"ר חיים מקראסני), שכל הקללות הם גם ברכות כמו שכתוב (דברים כג, ו) "ויהפוך ה' אלוֹקֶיךָ לך את הקללה לברכה", וכאשר נמלא את האותיות שלהם הרי הם נהפכים לברכות. כגון אות א' המילוי שלה הוא 'אלף', ואות ב' המילוי הוא 'בית', וכן ע"ז הדרך. אמנם מילת המן, גם מילוי אותיותיו הוא המן, שהרי המילוי שלו הוא 'הה מם נן', ואם כן המן הוא דין שאי אפשר למתקו על ידי מילוי.

ודבר זה רמזו בפסוק (אסתר ג, ה) "וימלא המן חמה" דהיינו, גם אם תמלא את האותיות של המן ישאר עדיין חמה שאי אפשר להפוך את חמתו על ידי מילוי. ולכן כדי לבטל אותו ואת מילוי, אמר הקב"ה לקחת שתי מנות, מנה אחת שלך ומנה של חבירך, ואז שמו ומילוי ומתבטלים, נמצא שעל ידי האחדות מבטלים את כוחו.

עוד רמז יש במלחמת עמלק, שם אמר משה רבינו ליהושע (שמות יז, ט) "בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק", 'בחר' - אותיות 'חבר', וצא הלחם בעמלק' - 'צא' - גימ' הוי"ה אדנו"ת, להכות אותם על ידי 'חרב' זו, שהיא אותיות 'חבר', להכותם ולבטלם על ידי האחדות. ואחר כך כתוב (שם, יג) "ויחלוש כיהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב". חרב אותיות חבר שעל ידי זה הכניע והחליש כוחו של עמלק.

שם ה' שלם כשימחה עמלק

כתב רבינו האר"י ז"ל (אוצ"ח שער רפ"ח ניצוצין פ"ד), שעמלק לא יכול ליגוע ב - י"ה דשם הוי"ה, רק ב - ו"ה. כמו שכתוב (שמות יז, טז) "כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק מדור דור". ודרשו חז"ל (ברכות ג.) אין הכסא שלם ואין השם שלם, עד שימחה שמו של עמלק, שהכסא כתוב חסר א' ובשם חסר אותיות ו"ה. ולעתיד לבוא, שאז הקב"ה "אזה למושב לו" (תהילים קלב, יג) וימחה שמו של עמלק מן העולם, אז יושלם ויתחבר שם הוי"ה, והכסא יהיה שלם. וזהו "אזה למושב לו" ה - א' תשלים לכסא, וי"ה לשם הוי"ה ב"ה. (שמחת הרגל מו ע"ב ד"ה ועל ציון).

ויש לזה רמז במגילה, שנאמר (אסתר ד, א): "ויצא ברחוב העיר ויזעק וזעקה גדולה ומרה". 'ומרה' באמצעו יש אותיות מ' ר' שזה כמספר עמלק, ומבחוץ יש אותיות ו' ה' - שעמלק מפריד בניהם. וע"י החיבור והאחדות מכניעים את עמלק, ומתחבר שמא קדישא.

עוד נצטוינו, (שקלים א, א) "באחד באדר משמיעין על השקלים", ואמרו חז"ל (מגילה יג:) גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו, והיינו דתנן באחד באדר משמיעין וכו'. וידוע, שהשקל גם מורה על האחדות, שהרי נצטוינו להביא רק מחצית השקל, ולא שלם, להורות שהאדם לבדו אינו מושלם אלא כשיצטרף עם חבריו. וכתבו התוספות (תוס' השלם שמות ל, יג אות ו) שקל גימ' נפש, וכשאינו מתחבר עם חבריו, הוא רק חצי נפש.

להיות בהתלהבות אש קודש

ושמעתי רמז נאה דהנה ישראל"ל בגמטריא תקמ"א (541), וכשתוציא המספר א"ש (301) מתיבת ישראל"ל אז ישאר המספר עמל"ק (541 - 301 = 240) כלומר שישראל בלא אש וחמימות זהו 'עמלק' אשר קרך בדרך.

על פי זה יש לבאר מה שמצינו במדרש (תנתומא כי תצא ז) שהסמיכו את 'זכור את יום השבת לקדשו' ל'זכור את אשר עשה לך עמלק', ונתבאר בספה"ק כי בכח השבת קודש ניתן למחות זכרו של עמלק, וצריך לבאר העניין בזה, אלא שמהותו של עמלק הוא 'אשר קרך' -

לצנן את רתיחת הלב והתלהבות אש קודש לעבודתו ית"ש, ואילו שבת קודש הוא יום תשוקה ואהבה לה' יתברך ביקוד אש, על כן השומר שבת כהלכתו מוחה בזה את עמלק.

גם בירידה תשאר לצורך עלייה

זכן איתא מהרה"ק מדז'יקוב זי"ע (עטרת ישועה פרשת תצוה) על דרשת חז"ל על הפסוק (שמות כו, כ) "כתית למאור", וכתב רש"י, "כתית למאור ולא כתית למנחות" (מנחות פו.). ומבאר 'כי הנה בעבודת השי"ת יש לפעמים אשר האדם נופל ממדריגתו, ועם כל זה לא ימס לבבו בקרבו, כי זו היא ירידה לצורך עליה כדי שאח"כ יתעלה יותר ויתן תענוג למעלה, וזהו 'כתית למאור' אף שאור התורה והמצוה 'כתית ונכתש' והיה בחינת ירידה, עם כל זה ידע 'להעלות נר תמיד', שמעלה תענוג למעלה תמיד ואף בעת הירידה, כי הירידה הוא לצורך עליה'. ולמדנו מכאן, שאפילו בעת הירידה עצמה, יחזק עצמו לעבוד את השי"ת בכל מה שיוכל, וידע נאמנה שעוד יזכה לצאת מהאפלה שלו, ואדרבה אחר כך יבא עליה גדולה ויזכה לעלות מדריגות רבות בעבודת השי"ת.

עיקר הנס בפורים החל בזה שהמלך אחשורוש הרג את ושתי כנגד דרך הטבע, שהרי קפ"ו יום עשה משתה כרצון איש ואיש ולא נשתגע, וביום האחרון נשתגע בשיגעון. וגם ושתי המלכה היתה משוגעת שהפריזה בדברים כנגדו. ולא עוד אלא שעל אותה שעה נגזרה הגזירה - על שנהנו מסעודתו של אותו רשע (מגילה יב.), ואף על פי כן ריחם עליהם הקב"ה והקדים וברא את הרפואה באמצע הסעודה והרגו את ושתי, ועל ידי זה לבשה אסתר מלכות והיה בידה להציל את ישראל מגזירת המן, נמצא שתחילת הישועה היתה כאשר היו ישראל בדיוטא התחתונה ועסוקים בחטא רח"ל, ללמד ש'בנים משחיתים' - אפילו בשעה שמשחיתים בנים חביבים הם לה'.

ולמדנו, שניתן 'להתהפך' ברגעא חדא ולהתקרב אל השי"ת מתוך המצב השפל ששקוע בו, ואז יראה כיצד היתה מוכנה ישועתו גם כשהיה בדיוטא התחתונה. ובכך יש לפרש בלשון הכתוב (אסתר ד, טז) "ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת", שאם 'אבוא אל המלך' יתברר תוקף הנס אשר היה מוכן ומזומן בשעה שהיתה ההנהגה 'אשר לא כדת'.

פנינים לפרשת זכור

טעם לקריאת פרשת זכור

תיקנו חכמים לקרוא את פרשת זכור, מעשה עמלק בחודש אדר דוקא, שהוא הכנה לחודש ניסן, חודש גאולתן של ישראל. כמאמר רבותינו (ערכין יא:) בניסן נגאלו ובניסן עתידין

להגאל. ובודאי קודם גאולתן של ישראל שאז יזכו לעילוי רב ונצחי יתעורר שוב עמלק לקטרג עליהם, והיא מלחמת גוג ומגוג שתוקדם לביאת המשיח.

פרשת זכור - להחליש כוחו של עמלק

גם מבואר בספרים שעל ידי אמירת "זכור" בציווי השי"ת, מתעורר למעלה ענין מחיית עמלק, אשר הקב"ה יקיים אותו בפועל וימחה את עמלק למעלה ולמטה, וכל שנה ושנה מוחים את עמלק ומחלישים את כוחו, וכן בכל פעם שאנו מגנים אותו ומזכירים מחיית עמלק מוחים חלק מעמלק מן העולם, עד שנעביר אותו לגמרי. (אור הפורים פ"ב טו).

עוד טעם לקריאת פרשת זכור

איתא במדרש תנחומא (כי תצא פרשה ט), ר' לוי אומר, אחר מ' שנה רצה משה לומר להם לישראל זוכרים אתם מה שאמרתם (שמות יז, ז) "היש ה' בקרבנו", אלא אמר משה, אם אני אומר להם כך הריני מלבין את פניהם, והמלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב.

משל למלך שהיה לו פרדס והכלב עומד בפתחו, ומביט לשמור על כל מה שבפרדס. נכנס אהובו של מלך לגנוב מן הפרדס, ושיסה בו את הכלב וקרע את בגדיו. אמר המלך, אם אני אומר לאוהבי למה נכנסת לתוך פרדסי הריני מלבין פניו, אלא אומר לו: 'הראית כלב שוטה זה האיך קרע את בגדיך!' מיד מבין.

כך אמר משה, הריני אומר לישראל (דברים כה, יז) "זכור את אשר עשה לך עמלק", זכור שהכלב עומד בפתח כי מה שציוה הקב"ה לזכור את עמלק הוא מן רפואה, שאם ח"ו יעלה בלבך מחשבות זרות ללמוד מדרכי עמלק, אז תזכור מה הוא עשה לך, כיצד הקב"ה אחז בו כדי להפחידך, היאך העניש אותו על מעשיו הרעים ומדותיו המגונות.

זכר מחיית עמלק כמו תרופה

המגיד מדובנא ביאר מדוע צריכים אנו לקרוא כל שנה פרשה זו, על פי משל, לאמא הנפרדת מבנה יקירה העומד לנסוע למרחקים, והאמא הטובה והרחמנית מכינה לבנה צידה לדרך ואורזת לו מאכלים טובים ומשובחים. וגם מוסיפה לו תרופה לחולי הפוקד את בנה מפעם לפעם. והנה בהכינה את דברי המאכל והמעדנים מברכת את בנה שיאכל בתיאבון וישמח ובבריאות, אמנם כשמגיעה לתרופה אומרת יה"ר שלא יזדקק לזה לעולם, בכל זאת מודיעה לבנה היכן מונחת התרופה שבאם ח"ו יזדקק לה מיד ימצאנה ויתרפא.

על דרך זה אומר השי"ת, (דברים כה, יט) "והיה בהניח ה"א לך מכל אויביך מסביב וכו' תמחה את זכר עמלק". ללמדך שרצון השי"ת שישראל יהיו במנוחה ובבריאות וימחו את זכר עמלק על ידי לימוד התורה וקיום המצוות, ולא יצטרכו לזכור ממנו כלל אפילו בתור רפואה,

למרות זאת "לא תשכח" שלא נשכח את התרופות, שאם חלילה נצטרך להשתמש בזיכרון זה, למחות את זכר עמלק נעשה זאת, בדיוק כמו האם המסורה המזהירה את בנה. (ע"פ משלי יעקב פנחס אות שטו).

במידת האמת מוחים את עמלק

"אדר" נוטריקון "ראש דברך אמת" (תהילים קיט, קס). ויבואר כי הנה ידוע שעל ידי כח האמת והדביקות בה, נעשית מחיית עמלק וכח הרע, כי הם מקור השקר והחנופה.

לפי זה יש טעם נאה להא שקבעו חכמים את קריאת פרשת זכור בחודש אדר, שבו יכולים להתחזק ולהתקשר במידת האמת. ולא נותר לנו אלא להתחזק באהבת האמת, ולימוד התורה הנקראת אמת, כמו שנאמר (משלי כג, כג): "אמת קנה". (ע"פ מגן אברהם טברסקי תצוה ד"ה ועשית).

מחיית עמלק בשבת, בה מתאחדים נשמות ישראל

כך היתה דרכו של המן, שאמר לאחשוורוש (אסתר ג, ה) "ישנו עם אחד מפורד ומפורד" פירוש "ישנו עם" שבאמת "אחד" הם, וכמו שנאמר (דברי הימים א יז, כא) "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". אבל כוחנו לנצחו על ידי שנעשה הימנו "מפורד ומפורד" על ידי שנאת אחים.

כתיקון לקטרוגו של עמלק, קבעו חכמים את קריאת פרשה זו ליום שבת קודש. שבשבת קודש מתאחדים נשמות ישראל למקור האחדות, כמאמר רשב"י ז"ע (זוה"ק תרומה דף קלה.): "רוא דשבת איהי שבת דאתאחדת ברוא דאחד". כנסת ישראל מתאחדת בנועם אחדותו יתברך "ה' אחד ושמו אחד", וכנסת ישראל "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" (שם), ואז יש בכוחה של כנסת ישראל להתגבר ולדחות את קטרוגו של עמלק. שכן כל כוחו של עמלק לא היה, אלא "ויזנב בך כל הנחשלים אחרך" (דברים כה, יח), אבל "בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" (דברים לג, ה) כאשר יש אהבת אמת ואחדות כל שבטי ישראל לחטיבה אחת, אין לעמלק כל מגע וכל שליטה להרע לישראל.

מחיית עמלק ע"י חיזוק האמונה

"עמלק" גימטריא "ספק", דבר זה מורה על כוחו של עמלק שדרכו להחדיר באדם ספיקות באמונת ה' ואמונת התורה. התחזקות באמונה דהיינו תמימות ללא ספיקות וללא פקפוקים, היא היא המלחמה הכבדה בעמלק, ולפיכך תמצא כי עמלק לא יכול לישראל אלא בשעה ש"אתה עיף ויגע ולא ירא אלקים" (דברים כה, יח). אבל בשעה שיש ישראל שלימים וחזקים באמונתם, אין מקום כלל לפקוקיו וספיקותיו של עמלק. רמו לדבר כי "המן - אגג" גימטריא "אמונה" (102), לרמוז כי לא ניצחו ישראל את המן האגגי אלא בתוקף אמונתם בה'. צא וראה,

כי במלחמת משה בעמלק, נאמר (שמות יז, יב): "ויהי ידיו אמונה", כי עיקר המלחמה בעמלק היא התחזקות באמונה.

יאמין שבכל מקום שהוא נמצא שם תיקונו וחיותו

בגמרא מגילה (יט). נפסק "פרוז בן יומו קרוי פרוז". ע"ש. ויש להבין מדוע בשאר ימים טובים של גלויות נוהג ה'אורח' הבא מארץ ישראל לחז"ל ולהיפך, כמנהג מקומו? (עיי' בשו"ע או"ח סי' תצו סעי' ג, ועיי' שו"ע הרב שם ז-יא). והביאור הוא, כי בפורים הוא הזמן הראוי להשריש שהכל בחשבון, וגם שהותו של אדם במקום ה'פרזים' אף ליום אחד אינו במקרה ועראי, וכלשון בני אדם 'פלוגי נפל בטעות למקום זה', אלא ליום זה נשלח מן השמים להיות כאן. וצריך כל אחד להאמין בכל מקום שהוא נמצא ששם תיקונו ושם חיותו, ואילו היה בזה הזמן במקום אחר בטלה חיותו ולא יעשה התיקון הצריך לנשמתו.

אין מקרה אלא אותיות מקרה ה'-רקם

אנו מאמינים בני מאמינים שהכל מאיתו יתברך, וכבר אמרו קמאי שתיבת מקרה שווה לאותיות רק מה' וכן אותיות "ה" - רקם".

עמלק - קירור בעבודת ה'

"ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" (שמות יז, ח). דרשו חז"ל (בכורות ה): שרפו ידיהם מן התורה. ובוה מבארים רבותינו שכל כוחו של עמלק הרשע להפיל את האדם מאמונת ה' וליתן בו קרירות בעבודת הבורא. כמו שדרשו, עמלק ר"ת ע'מלק מ'קרה ל'בבות ק'דושות, כדכתיב (דברים כה, יח) "אשר קרך" בדרך מלשון קרירות. (ע"פ אמרי אהרן רוט פר' כי תצא).

עמלק - שורש הגאווה

"עמלק" - גימטריא "רם", והיא טומאת הגאווה שהוא משריש באדם. שלוש לשונות של מחייה נאמר בעמלק: מ'חה (שמות יז, יד), תמחה (דברים כה, יח), א'מחה (שמות שם) - ראשי תיבות אמת. כנגדם שלש לשונות של ענוה נאמרו:

(א) אברהם אבינו כינה עצמו אפר, שאמר (בראשית יח, כז) "ואנכי עפר ואפר".

(ב) משה רבינו כינה עצמו מה, שנאמר (שמות טז, ז) "ונחנו מה".

(ג) דוד המלך כינה עצמו תולעת, שנאמר (תהילים כב, ז) "ואנכי תולעת ולא איש חרפת אדם ובזוי עם".

ומה שכינו עצמם אברהם משה ודוד ע"ה, עולה לר"ת אמת. ללמדך שעל ידי התדבקות במידת הענוה של אבותינו הקדושים מקיימים ישראל את שלושת הלשונות של מחיית עמלק.

דהיינו שמוחים את קליפת עמלק זו "הגאווה" שהיתה בהם. (ע"פ ממעיני הישועה ויסבלום פרשת שמיני בהערה בשם רבי נפתלי מראפשיץ).

תמנע בקשה להתגייר ולא קבלוה

הגמרא בסנהדרין (צט): אומרת על הפסוק (בראשית לו, יב) "ותמנע היתה פילגש לאליפו בן עשו, ותלד לאליפו את עמלק", תמנע בת מלכים היתה בקשה להתגייר באה אצל אברהם יצחק ויעקב, ולא קיבלוה, הלכה והיתה פילגש לאליפו בן עשו, אמרה מוטב אהיה שפחה לאומה זו, ולא גבירה לאומה אחרת. ויש להבין הרי אבותינו הקדושים עסקו בקירוב נפשות להכניסם תחת כנפי השכינה, וכאן אצל תמנע כולם הסכימו להרחיקה.

אלא ידעו האבות שיש לה גאווה גדולה שכל שורשה ומהותה, הבלטת האישיות והגשמת הרצון העצמי, ואין לה שום התבטלות, וידעו שאם תתגייר תרכוש מעלות נוספות ויהיה ממנה צרות גדולות, והיא ההיפך הגמור ממדת ישראל המשולים ללבנה שמנמיכה עצמה. (אור הצפון ח"א עמ' רא).

עמלק - מכניס יאוש בלב האדם

כתב הגה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע בזה"ל: קליפת עמלק נקראת רג"ע, כמו שכתוב (במדבר כד, כ) ר'אשית גוים ע'מלק, ר"ת רגע, ולכן ציוונו הקב"ה מלחמה לה' בעמלק מדור דור (שמות יז, טז), שבכל דור מתלבש זה עמלק הרשע באופנים אחרים ובדור שלנו ב"יאוש" ע"כ. (אור הפורים פ"ב כא).

נמצא שקליפת עמלק מייאשת את האדם ומפילה אותו ברגע.

עמלק - נחש עקלתון

במדרש תנחומא (פרשת כי תצא ט) כתב: עמלק לקק דמם של ישראל כמים. ואומר המהר"ל מפראג (אור חדש פתיחה למגילת אסתר) עמלק הוא נחש עקלתון, וכשם שהנחש מצא את הדרך לחדור אף לגן עדן, ולהסית את אדה"ר. כך היה עמלק כמו שאמרו בספרי (דברים פ"א רצו) שעמלק מתגנב מתחת לענן וגונב נפשות. ועליו נאמר (ישעיה יד, כט) "משורש נחש יצא צפע". צפע גימטריא עמלק.

בזמן שמשעבדים ליבם לאביהם שבשמים נוצחים

"והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, וכאשר יניח ידו וגבר עמלק" (שמות יז, יא). וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא כל זמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדים את ליבם לאביהם שבשמים היו מתגברים. ואם לאו היו נופלים ח"ו. (ר"ה פ"ג מ"ח).

ויובן על פי מה שאמרו חז"ל (ב"ב טז.) ששרו של עשו עמלק הוא היצה"ר המחטיא את האדם, והוא יורד ומסית עולה ומקטרג, וכמו שאין האדם יכול לנצח את יצר הרע, אלא אם כן יהיה צדיק כל הזמן ויעבוד את השי"ת ולא יסיח דעתו, כך היא מלחמת עמלק.

זה שכתוב (שם, יב): "וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה". והגמרא אומרת (ברכות נד.) הרואה אבן שישב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה, צריך שיתן הודאה לקב"ה, וקשה כי לכאורה היה להודות לקב"ה כשרואים את שדה הקרב שבו חלש יהושע את עמלק, עיין שם במהרש"א.

ושמעתי שמכאן לומדים ששדה הקרב אינו מקום הנס, אלא מקום הנס הוא האבן שישב עליה משה, כי שם היו מסתכלין ומשעבדים ליבם לאביהם שבשמים, ובזה היתה תלויה הכרעת המלחמה, לכן דוקא שם צריכים ליתן שבח והודאה. ומבואר בזה שכשאדם לא מסיח דעתו מעבודת ה' בזה נעשית המלחמה בעמלק. (עי' בספר זכרון להגרי"ב ז'ולטי עמ' תפג שהביאו בשמו).

המודה ואומר שבחו של הקב"ה יזכה לגן עדן

מעשה נורא הובא באור זרוע (הלכות שבת סימן מב אות ו) וז"ל: ואני הכרתי יהודי אחד מוואמ"ש, והיו קורין אותו ר' בונים והיה זקן וקובר מתים, ושמעתי אל נכון ואל האמת, שפעם אחת השכים לבית הכנסת וראה אדם אחד יושב לפני בית הכנסת ובראשו כתר של עשבים שקורין 'צפל', ונתפחד כסבור שהוא שד, וקראו ואמר לו, וכי אינך פלוני שמת עתה וקברתיך, ואמר לו הן, ואמר לו היאך אתה באותו עולם [היינו בעוה"ב], ואמר לו היטב עד מאד, ואמר לו מה זכויות יש לך, והלא אתה היית אדם כל דהו, ואמר לו רק באותו זכות שהייתי אומר ברכות בקול נעים בבית הכנסת בזכות זה הביאונו בגן עדן ומכבדין אותי, וזה לך הסימן שאני הוא המדבר אליך, כי תראה בית יד חלוקי שקרוע שקרעת לי כשהלבשתני התכריכין, ושאל לו מה זה שבראשך, וענהו הם עשבים שבגן עדן ששמתי בראשי כדי לבטל ריח רע מעלי של זה העולם. כתבתי אני המחבר אלו המעשים, כדי שיראה ירא שמים וישים אל לבו ויאמר שבחתי של הקב"ה בקול נעים ובכוונה ויזכה לגן עדן ע"כ. וממעשה זה צריך ללמוד כמה חשוב הוא לברך את הברכות בכוונה ובקול נעים, ואף 'אדם כל דהו' (כלשון האור זרוע) יכול במנהג טוב זה לזכות לחיי העולם הבא וגן עדן.

מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק

בגמרא סנהדרין (צו): איתא מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. וקשה שהרי המן מזרע עמלק ואסור לקבל גרים מזרע עמלק, כמובא במכילתא דר' ישמעאל (פרשת בשלח מסכתא דעמלק ב).

ומיִישָׁב הגאון ר' חיים פלאג' זי"ע (עיני כל חי סנהדרין צו:), שכשקיבלו אותם להתגייר, היה זה לאחר שבא סנחריב ובלבל האומות ולא ידעו שהם מזרע עמלק, וכל דפריש מרובא פריש ולכן קיבלום, ואח"כ נתגלה ברוח הקודש לאנשי כנסת הגדולה שהם מבניו של המן הרשע.

שבע יפול צדיק וקם - ס"ת עמלק

רמז יש בו שאם יהודי חלילה נופל ליאוש ועצבות, בחשבו שהרי ממילא ירד ממדרגתו, ושוב אין לו תקומה ולא תועיל לו תשובתו, זה הוא מכוחו של היצה"ר. לכך מרומז עמלק בסוף אותיות הפסוק (משלי כד, טז): שבע' יפול' צדיק' וקם'. ובזה יתחזק האדם לשוב בתשובה ולא להתייאש. (ליקוטי מוהר"ן תניינא יט).

בשתי פרשיות בתורה מדובר על עמלק, בפרשת בשלח, ובפרשת כי תצא, ויש בפרשיות אלו קס"ו תיבות, וכנגדם במגילה קס"ו פסוקים, וכן מנין התיבות שיש בהלל הגדול שבסופו כתוב (תהילים קלו, כד): "ויפרקנו מצרינו כי לעולם חסדו". (ע"פ שערי בינה לר"א מגרמייזא בעל הרוקח סוף מגילת אסתר).

דרוש לתענית אסתר

דברי מוסר והתעוררות הטעם שקבעו את תענית אסתר

י'דוע ה'דבר ו'מפורסם ה'ענין כי בימים האלה בזמן מרדכי ואסתר היתה מחיית עמלק, ועל כן ראו חז"ל לקבוע את יום צום תענית אסתר כדי לעורר לבם של ישראל בתשובה, ובכך ימחה שמו וזכרו של עמלק מן העולם, עד בלתי השאיר לו שריד בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. וכך היה בזמן מרדכי ואסתר שידע את כל אשר נעשה בשמים ממעל כי גבר ס"מ שרו של עמלק, מחמת שנהנו ישראל מסעודתו של אותו רשע, ומיד עורר מרדכי את ישראל לשוב בתשובה, והכריז צום בכי ומספד שק ואפר, ובכך התיש כח שרו של עמלק למעלה.

מרדכי היהודי מעורר את העם

והפליגו חכמים לספר התעוררות אשר עורר מרדכי הצדיק לפני קהל עדת ישראל בצומם, הפלא ופלא, כמבואר בתרגום רבתי, על הפסוק ומרדכי ידע את כל אשר נעשה וכו' (אסתר ד, א). וכך מתאר התרגום: כאשר ראה מרדכי הצדיק הגזרה שנגזרה ואת האיגרת שנחתמה, קרע בגדיו מלפניו ומאחריו וילבש שק ויתפלש באפר, והרים קולו ואמר: אוי כמה

גדולה גזרה זו שנגזרה עלינו שגזרו המלך והמון, לא על חציינו גזרו וחצינו עזבו, לא על שליחנו ולא על רביעינו, אלא על כל הגפן כולה גזרו המלך והמון, לעקור ולשרש כנה מן שרשיה. **וכאשר** ראו בית ישראל את מרדכי הצדיק הגדול והחשוב עליהם, כולם נתקבצו ובאו עדיו, עד שהיה קהל וקבוץ עם רב עד מאד, שאין להם מספר. עמד מרדכי על רגליו בתוך הקהל ויען ויאמר: עם בני ישראל, עם אהוב ויקר לפני אביכם שבשמים, הלא ידעתם מה שהיה ולא שמעתם מה שגזר עלינו המלך והמון ולהמית אותנו מעל הארץ, ולהאביד אותנו מתחת השמים, אין לנו מלך שנסמוך עליו גם לא נביא שיתפלל בעדינו, אין לנו מקום לברוח, גם לא מדינה להינצל שמה, בכל מקום ומקום באים עלינו, ובכל מדינה ומדינה שלח עלינו, הננו כצאן אשר אין להם רועה, וכספינה בלב ים אשר אין לה רב חובל, יתומים היינו ואין אב, ובהיותו יונק מתה אמו.

באותה שעה הוציאו הארון בשערי שושן והביאו עליו ספר תורה מעוטף בשק ומתפלש באפר, וקראו בו (דברים ד, ל-לא): "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו כי אל רחום ה' אלהיך וכו'".

ללמוד מנינוה איך זעקו לה'

קם מרדכי על רגליו בתוך הקהל, התחיל ואמר כי ישראל עם קדוש ואהוב ויקר לפני אלהיו, קומו ונראה באנשי נינוה כאשר נשלח אליהם יונה בן אמתי הנביא להפוך את נינוה, וכאשר הגיע הדבר אל המלך, קם מעל כסאו והסיר כתר מלכות מעליו ויתכסה בשק ויתפלש באפר, ויצעק בנינוה מטעם המלך וגדוליו לאמר: האדם והבהמה הבקר והצאן, אל יטעמו מאומה ואל ירעו ומים אל ישתו, ויתכסו שקים האדם והבהמה, ויקרבו אל אלהים בחזקה וישובו איש מדרכו הרעה, ומן החמס אשר בכפיהם, וינחם אלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה (יונה ג, ז-ט). גם אנחנו נעשה כהם, נקדש צום ונקרא תענית, אולי יראה ה' בענינו ולא נאבד, כי אלה הצאן עוללים ויונקים מה עשו.

היהודים בעצרת תפילה וזעקה

ואז געו כל עדת ישראל בבכיה וצעקה גדולה ומרה, וגזרו עליהם תענית, וגזרה אסתר המלכה שיצא החתן מחופתו בלבוש שק ואפר, והכלה מאפריון שלה בעפר ואפר על ראשה, ושהאדם והבהמה והצאן אל ירעו ואל יטעמו מאומה, והפרישו גם היונקים משדי אמן. ובעת ההיא ביררו מתוך הקהל ומצאו בהם י"ב אלף כהנים, ולקחו שופרות מימינם וספר תורה משמאלם, בוכים בקול מר ואומרים: אנה ה' אלהי ישראל, אלוה סליחות והרחמים, הרי התורה שנתת לנו, והרי עמך אהובך אשר אהבת בטלים מן העולם, ומי יקרא בספר התורה הזה, ומי יזכיר שמך, הלא השמש והירח יחשכו אורם, שהרי המה לא נבראו אלא בשביל ישראל. והיו

הכהנים והעם נופלים על פניהם ואומרים עננו, עננו מלכינו עננו. והשופרות היו תוקעים ותבקע הארץ לקולם, וכל עדת ישראל קהל רב ועוללים ויונקים עמהם עונין אחריהם בקול מר, חננו ה' חננו, עד שבכו כל צבאות השמים, ונתעוררו אבות העולם מקבריהם בחברון.

אסתר משתתפת בצום יחד עם כל ישראל

וגם אסתר הצדקת צמה שלשה ימים לילה ויום, ותלבש שק ואפר, ודמעתה על לחייה, ודפקה שערי שמים בתפלה ובמרר בכייתה. כה אמרה בתפלתה: אתה הוא האל הגדול אלהי אברהם יצחק ויעקב ואלהי בנימין אבי, לא לפי שטובה אני בעיניך, באה אני לפני המלך הטפש הזה, אפס על עמך ישראל שלא יאבדו מן העולם, כי בעבור ישראל בראת העולם כולו, שאם ישראל יאבדו מן העולם מי יאמר לפניך "קדוש קדוש קדוש" בכל יום ג' פעמים? וכמו שהצלת את חנניה מישאל ועזריה מתוך כבשן האש, ואת דניאל מתוך גוב האריות, כן תציל אותי מיד המלך הטפש הזה, וגמול עמי חן וחסד בעיניו.

תפילת אסתר להקב"ה

בדמעות אמרה אסתר הדבר, ובתחנונים סדרה תפלתה, בבקשה ממך שומע תפלה, בעת הזאת אשר גלינו ונתרחקנו מארצנו ובעוונותינו מסרתני שיתקיים בנו מקרא שכתוב ונמכרת שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה. אם חטאו האבות מה חטאו הבנים? אם נכלה, מי יהיה מודה לפניך? והטף, אם חטאו ועוו, מה עשו יונקי שדים יושבי ירושלים שמסרת בניהם לשחיטה כצאן לטבחא.

זכור לאברהם אהובך אשר נסיתו במסה ומצאת את לבבו נאמן לפניך, והתחזק בדברך כאיש אכזרי על בנו יחידו, ושלח שמאלו על צוארו, ובימינו אחז את המאכלת לשחוט את בנו לקרבן אשה ריח ניחוח לפניך וצדקתו תעמוד לפניך לסמכנו ולתמכנו בצרה הזאת, ותבע עלבונינו מן המן, ונקום נקמתנו מן בן המדתא אשד קנה אותנו כצאן לטבחא, ועקידת יצחק היום לזרעו תזכור, ואתה הוא האל המושיע ומכניע זדים הכריעהו והכניעהו, ולא תהיה תקומה למפלתו. עזור נא את אמתך אשר נשארתי יתומה בלי אב ואם ומשולה לענייה שואלת מבית לבית, כן אנכי שואלת רחמים מחלון לחלון. ועתה ה' הצליח נא לאמתך הענייה הזאת, ואלה צאן מרעיתך מן הצר הצורך הזה, כי אין לך מעצור להושיע ברב או במעט. ואתה אבי היתומים עמוד נא לימין היתומה הזאת אשר בחסדך בטחה, ותנה אותי לרחמים לפני המלך, ושלח מלאך הרחמים לפני ויכנס עמי חן וחסד ורחמים. וזכות אברהם יכנס עמי, ועקידת יצחק יזקוף אותי, וחסד יעקב תתן בפי, וחינו של יוסף הצדיק על לשוני, וימינך וזרועך ואור פניך תסעדני. רחום וחנון נקראת ארך אפים ורב חסד ואמת, נושא עוון ופשע שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצוותיו לאלף דור, פדינו והצילנו ותוציאנו לרויה.

ג' צומות צמתי לפניך, מכאן ואילך מה אוכל עוד עשות? ויכולה הייתי לצום ד' או ה' ימים ולא צמתי אלא ג' ימים לעומת ג' ימים שהלך אברהם אבינו לעקוד את יצחק בנו על גבי המזבח לפניך וזאת עמו הברית, לזכור להם עקידת יצחק אביהם סבל צרתם, לגמול אליהם כרוב רחמין וחסדיך.

וזכור עוד ג' צומות אלו לעומת הג' ימים שהתיצבו בתחתית ההר הכהנים והלויים וישראלים, ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע, ופדינו מהצרה הזאת ויפול בשחת אשר כרה, וילכד ברשת אשר טמן לרגלי חסידים, וידום המרגיז הזה, כי לא שכחת ההבטחה שהבטחתנו, (ויקרא כו, מד) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים וכו'.

ותשא עוד אסתר את קולה ותצעק צעקה גדולה ומרה, ודמעתה על לחייה, ותחר גרונה מצעקתה ועיניה חשכו מדמעותיה ותאמר: כל ישראל אחי ורעי הנאהבים והנעימים לפני אביכם שבשמים, בקשו עלי רחמים לפני בעל הרחמים השומע תפלות לעתות בצרה, פדה בשלום נפשי וכו' כי ברבים היו עמדי, אתם עוללים ויונקים המעונים מלובשים שקים ויושבים באפר, צעקו ובכו לפני אלהינו שבשמים אולי יחונן ה' צבאות ולא נאכד, כי שומע אל אביונים ה' ואל אסיריו לא בזה, כי לא בזה ולא שיקץ ענות עני ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו אליו שמע, כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה, ברוך אתה ה' שומע תפלה ע"כ.

תפילה וזעקה להתיש כח עמלק

הנה אלה עמודי עולם התאמצו לעמוד בפרצן של ישראל לקדש צום ולקרוא תענית ובדברים המרים הממררים נפש כל שומען להשיבן מדרכם הרעה להתיש כח שרו של עמלק למעלה כאמור.

והוא הטעם לצום תעניתנו עתה להרבות סליחות ותחנונים, לשפוך שיחה ולדרוש סליחה מאת האל החנון המרבה לסלוח, על אשר הגברנו במעללינו הרעים כחו של שרו של עמלק, והן עתה בכח סגולת תעניתנו, אולי נוכל נכה בו ונגרשהו ממרום שבתו, עד נוקבא דתהומא רבה. וזה היה טעם חסידים הראשונים אשר לא הספיק להם בצום יום י"ג הוא לבדו וצמים ג' ימים לילה ויום, לכפר מאשר חטאו על הנפש באשמות ומעילות וגבר עמלק, להפילו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, כי הזמן ימצא עזר כנגדם מועד נפילתו בימי המן הרשע גין עמלק. (חמדת ימים ח"ב פורים פ"ב ז-יג).

לעורר את העם לתקן מעשיהם

ולפיכך מוטל על ראשי עם קודש לאסוף אליהם קהל עדתם בימי הצומות, וביותר ביום צום תענית אסתר הבא לפני ימי הפורים, להזהיר את עם הקודש עם ישראל לבל ישלחו

אל גיל כעמים חלילה, ולעבור על התורה והמצוות בכמה דברים המרגילים לאדם לערוה של תורה, אם כה היה עוון פשעם של ישראל בימי מרדכי ואסתר באכילה ושתיה שנהנו מסעודתו של אותו רשע, ויזנו אחרי בנות הערלים.

כאשר חכמים הגידו במדרש רבתי דאחשוורוש (אסתר רבה ז, יג) ואעתיק את דבריהם כי טובים להשמיען ז"ל: א"ר יצחק נפחא, המן הרשע בעלילה גדולה בא על ישראל, הדא הוא דכתיב (אסתר א, ה) ובמלאות הימים האלה עשה המלך וגו'. ואין העם האמור כאן אלא ישראל. אמר המן לאחשוורוש: אלהיהם של אלו שונא זימה, העמד להם זנות, ועשה להם משתה, וגזור עליהם שיבואו כולם ויאכלו וישתו ויעשו כרצונם. כיון שראה מרדכי כך, עמד והכריז עליהם ואמר להם: לא תלכו לאכול בסעודתו של אחשוורוש, שלא הזמין אתכם כי אם ללמד עליכם קטגוריה כדי שיהיה פתחון פה עם מדת הדין לקטרג עליכם לפני הקב"ה, ולא שמעו לדברי מרדכי והלכו כולם לבית המשתה.

הקטרוג הגדול שנעשה בזמן המשתה

א"ר ישמעאל: ח"י אלף וחמש מאות הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו. מיד עמד שרו של עמלק והלשין עליהם לפני הקב"ה ואמר: רבנו של עולם עד מתי תדבק באומה זו שהם מפרישים לבכם ואמונתם ממך? אם רצונך אבד אומה זו מן העולם, כי אינם באים בתשובה לפניך. א"ל הקב"ה: תורה מה תהא עליה? אמר לפניו: רבוננו של עולם תסתפק בעליונים וגם השוה דעתו למחות את ישראל. באותה שעה אמר הקב"ה לעמלק אומה שבשבילה הרבתי אותותי ומופתתי לכל הקמים עליהם לרעה, אשביתה מאנוש זכרם, מיד אמר הקב"ה לשטן הבא לי מגילה ואכתוב עליה כליה. באותה שעה הלך השטן והביא לו מגילה, ויכתוב עליה. מיד יצתה התורה בבגד אלמנות ונתנה קולה בבכי לפני הקב"ה, וגם מלאכי השרת צעקו לקול בכייתה ואמרו לפניו: רבש"ע, אם ישראל בטלים מן העולם אנו למה אנו צריכים בעולם, שנאמר הן אראלם צעקו וגו', כיון ששמעו חמה ולבנה כך אספו נגהם.

מעוררים רחמים וזכות אבות על ישראל

באותה שעה רץ אליהו ז"ל בבהלה אצל האבות ואצל משה בן עמרם, אמר להם: עד מתי אבות העולם תרדו בשינה ואין אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויים בה? כי חמה ולבנה וכוכבים ומזלות ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרר ואתם עומדים מנגד ואינכם משגיחין? א"ל מפני מה? א"ל מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשוורוש, ובעבור זאת נגזרה עליהם גזרה לכלותם מן העולם ולאבד את זכרם. אמרו לו אברהם יצחק ויעקב, אם הם עברו על דת הקב"ה ונחתם גזרתן, מה אנו יכולים לעשות? חזר אליהו ז"ל אמר למשה, אי רועה

נאמן, כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזרתם לבלתי השחיתם, מה תענה על הצרה הזאת? כי באו בנינים עד משבר. אמר לו משה רבינו ע"ה: כלום יש אדם כשר באותו הדור? א"ל יש, ושמו מרדכי. א"ל לך והודיעו כדי שיעמוד הוא בתפלה משם ואני מכאן, ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה. א"ל, רועה נאמן כבר נכתבה אגרת כליה, א"ל משה, אם בטיט היא חתומה, תפלתנו נשמעה ואם בדם נחתמה מה שהיה הוא. אמר ליה בטיט היא חתומה. אמר ליה, לך והודע למרדכי. מיד הלך למרדכי. הה"ד "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה". ע"כ.

מעשה התפילה והצדקה בתענית אסתר

לבן גם אנחנו נתאסף כל אחד בבית מדרשו להקהיל הרבים ביחד כולם באהבה כלולה לשפוך שיח לפני בורא עולם, ותחילה וראש נעשה ידווי ותשובה גדולה, ואחר כך נקרא כל התהלים בכוונה עצומה עם שבעה כורתי ברית, וכן לומר דברי כבושין ומוסר חוצבי להבות, ואחר כך נעשה תפילת המנחה ונודע דאגרא דתעניתא דצדקתא ועל כן ראוי שכל אחד יתן צדקה פדיון אכילתו ביום התענית ויקבל על עצמו איזה גדרים וסייגים לעבודתו יתברך. ועל ידי זה נכין את עצמנו לכבוד יום הקדוש יום הפורים שבו קיבלנו גם כן את התורה שבעל פה, ובלי ספק העושה כן מרוצה הוא לפני אבינו שבשמים ותקובל תשובתו. עכ"ד. (חמדת ימים ח"ב פורים פ"ב אות ו).

ימי הפורים

נס פורים

ענין הצרה הגדולה שהיתה בימי אחשורוש והמן הרשע, ומאידיך את התשועה הגדולה שעשה לנו ה' יתברך ע"י שחזרנו בתשובה

אין מי שיודע לספר לשון הרע כמו המן הרשע

איתא בגמרא (מגילה יג): "ישנו עם אחד" (אסתר ג, ח), אמר רבא אין מי שיודע לספר לשון הרע כמו המן הרשע, התחיל המן לקטרג ולומר: "ישנו עם אחד וכו' ודתייהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים ולמלך אין שווה להניחם, שאוכלים ושותים ומבזים את המלך, שהרי אם זבוב נפל לתוך כוס היין של אחד מהם הוא זורק את הזבוב וממשיך לשתות את היין כאילו לא קרה כלום, ואילו אם אדוני המלך היה נוגע בכוס היין של אחד מהם (שאו היין הוא יין נסך ונאסר) הוא שופך את היין ושופך את הכוס במים שלוש פעמים

ואחר כך שם בו יין ושותה. יוצא אדוני המלך שאתה מאוס בעיניהם יותר מן הזבוב". ולכן אמר לו המן לאחשוורוש "בוא ונגזור עליהם כליה". אמר לו אחשוורוש "ירא אנכי פן יעשה לי אלוהיהם כמו שעשה לקודמי, לפרעה, לסיסרא ולסנחריב". אמר לו המן, "כל אותם דברים היו כשהיה בית המקדש קיים והיה הקדוש ברוך הוא רצוי להם, אבל עתה הוא כועס עליהם. ולא עוד אלא שעתה כבר הוא זקן ואינו יכול לעשות כלום, שהרי כבר עלה נבוכדנצר והחריב את ביתו ושרף היכלו והגלה את ישראל מעל אדמתם ולא עשה לו כלום, והיכן הוא כוחו וגבורתו? כיוון שאמר כן, הסכימו אחשוורוש וכל יועציו לכלות את ישראל, וכתבו אגרות וחתמו עליהן וכו'.

אחשוורוש שנא את ישראל יותר מהמן

אומר המדרש רבה (פרשה ז אות כ) אחשוורוש היה שונא ישראל יותר מהמן הרשע, והיה מוכן לתת להמן את טבעתו כפיקדון, כדי לדעת בוודאות שאכן יהיה אחראי להריגת היהודים.

הגמרא (מגילה יד.) מביאה משל למה הדבר דומה? לשני בני אדם שהיו להם שדות. אך לשניהם היתה בעיה, האחד באמצע שדהו היה עומד תל גדול של עפר ולא מצא מקום היכן לפנות אותו. לשני לעומת זאת היתה בעיה אחרת, היה לו בור באמצע השדה ולא מצא עפר למלאות אותו. יום אחד כאשר עבר בעל התל ליד שדהו של בעל הבור וראה את הבור חשב לעצמו מי יתן והיה לי בור זה, מוכן אני לקנותו אפילו בדמים מרובים כדי להפטר מתל העפר שבשדה שלי. עמיתו בעל הבור אשר אף הוא עבר יום אחד ליד התל חשב לעצמו הלוואי שהיה לי תל כזה והייתי מכסה בו את הבור, מוכן אני לשלם כסף רב עבור תל זה. לימים נפגשו זה עם זה, אמר בעל הבור לבעל התל "אנא, מכור לי את התל שברשותך ואשלם לך כסף טוב". אמר לו בעל התל "קח אותה בחינם וכמה שיותר מהר!" כך כשבא המן אל אחשוורוש והציע לו עשרת אלפים כיכר כסף כדי לקנות את עם ישראל מהמלך ואז יכלה בהם, אמר לו אחשוורוש, "הכסף נתון לך, טול אותם בחינם ותעשה זאת כמה שיותר מהר!".

ומפני מה היה אחשוורוש שונא את היהודים כל כך? אומר רבי יונתן אייבשיץ שדרך המלכים באותם ימים שהיו מתייעצים עם חוזה הכוכבים כפי שמתואר באריכות בספר של יוסף בן גוריון, ואף אחשוורוש היה סקרן לדעת מי ימלוך אחריו על כיסאו. לכן שאל את החוזים בכוכבים אשר אמרו לו כי תחתיו ימלוך יהודי. הבין אחשוורוש כי בוודאי באמצע ימי מלכותו ימרדו בו היהודים ויקחו ממנו את כסאו ועל כן נכנסה בליבו שנאה חזקה עליהם והיה מחפש הזדמנות להורגם. והנה כאשר בא המן בהצעת השמד נתמלא שמחה כי הלוא זה הרגע שכל כך ציפה לו. מיד נתן את טבעתו להמן כדי שיזדרז לקיים את הגזירה. שנאה זו כלפי היהודים ליוותה אותו עד לרגע שבו אמרה לו אסתר (אסתר ז, ד) "כי נמכרנו אני ועמי" ואז הבין שהיא יהודיה, ואם כן גם דריווש בנה שימלוך תחתיו הוא בנו שנחשב ליהודי כי אמו יהודיה. או אז

נהפך ליבו, ואת אש השנאה שבערה בליבו הפנה כנגד המן הרשע. (יערות דבש ח"א דרוש יז ד"ה אבל הענין).

"ויסר המלך את טבעתו"

הגמרא (מגילה יד.) ויסר המלך את טבעתו אמר רבי אבא בר כהנא, גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירום למוטב, ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב.

כתב בספר ברית כהונת עולם (מאמר הסתר אסתיר פ"ז) וז"ל: גדולה הסרת הטבעת בהיות הנס מתלבש בעולם הטבע, ואפילו הכי יסר כיסוי הטבע ויתראה מה שלפנים ממנו, וזה 'מחזיר למוטב' ודאי יותר מבחינת מ"ח נביאים ושבע נביאות שהיתה בחינות הנבואה (שלהם) ממה שלמעלה מן הטבע לגמרי, ע"כ. כי עיקר ה'גדולה' במי שמוצא את הקב"ה בתוככי הטבע ומגלהו בתוך ההעלם שבעולם זה נחשב כמי שיחזר למוטב.

אין אפשרות להשמיד את כל היהודים

במדרש רבה (אסתר ז) מביא משל לעוף שקנן על שפת הים, עלה הים והציף את קנו, מה עשה? התחיל ממלא פיו מים ונותן לתוך החול וחוזר וממלא פיו חול ושוֹפֵך אל הים, בא חברו ונעמד על ידו. אמר לו העוף "אני נשבע שאיני זו מכאן עד שאני הופך את הים ליבשה ואת היבשה לים". אמר לו חברו "שוטה שבעולם! לא יעזור לך כלום!" כך, "ויבקש המן להשמיד את כל היהודים" (אסתר ג, ו). אמר הקדוש ברוך הוא "רשע מרושע! אני בקשתי להשמידם ולא יכולתי", שנאמר (תהילים קו, כג) "ויאמר להשמידם לולא משה בחירו עמד בפרץ לפניו", ואתה מבקש להשמידם? חיידך, כל מי שיבוא להלחם בישראל הוא נוטל את שלו מתחת לידיהם". כלומר, שילך כפרה עליהם.

בלילה ההוא נדדה שנת המלך - מלכו של עולם

"בלילה ההוא נדדה שנת המלך" (אסתר ו, א). איתא בילקוט שמעוני (תתרו) נדדה שנתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כשראה את ישראל בצרה.

ויש לשאול וכי יש שינה לפני הקדוש ברוך הוא והלא כבר נאמר (תהילים קכא, ד): "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל"? אלא בזמן שישראל שרויים בצער ואומות העולם בשלוה, כביכול נראה כאילו הקדוש ברוך הוא ישן ואינו משגיח עלינו, שנאמר (תהילים מד, כד) "עורה למה תישן ה'", אותו לילה ליל פסח היה וכל ישראל היו שרויים בתענית, ובמקום לומר את ההגדה של פסח בשמחה, אמרו סליחות ושלוש עשרה מידות של רחמים בבכי וצעקה.

ובזוהר הקדוש (פרשת בא דף מ ע"ב) נאמר, כי בשעה שיושבים ישראל בליל פסח ומספרים ביציאת מצרים וקוראים בהגדה של פסח, באותה שעה מזמין הקדוש ברוך הוא את מלאכי השרת וכל פמליא של מעלה, ואומר להם "לכו שמעו מה מספרים בני על הנם שעשיתי להם ביציאת מצרים". ואז כל המלאכים מתכנסים והולכים לפקוד את בתי ישראל ושומעים איך ישראל מודים ומשבחים לקדוש ברוך הוא, וחוזרים ובאים אל הקדוש ברוך הוא ומודים לו על העם הקדוש שיש לו בארץ ששמחים בישועת ה', ובאותה שעה כביכול מוסיפים עוז וגבורה לקדוש ברוך הוא.

ואילו בלילה ההוא שהיה ליל פסח, נשמע במרום קול בכייתם של עשרים ושנים אלף תינוקות של בית רבן באמירת סליחות ותחנונים כשהם חוסים בצילו של מרדכי. עמד השר של התורה וצווח לפני כיסא הכבוד, בכה והתחנן, ולקולו נזעקו כל מלאכי השרת ונתנו קולם בבכי כמו שנאמר (ישעיה לג, ז) "הן אראלים צעקו חוצה, מלאכי שלום מר יבכיון". אמרו לפני הקדוש ברוך הוא "רבנו של עולם! אם ישראל בטלים חס ושלום אנו למה נצרכים בעולם?" וכל צבא השמים חרדו ולבשו שקים, ועלתה שוועתם לשמי מרומים. באותה שעה אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת "מה אני שומע, קול גדיים וכבשים?" אמרו לו "רבנו של עולם, לא קול גדיים וכבשים אתה שומע אלא קול קטני עמך בית ישראל, תינוקות של בית רבן השרויים בתענית, והמן הרשע רוצה להוליכם לטבח". מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא, וכביכול היה בוכה עמהם. והעיר את כל חמתו על המן האגגי ומיד הפך עצתו וקלקל מחשבתו, שנאמר (תהילים ו, ט): "סורו ממני כל פועלי און כי שמע ה' קול בכיי".

"בלילה ההוא נדדה שנת המלך" - ליל הסיוטים של אחשוורוש

באותו הלילה נדדה גם שנת המלך אחשוורוש וככל שניסה להירדם והתהפך מצד לצד לא הצליח. כיון שבא המלאך הממונה על השינה היה מעיר אותו בכל פעם שנעצמו עיניו. וכשהצליח מעט להירדם, כתוב במדרש (אסתר רבה י) הראו לו משמים בחלומו את המן שנוטל חרב להורגו ונבהל וצווח בשנתו "הצילו!". הוא הקיץ משנתו בבהלה והתחיל להרהר במחשבתו, האם באמת יש לי אויבים כמו המן שמתנכלים לי להרגני, האם לא יהיה מי שיגלה את אוזני על כך? התחיל שוב לחשוב, אולי בעבר היה מישהו שהיטיב עמי הצילני מיד רשעים אכזרים הזוממים לרצוח אותי ולא גמלתי לו טובה, ולכן נמנעים עתה מלגלות את אוזני? אמר לסופריו הביאו את ספר הזיכרונות לקרוא ולראות מה שעבר עליו. פתחו את הספרים ומצאו מה שהגיד מרדכי על בגתן ותרש שרצו להרוג את המלך.

אחד מסופרי המלך הממונים על הספרים היה שמשי בנו של המן. כשראה שהספר נפתח במקום זה לא רצה לקרוא שם והיה הופך את דפי הספר. אך בכל מקום שהפך, עשה

הקדוש ברוך הוא נס והיה נמצא הסיפור הזה של בגתן ותרש. לקח שמשי עט ורצה למחוק את הדברים, בא המלאך גבריאל וכתב את הדברים מחדש, עד שהאיץ בו המלך שיקרא, ולא היתה לו שום ברירה אלא לקרוא את המעשה הזה על בגתן ותרש. כששמע המלך את הדברים, הבין שיש בהם קשר למחשבות שחשב קודם, שמא יש אדם שהציל אותו ממוות והוא לא השיב לו על כך טובה כראוי.

מיד החליט אחשוורוש להשיב טובה למרדכי היהודי. שאל המלך את נעריו "איך יתכן שלא השבנו למרדכי היהודי טובה עד עכשיו?" כיוון שראו הנערים את המן שבא באותה שעה אל חצר מלך, הראו באצבעם על המן ואמרו "הרבה חשבנו מה השכר הראוי לתת למרדכי ולא היינו יכולים בגלל המן אשר מנע מאתנו לתת כבוד למרדכי". באומרם כן היו חוששים שמא המן ישמע אותם, וכל רגע היו פוזלים לכיוונו של המן.

שאל אותם המלך "על מי אתם מסתכלים שם? מי בחצר?" אמרו לו "הנה המן עומד בחצר". אמר המלך "מה יש להמן לעשות בחצר ארמוני בשעה כזאת? כנראה אמת הדבר מה שראיתי בחלומי ולא בא זה בשעה זו אלא להרגני!". מיד קרא המלך להמן ושאל אותו "איזו גדולה וכבוד כדאי לתת לאיש אשר המלך חפץ ביקרו?". חשב המן כי בודאי המלך מתכוון אליו, ומרוב תאוות הכבוד שהיתה לו העז לבקש בקשה נועזת, "ילבישוהו בבגדי מלכות, ישימו לראשו את כתר המלך, וירכיבוהו ברחוב העיר על הסוס שרכב עליו המלך".

"קח את הלבוש ואת הסוס ועשה כן למרדכי היהודי"

כששמע המלך שהזכיר המן שיקחו את הכתר, הביט אליו בפנים זועפות, הוא נזכר בחלום הלילה וכעס מאוד. הבחין המן בטעותו ושינה את דיבורו מיד ואמר, ונתון הלבוש והסוס, ויקראו לפניו "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", אך לא הזכיר את הכתר. מיד אמר המלך להמן "רוץ ועשה כן למרדכי היהודי, כי חייב אני לו טובה גדולה על כך שהצילני מן המוות ועשה זאת עוד היום לפני המשתה כדי שכשנגיע למשתה של אסתר אוכל לספר לה כי השבתי טובה למרדכי על הטובה אשר עשה לי".

באותה שעה נבהל המן, חרד ורגז, עיניו חשכו, ושיניו נקשו זו לזו. קל להבין את ההלם של המן אשר היה רודף כבוד בצורה מבהילה ושכל עושרו וקניניו רוב בניו וגדולתו אינם שווים לו בכל עת אשר הוא רואה את מרדכי שאינו כורע ומשתחוהו. והנה עכשיו צריך הוא בעצמו לחלוק כבוד גדול למרדכי, שנוא נפשו, אשר רק לפני רגעים ספורים היה בדעתו לבקש מן המלך לתלותו. ניסה המן להתחמק "מי זה מרדכי?" אמר לו המלך "מרדכי היהודי". אמר המן "יש הרבה יהודים אשר שמם מרדכי". אמר לו המלך "היושב בשער המלך!".

או אז ניסה המן לשדל את המלך בדברים, שניתן למרדכי פרס אחר, אך כל דבריו לא רק שלא הועילו לו אלא החריפו יותר ויותר את מצבו. אמר המן למלך "אדוני המלך, האיש הזה אשר אמרת לי לכבדו הוא שונאי בנפש ואתה מבקש ממני לנשאו ולגדלו עלי? אנה מלכי! אל תעשה אותי לצחוק בכל המדינה, אני אתן לו עשרת אלפים כיכר כסף, או יתמנה מושל על כל המדינות, ויקבל את כל המכס ואת כל המיסים שלהם לרשותו, אבל כבוד כזה שאני ארכיבהו ברחוב העיר אל תעשה לו".

אמר לו המלך "אל תפל דבר מכל אשר אמרת תעשה לו גם את זה, וגם את זה".

אמר לו המן "אדוני המלך, אני מוכן שהספרים והאגרות ששלחנו לכל המדינות להרוג את היהודים יתבטלו, ורק הכבוד הזה אל תעשה לו.

אמר המלך "גם את זה תעשה שכל האגרות יתבטלו, וגם הכבוד ינתן לו".

המשיך המן לבקש מהמלך שלכל הפחות ילכו בניו במקומו ושהם יכריזו וירוצו לפני מרדכי. אמר לו המלך "אתה ואשתך וכל בניך תהיו עבדים למרדכי אשר הציל אותי ממוות, ואין גבול לגמולו הטוב. תמהר עכשיו ואל תבטל דבר אחד מכל מה שדברתי!".

כשראה המן כי אין מנוס, נכנס לבית גנזי המלך בקומה שחוחה ובפה מעוות, וראשו מלא צער ויגון, ושפתותיו רועדות ועיניו חשוכות ולבו דווה עליו ובגדיו קרועים וחגורתו פתוחה ושיניו נוקשות זו לזו. לקח המן משם את בגדי המלך אשר לבש ביום הראשון להמלכתו כפי שנצטווה ויצא משם ביגון גדול. הוא הלך אל אורוות הסוסים ולקח משם את הסוס הראשון, היפה מכולם, שהיה מקושט בתכשיטי זהב, והטעין על כתפו את כל בגדי המלך. וכך בא לו אל מרדכי.

כיוון שראהו מרדכי, רעדה אחזתו, אמר לתלמידיו "אין הרשע הזה בא לכאן אלא להרגני, אינני רוצה שתמותו גם אתם בגללי לכן ברחו מכאן מהר". אמרו לו "לא נעזוב אותך, לחיים ולמוות". באותה שעה עמד מרדכי בתפילה בחשבו כי זוהי התפילה האחרונה בחייו. בינתיים ישב המן להמתין עד שיסיים מרדכי את תפילתו. כשסיים אמר לו המן "במה הייתם עוסקים לפני שבאתי?" אמר לו "בפרשת קמיצת העומר שהיו מקריבים בבית המקדש ביום ט"ז בניסן כדי שיהיה מותר לאכול את התבואה החדשה". (ע"פ ילקוט מעם לועז).

אמר לו המן "ממה היתה עשויה קמיצת העומר, מכסף, מזהב או אולי מיהלומים?" אמר לו מרדכי "זהו קומץ של קמח שעורים שמקטרים אותו על גבי המזבח". אמר המן "בא קומץ קמח שעורים שלכם ודחה את עשרת אלפים ככר כסף שלי".

ואז אמר למרדכי "עמוד מרדכי הצדיק! מימות אבותיכם נעשים לכם נסים גדולים, ועתה קום ולבש את בגדי המלכות שאני נותן לך ותן כתר מלכות בראשך ורכב על הסוס הזה כי כן ציווה המלך לכבדך". מיד הבין מרדכי שהקדוש ברוך הוא הפך את הגלגל על המן. ויאמר להמן "הלוא אני לובש שק ואפר וכל גופי ושערותי מכוסים בעפר ואיך אלבש כתר של המלך ולבוש מלכות הרי לא כבוד המלכות בכך, לכן איני לובש עד שאסתפר ואתרחץ לכבוד המלכות".

הלך המן לחפש בלן ולא מצא משום שאסתר גזרה באותו יום על כל בתי העסק: והחנויות לשבות כדי שיראו כולם את הכבוד הגדול של מרדכי והשפלתו של המן. לכן היו גם בתי המרחצאות סגורים, ולא היו בהם מים חמים. בלית ברירה הסיק וחימם המן מים במו ידיו, חגר חלציו; שטף את גופו של מרדכי וסך אותו במיני שמנים טובים. לאחר מכן הלך המן לחפש חנות של מספרה ולא מצא.

אמר לו למרדכי, מה נעשה והרי כל המספרות סגורות. אמר לו מרדכי להמן "רשע, וכי אינך יודע להיות ספר?! והרי עשרים ושתיים שנה היית ספר בכפר קרצום". כששמע זאת המן, נאלץ להביא זוג מספריים מביתו ולספר את מרדכי. בעודו מספר את שערותיו של מרדכי, נאנח המן מצער. אמר לו מרדכי "מדוע אתה נאנח?" אמר לו המן "אוי לי שהייתי איש גדול ונכבד מכל השרים והפרתמים, וכיסאי היה למעלה מכיסאותיהם, ועתה ירד כבודי לשפל מדרגה כזו, ונעשיתי בלן וספר".

כשהזמין המן את מרדכי לעלות ולרכוב על הסוס, אמר לו מרדכי "תשש כוחי מרוב התעניות שהתעניתי ואיני יכול לעלות בכוחות עצמי". התכופף המן והציע למרדכי שיעלה על גבו, ומשם יעלה על הסוס. כשעלה מרדכי על גבו בעט בו בעיטה הגונה כמו שצריך. אמר לו המן "הרי כתוב בתורתכם (משלי כד, יז) "בנפול אויבך אל תשמח"?!", אמר לו מרדכי "במה דברים אמורים? בישראל, אבל בשונאי ישראל נאמר (דברים לג, כח) "ואתה על כמותימו תדרוך". ונתן לו שוב בעיטה חזקה כיאות.

"ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו"

היה מרדכי רוכב על הסוס והמן הולך רגלי, ועשרים ושבע אלף נערים של בית המלך הולכים עמו, וכוסות של זהב בימינם וגביעי כסף בשמאלם, ואבוקות של אור הולכים לפניו, וגם הם מכריזים ביחד עם המן "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו" (אסתר ו, יא).

והיה מרדכי מקלס ומשבח את הקדוש ברוך הוא (תהילים ל, ב) "ארומך ה' כי דליתני, ולא שמחת אויבי לי". ותלמידיו של מרדכי היו אומרים (שם, ו) "זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קודשו, בערב ילין בכי ולבוקר רינה". והמן היה אומר (שם, ז) "ואני אמרתי בשלוי בל אמוט

לעולם". ואסתר היתה אומרת (שם, ט) "אליך ה' אקרא ואל ה' אתחנן". וישראל אומרים (שם, יב) "הפכת מספדי למחול לי".

והנה, בדרכם עברו ברחוב שהיתה גרה שם בתו של המן. כששמעה את קולות התהלוכה יצאה אל המרפסת. היא חשבה לעצמה כי בוודאי אביה הוא הרוכב על הסוס והקורא לפניו הוא מרדכי. מה עשתה? היא מיהרה אל השירותים לקחה משם את הכלי שבו היו מי הביוב והצרכים ושפכה אותו על ראש המן ועל בגדיו. נשא המן עיניו לראות מי עשה לו כך ונבהל לראות שזוהי בתו. וכשראתה הבת שזרקה את העביט שופכין על ראש אביה ולא על מרדכי הפילה עצמה מן המרפסת ומתה, כמו שכתוב (אסתר ו, יב) "והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש". אבל - על בתו שמתה, וחפוי ראש - בגלל עביט השופכין ששפכה עליו. ולמה נאמר "נדחף" משום שהיה לו ריח רע מהעביט שופכין ואז כולם דחפו אותו. (ע"פ ילקוט מעם לועז).

ויספר לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר "קרהו"

לאחר הכבוד הגדול שנעשה למרדכי היהודי לא גאה ליבו ולא רפו ידיו מן התפילה, שב מיד לשקו ולתעניתו. ואדרבה, כעת כאשר הוא לבדו יצא מן הסכנה ראה לנכון להתפלל ולהעתיר יותר בעד עם ישראל כולו שעדיין שרוי בסכנת קיום גדולה.

ואכן, באותה שעה גורלית שבה ישבה אסתר במשתה היין השני עם אחשוורוש והמן, היה מרדכי מתפלל ונתקבלה תפילתו ברצון. לעומת זאת, המן בחזורו לביתו, לא ניסה ללמוד לקח ממה שקרה. הוא סיפר לאשתו זרש ולאהביו את כל אשר "קרהו", כלומר שחשב כי הכל דרך 'מקרה', כולל מה שנעשה בלן וספר, וכל ההשפלות שספג. הוא טען, שיועציו אשמים בדבר והכל בא בגלל עצתם הנבערה למהר לבוא אל המלך ולבקש ממנו לתלות את מרדכי ועל כן באה עליו כל הצרה הזאת. ואם לא היה משכים ללכת אל המלך כאשר יעצוהו, לא היה המלך גוזר עליו מה שגזר. ועכשיו עליו לעבור לסדר היום וככוחו אז כן כוחו עתה להמשיך במדיניות החיסול והכליה חס ושלום של עם ישראל. ולא הבין ולא ידע כי הכל מונהג על ידי השגחה פרטית מבורא עולם, המשגיח ממכון שבתו על עמו ונחלתו, כדברי דוד המלך "איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת" (תהילים צב, ז).

כששמעו אוהביו את דבריו, אמרו לו כי לא נכון הדבר, אלא יש כאן בודאי השגחה מאת האלוקים על היהודים, שנאמר "אם מזרע היהודים מרדכי אשר החילות לנפול לפניו, לא תוכל לו כי נפול תיפול לפניו" (אסתר ו, ג).

במילות התשובה של אוהבי המן, הם רמזו לו עצה אחת שיכולה אולי להצילו "כי נפול תיפול לפניו" (אסתר ו, ג). כי היהודים הם אנשי חסד ומלאים רחמים, פעמים אף על שונאיהם. לכן יעצו להמן שיגש אל מרדכי ויפול לפניו בבקשת סליחה, ואז יתהפך דינו לטובה.

אלא שבשמים לא רצו להעמיד את מרדכי בניסיון כזה. לכן בעודם מדברים עמו הגיעו סריסי המלך והבהילו את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר. כך לא הספיק המן ליישם את עצת אוהביו, ולא עוד אלא שהלך עם בגדיו המטונפים עליו וכולו מדיף ריח צחנה מה שגרם להבאשת כבודו ביותר בעיני המלך, הגיע המן אל המשתה כשהוא מבוהל, מבולבל ומטונף, גם המלך היה מבולבל מן הלילה הקשה שעבר עליו ומכל מאורעות היום, ישבו המלך והמן במשתה אשר הכינה אסתר והפיגו צערם על ידי שתיית יין עד אשר שבה אליהם רוחם.

אסתר המלכה מסיתה את אחשוורוש על המן

כשראתה אסתר את אחשוורוש כשהוא כבר שמח וטוב לב הבינה כי הנה הגיעה שעת הכושר המתאימה לדבר על ליבו בעניין הגזירה אשר גזר המן. מיד הרימה קולה בבכי ובדמעות שלישי ואמרה למלך "איזו שמחה יכולה להיות לי ממלכותך אחרי שמכרת אותי ואת עמי לאיש צר ואויב, להשמיד, להרוג ולאבד. מילא אם היינו נמכרים לעבדים ולשפחות הייתי מחרישה, אך כאן מדובר בהשמדה גמורה חס ושלום". המלך, שלא ידע את מוצאה של אסתר ומאיזה עם היא, שאל בכעס "מיהו זה ואי זה הוא אשר מלאו ליבו לעשות כן"? הצביעה אסתר על המן ואמרה (אסתר ז, ו) "איש צר ואויב המן הרע הזה!!!"

דע לך שהמן צורר אותך מאוד מאוד ומתכנן להרוג אותך ולשלוט במקומך. ואמת הוא החלום אשר חלמת בלילה, ומשמים הראו לך את האמת עוד באותו יום שהמן העיז לבקש לעצמו בגדי מלכות וכתר מלכות וסוס אשר רכב עליו המלך. רק איש אשר תאוות השלטון בוערת בליבו ויש לו תוכניות לשבת על כסא המלכות, רק איש כזה מסוגל לבקש דבר כזה. מלבד זאת, הוא זה אשר היה בעצה אחת עם בגתן ותרש, ומאז שראה כי אני ומרדכי סיכלנו את עצתם וגילינו לך את מזימתם, נהיה הוא צורר לי ולמרדכי, כי אנו מפריעים לו להרוג את אדוני המלך, לכן גזר להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים."

כששמע המן את הדברים, נתמלא פחד וחרדה. ואף על פי שהיה דיפלומט גדול ופוליטיקאי ממולה והיה יכול להמציא כל מיני תירוצים והצטדקויות שלא ידע שאסתר יהודיה וכו' וכו', בכל זאת במעמד זה לא היה מסוגל להשיב דבר מרוב בהלתו.

"והמלך קם בחמתו ממשתה היין אל גינת הביתן" (אסתר ז, ז) לנשום מעט אויר צח להפיג את כעסו וגם להשתחרר מעט מריח הצחנה של המן. מה עשו מלאכי השרת? נדמו לפניו כבניו של המן, והתחילו לעקור מן הגינה של המלך שושנים ופרחים ולהשליכם ארצה, וכן עקרו עצים ממקומם.

שאל אותם המלך, מדוע אתם הורסים לי את הגן? אמרו לו "אבא שלנו המן ציוה אותנו לעקור את העצים מגינת המלך ולנטוע אותם בגינת ביתו". שב אחשוורוש בכעס אל משתה היין,

והנה הוא רואה את המן עומד לבקש על נפשו. מה עשה המלאך מיכאל? היה דוחפו על אסתר שהיתה צועקת "אדוני המלך הרי הוא רוצה לכובשני לפניך". אמר המלך "הגם לכבוש את המלכה עמי בבית?! אוי לי מבפנים ואוי לי מבחוץ. בניך השחיתו עצי גינתי בחוץ, ואתה באת לכבוש את המלכה בביתי. וכמו שדיברת על ושתי רע כדי שאהרוג אותה, כן אתה חושב להעליל על אסתר עלילות כדי שאהרוג אותה". שמע המן את הדבר הזה, ונפלו פניו.

מיד בא השר חרבונה [ויש אומרים שבא אליהו הנביא בדמות חרבונה] ואמר, "אדוני המלך, גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי, עומד בביתו של המן גבוה חמישים אמה". מיד ציוה המלך לתלות את המן על העץ אשר הכין למרדכי ככתוב (אסתר ז, י): "ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי". כן יאבדו כל אויביך ה'. (כל האמור ע"פ ילקוט מעם לועז).

במעלת ימי הפורים

יום הכפורים - כפורים

מעלת ימי הפורים רבה וגדולה, ובזוהר הקדוש (תקוני זוהר דף נו ע"ב) משמע שקדושתו גדולה מקדושת יום הכיפורים, שהרי תלה את יום הכיפורים שהוא דומה לפורים.

וידועים דברי הגר"א (הובאו דבריו בפחד יצחק פורים ענין ח אות א), כי בכל המועדים דרשו רבותינו חציו לה' וחציו לכם, וביום הכיפורים כולו לה', שאין בו לא אכילה ולא שתיה, אלא כל היום קדש קדשים לה', ואף על פי שהוא יום טוב כמאמר הגמ' (תענית ל:): לא היו ימים טובים וכו'". וביום פורים להיפך, אין חציו לה' וחציו לכם, אלא כולו לכם, שכל היום אדם עסוק בקיום מצוות היום ובאכילה ושתייה, והטעם לכך, שאת חציו לה' של פורים, השלמנו כבר ביום הכיפורים, ומה שאוכל כעת זה ה'חציו לכם' של יום הכיפורים, נמצא שיום פורים הוא חלק מיום הכיפורים וקדושתו רבה מאוד, ואפשר להגיע בו למדרגות נעלות.

והרה"ק רבי יחזקאל משינאווא זי"ע, כתב בספרו דברי יחזקאל (פורים עמ' נג), שיום הכיפורים היא רק כ-פורים, כי ביום הכיפורים רק הכהן הגדול השיג את הקדושה הזאת, ובפורים יוכל כל איש מישראל להשיג הקדושה הזאת.

עוד אומרים בשם הרה"ק מפשיסחא זי"ע - שידוע שפורים - כיום כיפורים, ומה בכל זאת ההבדל, בפורים מתחפש היהודי לגוי והריהו שותה לשכרה, ואילו ביום הכיפורים מתחפש הגוי ליהודי ומתעטף בטלית ובא לבית הכנסת. (אוצר הפרפראות פורים עמ' רמד).

אור הפורים גדול מאד ואפילו לעתיד לא יתבטל

אמרנו רבותינו (מדרש משלי פרשה ט, ב), שלעתיד לבוא כל המועדים יתבטלו חוץ מפורים, כיון שביום פורים יש את האור הגדול הזה, ואור זה גם בימות המשיח לא יתבטל, וביאור הענין הוא, שבכל חג יש אור השייך לבחינה של אותו חג, ולא שיתבטלו האורות של שאר המועדים, אלא שלעתיד לבוא עם ישראל יעמדו במדרגות נעלות, למעלה מן האורות של המועדים, עד שאותם אורות לא יהיו נחשבים, בבחינת 'שרגא בטיהרא מאי מהני' [-אור של נר בצהרי היום מה הוא מועיל], אבל האור הזה של הפורים, גם לעתיד יהיה אור גדול, ולכן לא יתבטל לעתיד לבא.

חג הפורים הוא כללות כל המועדים

החיד"א בספרו "דבש לפי" (מערכת פ אות ב) כותב שחג הפורים כולל בעניניו את כל המועדים כולם, שבו נעשו ניסים כעין כל החגים. כיצד, בפסח הוציאנו מעבדות לחירות, אף בפורים הוציאנו ממות לחיים. חג הסוכות הוא כנגד ענני כבוד, אף בפורים נכנסו תחת כנפי השכינה כמו שכתוב (אסתר ה, יז) "ורבים מעמי הארץ מתייהדים". בראש השנה ספרי חיים ומתים נפתחים, אף כאן היו נתונים בסכנה אם לחיים אם למות וכו'. ביום הכיפורים הקב"ה מחל לעם ישראל על עוון העגל. ובפורים נמחל להם מה שעבדו עבודה זרה. חג שבועות הוא יום מתן תורה, ובפורים הדור קבלוה מרצון. ונרמז בר"ת פורי"ם, פסח, וסוכות, ראש השנה, יום הכיפורים, מתן תורה.

היצר הרע בזמנים גבוהים מבלבל את הדעת

בפולין היו רגילים לומר, כי מדרך הגנבים להסתובב ברחבי הנמל, מקום אשר עשירי עם מהלכים כשבאמתחותיהם כסף וזהב לרוב, הללו היו משליכים מטבע על הארץ, ובשעה שהיה העשיר מתכופף להגביהו והיה מסיח דעתו לרגע מאוצרותיו היו הגנבים בורחים עם האוצר הגדול בידיהם. ואמרו על כך ש'קונץ' זה מועיל רק למי שאינו יודע מערמימות הגנבים, כי המכיר בנכליהם נזהר ביותר שלא ללכת אחרי מחזות שוא ואינו מסיח דעת כלל ונשארים שאוצרותיו בידו.

כך היצר הרע בהגיע זמנים גבוהים הריהו משליך 'מטבע' לבלבל דעת להיות עסוקים בזוטות להסיחנו מן העיקר שלא ננצל כראוי את הזמנים ושלא נעמוד בתפילה לפניו, אין לנו אלא להכיר בנכלותיו ולהזהר ממנו עד מאד.

מיתוק הדינים

ביום פורים נעשה מיתוק הדינים הקשים מעל עם ישראל, על ידי הבינה העליונה, הנקראת 'מי' בגימ' נ' שערי בינה, שממתקת את הדינים, וזה הנס הגדול שהיה בפורים, ודבר זה חוזר בכל שנה ושנה בימים אלו. ומילת "פרים" (חסר וי) רומזת לזה, שהיא אותיות פ"ר - י"ם, והיינו פ"ר דינים קשים שבהם מכים את הרשעים, והם מנצפ"ך, ה' אותיות הסופיות שעולים בגי' פ"ר, וזה נמתק ביום הזה על ידי הבינה העליונה הנקראת י"ם.

והנה פ"ר, הוא חמש גבורות מנצפ"ך, ואם נחלק אותו לחמש - כל אחד יעלה נ"ו, שזה 'דין' אחד, ובדרך כלל הנהגת העולם היא ע"י דין, בכל השנה - הקב"ה מנהיג את העולם בדין אחד - נ"ו אחד. ובראש השנה, שהוא יום הדין הגדול והנורא, אז הוא מנהיג אותנו בשני דינים פעמיים נ"ו, וזה רמוז כמה שאומרים בתפילת ר"ה "תן פחדך" שעולה גימ' קי"ב, פעמיים נ"ו.

זכעת ביום פורים, נמתקים כל הה' גבורות, ה' פעמים נ"ו. והובא בשער הכוונות (ענין פורים דרוש א), לכיין אותם בברכה האחרונה שמברכים על המגילה, "האל הרב את ריבנו, והדן את דיננו, והנוקם את נקמתנו, והנפרע לנו מצרינו, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו". חמש פעמים נ"ו, ובכל פעם מכוונים אל אות אחת מן מנצפ"ך, ובוה מכים את הרשעים, ומתמתקים כל הדינים מעל עם ישראל.

גם אצל אלישע הנביא ראינו ענין הפ"ר דינים הללו. במלכים (ב ב, יט) מסופר על מי יריחו שהיו מרים, ואלישע הנביא המתיקם על ידי שלקח צלוחית חדשה ושם בה מלח, והשליך את המלח למים ונרפאו המים, ונהפכו לטובים ומתוקים, ועל ידי זה יכלו אנשי יריחו להשקות את שדותיהם, וקראו המעיין על שמו 'מעייין אלישע'. והיו שם נערים קטנים שהיו מנוערים מן המצוות רקים ופוחזים, שהיו מוכרים מים בעיר, וכעסו על אלישע על שקיפח את פרנסתם, והיו מלעגים עליו ואומרים לו: 'עלה קרח - עלה קרח', ובאו שני דובים מן היער, ואכלו מהם מ"ב נערים. ובגמרא סוטה (מז). איתא למ"ד שהיה שם נס בתוך נס, ולא היו שם לא דובים ולא יער, ונברא יער במיוחד כדי להעניש אותם, ואף שהקב"ה מוחל על כבודו מכל מקום על כבוד הצדיקים אינו מוחל, ובשביל זה אף ברא בריאה חדשה.

ובעלי הסוד ביארו בזה (עיי' אורות הש"ס סוטה מז: בשם הרה"ק מרוז'ין), שלא היו שם לא דובים ולא יער כלל, אלא, עונשם בא על ידי הדינים הקשים שעל ידם מענישים את הרשעים כנ"ל, וזה רמוז שם בפסוק, דובים - כתוב שם בכתיב חסר 'דבים', והוא בגי' נ"ו, ויצאו שני דבים - פעמיים נ"ו, מן היער, 'יער' הוא בגי' פ"ר, שהם הפ"ר דינים דמנצפ"ך, ויצאו שני דינים מן הפ"ר ואכלו את מ"ב הנערים.

נחזור לענין, המן הרשע היה אוסטורולוגוס גדול [-חזוה בכוכבים], וכל מעשיו היו מכוונים כנגד העולמות העליונים, 'והפיל פור' על עם ישראל, ורצה לשלוט בעם ישראל על ידי שיכניסם בדינים הקשים. וידוע שעם ישראל נרמזים באות ו' דשם הוי"ה, שהוא כנגד בן הזכר העליון שהוא בחינת ישראל. ו'הפיל פור' היינו שלקח אות ו' שהיא בחינת ישראל והכניסם בתוך הפ"ר דינים, ונהיה 'פור'. אבל לבסוף ו'נהפוך הוא', הקב"ה בחסדיו הגדולים השפיע לאות ו' (לישראל), שפע גדול מאימא עילאה, על ידי חמשים שערי בינה, ונתמתקו הדינים מעם ישראל, והרשעים הוכו שוק על ירך על ידי הדינים הקשים.

יום מסוגל מאוד לקבלת תפילות

דע, כי מעלת יום הפורים גדולה מאוד, שהוא יום עצום ומסוגל לקבלת התפילות לכל מה שיבקש האדם, כמאמר הגמ' (בב"מ עח:): 'כל הפושט נותנים לו', כל מי שמבקש - נענה.

כתב הפלא יועץ (טברסקי פורים עמ' קח) כי יום פורים קדושתו רבה מאוד, כי בכל הימים לא כל תפילה ראויה להתקבל, אבל בפורים כל המתפלל בכוונה תפילתו בוקעת רקיעים ומתקבלת, ורמז לדבר "ובבאה לפני המלך" (אסתר ט, כה) שהתפילות באות לפני המלך.

ובענין זה, היה רגיל האדמו"ר מגור, לתאר בכל שנה על שלחנו הטהור כמה גדול היום הזה, להתקבל בו כל אשר יבקש האדם. והיה מספר את המעשה הבא, כי בזמן הבעש"ט הקדוש, היתה מרשעת אחת שהיו באים אצלה והיתה לוקחת בשכרה חמש מאות דינרי זהב, והיה איזה יהודי אחד עשיר, שנתפתה לילך אצלה ולקח עמו הכסף הדרוש. והנה בדרכו לשם, שמע צעקות נוראות מאיזה בור גדול, וראה שם משפחה שלימה עם ילדיהם, אשר שמו אותם בשבי, על שחייבים כסף למושל עבור חכירות, וכשראה אותם, ריחם עליהם ופדה אותם והוציאם לחירות, ושב לביתו. ובאותה שעה, נהיה רעש גדול בשמים על המעשה הזה, איך הכניע את יצרו הרע, וקיים מצוה כה גדולה, ונתנו לו על זה שכרו מושלם שכל היוצא מפיו יעשה, אך דא עקא יש חשש שיבקש דברים שאינם רצויים, כתחיית המתים וכדו', ולכן גזרו עליו שכל ימיו יהיה שיכור, וכך לא יוכל לבקש שום בקשה מכיון שאין בו דעת.

בזמנו של רבינו ישראל הבעל שם טוב זי"ע היתה גזירה קשה, וסכנה גדולה ריחפה על עם ישראל, שלח אליו הבעש"ט שליחים, והורה אותם שיבקשו ממנו לברך שתתבטל הגזירה, וכשבאו אליו ופג יינו ביקש עוד בקבוק יין, ולא נתנו לו עד שאמר שתתבטל הגזירה וכן היה ונתבטלה. והיה מסיים האדמו"ר, שכך הענין גם בפורים, שהוא יום שכל מה שיבקש בו האדם, תתקבל בקשתו. ולכן כדי שהאדם לא יבקש הרבה בקשות וכדו', לכן נצטוונו 'חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע' (מגילה ז:), וזהו מרוב גדולתו וקדושתו של היום הזה, ולמדים אנו מכאן כמה גדולה מעלת היום הקדוש הזה. (ליקוטי הרי"מ פורים עמ' רכה).

ההזדמנות הגדולה לתפילה וישועה

הרמב"ם בהלכות מגילה (פרק ב הלכה טז) פוסק: "ואין מדקדקים במעות פורים, אלא כל הפושט יד ליטול נותנים לו".

הפירוש הפשוט הוא שמדובר כאן על גדר הלכתי, שהגם שבשאר ימות השנה בודקים כל מי שפושט את ידו לצדקה, אם אכן זכאי הוא ליטול מקופה של צדקה, מכל מקום ביום אחד בשנה - בפורים - לא בודקים, אלא כל הפושט יד ליטול נותנים לו!

לימדונו רבותינו, שבמשפט זה טמון תוכן עמוק יותר: אם נפנים את הדברים, נצא כולנו בעזרת השם יתברך, עם תובנות מעשיות, ונשכיל לנצל כראוי את ההזדמנות החד שנתית שניתנה לנו ביום הפורים.

הדברים התפרסמו בשעתו, על ידי אברך חרדי שגר עד היום בלייקווד שבארצות הברית, ובשעתו למד כאברך צעיר בישיבת לייקווד, שנוסדה על ידי רבי אהרן קוטלר זצ"ל.

אותו אברך היה נשוי עשר שנים ולא זכה לפרי בטן. הוא עשה את כל ההשתדלויות שהציע עולם הרפואה, אך הישועה לא הגיעה. ולא זו בלבד, אלא היתה לו בעיה בריאותית לא פשוטה, וגם כאן נלאו הרופאים מלמצוא לה מזור.

לאחר שבסיעתא דשמיא נושע משתי הבעיות, הוא כתב מכתב שהתפרסם ברבים, וזכה לכינוי 'המכתב מלייקווד'. הוא כתב את המכתב לא לפני שהוא 'מתנצל' על כתיבתו:

"**אני** אברך צעיר, שאינו ראוי לומר לאחרים גדולים ממני מה לעשות", כך הוא פותח את מכתבו.

"**מצד** אחד, מי אני ומה אני כי אכתוב דברים, ואפרסם אותם בפרהסיא? מצד שני, איני יכול לשתוק! ליהודים רבים יש צרכים ומצוקות, ואיני יכול למנוע טוב מבעליו! יש בידי 'מכרה זהב', שהנני נרעש מגודל יקרתו, והיאך אהיה 'עניו' בשעה כזאת, ולא אודיע על מציאותו לאחי שנמצאים במצוקה, והם כה זקוקים לו?" כיון שהתקרבו לתענית אסתר וליום הפורים, עיינתי במה שכותבים הספרים הקדושים על מעלת יום הפורים, בו 'כל הפושט יד - נותנים לו', ומתוך העיון בדבריהם, נוכחתי ללמוד ולהבין כי במשפט זה טמון עומק עצום, מלבד הפן ההלכתי. ביום הפורים כל הפושט יד למלכו של עולם, בתפילות ובתחנונים - נותנים לו!

"**בעוד** שבכל ימות השנה כשהאדם ממתפלל לקב"ה ומבקש ישועה - בודקים אותו, אם אכן מגיעה לו הישועה, ואפילו ביום הכפורים לא כל תפילה מתקבלת ב'אופן אוטומטי', אלא

שוקלים זכויות כנגד חובות - יש יום אחד בשנה, יום הפורים, שבו התפילות מתקבלות בלי בדיקות מדוקדקות, וכל הזקוק לישועה ופונה לבורא עולם בתפילות ובתחנונים - נענה!

"ככל שהוספתי לעיין בספרים הקדושים, קיבלתי תחושה שמשוהו ענק מסתתר מאחורי המשפט שבפורים 'כל הפושט יד נותנים לו', ונגעתי רק באפס קצהו. החלטתי באותה שנה לשנות את סדר היום בפורים, מכפי שהייתי נוהג בכל שנה. באותה שנה השקעתי בתפילות! קמתי כשעתיים לפני הנץ החמה, כשהעולם עדיין צלול, בהיר ונקי, ובמשך כשעתיים בכיתי ביחד עם אשתי. "אמרנו תהילים באופן מיוחד, ובהגיענו למזמור כ"ב - אותו מזמור שאמרה אסתר, כשנכנסה במסירות נפש למלך אחשוורוש, תוך שהיא מסכנת את חייה: 'למנצח על אילת השחר מזמור לדוד א-לי א-לי למה עזבתני רחוק מישועתי דברי שאגתי' - התחננתי לבורא עולם: 'רבנו של עולם! אני מבקש ממך זרע של קימא! אני מבקש ממך פתרון לבעיה ממנה אני סובל! רבנו של עולם אני יודע שאתה רוצה רק את טובתי, אלא שאתה מבקש ממני: 'השמיעיני את קולך כי קולך ערב', אתה רוצה לשמוע מפי שאני 'קשור' אליך, ומכיר בכך שהישועה יכולה לבוא רק מידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה. אנא ממך, בורא עולם! יום פורים הוא יום המסוגל לתפילה, ואני מבקש ממך 'להודיע שכל קוויך לא יבושו', ומי שמקווה ומתפלל לה' - זוכה לישועה!

"לאחר שעתיים של בכיות ותפילות, ניגשנו להתפלל כותיקין. לאחר התפילה וקריאת המגילה, קיימנו את מצוות היום, ועוד נותר לנו זמן, במשך היום, לסגור את דלת הבית, ולשוב ולבכות על העניינים האלו, שאנו כה זקוקים להם...

"הריני מצהיר ומעיד עלי שמים וארץ, שעד ליל הסדר, תוך שלושים יום בלבד, שתי הישועות הגיעו!!

"אחי! לא עת לחשוב, לא עת לשקוט ולנוח! אני קורא לכם בפרהסיא: תנצלו את יום הפורים כדת וכראוי! שערי שמים פתוחים, השטן הוא זה שמבלבל את דעתנו, ומריץ אותנו מכאן לשם ומשם לכאן, וגורם לנו לבזבז את היום הקדוש הזה על השתוללויות שלא במקומן!

"בוודאי יש לקיים את כל מצוות היום בהידור, אבל אל לנו לאבד את הגבולות, אל לנו להתעסק בטפל ולזנוח את העיקר. יש להקדיש זמן, 'לתפוס פינה שקטה', להתפלל ולבקש מה' את כל הבקשות, מתוך הכרה והרגשה שכל כולנו תלויים בחסדי השי"ת, וביום זה מובטח לנו כי 'תשועתם היית לנצח ותקוותם בכל דור ודור'."

התפילות פעלו את פעולתן

רבתי! זה 'עובד'! אני מכיר זוג המתגורר בבני ברק, שבמקור הם מאופקים. גם להם היתה בעיה של עקרות, ולאחר שקרא הבעל את המכתב של האברך מליקווד, פנה לאשתו

בעדינות ואמר לה: "מנהגנו בכל שנה לנסוע ביום הפורים למשפחה שלך באופקים. מתאספים שם לסעודה כל אחיך ואחיותיך, ואכן זהו מפגש 'חד שנתי' משמח ביותר. אולם השנה אני מבקש ממך: הבית שלנו בלי ילדים... בואי נשאר בבית ביום הפורים הקדוש, וננצל את היום לתפילות!"...

הוא סיפר לה על "כל הפושט יד נותנים לו", על "להודיע שכל קוויך לא יבשו", ועל "מרדכי בן יאיר - בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפילתו בן שמעי - בן ששמע אל תפילתו, בן קיש - שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו". הוא הסביר לה את כח התפילה שיש ביום המסוגל הזה!

לא קל היה לו לשכנע את האשה לוותר על מפגש משפחתי כזה של פעם בשנה, אך לאחר ששמעה את כל דבריו שנאמרו בנחת ובעדינות - סברה וקיבלה.

במכתב שכתב האברך הזה, והתפרסם ברבים, הוא כותב: "נשארנו באותה שנה בביתנו. קיימנו את כל המצוות בהידור, ואף סעדנו את סעודת פורים בשמחה. אולם הקדשנו זמן רב לתפילות, בדיוק כמו שעשה האברך מלייקווד. ניצלנו את אשמורת הבוקר, שהוא הזמן המסוגל ביותר, לתפילות ולבכיות..."

"והריני מודיע לכם: לאחר פחות משנה, עשינו בסיעתא דשמיא סעודת פדיון הבן, לבננו הבכור שנולד!"...

חדרי האוצרות והמבוא אליו

השטן יודע היטב את מעלתו הגדולה של היום הזה, בו שערי שמים פתוחים, וכל הפושט יד ומבקש - נותנים לו. לכן הוא משתדל, ביתר שאת וביתר עוז, לגרום לכך שיהודים ישתוללו ברחובות, יבזוזו את הזמן על קפצונים, ובלבד שיגיע כבר זמן צאת הכוכבים, והזמן המסוגל יחלוף ויעבור, בלי שנוצל כראוי. משל למה הדבר דומה? לאדם שקיבל רשות להכנס אל גנזי המלך למשך זמן קצוב, וליטול במשך הזמן הזה כמוות נפשו. מה עושים הממונים כדי שהלה לא ירוקן את הקופה? הם מעמידים במבוא המוליך אל חדר האוצרות, שולחנות עמוסים במאכלים טעימים, מפצי ריח ניחוח, כאשר בחלל המבוא מתנגנות מנגינות ערבוב, נעימות לאוזן, וכל זה כדי שהלה יאכל ויתענג כמה שיותר זמן בחדר הזה, וכך לא ייוותר לו זמן לשהות בחדר האוצרות.

הבה נזכור! פורים הוא יום תפילה ובקשה! כל אחד צריך לדאוג להקדיש זמן לתפילות. שערי שמים פתוחים!

ביום זה קיבלנו את התורה ברצון, ולכן זהו זמן מסוגל לבקש בקשות רוחניות לעליה ולהצלחה בלימוד התורה הקדושה. לבקש מהשי"ת שנוכה לשבת באהלה של תורה, ללמוד ולהתענג ממנה, כי בקשות רוחניות שכאלו - בודאי מתקבלות באהבה וברצון. נשתדל, אפוא, לקיים את מצוות היום בהידור, אך בד בבד עם זאת, להשקיע בתפילות, על גשמיות ורוחניות גם יחד, וזוכה למילוי כל משאלות ליבנו לטובה. (דורש טוב - פורים).

בתפילה אפשר לסדר הכל

ויש להמשיל את הדבר לנוהג ב'עולם הזה', שאף העשיר הגדול ביותר אשר לו ריבי רבבות דולר בבנק, אינו יכול להוציא משם אף לא פרוטה אחת כי אם על ידי צ'יק וכדו', כך נמי בשמים ממעל יש כביכול בנק של כל מיני ברכה ושפע, אך להוציא משם שפע ברכה על האי עלמא - אי אפשר כי אם על ידי צ'יק והוא 'התפילה'.

כל הפושט יד - כסף תחת כסף

שונה הוא יום הפורים משאר המועדים שיש לבני ישראל, שבימי הפורים יש לנו מצוה מיוחדת של מתנות לאביונים - מה שאין כן בכל החגים. אמנם יש בחג הפסח חיוב של 'קמחא דפסחא', אבל בפורים הוא חלק ממצוות החג, כפי שכתוב במגילה (ט, כב): "ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים".

חז"ל כבר דנים בכך, שלעומת כל החגים, נותנים בפורים לכל הפושט יד (ירושלמי מגילה פ"א ה"ד). למה היה להם לחז"ל לחדד דבר זה?

חכמינו מלמדים אותנו שהרבה צריך להתאמץ, כדי לזכות לעשות צדקה הגונה, עני הגון וצדקה ראויה הם זכות מיוחדת משמים, ולא כל פעם זוכים לכך. אולם בפורים יש סייעתא דשמיא מיוחדת לקיים את המצוה בהידור גם ללא טורח גדול. החידוש בפורים הוא, שגם אם העני אינו הגון כל כך, הצדקה שלימה בתכלית ההידור, שהרי לעומת כל השנה יש עכשיו מצוה לתת לכל מי שפושט יד; ואם כן, כל אדם בכל מצב הוא עני הגון וזכאי לקבל צדקה.

ולמה דוקא בפורים מופיע ענין זה - שאין צורך לחפש אחר עני הגון? כי המן ביקש להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים, ואת מחשבתו הרעה ניסה לעשות באמצעות כסף שהעביר לאחשוורוש. באים חכמינו ואומרים: כסף תחת כסף - כולנו היינו נתונים להשמדה בגלל הכסף, כעת כולנו נתונים לחיים ולשלום בגלל הצדקה. זהו בעצם כופר נפש שכל איש ישראל זכאי וראוי לו.

יום פורים כיום מתן תורה

ומובא בגמרא (שבת פח.) שבזמן אחשוורוש 'הדור קבלוה מרצון', שחזרו עם ישראל לקבל את התורה ברצון, נמצא שיום פורים הוא כיום קבלת התורה, שבזמן מתן תורה הקב"ה כפה על עם ישראל הר כגיגית כדי שיקבלו תורה שבעל פה, ובפורים קבלו את התורה באהבה וברצון. וזוהי מבארים כי עם ישראל חטאו כמה שנהנו מסעודתו של אחשוורוש, ושתו שם יין נסך, וזלזלו באיסורים שהם מדרשת חז"ל - מדרבנן, וכאשר קיבלו עליהם את התורה שבעל פה - דרבנן מרצון, נעשה הנס ונתבטלה הגזירה.

ורמזו יש לכך שיום פורים הוא כיום מתן תורה, 'פורים' עולה בגימ' 'הר סיני' ע"ה. ובכך יובן דברי הגמרא פסחים (סה:): אמרו על מר בר רבינא, שהיה מתענה כל השנה חוץ מיום מתן תורה ופורים ומעלי יומא דכיפורי.

ובשאלות דרב אחאי גאון (ויקהל, שאילתא סז) שכתב "ועדיף יומא דפוריא כיום שניתנה בו תורה, כי הא דמר בריה דרבינא, הוה יתיב בתעניתא כולה שתא, לבר מן תרי יומי דעצרתא וכו'". ובהעמק שאלה שם (אות ו) פלפל בדבריו וכתב במסקנת דבריו, שהענין הוא משום דהדר קבלוה בימי אחשוורוש, לכן חשוב יום פורים כעצרת יום שניתנה בו תורה, ומר בריה דרבינא לא התענה בפורים משום כבוד התורה.

ימי הפורים מסוגלים להכרית אויבנו וכל מבקשי רעתנו

הרה"ג מאיר צימרוט שליט"א מספר שהיה לו שכן, דמות מופלאה עד מאוד, שהגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר עליו שהוא אחד מל"ו צדיקים, ושמו היה הרה"צ רבי יצחק זילבר זצ"ל. הוא היה ברוסיה בתקופת השלטון של הצורר הנורא סטאלין ימ"ש, ונלחם בשמירת היהדות במסירות נפש נוראה עד מאוד. הוא היה חותך את הורידים שלו בערב שבת וחובש אותם בתחבושות, כדי שיהיה פצוע ולא יצטרך לעבוד בשבת במחנה הכפייה בסיביר. הוא ישב בכלא הרוסי במשך שנים בעוון, הפצת תורה. והנה, הגיע ליל פורים ולא היתה לו מגילה כשירה, אז הוא אסף את כל היהודים החבושים עמו בבית הכלא והתחיל לספר להם את סיפור המגילה: לפני למעלה מאלפיים שנה, היה צורר אכזר, המן הרשע, והוא רצה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים והקב"ה הושיע את עם ישראל ע"י מרדכי היהודי ואסתר המלכה וליהודים היתה אורה ושמחה.

והנה, קם יהודי אחד ואמר כעס: אתה מספר לנו סיפורים מלפני אלפי שנים, יש לנו כאן המן הרשע היום: סטאלין ימ"ש! וגם הוא זמם להשמיד את כל היהודים, שהרי בזמנו היתה

עלילת שוא במוסקבה על הרופאים היהודים, שכביכול הם נותנים לחולים הרוסים תרופות מסוכנות כדי להמית אותם. והיה המון רוסים זועם שרצה להרוג את כל היהודים. ואז הרשע הזה הכין מכתב, שכביכול פונים אליו מאה ועשרים אנשי רוח רוסיים לסטאלין ימ"ש, ש'יציל' כביכול את היהודים מידי הפורעים. ומה הוא עשה? תכנן להעביר את כל היהודים לסיביר ובנה להם שם לאורך עשרות קלומטרים קראוונים ללא חלונות כדי ל'הציל' אותם מידי הרוסים. וכך אמר למקורביו, שחצי מהיהודים ימותו מקור בדרך לסיביר והשאר ימותו בקראוונים, עפרא לפומיה. ואתה הרב, מספר לנו כאן בכלא על המן הרשע של פעם? אמר לו הרב זילבר: סטאלין הרשע, השמיד עשרים מליון אנשים, אבל את היהודים הוא לא יצליח להשמיד! הוא בסה"כ בשר ודם, ואם הקב"ה רוצה - תוך חצי שעה הוא יכול למות! היהודי הזה, עוד יותר זעם על הרב ואמר: סטאלין הזה בשיא כוחו, הוא בן חמישים ואין לו אפילו שיערה לבנה אחת, הוא הורג כל מי שרק מעלה את חשדו ואתה אומר לנו, שהוא יכול למות תוך חצי שעה? והרב השיב בריתחא דאורייתא וקבע נחרצות: הקב"ה הוא כל יכול ותוך עשרים דקות הוא יכול להמית אותו!!! והנה, לאחר עשרים דקות, פתאום שומעים קול המולה ממסדרונות בית הכלא. קצינים הולכים ובאים, סוהרים מתלחשים זה עם זה. מה קרה? סטאלין ימ"ש קיבל שטף דם במוח! במשך שלשה ימים לא התקרבו אליו מרוב שפחדו ממנו, היה כמו נבוכדנצאר הרשע שאמרו עליו (שבת קמט:): שכל זמן שהיה חי לא היה שחוק בפי כל בריה מרוב הפחד ממנו. ואומר הרב זילבר, שבכל הימים הללו אמר תהילים עד שלבסוף שמע שהרשע הזה התפגר ובא אל קיצו. (בספר תהילות יוסף יצחק עמ' 272 הביא מפי בעל המעשה).

יושב לו יהודי צדיק בכלא הסובייטי, כבר זמן רב שלא ראה את אור השמש, אבל הוא יודע מהו הכח העצום הטמון בליל פורים, הוא מאמין באמונה שלימה, שהקב"ה יכול להושיע ולהציל מהצורר הרוסי תוך פחות מחצי שעה! ואכן כך היה.

עוד מסופר כי באותה שעה, ישב לו נער בירושלים בליל פורים, נער מיוחד, שהיה אציל במידותיו ומתמיד בלימודו. לא היה יוצא בהפסקות לשחק כשאר החברים, ומעולם לא היה מכה את המן בשעת המגילה. והנה, באותה שנה, כאשר הגיע הבעל קורא להמן האחרון של המגילה, לפתע התחיל אותו נער להכות את המן במכות נמרצות שהיכה על הסטנדר. וכל הקהל הביט בו בפליאה, מה נשתנה הפורים הזה שפתאום הוא מתחיל להכות בו את המן ולא אמרו לו דבר. ובסוף התפילה נגשו אליו ושאלו לפשר הענין: והנער הצדיק השיב להם: עם כח התורה שלי אני מייחל ומצפה שכמו שהמן הרשע הזה מת, כך גם סטאלין הרשע הזה יתפגר השנה. ואכן כך קרה באותו פורים. וכן יאבדו כל אויביך ה'.

פורים מסוגל לאריכות ימים

מובא בספרים הקדושים שפורים הוא יום מסוגל לבקש בו על אריכות ימים ושנים. ורמזו אמרו, 'מרדכי ואסתר', עולה בדיוק גימ' 'אורך ימים עושר וכבוד' (941). (עטרת ישועה ח"ד קיד ע"א ד"ה כימים).

עוד מובא בשם הגאון בעל החתם סופר זי"ע, מי שלומד ממגילה של לילה עד מגילה של היום, מובטח לו אורך ימים ושנות חיים. (עי' בספר דרושים ואגדות חת"ס הוצאת ירושלים תשנח דף רמה טור א).

מעלת יום הפורים - נסתרת מן העין

בסלונים היו אומרים בדרך משל, שפעם אחת היה מלך שרצה להעתיק את הארמון שלו למקום אחר. והנה, את כל חפצי תשמישו הצליחו להעביר למקום משכנו החדש, אבל הבעיה הקשה ביותר היתה כיצד להעביר את הכתר של המלך, הלא הוא שוה הון עתק, ואיך נעביר אותו ברחובה של עיר למקום משכנו החדש? הרי יש שוודים וליסטים וכולם לוטשים את עיניהם אל הכתר. מה עשו? לקחו עגלה פשוטה ביותר, ושם הניחו את הכתר וכיסו אותו בבלאי סחבות וסמרטוטים, ואז כל מי שראה את העגלה חשב שמובילים כאן סמרטוטים וכל מיני שמאטעס, וכך הסיח דעתו ממנה ובכלל לא חשב לבדוק מה יש מתחת לשמאטעס. (נתיבות שלום).

ובכן, גודל מעלתו של יום פורים עצומה כל כך, עד שאמרו רבותינו כי יום הכפורים נחשב כקטן לעומתו, וכמו שכתב הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין (רסיסי לילה אות נח, כד), שאמרו בתיקוני הזהר (תיקון כא דף נו ע"ב) על יום הכיפורים שהוא כפורים (כמו יום פורים) וידוע מי נתלה במי - קטן נתלה בגדול. כי פורים הוא ימי רצון הרבה יותר מיום הכפורים, כי הוא רב שלום האמיתי חותם כל הברכות! ע"ש. ולכן, כדי שלא יהיה קטרוג של השטן על היום העצום הזה שניתן לעם ישראל, וגם כדי שלא יבוא כל אחד וישתמש בכח העצום הזה מבלי דעת ויעשה בו ככל העולה על רוחו, על כן, כיסה הקב"ה את הכח הטמון בו והסתיר אותו מן העין. ולכן, בחרו ליום הפורים בעגלה פשוטה מאוד, שהרי הוא חל ביום חול רגיל, אין זה יום טוב, וגם לא חול המועד, אין בו איסור מלאכה ולא עושים בו קידוש, אלא יום פשוט לגמרי. וכיסו את העגלה הזו בסחבות וסמרטוטים, מסכות רעשנים, ספריי שלג, ספריי חוטים, קפצונים וכו'. אבל יהודי יודע שיש מתחת לכל הכיסויים הללו - כתר עצום ורב ולכן צריך לנצל את הזמן הזה היטב, בבחינת כל הפושט יד נותנים לו.

פרנסה בשפע לכל ימות השנה

כתב בספר עטרת ישועה (ח"ד קיד ע"א ד"ה כימים) שעל ידי ימי הפורים אנו ממשיכים פרנסה ושפע לכל ימות השנה, וז"ל: כימים אשר נחו בהם היהודים מאויביהם... לעשות אותם

ימי משתה ושמחה קיימו וקבלו עליהם... להיות עושים... את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם, בכל שנה ושנה (אסתר ט, כב-כו). הנה כאשר רמזנו אשר מרדכי ואסתר ר' עולה גימ' אור"ך ימי"ם עוש"ר וכבו"ד. ניתן לומר עוד שכמו שבשעת מתן תורה בכוחנו להמשיך שפע על כל השנה, כי אם אין קמח אין תורה (אבות ג, יז), והכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם (פסחים סח:), היינו שנוכל לבקש בשעת מתן תורה גם על הפרנסה שמרומו בתיבת לכם. כמו כן בפורים הדרר קיבלוהו עלייהו בימי אחשורוש ברצון את דברי האגרת הזאת, שרומז על התורה. על כן נרמז בתיבת לעשו"ת (גימ' 806) שעולה ב' פעמים שלח"ן ועוד ל', שרומז למלכות שנקנה בל' מעלות, היינו שעל ידי שקבלו התורה ברצון זוכין לב' שלחנות תורה וגדולה במקום אחד, וזאת זכו על ידי שקיימו וקבלו עתה מה שקבלו כבר בחג עצרת, אז זכו לב' שלחנות, כאשר כתבנו הרמז ש- ג' ימי הגבל"ה עם ח"ג השבועות עולה אור"ך ימי"ם עוש"ר וכבו"ד, כמו כן עתה על ידי מרדכי ואסתר. ולא זה בלבד על יום זה נמשך שפע אלא על כל משך ימי השנה ממשיכין על ידי פורים פרנסה ושפע, תורה וגדולה במקום אחד, וזה מש"כ (אסתר ט, כז) "להיות עושים את ימי הפורים האלה בכל שנה ושנה". שיזכו בזכות זה לתורה וגדולה במקום אחד כמו בחג השבועות. עכ"ד.

ע"י מצוות פורים ממשיכים אור גדול

וביום זה נצטוינו מצוות יקרות, אשר תקנו רבותינו שבאותו הדור, לקבל עליהם ועל זרעם, להיות עושים את ימי הפורים האלה, ימי משתה ושמחה, ומשלוח מנות איש לרעהו, ומתנות לאביונים. ועל ידי מצוות הללו, אנו ממשיכים אור גדול, ומרבים את האהבה ואחווה, ובוה מכלים ומוחים את קליפת עמלק שבתוך ליבנו. ואמרו רבותינו, שבמצוות אלו, שהם המשכת השפע ומיתוק הדין מעל כל איש ישראל, יש בהם סגולות גדולות לפרט ולכלל.

מעלת התפילות והבקשות בפורים

וכתב בספר פלא יועץ (טברסקי פורים עמ' קח) נשגבה עד מאוד מעלת פורים וקדושתו, כי בכל הימים לא כל תפילה ראויה היא שתתקבל, אבל ביום הפורים כל המתפלל בכוונה בוקעת תפילתו רקיעים ומתקבלת לפני כסא הכבוד. ורמז לדבר, הוא האמור במגילה (ט, כה): "ובבואה לפני המלך", וידוע כי כל מלך המזכר במגילה הכוונה הפנימית הוא למלך מלכי המלכים הבורא יתברך שמו, וזהו שעתה בפורים כל אחד ואחד מישראל כל מה שיבקש - ובתנאי שיבקש באמיתות לבבו - ואפילו אם יתפלל ביחידות, תפילתו ובקשתו באה לפני המלך מלכו של עולם ונענית.

לבקש ולהוושע

ובספר שם משמואל (ח"ב פורים עמ' קצו) כתב, הנה יש לדקדק במה שכתוב בפסוק (אסתר ה, יד): "ובבוקר 'אמור' למלך ויתלו את מרדכי עליו". אמאי לא כתיב 'תבקש' או 'תשאל' מהמלך, אלא 'אמור' למלך שהוא לשון ציווי. ועוד יש להבין הנאמר בפסוק (שם ו, ד): "והמן בא אל בית המלך החיצונה 'לאמר' למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו". משמע שהמן היה אז במעלה גבוהה על המלך, וכמו שאמרו רבותינו (ילקוט שמעוני אסתר תתנג) שעשה לו המן בימה למעלה מבימתו של המלך. וכמו שדרשו בגמ' (מגילה טו.) על הפסוק (שם, א): "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה". שאמר מרדכי "גבה המן מאחשורוש", ולכך היה מצוה לאחשורוש כאילו הוא שולט עליו ומכריחו לעשות רצונו.

מכאן כל איש משכיל ישים אל לבו, היות בית המן ניתן לאסתר, "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם" (אסתר ט, א), והיה בכח אסתר לומר לאחשורוש את אשר יעשה. אם כן בכל פורים שמתעורר רשימו מזה, יש בכח כל איש ישראל לאמור למלך מלכי המלכים הקב"ה דרך אמירה וציווי כענין הצדיקים שגוזרים על הקב"ה והוא עושה, לתלות את המן ולמחות את שמו, מתוך לבו של עצמו על כל פנים, אך האמירה צריכה להיות לא מהשפה ולחוצץ אלא בכל אות נפשו, ובאותו חשק ורצון נמרץ שהיה אז להמן לתלות את מרדכי, ואז בודאי אמירתו תעשה פירות. וזהו שאמרו חסידי קדמאי שבפורים יכול כל איש להינישע ולהתברך. עכ"ד.

פורים מסוגל לרפואה ולפקידת עקרות

פורים לשון פריה ורביה, ובתלמוד מוזכר פורים בלשון "פוריא", אשר משמעו בארמית "מטה" אשר בוודאי מרמז על הכוח הנפלא של פקידת עקרות לפריון וישועת רחמים, ולזה רומז הכתוב (אסתר ט, כח): "וזכרם לא יסוף מזרעם". כלומר שימשך זכרו על ידי זרעו אחריו. (תורת אמת איגר פורים דף צג ע"א).

רמז נוסף לסגולת ימי הפורים להפקד בזרע של קיימא, הנה מגל"ה וצדק"ה גימ' זר"ע, נמצא שעל ידי מצות מגילה ומתנות לאביונים שזה צדקה זוכים לבנים. גם ירמוז מה שכתב בסוף המגילה (אסתר י, ג) "ודובר שלום לכל זרעו". להמשיך זרע של קיימא. (עטרת ישועה ח"ד קטו ע"ב).

שפע גדול לעם ישראל

ביום קדוש זה, יום הפורים יש המשכת רחמים וישועות על עם ישראל, כמו שהיה ביום הפורים בזמן מרדכי הצדיק, וממשיכים שפע של ישועה ורחמים מאותם מזלות שהם "נוצר"

ו"נקה". רמז יפה רמזו על זה, במצות משלוח מנות, מנו"ת ר"ת ת'רין מ'זלין נ'וצר ו'נקה. ושפע זה יורד לעולם בזכות אסתר שעל ידה נעשה הנס. לכן "אסתר" גימ' "מזל נוצר מזל נקה" (661). (אורה ושמחה הורוויץ חנוכה עמ' נט).

מקבלים כפי ההכנה

הנה אף שביארנו שיום פורים הוא יום שפע וישועות לעם ישראל, אמנם ודאי שהדבר תלוי כפי ההכנה שהאדם עושה למטה כך נשפע עליו מלמעלה. ואמר על כך הרה"ק ר' אהרן מסטאלין זי"ע, מהפסוק במגילה (אסתר א, כא): "ויעש המלך כדבר ממוכן". המלך - הוא הקב"ה מלך מלכי המלכים (עי' מגילה טו: כל 'המלך' שבמגילה מרמז להקב"ה) עושה ומשפיע כל טוב ברוחניות ובגשמיות, כדבר ממוכן - כפי ההכנה אשר הכין האדם את עצמו, שאז נעשה כלי קיבול לקבלת ההארות וההשפעות הקדושות השופעות בכל היום הקדוש הזה, והשערים לא יסגרו עד הערב. (בית אהרן פרלוב לפורים דף סט ע"א).

אוצרות המלך פתוחים

למה הדבר דומה, למלך שפתח שערי אוצרות ביום אחד בשנה ובאותו היום כל הרוצה ליקח מאוצרות המלך את שנפשו חפץ יקח, ואוי לכסיל אשר בזה היום ששערי אוצרות המלך נפתחים ולא פנה אליהם רק ישן כל היום.

זמזה נלמד שבימי שבת וימים טובים ראוי כל אדם לשמוח בעבודת ה', ויעזוב הבלי העוה"ז. קל וחומר ביום פורים, ש'כל הפושט נותנים לו' (ירושלמי מגילה פ"א ה"ד), ולא יבזז זמנו בשניה, ונודע שאחד הטעמים שאדם יהיה שיכור הוא כדי שלא יבקש ויתחנן אל השי"ת שימלא בקשותיו. לכן יתאמץ האדם בלילה הקדושה של פורים וביום לבקש בקשות כי שערי שמים פתוחים.

וכן כתב האדמו"ר מקאמרנא זי"ע, בספרו נדבת פי (מותר שקלים סוף דף ח ע"א), אודות גודל מעלת קיבול התפילות בפורים: קיבלתי שבימי הפורים עולים כל התפילות לכתר בלי שום עיכוב ובלי שום דקדוק הדין! וסיים שם בלשון קדשו: כל זה קיבלתי בלחישה ונהייתי מהולכי רכיל מאהבת ישראל.

שערי שמים פתוחים

מספרים על יהודי ברוסיה שרצה קצת להתפרנס. דע עקא, בתוך רוסיה היה קשה מאד לעשות זאת, והוא החליט 'להבריה את הגבול' ולמכור שם את הסחורה.

הבעיה הגדולה היתה עם שומרי הגבול העומדים על משמרתם, ומי שנתפס מנסה להבריה סחורה אל מחוץ לגבולות המדינה, בלי לשלם מיסים, אחת דינו להישלח לסיביר הקפואה, ולעבוד שם בעבודת פרך, עד שנשמתו פורחת ממנו.

האיש לקח מריצה, מילא אותה ערמה גדולה של חול, וצעד לכיוון מעבר הגבול.
 "מדוע אתה מבריה סחורה מחוץ לגבול?", רעם לעברו השומר.
 "האם שילמת עליה מיסים כחוק?".

"מאימתי אסור להעביר חול החוצה?", ענה הלה בקור רוח. "מאימתי משלמים מיסים על חול?".

"כלום סבור אתה שאני טיפש שנולד היום?". רעם השומר. "תאמר מיד מה אתה מחביא בתוך החול!".

"אדוני השומר! אינני מבריה דבר בתוך החול. יש כאן רק חול, ותו לא!".

"ובאמת סבור אתה שאאמין לך?", צווח השומר, וציוה על היהודי לעמוד בצד.

השומר הביא מסננת, ובמשך שעה ארוכה פקד על היהודי לסנן את כל החול שבמריצה, אך לא מצא בו דבר. חול, חול, ורק חול...

"אתה יכול לעבור", סינן השומר. "על חול לא משלמים מיסים!". ... כעבור כמה ימים, הסיפור חוזר על עצמו: היהודי מגיע לשער הגבול עם מריצה מלאה חול.

"מה יש כאן?"

"חול"

"ומה יש מתחת לחול? יהלום? מצלמה? שעון?"

"אין כלום! רק חול!"

"כלום סבור אתה שאאמין לך?"

העמיד את היהודי בצד. סננו את החול, והפעם במשך זמן כפול - אין כלום...

"תעבור, על חול לא משלמים!"

כעבור כמה ימים הסיפור חוזר על עצמו, וכעבור כמה ימים נוספים הוא שוב חוזר על עצמו. בכל פעם השומר מצוה את היהודי לסנן את החול, ולא מוצא בתוכו כלום.

פעם אחת, בסיומיה של בדיקה, אמר השומר ליהודי: "אני יודע היטב את תכניותיך! אתה מעונין לנהל נגדי 'מלחמת התשה'... עשר פעמים, עשרים פעמים אתה לא מבריה כלום, ואתה רוצה שאני אתייאש מלבדוק אותך, ואז תבריה את הסחורה... לא יתכן שכל כך הרבה

פעמים תבזבו את הזמן שלך, ותעביר רק חול... ובכן דע לך, לא יעזור לך כלום! גם אם אעמוד כאן מאה שנה - לא תהיה פעם אחת שלא אבדוק אותך, ואסנן את כל החול שבמריצה..."

עברה שנה. היהודי ממשיך לעבור. השומר ממשיך לסנן. אף פעם אין כלום בתוך החול.

השומר כמעט ויצא מדעתו...

באחת הפעמים הוא פנה ליהודי: "האם תוכל לגלות לי מה הן תכניותך האמיתיות? אני מבטיח לך בהן צדק שאם תגלה לי - לא אמסור אותך לידי השלטונות, ואף אתן לך לעבור 'חופשי' בלי לבדוק אותך..."

נענה היהודי ואמר לו: "אדוני השומר! כלום סבור אתה שאני מבריח חול? לא ולא! אני מבריח מריצות! את המריצות אני מוכר מחוץ לגבול במחיר מפולפל, ומזה אני מתפרנס..."

מה התברר? השומר התרכז בטפל, בחול, ולא הסתכל על העיקר: על המריצות!

רבתי! בפורים יש הרבה מאד 'חול'. הרחוב מלא בדברים טפלים ושטותיים, וחלקם אף מסוכנים מאד או מזיקים לבריאות. לצערנו הרב, יש רבים המתפתים להתמקד בחול הטפל...

זאת במקום להתמקד במריצה: פורים הוא יום המסוגל לריצה כלפי מעלה! בפורים "כל הפושט יד ומבקש רוחניות - נותנים לו!"

הבה נניח את הטפל ונתפוס את העיקר!

הבה ננצל את היום הנפלא והגדול הזה, לבקש מהשי"ת סיעתא דשמיא לעלות מעלה מעלה בתורה וביראת שמים.

נזכור: שערי שמים פתוחים ביום זה! (שוחר טוב פורים).

הפיל פו"ר - ישועה לכל ישראל

השם אהי"ה במילוי אלפין כזה: אל"ף ה"א יו"ד ה"א עולה קמ"ג. וב' פעמים השם הנ"ל במילוי אלפין עולה פו"ר. להורות כי בימי הפורים נוכל להמשיך השפעה מעולמות העליונים, כי בהם נתגלה הקדושה משמות הנ"ל. וכמו כן בכל שנה ושנה בבוא העת הזאת נתגלה תמיד קדושה והארה משמות הנ"ל, ונוכל לפעול על ידם כל טוב וגאולה וישועה על ישראל, אמן.

(עבודת ישראל לפרשת זכור).

גם חרבונה זכור לטוב

בספר דברי שמואל (סלונים דף קלא ע"ב) כתב בזה"ל: פורים הוא זמן השפעות גדולות, מהזמנים הנעלים ביותר. יש בפורים ענינים גבוהים עוד יותר משבת קודש, אמנם השבת ברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים, אך בפורים יש המדרגה המיוחדת שיכול כל איש ואיש להתקרב אל הקדושה, ורמזו זאת במה שאמרו (בברכות המגילה) 'וגם חרבונה זכור לטוב', אפילו מי שהוא בבחינת חרבונה שנקרא רשע בגמ' (מגילה טז). בכח הארת פורים גם חרבונה זכור לטוב, הטוב נכנס בו.

לדעת היטב כשמגיעים לזמנים גבוהים

הגאון המפורסם רבי חיים קרייזוירט זי"ע, רבה של אנטוורפן היה בשואה וניצל בניסי ניסים. והוא מספר, שפגש אותו שם יהודי זקן, שהיה לו המון כסף בבנק בשווייץ, ורצה שהכסף יגיע לבנים שלו. אותו זקן שיער שלא ישרוד את השואה ולכן פנה לרבי חיים ומסר לו את הקוד הסודי של החשבון בנק בשווייץ, וביקש ממנו שאחרי המלחמה יחפש איזה בן מבניו הנותרים, וימסור לו את הקוד הסודי, שיקח את הכסף. לאחר המלחמה, חיפש רבי חיים במשך עשרים שנה את אחד מבניו של אותו יהודי, כי זו ממש השבת אבידה, ולא מצא מאומה.

והנה, לאחר עשרים שנה, הגיע לבית הכנסת איזה עני מרוד, לבוש סחבות, ותוך כדי דיבור עם רבי חיים קרייזוירט התברר, שהוא אחד הבנים של אותו זקן. תיכף ומיד הוא רץ לביתו והביא את הקוד הסודי לאותו בן. לעני הזה, לא היה כסף אפילו לנסוע לשווייץ, אז הוא לקח גמ"ח ולווה כסף ונסע לשם וכשהגיע לבנק, נודע לו שיש שם שלשים מליון דולר. אז נענה רבי חיים ואמר: העני הזה למעשה כבר עשרים שנה היה עשיר, רק שהוא לא ידע מזה!! (עת הזמיר עמ' קכג).

ומכאן, ישמע חכם ויוסף לקח, שישנם זמנים מסוגלים מאוד, זמנים של עת רצון, שלפעמים האדם בעצמו אינו יודע עד כמה הוא רצוי בעיני המקום בזמנים הללו, עד כמה הוא עשיר מבחינה רוחנית ויכול להמשיך שפע רק אם יבקש מהשי"ת, בבחינת הרחב פיך ואמלאהו! ועל כן, צריכים להפנים היטב בליבנו, עד כמה אנחנו עשירים בזמנים הללו.

פרשת זכור

הסבר פרשת זכור

כדי לקיים את המצוה כתיקנה נסביר בקצרה, בפרשת זכור ישנן שתי מצוות עשה, ואחת לא תעשה, א. לזכור מה שעשה עמלק. ב. למחות את זכר עמלק. ג. לא לשכוח מה שעשה לנו עמלק.

הפסוק הראשון זכור את אשר עשה לך וכו'.

כתב החינוך מצוה תפ"ג, שנצטוינו לזכור מה שעשה עמלק לישראל, שהתחיל להתגרות בהם בצאתם ממצרים ובטרם נעשו גוי וממלכה, היתה ידו עליהם, כענין שנאמר "ראשית גוים עמלק", ותרגומו ריש קרביא דישראל הוה עמלק, שהכל היו יראים מהם בשמעם את היד הגדולה אשר עשה להם ה' במצרים, והעמלקים בלבם הרע ובמזגם הרע לא שתו לבם לכל זה ויתגרו בם, והעבירו מתוך כך יראתם הגדולה מלב שאר האומות. משל ליורה רותחת שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה, ובא אחד וירד לתוכה אף על פי שנכווה קרר אותה לאחריים, עכ"ל.

ועיקר הזכירה היא איננה על המלחמה הגשמית בלבד, כי עמלק כבר נכחד מן העולם בתור עם, אלא מדובר בעיקר על המלחמה הרוחנית של עמלק, שמבחינה זאת כח הטומאה של עמלק עדיין עומד בעוונותינו הרבים. והוא כי עמלק הרוחני הוא דעת דטומאה, ומקומו כנגד דעת דקדושה, וקליפה זאת דעמלק מובילה את האדם לגסות רוח, חוצפה וגבהות הלב, בבחי' יודע את בוראו ומתכוין למרוד בו, וזה מה שעשה כשיצאנו ממצרים, ששמע על מכות מצרים וקריעת ים סוף, ובכל זאת מסר נפשו להלחם בישראל בחוצפה גדולה. וכן היה המן הרשע חצוף ובעל גאווה גדולה מאד, שאמר: יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך וכו', ובגסות לבו, לאחר ששלח ספרים בכל המדינות להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים וכו' ביום אחד, והמלך והמן ישבו לשתות, אינו מתפעל מכלום מכל הדבר הנורא שהוא עומד לעשות.

אשר קרך בדרך - ברש"י ג' פירושים:

א. - צינן את הקדרה, כמו שהסברנו שלאחר מכות מצרים וקריעת ים סוף כולם פחדו להלחם בישראל, ועמלק ירד בתחילה למלחמה בעזות גדולה ומוכן לקפוץ לאמבטיה רותחת רק כדי לקרר את המים לבאים אחריו, והגיע ממרחק עצום של מאה מילין! כדי להלחם בישראל.

ב. "קרך" - מלשון מקרה, קרה כך, ואין השגחה עליונה ח"ו על כל דבר, כי רצה להטיל ספק באמונה ובהשגחה ולומר אשר הכל הוא רק מקרה ודרך הטבע, והיה עושה הפוך של הקדושה, מחמם את האדם לדבר עבירה, ומקרר את האדם לדבר מצוה, וז"ש רש"י לשון קו"ר וחוס"ם, ציננך והפשירך, ר"ל שציננך לדבר מצוה, והפשירך לדבר עבירה, כי כל אחד מאיתנו, העמלק הפרטי שלו עומד בעורף בדעת דקלי', וכל ההחלטות דקדושה של האדם שרוצה להעבירם מן המוח ללב, עמלק מטיל בהם ספק, ומשלח אותם בחזרה אל המוח. וכמו שכתב רבינו שמשון מאוסטרפולי הי"ד בספר קרנים, שקליפת עמלק היא "זבוב" (שמזה יצאה עבודת האליל בעל זבוב) ונרמז בר"ת כתוב זאת ז'כרון ב'ספר ו'שים ב'אזני יהושע" שהוא גי' י"ז, והוא מתנגד לצד הטוב שגם הוא גי' י"ז, והכח של הזבוב למצוא פרצה קטנה בבשר, כדי לינק שפע, וכן הזבוב נמצא בבתי המלכים ואינו מוותר על המגיע לו לדעתו.

ג. "קרך" לשון קרי וטומאה, שהיה מטמאן כמשכ"ז. ובבעל הטורים כתב קרך גי' סר"ס, וז"ש "בדרך", לשון דרך גבר בעלמה, כנו' בריש מסכת קידושין, והיא הטומאה שהאדם כל גופו נטמא ממנה, וכל הצרות שבאות לאדם בגלל העוון הזה כנודע, ואין צריך להאריך בזה, כי הארכנו בזה בתיקון שובבי"ם קחנו משם.

ונפלאים דברי הזוה"ק ח"ב דף סה: שכתב וז"ל: בא וראה, מיום שנברא העולם עד אותו זמן, ומאותו זמן עד שיבא מלך המשיח, ואפי' במלחמת גוג ומגוג, לא תהיה עוד מלחמה כמותה, לא בגלל הכוחות החיילים החזקים והרבים שהיה לעמלק, אלא משום שנלחם עם הקב"ה מכל הצדדים, ע"כ.

והפירוש הוא כי עמלק הוא בחי' שער הנ' דקלי', ורצה להשקיע את ישראל בשער הנגון, שמשם אין יציאה עולמית, וז"ש זכור את אשר עשה "לך", לך גי' חמשים, שרצה

עמלק להתגבר על עם ישראל ע"י שיפילים לתוך חמשים שערי טומאה. "בדרך בצאתכם ממצרים" וז"ש הזוה"ק שהיתה מלחמה של עמלק קשה כזאת שלא היתה מבריאת העולם ועד ביאת המשיח, כי מלחמת עמלק היתה מלחמה כנגד שער הנ' של הקל'י, שמלחמה זו תוכרע רק בביאת המשיח כשיבוא הקב"ה ויגלה שער הנ' של הקדושה ויכניע שער הנ' של הקל'י, ורק ע"י הקב"ה, כמ"ש "כי מחה אמחה את זכר עמלק" אני הקב"ה, כי רק הוא יעשה זאת בכבודו ובעצמו.

"ויזנב בך כל הנחשלים אחרריך".

אומר רש"י, ויזנב בך, מכת זנב, חותך מילות וזורקן כלפי מעלה. כל הנחשלים אחרריך - רש"י כותב חסרי כח מחמת חטאם שהיה הענן פולטן.

ואתה עייף ויגע - רש"י: עייף בצמא, כמ"ש ויצמא שם העם למים, וכתוב אחריו ויבא עמלק. ויגע - מהדרך, ולא ירא אלהים - זה עמלק, אינו מפחד כלל מהקב"ה.

וכתב האמרי יוסף זיע"א: והנה עמלק גי' א"ל אחר, גי' ספ"ק שמכניס ח"ו ספק באמונה, וז"ש "אשר קרך בדרך ויזנב" שפגם ח"ו במלכות שהיא שם ב"ן, והיא מידה השביעית בסוד בת שבע, ובסוף הוי זנב לאריות.

כל הנחשלים אחרריך - הנחשלים אותיות נחש - מילה, כלומר שהביא את טומאת הנחש לתוך המילה.

ולכן בהניח ה' אלהיך וכו' מכל אויבך מסביב שהם ז' אומות שבארץ ישראל, בסוד ז' ספירות בסט"א כנודע, עד הגרגשי במלכות דסט"א.

מתחת השמי"ם ר"ל תחת אותיות שמי"ם אותיות ת'נ'כ'נ' גי' עשר שמות ב"ן שבמלכות בסוד ואנכי טוב לך מעשרה בני"ם לא תשכ"ח. תמח"ה א"ת זכ"ר עמל"ק מתח"ת השמי"ם ל"א תשכ"ח, גימ' שלושת אלפים שי"ג, מספר הי"ג מדות של רחמים עם חסד - אל, כי בהתעוררות י"ג מדות של רחמים ימחה זכר עמלק מן העולם אמן.

קודם קריאת פרשת זכור אומרים זה
 לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכינתיה,
יאהרונהי

בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו
יאההויהה איההויהה
 ליחדא אותיות י"ה בו"ה ביחודא שלים
יהוה

בשם כל ישראל, הנה אנחנו באים לקיים מצות עשה, "זכור את אשר עשה לך
 עמלק", זכור בפה, וכן מ"ע למחות את זכר עמלק, וכן מצות לא תעשה שלא
 לשבות מה שעשה לנו עמלק לתקן את שרשה במקום עליון, לעשות נחת רוח
 ליוצרינו ולעשות רצון בוראנו. ולעורר מלאכי מרום ומרכבות עליונות המפקדים
 על מצות פרשה זאת לנגם נקמת יהוה יאהרונהי מאת זרעו של עמלק, וגם
 ערב רב מההוא זרעא בישא, להכרית מארץ זכרם עד בלתי השאיר למו שריד,
 כמו שכתוב "כי מחה אמהה את זכר עמלק", ויתקיים בו "אף אלהים ימחין ראש
 אויביו" בעליונים ובתחתונים. להעביר גלולים וממשלת זדון מן הארץ העליונה
 והתחתונה. ויתקיים בו ובזרעו "ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת". ויהיה
 יהוה יאהרונהי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יהוה יאהרונהי אחד
 ושמו אחד. ויהי געם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו
 כוננה:

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לְךָ עֲמֶלֶק בַּיּוֹם בְּצִאתְכֶם
 מִמִּצְרָיִם: אֲשֶׁר קָרָךְ בַּיּוֹם וַיִּזְנֶב בְּךָ כָּל-
 הַנּוֹזְשִׁים אֲחֻזְרִיךָ וְאֶתָּה עֵינֶיךָ וַיִּגַּע וְלֹא יָרָא
 אֱלֹהִים: וְהָיָה בְּהַנִּיזוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | לְךָ מִכָּל-
 אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ
 נִזְלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְזוֹה אֶת-זְכוֹר עֲמֶלֶק מִתּוֹת
 הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח:

בשבת זכור יש נוהגים לומר קודם מפסיד פזמון זה

(סימן שלמה)

שׁוֹמְנֵי רֹאשׁ עַל כָּל אֹיְבֵי. וְתִשְׁמַחְנִי. כִּימֵי מְרֹדְכֵי בֶן יָאִיר. אֵל חַנּוּן

וְחַנּוּנִי: מַחָה תִּמְחַהוּ לְאָדָוּם. הִבְהוּ אִם עַל בָּנִים:

לְבִשְׁתַּ מְלָכוֹת לְהַדְפָּה. וְהַצְלַתְנִי. בְּקוּם הַמֶּן הָאֲנִי. כְּתַנִּין לְבָלְעֵנִי (מַחָה):

מִמְרוֹם רוּחַ שְׁלַחְתָּ. וְתוֹשִׁיעֵנִי. יִסֵּר יִסְרֵנִי יְהוָה. לְמִנּוֹת לֹא נִתְנַנִּי (מַחָה):

הַמֶּן חָשַׁב לְאַבְדֵנִי. וְלֹהֲשִׁמִּידְנִי. דָּחָה דְחִיתְנִי לְנֶפֶל. וַיְהוָה־עִזְרָנִי (מַחָה):

חֹזֵק לֵב עֲבָדְךָ בְּקִדְם. וְאַמְצָנִי. בְּזִכּוֹת יִצְחָק עֲקָרְךָ. הִשִּׁיבְנִי עַל פְּנֵי: בְּזִכּוֹת אֲבָרְךָם

אֲהוּבְךָ. (מַחָה):

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על מחיית עמלק כעונש על שיצא למלחמה נגד ישראל, וזה מעין המפטר פרשת זכור שמסופר על עמלק שיצא לקראת ישראל למלחמה, ועל מחייתו.

תוכן ההפטר

שמואל אומר לשאול שילך בשליחות ה' וישמיד את עמלק גם ציוהו שלא יקחו מאומה, אלא ישמידו ויחרימו את הכל.

שאול אסף חיילים ויצא למלחמה נגד עמלק. הכה אותם והשמידם, אך שאול והעם חסו על אגג מלך עמלק שלא הרגוהו אלא לקחוהו בשביה. גם חמלו על הצאן והבקר ועל הדברים הטובים שלא חרמו אותם, והשחיתו רק הדברים הבזויים והנשחיתים.

ה' הודיע לשמואל שניחם על שהמליך את שאול כי לא קיים את דבר ה', שמואל כעס על עצמו, ו"א על שאול אך התפלל עליו כל הלילה, בבקר נפגש שמואל עם שאול שברך אותו ובישר לו שקיים את דבר ה'.

שמואל הוכיחו על שעטו על השלל ולא חרמו הכל, שאול ענהו שהעם חמל על הצאן כדי לזבחם לה', אך שמואל אמר לו שנכשל בדבר זה, כי לשמוע בקול ה' זה טוב מזבחים ועולות. לכן לא יועילו הפצרותיו כי ה' מאס בו כמלך.

שאול מבקש משמואל שילך עמו וישתחוה לה', שמואל מסרב וכשעמד ללכת אחז שאול בכנף מעילו כדי לעכבו, ואז נקרע המעיל. ושמואל אמר לו שזה סימן מה' שקרע ממנו את המלוכה, ונתנה לרעו הטוב ממנו, גם אין לו לצפות לביטול הגזרה כי אין מה לעשות.

עם כל זאת שאול מבקש משמואל שיכבד אותו נגד זקני עמו וישתחוה לה'. שמואל נעתר לו בזה ולאחר כך הרג שמואל את אגג מלך עמלק.

שמואל א' פרק ט"ו, פסוק ב' - ל"ד.

בַּיּוֹמָהּ שְׂמוּאֵל אֶל-שָׂאֹל אֶתִּי שְׁלַח יְהוָה לְמִשְׁחָךְ לְמִשׁוּחַ אוֹתְךָ

לְמַלְכְּךָ [א] עַל-עַמּוֹ עַל-יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה רוֹאֵה שׁוֹדֵבֵר זֶה נִתְקַיֵּם וּדְבַר ה' בְּפִי אִמְתָּ, וְלֹכֵן

וְעַתָּה שְׂמַע לְקוֹל דְּבַרֵּי יְהוָה וְלֹא תִפְקַדְךָ בַּדְּבָרִים לְהַחֲרִים וְלְהַאֲבִיד מִן הָעוֹלָם כֹּל הַנִּמְצָא

לְעַמְלֶךָ (ט"ד): בַּכֹּה אָמַר יְהוָה עֲבָאוֹת פָּקְדֹתַי [ב] זְכַרְתִּי (ט"ז) אֶת

עיונים והארות

מבנימין שלא השתחוה לעשו. ובחזרתו שסבר שקיים מצות ה' אמר ברוך אתה לה' כי נמחה עמלק ונתקן בשלימות תקון הירך ברוך אתה לה' שיתרבה השפע מהנצח שהוא מקום נבואתך. (חומת אנך).

ב. א"ר אחא הקב"ה בעל פקדונות, עמלק הפקיד אצל הקב"ה חבילה של קוצים, והחזיר לו הקב"ה חבילה של קוצים, שנאמר פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל (ב"ר נ"ג).

תניא ר' יהודה אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה, ואיני יודע איזה מהם תחלה, כשהוא אומר כי יד על כס י-ה, הוי אומר להעמיד להם מלך תחלה, ואין כס אלא מלך, שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך, ועדיין איני יודע אם להכרית זרעו של עמלק תחלה, או לבנות בית הבחירה תחלה, כשהוא אומר והניח לכם מכל אויביכם מסביב וישבתם בטח, והיה המקום אשר יבחר ה' אלקיכם, הוי להכרית זרעו של עמלק תחלה. וכן בודד הוא אומר, ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו, כתיב ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלקים בתוך היריעה (סנהדרין כ"ט).

א. אפשר במ"ש רבינו האר"י זצ"ל דשמואל נקרא רבן של נביאים ומ' שנה קודם שנולד שמואל אומר בת קול עתיד צדיק א' לילד ושמואל שמו והטעם דנגע בכף ירך יעקב ונפגם הנצח ולא הוה נביא עד דאתא שמואל ותקון הנצח זהה"ד בקצור נמרץ וז"ש אותי שלח ה' למשחך למלך שאתה משבט בנימין שלא השתחוה לעשו ועל ידי נתקן מה שלא היו נביאים עד עתה ואותי דייקא שהתחיל התקון על ידי שלח למשחך שאתה משבט בנימין לתקן עולם למחות עמלק שיהיה השם שלם והכסא שלם. והרב עיר וקדיש מהר"א גאלנטי ז"ל פירש בזה בסגנון אחר. ועוד אפשר במ"ש המקובלים דנשמת שם היה בשמואל וזה רמז שמואל שם ואל שהוא חסד וזה ירמוז אותי שלח ה' אותי שאני לוי מבחינת גבורה ונשמת שם שהוא כהן חסד ומשו"ה היה בי כח לתקן הנצח. שלח למשחך מפני שאתה מבנימין ותכלית הדבר שאתה יכול למחות זכר עמלק שבנימין לא השתחוה לעשו. והגם דמלכות ישראל צריך שיהיה משבט יהודה מ"ג ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ וכו' וצריך שיהיו כסדרן מלך ולמחות עמלק ובנין בית המקדש ולזה אף שאתה משבט בנימין מוכרח שהמלך בראשונה ואח"ך מחייית עמלק ולזה אותי שלח למשחך למלך שתמחה עמלק שאתה

אֲשֶׁר-עָשָׂה עִמָּלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-שָׁם לוֹ מֵאֲרָבַיִם וְחַיִּילוֹת (רד"ק) בְּדָרְךְ

[רמז לו על אלפיו ששיגר אותו עשיו להרוג את יעקב אבינו בדרכו להרן] בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרַיִם:

ג עֲתָהּ לָךְ וְהַכִּיתָהּ [ג] אֶת-עִמָּלֶךְ וְהַחֲרַמְתָּם תכלה ותשמיד ותכרות (מ"צ)

י"מ מלשון חרם וקללה (עין רד"ק) אֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ וְלֹא תַחֲמַל וּתְרַחַם עָלָיו

וְהַחֲמַתָּה וּתְמִית מֵאִישׁ עַד-אִשָּׁה מֵעַלְל' נער רך בשנים (מ"צ) שגדול מהיונק

וְעַד-יוֹנֵק תינוק שיונק חלב, ואף את הבעלי חיים שלהם תשמיד מִיִּשׂוֹר וְעַד-נְשֵׂה מִגֹּמֵל

וְעַד-חֲמוֹר מכיון שהיו בעלי כשפים ומשנים את עצמם ודומים לבהמה (רש"י) ועוד שהרי כתוב תמחה את

זכר עמלק: ד וַיִּשְׁמַע הַכְּרִיז (רש"י) ואסף (מ"צ) שָׂאוֹל' אֶת-הָעָם וַיִּפְקְדֵם מְנָה אותם

בַּטְּלָאִים [ה] י"מ שם מקום (מ"צ), ורבותינו אמרו שמנה אותם ממש בטלאים כי אסור למנות את עם

עיונים והארות

אמחה עם ד' אותיות. (חומת אנך).

ד. ויפקדם בטלאים - אמר רב יצחק אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה, שנאמר ויפקדם בבזק, מתקיף לה רב אשי ממאי דבזק מידי דמיבזק הוא דילמא שמא דאתרא הוא. אלא מהכא וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים. א"ר נהילי בר אידי אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור מיד מתעשר, מעיקרא כתיב בבזק, ולבסוף כתיב בטלאים, ודילמא מדידהו, אם כן מאי רבותא דמילתא. (ילק"ש).

אתה מוצא עשרה פעמים נמנו ישראל, אחד בירידתו למצרים בשבעים נפש. וב' בימי שאול, ויפקדם בבזק, ויפקדם בטלאים (תנחומא).

ג. פירש בס' תפארת הקדש ועתה לך והכיתה בה"א יתירה רמז לשכינה דכתבו ז"ל אמחה ר"ת אותן שעשו מלחמה עם עמלק. אהרן משה חור ה' רומז לשכינה. ואח"ך אסתר מרדכי חרבונה. ה' רומז לשכינה. ולעתיד ב"ב אליהו משיח ח' נסיכי אדם ה' רמז לשכינה. ולכך כתיב לך והכיתה בה"א. עכ"ד. ואפשר דהכונה ברמזים אלו שירמוז ליהושע בן נון דהנה כתיב ושם באזני יהושע כי מחה אמחה. כלומר אחר מלחמה זו שנלחמו דע כי מחה אמחה ובתיבת אמחה רמוזים הנלחמים עם עמלק בין עתה בין לעתיד. ויש לרמוז דלדעת רוב המפרשים אז היה שמו הושע ולא נקרא יהושע עד המרגלים. והנה ר"ת הושע בן נון גימט' נ"ז ועם הכולל נ"ח כמספר

ישראל (רשי"י) **מֵאֲתַיִם אֵלֶּה רַגְלֵי** הולכי רגל לא רוכבים (מ"צ) **וְעִשְׂרֵת אֲלָפִים**

אֶת-אִישׁ יְהוּדָה: ה וַיָּבֵא שָׂאוּל עַד-עִיר עֲמֶלֶק וַיִּרֶב עם עמלק

בַּנָּחַל [ה] נלחם איתם בנקל כי לפי הטבע העומד בהר הוא המנצח ושאוּל עמד בבקעה ובכל זאת ניצח

במלחמה (שער בת רבים): **וַיֹּאמֶר שָׂאוּל אֶל-הַקִּינִי** בני יתרו (רשי"י) **לָכוּ פָּרוּ** הפרדו

(מ"ד) **רְדוּ מִתְּנוּךְ עֲמֶלֶקִי** כי היו יושבים במדבר יהודה בנגב ערד וערד הוא עמלק (רשי"י)

פֶּן-אֶסְפְּדָּ אֲשִׁמִּידךְ עִמּוֹ [ו] בעת אחרים **וְאִתָּה עֲשִׂיתָה חֶסֶד עִם-פֶּל-**

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל על יתרו יאמר שיעץ להעמיד שופטים (מ"ד) **בַּעֲלוֹתֶם מִמִּצְרַיִם וַיִּסַּר**

קִינֵי מִתְּנוּךְ עֲמֶלֶק: ז וַיִּדַּךְ והכה והמית **שָׂאוּל אֶת-עֲמֶלֶק מִחַוִּילָה**

בּוֹאֵךְ שׁוֹר ממקום שנקרא חוילה עד מקום שנקרא שור **אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מִצְרַיִם:**

ח **וַיִּתְּפֹשׂ שָׂאוּל אֶת-אַנְגַּ מֶלֶךְ-עֲמֶלֶק חֵי** כי ריחם עליו וכדלקמן, [ווי"א שהפך עצמו

עיונים והארות

ו. **וְאִתָּה עֲשִׂיתָ חֶסֶד** - פתח רבי יוסי בכבוד אכסניא ודרש קל וחומר, ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבודו, כך, המארח תלמיד חכם בביתו ומאכילו ומשקוהו ומהנהו מנכסיו על אחת כמה וכמה, וכי עם כל ישראל עשה חסד, אלא מלמד המאכיל פרוסה לתלמיד חכם כאלו עשה חסד עם כל ישראל (ברכות ס"ג).

א"נ ודרך מוסר ורמז מצו"ב גימט' נדחף כי כל המתיהר חכמתו מסתלקת וכל הרודף אחר השררה שררה בורחת ממנו אפי' מה שיש לו כמי"ש ז"ל:

ויפקדם בטלאים - ערב פסח היה ומונה היה טלאי הפסחים (מהר"י קרא)

ה. **וַיִּרֶב בַּנָּחַל** - א"ר מני על עסקי נחל, בשעה שאמרו הקב"ה לשאוּל לך והכית את עמלק, אמר, השתא ומה על נפש אחד מישראל אמרה תורה הבא עגלה ערופה בנחל, כל הנפשות האלו כלן על אחת כמה וכמה. אם אדם חטא בהמה מה חטאה, אם גדולים חטאו קטנים מה חטאו, יצתה בת קול ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה, ובשעה שאמרו לדואג טוב פגע בכהנים, יצתה בת קול ואמרה לו אל תרשע הרבה (יומא כ"ב).

בכישוף לצאן וכך ניצול ובאותו יום הביא את זרע עמלק] **וְאֶת-כָּל-הָעַם הַחֵרִים** (ת"י) הרג (ת"י)
לְפִי-חֶרֶב: ט **וַיַּחְמַל^א** חמלו וחסו **שָׂאוּל וְהָעַם עַל-אַנֹּג וְעַל-מִיטֵב**
השלל (ע"פ מ"ז) **הַצֵּאן וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנִים** [מלשון שנים] הבקר שכפולים בבשר ושמונים
וְעַל-הַבָּרִים הכבשים השמונים **וְעַל-כָּל-הַטּוֹב [ז] וְלֹא אָבוּ** ולא רצו
הַחֵרִימָם להרגם **וְכָל-הַמִּלְאָכָה** המקנה **נִמְבָּזָה** הבזויות **וְנָמַם** והנשחתות (מ"ז)
אֶתְהָ הַחֵרִימוּ חמיתו: **וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-שְׂמוּאֵל לֵאמֹר:**
יֵא נַחֲמָתִי מחשבה עלתה על ליבי על מלכות שאול (רש"י) וחזרתי בי (ת"י) **כִּי-הִמְלַכְתִּי**
אֶת-שָׂאוּל לְמֶלֶךְ כִּי-שָׁב^ב סר **מֵאַחֲרַי וְאֶת-דְּבָרִי לֹא הִקִּים**
וַיַּחַר לְשְׂמוּאֵל כעס על עצמו (מ"ד) וכאב לו **וַיִּזְעַק** צעק ויתפלל (ת"י) על שאול (מ"ד)
אֶל-יְהוָה [ח] כָּל-הַלַּיְלָה: יב **וַיִּשְׁכַּם שְׂמוּאֵל** ללכת **לְקַרְאֵת שָׂאוּל**
בַּבֶּקֶר וַיֵּגֵד לְשְׂמוּאֵל לֵאמֹר בָּא-שָׂאוּל הַכֹּהֵן מִלְּהָ וְהִנֵּה מַעֲבִיב
מכין מעמיד **לוֹ יָד [ט]** מקום לחנות לחלק הביזה (ת"י), וי"א בנה שם מזבח והוא המזבח שנאמר באליהו

עיונים והארות

ז. ויחמול שאול והעם - אמר בר קפרא זה דואג

שהיה שקול כנגד כל ישראל. א"ר יהושע בן לוי כל שהוא רחמן על אכזרים לסוף נעשה אכזר על רחמנים, להלן כתיב ואת נוב עיר הכהנים הכה לפי חרב. (ילק"ש).

ט. והנה מציב לו יד- שהוא גרם להקים י"ד למחייית עמלק באחרית הימים והוא י"ד בניסן וכמו שהאריך בזה הגאון החסיד במעשה רקח מס' פסחים ע"ש באורך. א"נ רמז ששואל גרם צרת המן והתחילו ישראל בתענית ביום י"ד בניסן והיו בסכנת מות כי הכתבים נכתבו י"ד

ת. ויזעק אל ה' כל הלילה - מכיון שחטא שאול נתחייב מיתה והאריך לו ה' בעבור תפילת

וַיִּסַּב¹ וּמִשָּׁם הִסְתוּבֵב שְׂאוּל וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגְּלִגָל² כֹּל זֶה הוּגֵד לְשִׁמוּאֵל (מ"ד) שְׂשׂאוּל
 כִּבְר יֶרֶד לַגִּלְגָל: יג וַיָּבֵא שְׂמוּאֵל אֶל-שָׁאוּל שְׂהִיָּה בַגִּלְגָל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל
 בְּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה יִבְרַךְ אוֹתְךָ ה', וּבִ"ה זְכִינִי הַקִּימָתִי קִימִתִּי אֶת-דְּבַר
 יְהוָה אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי, וְזָכַת זֹאת בָּאָה עַל יָדְךָ (מ"ד): יד וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אִם קִימַת אֶת דְּבַר ה'
 אֵ"כ וַיִּמָּה [רְמוֹז לְקוּל שֶׁל כֶּבֶשׂ שְׁעוֹשֶׂה מְהֵרָה...] קוּל-הַצֵּאֵן הַזֶּה בְּאֲזֵנֵי וְקוּל
 הַבְּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ הָאֵם אִמַּת הַדְּבַר שׂוּהָ בָּא מֵעֲמֻלָּק (ע"פ מ"ד): טו וַיֹּאמֶר
 שָׁאוּל הֵן אִמַּת הַדְּבַר מֵעֲמֻלָּקִי הֵבִיאֹם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל-מִיטְבַּב
 הַצֵּאֵן וְהַבְּקָר לְמַעַן זְבַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלֹא בְשִׁבְלֵי עֲצֻמֹן וְאֶת-הַיּוֹתֵר
 שְׁלֹא רֵאוּיִים לְזִבּוֹחַ (מ"ד) הַחֲרָמְנוּ: טז וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-שָׁאוּל הֲרָף עֲזוֹב
 (מ"ד) וְהִמְתַּן (ת"י, רש"י) וְאֲנִיֶּדָה לְךָ אֶת אֲשֶׁר דְּבַר יְהוָה אֵלַי הַלִּילָה

עיונים והארות

דיש לו י"ד עתים טובות ע"ש ולפי זה אפשר לרמוז דלכך נקרא דוד גימט' י"ד. ואפשר דשאוּל סבר דיש לו י"ד עתים טובות וז"ש והנה מציב לו יד דסבר דהגיע לשלמות. א"נ מציב גימט' נדחף רמז לעלמא כי כל המתיהר חכמתו מסתלקת ממנו וכל הרודף אחר השררה שררה מסתלקת ממנו. א"נ יוגד לשמואל דברי חכמה והנה מציב לו י"ד ובסתום חכמה דוד גימט' י"ד שהוא גרם להקים דוד למלך אלא דצ"ל דשמואל נעלם ממנו רמז זה עד שאמר לו ה' קום משחהו כי זה הוא. (חומת אנך).

בניסן ומרדכי ואסתר גזרו תענית ג' ימים ופשוט הכתובים נראה שהיה י"ד בניסן וט"ו וי"ו וז"ש והנה מציב לו י"ד כי שאול גורם לצרת המן המתחלת י"ד ניסן. אי נמי בפשיטות כי המן במספר קטן עולה בגימטריא י"ד וזה שאמר ויגד לשמואל דברי חכמה כי הנה מציב לו צרת המן שגימט' י"ד והוא גרם שיבא המן לצער ישראל עוד אפשר לרמוז באופן אחר צרת המן כי מציב גימט' נדחף רמז על המן שחיק ומחיק דלבסוף נצטרע ושאוּל גרם לכל הצרה ההיא. עוד אפשר לרמוז במ"ש בלקוטי תורה ע"פ ודוד מנגן בי"ד

וַיֹּאמְרוּ (וַיֹּאמֶר קרי) לוֹ שֹׁאֵל דְּבַר: וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל הֲלוֹא
 אֵפִילוֹ אִם-קָטַן אַתָּה נַחֲשֵׁב בְּעֵינַיִךְ וְאִין אַתָּה מַעְרִיךְ אֶת עֲצֻמְךָ, מְכַל מְקוֹם הֵלֵא רֹאשׁ
 וּמִלֶּךְ עַל כָּל שְׂבִטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וְעוֹד וַיִּמְשַׁחְךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ
 עַל-יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה הַקּוֹבֵעַ וַיִּדַּךְ חִזְקָה עֲלֵיהֶם, וּמְדוּעַ לֹא מִיחִית בְּיָדָם שְׂלֵא יִקְחוּ מִהַשְּׁלָל (מ"ד): יח והרי
 וַיִּשְׁלַחְךָ יְהוָה בְּרֻךְ הַטּוֹבָה הַזֹּאת וַיֹּאמֶר וְצִוּוּךְ (מ"ד) לְךָ וְהִתְרַמְתָּה
 אֶת-הַחֲטָאִים אֶת-עַמְלֶק וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד פְּלוֹתָם אַתֶּם:

עיונים והארות

י. ב' השל"ה (פרשת מקץ בתורה אור) דבנימין נתעלה בזה שלא כרע לעשו, על כן לו היתה המלוכה ולפניו יכרע כל ברך. אך לא נמשח בקרן, [כי קרן הוא דוקא לדוד, כי דוד ומשיח תיקון אדם, בסוד 'אדם' אדם דוד משיח, ואז יוחזר קרן אור פניו. ומלכות שאול היה בשאלה כמו שכתבתי לעיל (אות כב; כח), ונמשח בכך כי עדיין לא נתקן אדם להיות קרן, רק הוא פך כלי חרס. והמלוכה זו באה לו, כי ירך בנימין לא כרע לעשו, וזהו סוד פכים קטנים]. והיינו דכתיב (שמואל - א טו, יז) 'הלוא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה', רצה לומר, מאחר שאתה הקטן בין השבטים, על זה זכית למלוכה להיות ראש שבטי ישראל, כי לא נולדת עדיין בעת שכרעו לעשו. וזהו סוד נשאר על פכים קטנים, כי עדיין לא נולד בנימין שהוא הקטן, ועליו אמר הקדוש ברוך הוא (בראשית לה, יא) 'מלכים מחלצין יצאו', זהו שאול ואיש בושת ונמשח בכך. ודוד ושלמה נמשחו בקרן, ובעונותינו הרבים 'גדע בחרי אף כל קרן ישראל'.

(איכה ב, ג), עד לעתיד 'וירם קרן משיחו' (שמואל - א ב, י). ובספר שם משמואל (שמות פרשת תצוה וזכור) כ' דאם ה' שאול מקיים כפי הציווי ולא השאיר את הבהמות וה' נעשה התיקון הכללי, ה' באמת נצרך להרוג את אגג למען לא יהי להם שם ושאריה כמו לעתיד, אבל אחר שבענותנותו הגדולה כנ"ל השאיר הבהמות ולא שמר מצות הש"י ולא נעשה התיקון הכללי, שוב יפה עשה שלא המית את אגג כנ"ל למען תשאיר שארית עד התיקון הכללי. וע"כ שמואל לא הוכיחו אלא על הבהמות אבל על אגג לא הוכיחו, דמאחר שהשאיר הבהמות שוב אין עליו תפיסה על אגג. וזה שאמר לו שמואל אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה, מזה נראה בעליל שכל החסרון ה' מחמת ענותנותו הגדולה. ובזה יובן נמי מאמר הש"ס 'ומא (כ"ב ב) מפני מה נענש שאול מפני שמחל על כבודו, והיינו שענותנותו היתירה שהיתה בו מאז היא היתה לו למוקש שהי' לו טעות בדברי שמואל כנ"ל.

יט וְלָמָּה לֹא-שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה לְהִחְיִימֵם מִכָּל וּכְל, הִיתְכֵּן כְּדַבֵּר הַזֶּה שֶׁבַעבּוֹר דְּבָרֵי
 הָעַם לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' וְתַעֲטֵא מִהֲרַת וּרְצַת אֶל-הַשָּׁלָל [דמדולא מיחה נחשב כאילו הוא בעצמו
 מיהר לשלל (מ"ד)] וְתַעֲשׂ הָרַע בְּעֵינַי יְהוָה: כ וַיֹּאמֶר שָׂאוּל אֶל-שָׁמוּאֵל
 עַמֵּד עַל דַּעְתּוֹ וְאָמַר לֹא כִּאֲשֶׁר אַתָּה אוֹמֵר, אֵלֹא אֲשֶׁר אֲנִי כֵן שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה
 וְאַלְךָ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר-שָׁלַחְנִי יְהוָה וְאָבִיָא אֶת-אַנְגְּ מַלְךְ עִמָּלְךָ
 עִם זֶה שֶׁלֹּא הִרְגַתִּי מִיָּמַי לֹא שִׁלַּחְתִּי לִנְפֹשׁוֹ וּבִידֵי לְהוֹרִגּוֹ בְּכָל עֵת (מ"ד) וְהַעֲיִקֵךְ וְאֶת-עִמָּלְךָ
 הַחֲרַמְתִּי: כא ואני לא לקחתי מאומה מן השלל, אלא וַיִּקַּח הָעָם מִהַשָּׁלָל צֹאן
 וּבָקָר רֵאשִׁית [ממטיב (רש"י ומ"ד)] הַחֲרָם וּכְוֹנְתָם לְטוֹבוֹה, עַבּוֹר לְזִבְחַת לַיהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל (מ"ד): כב וַיֹּאמֶר שָׁמוּאֵל הַחֲפִיץ לַיהוָה וְכִי חֲפִיץ הַקִּבְיָה
 בְּעֵלּוֹת וּזְבָחִים בְּשִׁמְעַ כְּלַהֲקִשִׁיב בְּקוֹל יְהוָה לֹא כֵן הַדְּבָר הִנֵּה שָׁמַעַ
 לְמִצְוֹת ה' הוּא טוֹב מְזַבַּח טוֹב לְהַקְשִׁיב לְדַבֵּר ה', טוֹב לִפְנֵי מִתְּלַב שֶׁל אֵילִים
 עַל זִבְחַת ה' (מ"ד): כג כִּי חֲטָאת-קָסָם חֲטָאת הַמְּמֹרָא אֶת פִּי ה' שׁוּהַ כְּחֲטָאת קָסָם מְרִי דַּהֲיִינוּ
 כְּעַמִּים שֶׁהוֹלְכִים אַחַר מַעֲוֹנִים וְקוֹסְמִים שֶׁהוּא עוֹוֹן גְּדוֹל וְאַנְוֹן וְתִרְפְּסִים הַפְּעָר כְּשֶׁם שֶׁהִתְרַפִּים
 הֵם תוֹהוֹ וְשִׁקָּר כֵּן בְּמָה שֶׁאַתָּה מַפְצִיר לְהַחְזִיק בְּדַעְתְּךָ זֶה תוֹהוֹ וְשִׁקָּר (מ"ד) כִּי הִיָּה לְךָ לְשִׁלוּט עַל הָעָם וְלֹא לִירֵא מֵהֵם,
 וְעַכְשֵׁיו יַעַן מָאֲסַתְּ אֶת-דְּבַר יְהוָה וְלֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ וַיִּמְאַסְךָ מִמַּלְךְ
 וְתוֹסֵד מַלְכוּתְךָ בַּעֲוֹנוֹךָ (מלבי"ם): כד וַיֹּאמֶר שָׂאוּל אֶל-שָׁמוּאֵל הֲטָאתִי כִּי-
 עָבַרְתִּי אֶת-פִּי-יְהוָה וְזֶה גָרַם לִי גַם לְסַתּוֹר וְאֶת-דְּבָרֶיךָ בְּמָה שֶׁאֲמַרְתִּי שֶׁשָׁמַעְתִּי

בְּקוֹל ה' וְהִרְבֵּיתִי דְבָרִים לְסִתּוֹר אֶת דְּבָרֶיךָ (מ"ד) כִּי יִרְאֵתִי אֶת־הָעַם מִן דּוּאֵג הָאֲדוּמִי (רס"ז)
 וְאַשְׁמַע בְּקוֹלָם: כֹּה וְעַתָּה שָׂא נָא סֵלַח נָא אֶת־חַטָּאתִי (מ"ד) שְׁחַטְתִּי לְךָ (מ"ד)
 וְעַל שֶׁעֲבַרְתִּי אֶת פִּי ה' וְשׁוּב עִמִּי וְאַשְׁתַּחֲוֶה לְיְהוָה: כֹּה וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
 אֶל־שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ: כִּי אִם ה' מָאֵס בְּךָ, אֵיךְ אָשׁוּב עִמָּךְ (מ"ד) כִּי מָאֲסָתְהָ
 וְלֹא שָׁמַעַת אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאַסְךָ יְהוָה מֵהַיּוֹת מַלְכֶךָ עַל־יִשְׂרָאֵל:
 כֹּה וַיִּסַּב שְׁמוּאֵל לְלֶכֶת מֵעַם שָׁאוּל וַיַּחֲזֵק שְׁאוּל בְּכַנְף־בְּקִצְהָ שִׁיפּוּלִי מְעִילֹ
 שֶׁל שְׁמוּאֵל [יא] כְּדִי שֶׁלֹּא יֵלֵךְ וַיִּקְרַע כִּנֵּף הַמְעִיל (מ"ד): כֹּה וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל הֲקִרְעָה
 הִיא סִימֵן שֶׁכֶּבֶר קָרַע יְהוָה אֶת־מַמְלְכוֹת יִשְׂרָאֵל מְעִילֶיךָ הַיּוֹם [יב]
 וְנִתְּנָה לְרַעַךְ הַטּוֹב מִמָּךְ [יג] וְהוּא דוֹד הַמֶּלֶךְ (מ"ד): כֹּה וְגַם גִּנְצָה יִשְׂרָאֵל

עיונים והארות

יא. וַיִּאֵשׁוּב שֶׁל שָׁאוּל (רות רבה פ"ז סי' י"ב).

אחד מהשרים שלו כדי שיפדה בו את המלך, אולם אותו שר במקום שימסור את הכסף כנדרש, בדרכו נזדמן לו לקנות אדמות במדינה אחרת. ובא למלך וסיפר לו שבמקום למסור את הכסף ליעודו, קנה בו אדמות, אמר לו המלך: אתה עשית מעשה רע, שגרמת לי להפסיד את שבועתי, דע כי בן מוות אתה, ותלוהו על עץ. והנמשל, הקדוש ברוך הוא נשבע בשמו ובכסאו למחות זכר עמלק, ושאוּל חמל על מיטב הצאן, וגרם שלא נתקיימה שבועת הקדוש ברוך הוא. תשובה זו מצאה חן בעיני אותו הגמון (מושל) ונתן מתנות לרבינו תם.

יג. וְנִתְּנָה לְרַעַךְ הַטּוֹב מִמָּךְ - מובא במדרש שוחר טוב נז, ג: אמר שאוּל לשמואל: ומי הוא זה רָעִי הַטּוֹב מִמֶּנִּי שִׁימְלוֹךְ תַּחְתִּי, אָמַר לוֹ רַמְזֵנִי רַמְזֵנִי

יב. קָרַע ה' מַמְלְכוֹת יִשְׂרָאֵל מְעִילֵי הַיּוֹם - היות ואין השם כביכול שלם ואין הכסא שלם עד שימחק זרעו של עמלק, ושאוּל לא חס על כבוד מלכותו יתברך, לכן הורד ממלכותו. מובא בספר מעם לועז: מעשה ברבינו תם ז"ל, ששאל אותו הגמון אחד, למה אמרו חכמינו זכרונם לברכה: שאול באחת ולא עלתה לו, דוד בשתיים ועלתה לו, וביאר לו במעשה שהיה במלך צרפת שנשבעה על ידי אחד ממלכתי ישמעאל ולא היה לו ממון כדי לפדות את עצמו. אמר לו הישמעאלי: אם תשבע לי בכתר שבראשך שאכן תביא לי הממון תוך זמן מוגבל אאמין לך. הסכים המלך ונשבע לו וחזר לעירו. מסר המלך את סכום הכסף הנדרש ביד

ה' שהוא חוזקם ותוקפם ונצחונם של ישראל (רבינו ישעיה) **לֹא יִשְׁקַר** בהבטחתו **וְלֹא יִנְחָם** יתחרט
לאחר מכן (מ"ד) **כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנְחָם: וַיֹּאמֶר** אפילו שחטאתי **חַטָּאתִי**
בכל זאת (מ"ד) **עֲתָה כִּפְרֵנִי נָא נֶגֶד זְקֵנֵי-עַמִּי וְנֶגֶד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב**
עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: לֹא וַיֵּשֶׁב שְׁמוּאֵל כיבד אותו **אֶחָרֵי**
שָׂאוּל וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ שָׂאוּל לַיהוָה: כִּן וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַגִּישׁוּ אֵלַי
אֶת-אַנְגְּ מִלֶּךְ עַמְלֶק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אַנְגְּ מַעַדְנָת קשור בשלשלאות (רבינו
ישעיה, מ"ד) **וַיֹּאמֶר אַנְגְּ אֶבְרָם בַּאֲמַת סָר** אלי וקרב **מִרְדוֹת הַקָּפוֹת [יד] (רש"י)**
כי ידע שמביאים אותו להורגו: **כִּן וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁפְלָה נָשִׁים חַרְבְּךָ**
כמו שהנשים היו שכולות מבעליהן ומילדיהן שנהרגו בהרבך **בֵּין-הַשָּׁבֶל מִנְּשִׁים אִמְךָ [טו]**

עיונים והארות

העיקרי ביום ע"א שנתלה המן הרשע. (חומת אנך).
טו. וישסף שמואל - (ילק"ש) זה שאמר
הכתוב והשב לשכנינו שבעתים אל חיקם,
זכור מה שעשו לנו במילה שהיא נתונה בחיקו
של אדם, ואתיא כי הא דא"ר לוי בשם ר' יוחנן
מה היו עושין בני ביתו של עמלק לישראל, היו
מחתיכין מילותיהן והיו זורקין כלפי מעלה, והיו
אומרין, בזו בחרת הילך מה שבחרת. בא שמואל
ופרע להם, שנאמר וישסף שמואל את אגג. מה
עשה לו, ר' אבא בר כהנא אמר היה מחתך
מבשרו זיתים זיתים ומאכיל לנעמיות, הדא הוא
דכתיב יאכל בדי עורו, ברר לו מיתה מרה, ורבנן
אמרין העמיד ארבע קונדיסין ומתחו עליהן, והוא

לך, מי שיקרע את מעילך הוא עתיד ליטול
מלכותך, וכשנכנס שאול למערה וכתר דוד את כנף
מעילו, מיד נזכר שאול מה שאמר לו שמואל,
ואמר: "ידעתי כי מלוך תמלוך" (שמואל-א, כד, כ).

יד. כותב החיד"א ולי ההדיוט אפשר כי עמלק
גימט' מר, ורצה לומר שעתה שמשאיר זרע
נתבטל מעמלק המות שלא נמחה עמלק כאשר
דימה שאול וכאשר נצטוה, וז"ש אכן סר מ"ר המות
נסתלק מעמלק המות כאמור. א"נ במ"ש הרב מנות
הלוי שכל שררת המן הרשע הי' ע' יום וביום ע"א
נתלה וזה כיון ברשעו דתלית המן ביום ע"א
כמספר אכ"ן זהו מר המות במרירות יאנח דידע
בכשוף מסט"א או איליא נפל בפומיה דהמות

כן אמך תהיה שכולה ממך **וְיִשְׁפָּר** חתך אותו לארבע חלקים (רש"י) **שְׂמוּאֵל אֶת-אַנְגָּל לְפָנָי**
יְהוָה בְּגִלְגָּל: כְּדֹוִילָךְ שְׂמוּאֵל הֲרַמְתָּה וְשָׂאוֹל עָלָה אֶל-בֵּיתוֹ
גְּבַעַת שָׂאוֹל:

עיונים והארות

אומר אכן סר מר המות, וכי כך ממיתין את אומר בידיני עו"א דנו, לא בעדים ולא בהתראה השרים מיתות חמורות. ר' שמואל בר נחמני (פסיקתא ותנחומא).

